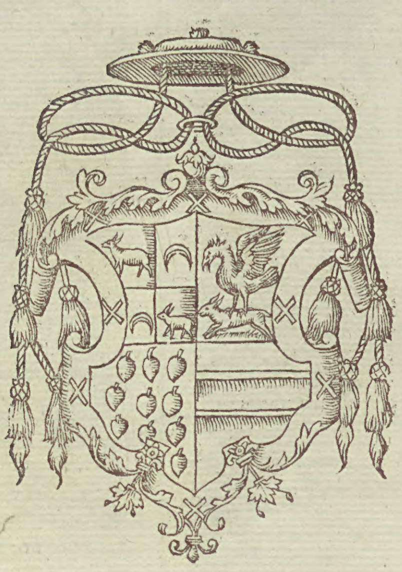
RELECTIO CAP. QVANuis pactum. De Pactis, libro Sexto.

Authore D. Couarruuias à Leyua, in Granatensi Prætorio Consiliario Regio.

AD ILLVSTREM ADMODVM ET REVERENDISSIMVM DOMINVM D. DIDAcum ab Alaua & Esquiuel, Abulensem Episcopum, eiusdem Granatensis Prætorij Præfectum.

SALMANTICAE,

Excudebat Andreas à Portonariis.

M. D. LIII.

Ad Illustrem admodùm ac Reuerendissimum Dominum D. Didacum ab Alaua & Esquiuel, Abulensem Episcopum, Granatensis Curię sub Carolo Cæsare, Hispaniarum Rege, Prætorio Præfectum: Didaci Couarruuias à Leyua Toletani, Regij in eodem auditorio Consiliarij, In Relectionem cap. Quanuis. De Pactis,

PRAEFATIO.

VEREBAR EQVIDEM, ADMODVM ILLVSTRIS ac Reuerendissime Præsul, fore quosdam qui mihi & illud meritò subcenserent, quòd post aliquot partus, eosq; immaturè editos minimè temperarim quin properè nimis & alios ædere, nondum expectata priorum censura, fuerim conatus. Quasi primus lapsus casui dari debeat, vel imprudentiæ: iteratus stultitiæ, aut inscitiæ tribuendus sit. Turpe siquidem nimis est, vt vetus prouerbium admonet, bis ad eundem lapidem offendere. Culpam istam tantum abest agnoscam ipse, vt nihil magis persuaderi iuris vtriusq; professoribus cupiam, quàm me nec minima huius criminis labe syncero animo candidoq; iudicio notari posse. Nam, etsi sciam in his quę hactenus ediderim, multa passim exponi, quæ doctiorum hominum censura haud magnoperè valeant erroris argui: idq; mihi maximo futurum est beneficio: quippe cui animus cõtigerit non sanè contumax, nec ceruicosus, sed lenis admodùm ad ea benignè mutanda, quorum in hac præsertim iuris humani disciplina fuerim admonitus: verùm amici quidam, quos plures ob eorum candorem insigne illud Salmanticense literarum Emporium mihi conciliauit, multis ex Hispaniarum locis me per literas certiorem fecerunt, opus Variarum Resolutionum nuper à me typis traditum eo fuisse probatum applausu, quo admitti solent quæ futura quandoq; sunt studiosis omnibus vtilitati: quod fateor diuino muneri potiùs, & lectorũ benignitati, quàm meis viribus tribuendũ fore. Iidem summè admonuerunt, vt si quid priuato studio præterea ad Iuris Pontificij, vel Cæsarei interpretationem elaborassem, nequaquàm grauarer publico Iurisconsultorum examini committens cæteris benignè id suscepturis cõmunicare. Horum equidem iudicio, Antistes ornatissime, accessit & tuæ limatissimæ censuræ exactissima inquisitio, qua meos qualescunq; labores vndiq; scrutari quandoq; dignatus es, vt me tibi multis nominibus addictissimum eorum admoneres, quæ in hac iuris humani disciplina maximè sunt præcauenda. Quod fecisti sedulò: vtinámq; meis viribus par esset à te mihi sæpissimè indictum onus in hisce Commentariis elimandis: sperarem vtiq;, non minimam eiuscemodi instituti laudem meis scriptis accessuram. Deniq; meipsum, quem ab hinc vigintiquinq; annis Salmanticę discipulum cum plerisq; alijs habuisti, exhortatus es, nè ab hoc semel suscepto labore calamum amouerem, si quid possem his horis, quibus alioqui feriari licebat, in cõmunem vtilitatem exhibere. Incidit verò in manus mihi hac de re cogitanti relectio quędã, quã olim publicè iam

A 2 voce

voce communem feceram dum caput, Quamuis pactum. sub titulo de Pactis, inter Bonifacij Octaui Constitutiones interpretarer. Hanc tuo nomini clarissimo dicare decreui, non ex ea causa, qua quidem principibus, illustrioribusq; viris ingenij sui monumenta nuncupare decernunt, quòd velim hoc munere gratiam, tuamq; beneuolentiam promereri: Scio etenim, quae tua humanitas est, me iam haec apud te promeritũ fuisse, multisq; in me collatis beneficiis id palàm omnibus esse: Sed, vt iuris vtriusq; antistitem, verum praeceptorem agnoscerem, vnumq; è primis literarij collegij sanctissimi Saluatoris selectissimis incolis. Etenim cùm perillustris, ac Reuerendissimus vir Didacus à Muros Ouetensis Ecclesiae Praesul dignissimus, quò innatam sibi pietatẽ, & in publicam vtilitatem zelum feruentissimum Hispanis, & exteris in exemplum exhiberet, vtq; Deo Maximo aliquod obsequium ministraret, Domum illam percelebrẽ, ad quam & ipse ab hinc annis quindecim fuerim admissus, Salmanticae institueret, te ipsum virum tunc moribus, iudicio, & doctrina praestantem, magniq; in ea Academia nominis ad eam rem in ipsius collegii collegam foeliciter adoptauit. Quod equidem munus ita cautè, piè, ac religiosè exequutus es, vt vel eo tantùm nomine tibi, & his, qui tecum in id electi fuère, non mediocris laus iure optimo sit adquisita. Hinc profectò factum est, vt qui post in eandem celebratissimam domum fuerint admissi, aequissimis, atq; integerrimis institutionibus edocti, in eo literario conuentu maximos eius professionis honores insigniter fuerint adepti. His verò, quae primùm in Reipublicae commodum decem annis publico stipendio praeceptoris officio fungens peregisti, multa propensi in eandem rempublicã animi argumenta ita incessanter addidisti, vt qui teipsum nouerit, & quae apud Regem, ac Caesarem Inuictissimum, in ipsa itidem Tridentina Synodo, & in huius Granatensis Curiae praefectura egeris vtcunq; expenderit, satis comperiat quantum tibi debeant hi, qui continuis precibus verum iustitiae cultum postulauerint. Quibus deniq; animi dotibus magnitudinẽ, insignem humanitatem, iudicij candorem, egregiam in pauperibus, & oppressis subueniendis diligentiam, maiorum & generis dignitatem ac splendorem notissimũ facis. Pro tua igitur singulari beuignitate hoc Opus, quicquid est, accipito ab eo dicatum, qui se ita tibi obligatum putat, vt in tota, quae sibi reliqua sit vita, studium omne, animumq;, ac se totum tibi, tuisq; deuouerit: hoc vnum, quod mihi erit omnium gratissimũ, obnixè precatus, te in hoc suscipiendo munusculo non tam rem ipsam, quàm authoris voluntatẽ metiri. Suscepi enim & laborem hunc libentiùs, non modò vt intelligas, si quid nobis à publicis negotiis otij superest, superest autem vel te ipso teste non multum, nõ esse omninò id otiosum: sed etiam vt tuum, quo nihil mihi antiquius est, iudicium censuramq; ampliùs explorarem. Nec tamen vereor, nè nostram hanc operam, quaecunq; ea sit, probaturus sis, libentiq; animo accepturus, vel ea saltem causa, vt mihi animum ad alia festinanti adieceris. Vale Praesulum decus.

E Granata Mense Aprili: Anno Millesimo Quingentesimo Quinquagesimotertio.

Loca quæ tam ex Iure Regio quàm communi, præcipuè in hoc opere exponuntur.

Iure Regio.

Iure Ciuili.

Iure Canonico.

Index rerum maximè notabilium quæ in hoc opere tractantur.

INDEX.

Filia

L.

M.

N.

O.

P.

Pactum

R.

Finis Indicis.

Errata quæ inter castigandum fefellerunt.

Folio.10.colum.3.versic.Non oberit.linea ab imo.2.legito,inibi.non, mihi.
Eodem fol.col.4.vers.Id verò. deest in margine numerus.6.
Fol.17.sub finẽ columnæ.2.desideratur in margine num.4.
Fol.32.col.4.linea ab imo.11.verè.
Fol.40.col.2.linea ab summo.7.Casſiodôrum.
Eodem fol.col.4.linea.2.summarij secundi dele,nis.
Fol.49.col.1.vers.Periurium,reponatur marginalis numerus.4.
Fol.51.col.1.linea.1.vt ibi.
Fol.55.col.1.expunge è margine num.5.
Fol.59.col.2.lin.4.quos lex ciuilis.
Fol.62.col.3.linea ab imo.12.renuntiantis.
Fol.64.col.4.lin.ab summo.8.inibi.non,mihi.
Fol.68.col.4.linea ab imo.19.commodum.
Fol.78.col.3.lin.ab imo.2.5.mando.
Fol.94.col.2.lin.ab imo.10.legendum,nam.pro,non.
Fol.104.col.3.lin.ab imo.17.publicum.non, puberum.

In constitutionis Secundę ex Rubrica de Pactis, lib. 6. cuiusque initium, Quanuis pactum. inscribitur, non inutilem interpretationem,

Ad Lectorem Præfatio.

PRincipes omnes, ac Legum latores, cădide Lector, & hi præsertim, qui religionis Christianę documẽtis rempublicam optimis legibus instituere conati sunt, in rebus agendis, & frequentissimo hominum commercio, dum humanam simplicemq; conuentionem iustis ex caussis inualidam, ac infirmam esse censuêrunt, aut sanè non ità vtilem, vt ipsa publica fides in hisce negotijs exigebat: eam tamen iurisiurădi religione stabilitam, absque vlla exceptione ob iuramenti vim apud forẽsia tribunalia ità admittendam esse statuerunt, vt plerunque ab ipso sacramento virtutem potissimam, plerunque effectus quosdam, eosq; ex iure Põtificio, & Cæsareo singulares accipiat. Contingit frequenter ob tot calumnias, quas mortalium malicia excogitauit, & propter cautelas, quibus fœdifragi homines vtuntur ad effugiendas proprio liberoque consensu pactas conuentiones, conuictum humanum reipublicæ omninò necessarium vel deficere, vel funditùs periclitari. Etenim tot legibus in qualibet communitate statutis, tot aduersus pacta, & contractus solent obijci defectus, vt planè nullus ferè conuentione priuata vtcunque diligentissimè conscripta se tutum fore existimet, nisi vndique futuris hominum dolis, quibus à pactis discedere tentant, antidotis quibusdam occurrere festinet. Cæterùm præter alia, quæ solent ad conuentionum tutelam opponi, illud præcipuè multi faciendum est, quod à religione iuramenti vires sacrosanctas adsumit. Sic nanque conuentiones, quæ cum minoribus ætate fiunt, multùm roboris adquirunt ex iureiurando à minore præstito. Sic multi contractus, qui alioqui vel nulli existimantur, vel pluribus possunt refelli obiectionibus,

bus, ab omnibus his omninò censentur immunes propter iuramenti vim,& eius religionem:quandoque contractus validi quidem,ampliorem ex eadem ratione effectum habent,quàm si simplici consensu forent stabiliti:sicuti constat in cap.cùm cõtingat. de iureiuran.cap.debitores.eod.titul.Authent.sacramenta puberum.C.si aduers.vendi.& maximè in hoc cap. quanuis pactum. quem locum ipsi delegimus,vt quæ priuatim hac de re Salmanticæ elaborauimus,paulò diligentiùs postmodùm examinata, publico omnium Iuris peritorum iudicio committeremus. Igitur huius Constitutionis breues Commentarios in tres distinximus partes:quarum Prima de iuramenti cognitione generalia quædã examinabit. Secunda Bartol.resolutionem de viribus iuramenti in.l.si quis pro eo.ff.de fideiuss.ad vnguem discutiet. Tertia specialiter de iurisiurãdi viribus,quas hæc Constitutio renuntiationi paternæ hæreditatis tribuit,ad amussim tractabit:varios intellectus huius Capitis, eiq; admodùm necessarios continens. Multa tamen omittemus, quæ de viribus, & effectibus iuramenti passim à Doctoribus traduntur: contenti siquidem ea tantùm explicare, quæ hoc tractatu præcipua censentur.

CONSTITVTIONIS SECVNdæ ex Rubrica de Pactis: lib. 6. cuius initium, Quamuis pactum. inscribitur, non inutilis interpretatio.

AVTHORE DIDACO COVARRVVIAS A LEYVA, REGIO CONSILIARIO.

Prima huius relectionis pars, ex cuius initio hæc colliguntur.

1 *Iuramenti definitio explicatur.*
2 *Iuramentum, & sacramentum, an sint synonyma? & quid hæc dictio sacramentum significet?*
3 *Iuramentum assertorium, & promissorium, an distinguantur specie?*
4 *An verba sint præcisè necessaria ad iuramentum?*
5 *Examinatur latè intellectus ad text. in cap. penult. de iureiur.*
6 *An prorogatio compromissi iurati, censeatur facta cum iuramenti qualitate?*
7 *An verbum, iuro, sit necessarium ad veram religionem iuramenti?*

Prima horum Commentariorum Pars.

IVramētum, vt eius definitionē statim explicemus, inuocatio est diuini numinis in testimoniū. Nam qui aliquid se facturum cū iuramēto promittit, Deum ipsum in testem illius promissionis, ac ve-
1 luti sponsorem appellat. Rursus qui aliquid affirmat aut negat verum esse, iuramēto præstito, Deum ipsum citat in illius veritatis testimoniū: quasi Deus testis sit illius affirmationis, aut negationis. Hoc eleganter probat Diuus Augustinus in sermone. 28. de verbis Apostoli Iacobi: dum inquit: Quid est per Deum, nisi testis est Deus? idē apparet ex pluribus iuris vtriusq; locis, quibus manifestissimè traditur Sacramenti, & iurisiurandi religionem in ipsum Deum dirigi, potiùs quàm in priuatum hominem, cui præstatur. cap. debitores. cap. si verò. & cap. verū. de iureiur. quam ob rem Cæsarea constitutione decretum est, iurisiurandi contemptam religionem, satis Deum vltorem habere. Sic Cicero libr. 3. de officijs scribit: Est enim iusiurandum affirmatio religiosa. Quod autem affirmatè quasi Deo teste promiseris, id tenendū est. Iam enim non ad iram Deorum, quæ nulla est, sed ad iustitiam, & ad fidē pertinet. Hæc Cicero: qui iuramenti definitionem sua comprobauit authoritate: atq; ità ferè omnes iuris diuini, & humani interpretes, etiā si varias tradiderint iurisiurādi definitiones, in hanc tamen vnanimi

consensu conuenerunt, vt iuramentum sit adsumptio nominis diuini ad confirmandam iurantis fidem. quæ item probatur in cap. quantumlibet. 47. dist. ex Augustino in epistola. 137. ad Hipponenses: Simpliciter, inquit, fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui est testis mihi super animam meã. optimus tex. ad idem in cap. & si Christus. de iureiur. col. 3. vers. alioquin. l. 1. tit. 11. partit. 3. Idem probatur authoritate gloss. in summa. 22. q. 1. Diui Thomæ. 2. 2. q. 89. art. 1. Hostiens. in summa. Panor. Alciat. Feli. & aliorum in rub. de iureiur. Bald. in. l. 2. ff. eodem titu. in. 1. q. & in cap. 1. §. item sacramenta. 2. col. de pace iuramen. firmand. tametsi Ioan. de Selua in tract. de iureiur. q. 1. & Antoni. Corsettus in rubri. eiusdem tituli, admodùm anxij conentur alias iuraměti definitiones tradere: cùm tamen hęc sit cõgrua, facilis, atq; omninò iusta definitio, quemadmodũ ex multis, quæ ab ea per me deducentur, apparebit. Etenim ad hanc definitionẽ oĩa penè tendunt, quę de iuramenti ratione potissimè à plerisq; traduntur: siquidẽ diuini numinis testimoniũ eã vim habet, vt multa quidẽ hoc in tractatu ex eo maximã authoritatẽ habeant, quòd ad maiorẽ iuramenti, & diuini testimonij fidẽ cõducere videantur. Idcirco ab ipsius definitionis verbis pręsertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt.

Primùm ex suprascripta iuramẽti definitione infertur, iuramentum, & sacramentum synonyma esse: saltem dictionem hanc, sacramentum, idem quod iuramentũ significare, secundùm Panormit. in
2 rub. de iureiur. tex. in cap. qui sacramento. 22. q. 4. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. capit. 1. §. item sacramenta. de pace iuram. firmãd. nam pręter multa alia sacramentum appellatur iuramentum seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu cõfirmata, authore Festo. is enim inquit, sacramentũ dici quod iusiurandi sacratione interposita geritur. Hinc militiæ sacraměta: siquidem vt Vegetius lib. 1. de re milit. scribit, milites iurare solent, & ideo militiæ sacramenta dicuntur. l. milites agrũ. §. ignominiosa. ff. de re milit. Quintilianus lib. 12. cap. 2. Sed hæc inter ipsos, qui velut sacramento rogati, vel etiã superstitione constricti, nefas esse ducũt à suscepta semel persuasione discedere. Cornelius Tacitus lib. 1. addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. Vnde Suetonius in Cæsare, capit. 42. iureiurando adstrictum, teneri sacramento dixit. tametsi & alia multa sacramentum significet. Etenim in genere, dictio ista idem insinuat quod Græcè μυστήριον: nempe sacrum secretum, aut religiosum arcanum: plerúnque equidem omnem rem sacram absconditam,

ditam, etiam si alterius rei signum non sit: vt dicimus sacramentum diuinitatis. Qua de re est tex. elegās in cap. multi. 1. q. 1. quo in sensu Paulus ad Ephesios. 1. scribit, Deum nobis sacramentū voluntatis suæ notum fecisse secundùm beneplacitum suum, quod alijs generationibus non est agnitum, sed absconditum à sęculis: nempe gentes esse concorporales, & cōparticipes promissionis eius in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, accessum in cōfidentia per fidem ad ipsum. Idē. 1. ad Timoth. 3. inquit, & manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne. Verùm apud Christianæ religionis cultores, & Catholicæ ecclesiæ doctores, frequētissimè sacramentum dicitur sacræ rei signum; quod eius similitudinē gerit, cuius signum est: quemadmodùm signa, & figuræ veteris Testamenti sacramenta appellantur. Augustinus etenim contra Faustum Manichæum lib. 96. cap. 3. asseuerat, sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænuntiatiua tantùm fuisse Christi venturi. Idem Augustinus episto. 23. ad Bonifacium episcopū, tradit, oportere res, quibus sacramēta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarū signa, & sacramenta esse dicuntur. Sic quia Baptismus lauat, complectur in aqua. Eucharistia reficit, panis & vini speciem accipiens. Vnctio fouet: ideoq; in oleo ministratur. Pœnitentia sub manifesta forma iudicij absoluit. Tandem speciali quodam iure iuxta legem Euangelicam sacramentum significat signum visibile inuisibilis gratiæ Dei, quam Deus efficaciter, & certò in ipsis operatur, modò ritè, nec indignè tractentur. Qua ratione Diuus Augustinus lib. 10. de Ciuitat. Dei, cap. 5. & cap. sacrificium. de consecratio. distin. 2. sacramentum definit esse sacrum signum visibilis formæ, & inuisibilis gratiæ. Notat Magister Sententiarum, libro. 4. & est ferè communis omnium Theologorum sententia. Deniq; sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerū diuina virtus secretiùs operatur salutem: sicuti Gregorius author est in dict. cap. multi.

Apud veteres Ethnicos, quemadmodùm Varro testis est lib. 2. de Lingua Latina, sacramentum dicebatur pecunia, quæ in æde sacra à litigātibus deponebatur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de alijs rebus, vterq; quingentos æris ad Pontificem deponebant: de alijs item rebus certum numerum assium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat, id est victus ea pecunia, quam deposuerat, mulctabatur in pœnam iniustæ litigationis: quæ ærario cedebat. Sacramentum verò hæc pecunia dicebatur à loco sacro, vbi ea deponebatur. Quidam autem

re ipsa non deponebant: sed simpliciter spondebant. Ex quibus dictum est, sacramento, vel sponsione contendere. Item sacramento, vel sponsione vincere, apud Ciceronẽ: præsertim in oratione pro Milone, & in oratione pro domo sua ad Pontifices: Valerium Maximum libro. 7. cap. 7. & 8. Explicârunt eleganter Budæus in. l. 2. ff. de origine iuris. §. & cùm placuisset. atque Andreas Alciatus in. l. pecuniæ verbum. ff. de verborum significatione. Est & hac de re pulcher locus apud eundem Cicerónem libro. 1. de Oratore: vbi iusto sacramento contendere oratóri cum Pythagoræis non licêre dixit Scæuola. Idem adnotauit Alciat. in rubr. de iureiurand. numero. 6. Nec tamen in hoc tractatu de iuramento, sacramentum ità strictè accipiendum est, vt significet illud tantùm iuramentum, quod supra sacrum fiat, puta altare, reliquias, vel libros Euangeliorum. Nam etiam si iuramentum verbo tantùm factum fuerit, nihilominùs sacramentum dicetur: sicuti post Panormit. cæteri in dicta Rubrica de iureiuran. responderunt.

Iusiurandum autem à iure dicitur, & ex eo à iure deriuatur, quòd id quod iuratur pro lege habendum sit, & veluti ius sit sanctè seruandum. l. 5. §. dato. ff. de iureiurand. vel quia diuinum numen pro iure veritatis cõstituitur: quasi non aliud sit Deum iurare, quàm Deum pro iure veritatis cõstituere, aut ius veritatis reddere Deo. Cui, velut ipsissimæ veritati, propriè competit dictorum omnium, & commentorum veritatem suo testimonio stabilire. Vnde iurare est promittere adhibito testimonio diuino, nos id ità seruaturos, ac si ius esset: vel id quod affirmamus, ius veritatis habere. Dictionem autem istam: iusiurandum: cùm vnica sit ex compositione, diuisit more Poëtico Iuuenalis Satyra. 13. Quòd dubitaret Depositũ retinere, & fraudem iure tueri Iurando. Et Ouidius in epistola Cydippes ad Acontium: Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris?

¶ Secundò principaliter ex eadem definitione infertur, iuramentum assertionis de re præsenti, aut pręterita: & iuramentum promissio-
3 nis rei futuræ, non differre specie quidem ad constituendam distinctam peccati speciem in eius transgressione. Nam cũ in vtroq; Deus testis aduocetur, eadem erit ratio: nempe diuini testimonij, cuius nõ distinguitur species ex eo, quòd super futuro, aut præsenti, vel præterito Deus ipse testificetur: sicuti probat Caietan. 2. 2. quęst. 89. articulo. 1. eiusq; conclusio proderit quo ad iudicium animæ interius, in quo iuxta communem regulam peccata distinguenda nominatim sunt per eorum proprias species: vtriusq; verò iuramenti, assertorii,

&

& promissorij grauitatem, & gradus distinxit eleganter, summaq; cum eruditione Dominicus à Soto in Institutione de cauendo Iuramentorum abusu, parte.1.cap.7. & sequentibus: per hoc tamē nō diffiteor quandoq; in exteriori iudicio quo ad punitionem discrimen constitui posse inter iuramentum assertoriū, & promissorium: quod inferi9 opportuniori loco tractabitur. Quin & Chrysippus apud Ioā. Stobæū, Sermone.26. scribit, aliud esse verum iurare, & aliud, fideliter iurare: item peierare, & falsum iurare. Nam verum iurare & falsum iurare, ad iuramentum assertoriū pertinent: at fideliter iurare & peierare, ad promissorium iuramentū: quemadmodùm ipse Chrysippus longiùs explicat.

¶ Tertiò deducitur ex his an ad iuramentum sint necessaria verba? quidam etenim existimârunt, iuramentum fieri non posse sine verbis. hoc primum authoritate text.
4 in cap. & si Christus. de iureiuran. dum inquit, iuramentum esse sermonem. Deinde adducitur text. in Nouella Iustiniani de mādatis principum. §. sed neque. dum prohibet præsidibus, nè verbum, id est, iusiurandum temerè cuiquam indulgeant. eadem opinio maximam vim capit ex capit. penulti. de iureiuran. vbi ex solo consensu iuramentum iam semel præstitum minimè extenditur: igitur verba ad iurandum necessaria sunt: idem deducitur ex sententia Caij Iurisconsulti, qui lib.2. Institutionum scribit, oriri ex iureiurando, quòd libertus patrono præstat obligationem, quæ verbis contrahitur: tametsi ea non tam verborū solennitate, quàm religione confirmetur. Quamobrem verba fore necessaria ad iurandum, expresśim asserunt Bart. in.l. & per iusiurandum. ff. de acceptilat. idem in.l. qui iurasse. ff. de iureiuran. Alberi. Fulgosi. & Roma. in.l.1.in principio. ff. de verborum obligatio. Hanc autem opinionē quidam veram esse censent in his, qui loqui possunt: at in his, qui loqui non possunt, tenent verba non esse necessaria ad iuramenti vinculū: sed sufficere signa. Sic etenim visum est Paulo Aretino, & Alexan. in dict.l.1.quorum opinio magis communis est, saltem apud iuris Cęsarei interpretes, vt testantur Ioan. Crottus ibi, col. 4. & Alciat.lib.8. parergôn, cap. 2. quam & idem Alciat. probare videtur in rub. de iureiuran. num.21. asseuêrans, eam in praxi receptam esse: eandem sententiam sequitur Ioan. de Selua in tract. de iuramento.1.parte.q.2. & Andre. Tiraquel. de legib. connub. glo.5.nu.18. quibus adstipulatur glos. in cap. testes. 3.q.9. quæ asserit, mutum posse dicere testimonium, modò sciat scribere. Quod communi omnium iudicio receptum est, secundùm Præposit. in cap. cùm apud. de sponsalib. & tamen ad testificandum iu-

ramentũ neceſſariũ eſt. Sic & ad cõtractum matrimonij verba eſſe neceſſaria in his, qui loqui poſſunt, viſum eſt quibuſdam, quorum ſententiam glo. & Henric. referunt in cap. tuæ. de ſponſalib. Hæc tamen ratio ex eo deficit, quòd verior ſit opinio, in matrimonij contractu verba neceſſaria non eſſe, etiam in his, qui loqui poſſũt: ſicuti in dict. capit. tuæ. doctores reſponderunt. Et nos probauim⁹ in Epitome de ſponſalib. 2. parte, cap. 4. numero. 1. quamobrem in hac de iuramento controuerſia fortaſsis magis probabitur, etiam in his, qui loqui poſſunt, verba minimè fore neceſſaria: quoniam iuramentum Deo præſtatur, qui ſolius mentis inſpector eſt: cap. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. & cap. erubeſcant. 32. diſt. atq; itá opinionem iſtam tenuerunt gloſſ. in ſumma. 22. q. 1. Panormit. in rub. de iureiuran. Iacob. Petrus & Cynus in Authen. Sacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. eandemq; ſequuntur dicentes cõmunem eſſe Lancelot. Galiaula in dict. l. 1. col. vlti. principij. ff. de verbo. obligationib. & Antoni. Corſet. in rub. de iureiurã. q. 6. huc pertinet quod ex Alexide tradit Ioã. Stobęus, Sermone. 25. firmum, inquit, eſt iuramentum, ſi ſolùm annuero. Quòd ſi alicubi probatur, ad iuramentum verba fore neceſſaria: id intelligendum eſt ad certiorem probationem iuramenti, vel ad manifeſtam mentis ſignificationem: non quòd ad ſubſtantiã iuramenti verba omninò, & præciſè requirantur. Nam nullo pacto iure defendi poterit, nec admittendum eſt. Non oberit tex. in dict. §. ſed neq; ſi quidem communis illius conſtitutionis interpretatio perabſurda eſt: cùm ibi de iuramento non tractetur: ſed de fide publica, aut priuilegio, ac diplomate ſecuritatis: quod vulgus appellat ſaluum conductum. Inquit enim Iuſtinianus: ſed neq; cuiquam concedant τοὺς καλουμένους λόγους. id eſt, fidem publicam: quam dicit vulgò appellari verba. Idcirco ea cõſtitutio nõ poteſt commodè huic quæſtioni, quam de iuramento diſputamus, aptari.

Cæterùm vrget admodùm pro priori ſententia tex. in dict. cap. penult. quo apparet, non ſatis eſſe ad iuramenti religionem, & vinculũ, ipſum interiorem conſenſum iu-
5 randi, nec ipſam mentem iurantis, niſi verbis iuramentum ipſum explicetur. Id ſanè deducitur, ſi conſideremus illius capitis deciſionem in hæc verba: Clericus, qui iurauit, ſe ſtatuta in eccleſia ſua edita ſeruaturum: promittens per idem iuramẽtũ, ſtatutũ quod poſtmodũ ſubſequutũ eſt fideliter obſeruare: licet tranſgredi nõ debuerat quod promiſit, non tenetur ad illius obſeruantiã ex debito præſtiti iuramẽti. His equidẽ verbis Romanus Pontifex inſinuat, iuramentũ ſemel ſuper re quadam pręſtitum nõ poſſe ſimpli

ſimplici cõſenſu iurantis ad alium caſum extendi quo ad vim iuramẽti: niſi expreſsim iterum fiat. Vnde colligitur non ſufficere iurandi mentem, niſi & verba iuramẽtum ſignificantia fuerint expreſſa. Sed huic inductioni reſpondetur in eo capite de iuramenti extenſione, nõ de iuramento mẽte tantùm & animo concepto tractari. Nam quòd iuramentũ abſq; verbis animi tantùm deliberatione fieri poſsit, inibi non negatur: licet deciſum fuerit, abſq; nouo iurandi animo iuramẽtum ſemel iam præſtitum minimè extendi quo ad eius vim, etiam ex conſenſu & voluntate iurantis. In quo tex. ille in dict. cap. penult. celebris eſt: Hanc etenim ex eo cõcluſionem mirè cõmendantes adnotârunt Abb. & Doct. ibi. Antoni. de Butrio in cap. ab excõmunicato. nu. 23. de reſcript. Soci. cõſi. 99. lib. 3. col. 2. Iaſon in. l. Gallus. §. idẽ credendũ. col. 3. ff. de lib. & poſth. & in. l. 1. §. & poſt operis. ff. de noui oper. nuntiat. col. 2. Catellian. Cotta in Memoralibus: dictione, iuramentum. & And. Tiraquel. in lib. de legib. cõnubialibus, gloſſ. 5. nu. 120. Vnde illud etiã colligitur, quod ad effectum verum iuramẽti, item & ad periurium non ſufficiat relatio ad aliud iuramentum: tametſi ea fiat per ipſummet iurantem. Ex quibus multa inferre poſſem: ſed quædam potiſsimùm explicabo ad vberiorem huius adnotationis cognitionem.

Primùm equidẽ, ſi ſemel iuramentum præſtiterim de ſoluendis centum aureis Titio: ac demũ dixerim poſteà, me promittere equum dare Sempronio ſub eodem iuramento iam pręſtito: tenebor omninò ex vi promiſsionis equum dare Sempronio, nõ tamen ex vi iuramenti, nec erò periûrus ſi nõ dedero: quod in ſpecie Antoni. de Butrio reſpondit in dicto cap. ab excommunicato. num. 23. de quo tamẽ ſtatim latiùs tractabitur.

Secundò conſtat ex his intellectus ad. l. diem proferre. ad. l. ſi cũ dies. in princip. ff. de arbitris. Etenim ſi cõpromiſſum factum fuerit in iu-
6 dicem aliquem, vt is intra certum diem cauſam definiat, præſtitumq; fuerit iuramentum parendi, & ſtandi ſententiæ per eum intra diem latæ: ac demum prorogetur compromiſsi dies, nõ cenſebitur iuramentum prorogatũ, niſi expreſsim iterum iuretur: quod deducitur à deciſione Ioan. Andre. in Speculi additionibus, tit. de iureiur. ad finem. Etiam ſi prorogatio fuerit facta cũ eiſdem clauſulis, & vinculis primi compromiſsi: atq; idẽ erit ſi prorogatio facta fuerit intra terminum, & diem primi cõpromiſsi: ità quidem, vt cenſeatur vnum, & idem cõpromiſſum, ſecundùm Soci. in dicto conſi. 99. col. 2. vbi ad hoc expreſsim adducit tex. in dict. cap. pe. & Anto. de But. ſententiã in dicto cap. ab excõmunicato. quibus accedit quod elegãter ſcripſit Cardi. in

bi. p tiraql. in gloss. 5. n. 120. & 132. post leges conubial.

Cle.1.§.nos itaq;.5.q.de iureiur.existimans, quòd qui iuramento præstito promisit soluere alteri centum aureos intra decem dies, qui per creditorem in alium diem fuerint prorogati: non erit periûrus, quamuis eam pecuniam non soluerit intra diem ab ipso creditore prorogatum. Idem voluit Bald. consilio.436. libro.1. Catellia. Cotta in Memoralib. dictione, iuramentum. Iason licet dubius in. l. lecta.5.notab. ff. si certum petatur. eandem opinionem Cardin. dicit esse veriorem Deti. in cap. de causis.de offi. delegat. numero.7. vbi ex ea tenet idem, quod paulò antè de compromissi prorogatione dicebamus. Contrarium sanè aduersus Cardin.tenuerunt Feli. in cap. 1.de iureiuran. colum.1.&.2.idem Feli.in cap.2.de sponsal.nu.34. Ias. in.l.1.§.& post operis. ff. de noui oper.nuntiat.nu.8.Deti.in cap.prę tereà.de appellat.col.2.quo in loco idem tenet post Innocent. & alios ibi, quo ad sententiam excommunicationis latam in Titium, nisi is intra decem dies satisfecerit: nam si illi decem dies in alios decē proferantur, his transcursis locus erit excōmunicationis censuræ. Idem probat Rebuffus in concordatis. rub.de prorogatione. Sic & Bald. in capit. venerabilem. colum.3. de electio.idem quo ad periurium asseuêrat. Quia prorogatio facta videtur cum omnibus qualitatibus, & clausulis illius rei, quæ prorogatur: l.lecta.ff.si cert.peta.l.legem.C.locati.glo. in cap.hi qui authoritate. de pręb.in.6.glo.in.l.sed si manente.ff.de precario.l.2.§.si iudex.ff.de iudic. hoc ipsum verum esse censent Bart.Imol.& Doctores,in dicto.§.& post operis.nume.6.idem Bart.in.l.cùm stipulatus sim mihi à Proculo.ff.de verborum obliga. penult. colum.ex quibus satis dubia redditur Card.& aliorum opinio,non tantùm quo ad iuramentum compromissi, sed & quo ad iuramentum præstitum à debitore circa æris alieni solutionē. Nam & Deti.in dicto cap. de causis. testatur opinionem Cardin.communiter reprobari. Tametsi pro Cardinal. admodùm vrgeat text.in.l.Labeo.in.2.§.vlti. ff. de arbitr.l.item quæritur.§. qui impleto. ff. locat. vbi probatur, fideiussores primū datos ad alicuius obligationis tutelam, non extendi, nec censeri datos ad illius prorogationem: atque inde sequitur, quòd prorogatio facta per creditorem debitori liberat fideiussorem, qui obligatus erat, ac tenebatur simul cum debitore intra certum diem soluere. idem notant Bald. per illum text. in. l. si cùm Hermes.C.de locato. Paul.Castrensis per text.ibi, in.l.4. in principio. ff. de damno infect. Abb.in cap.cōstitutus. de fideiuss. col. vlti. quos Deti. sequitur in dicto cap.præterea. columna.2. quibus tamen respondetur, suprascriptam iurisconsultorū sententiā cò

veram esse, quòd prorogatio fiat in præiudicium tantùm eorum, qui eidem consensère, nõ autem in damnum absentium, & sic fideiussorum, qui nullũ dedere consensum prorogationi. idem notant Aufre. in capella Tolosana. 181. Barb. cons. 31. col. vlti. lib. 1. Rebuffus in concordatis, titu. de prorogatione. in glo. Franciscus. qua ratione cùm fideiussor minimè consentiat prorogationi, quæ quodam modo videtur nouum contractum induxisse: minimè dicendum est, eum quãtum ad prorogationem obligari. Præterea quo ad cõpromissi dubitationẽ, illud plurimum obstat: quòd si fiat prorogatio compromissi, nõ censetur pœna repetita, l. seruus ea. ff. de seruis expor. Bald. in. l. penul. §. vxor. ff. solu. mat. Bal. idem in. l. si à te. C. de pact. inter empt. & vendit. Hippoly. in singul. 300. & tamẽ huic obiectioni respõdetur, non esse idem de pœna, quod de iuramẽto: siquidem pœna odiosa est, non ita iuramentum: quod tantùm adijcitur ad maiorem promissionis vim. Pœnam verò censeri adhúc repetitam in prorogatione, quidam opinantur per tex. in. l. cùm stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de ver. obligat. vbi ex iurisconsulto Bart. & alij adnotârũt, pœnam non censeri à creditore debitori remissam per hoc, quòd creditor diem solutionis debitori prorogauerit: imò iuxta cõmunem omnium opinionem si debitor intra diem prorogatum non soluerit, ad pœnam tenebitur. Sed hac in controuersia ipse distinguendã esse opinor prorogationis formam. Quandoq; enim ex prorogatione ad tẽpus ipsum additum producitur conuentio, aut obligatio prior, quę alioqui elapso die primitùs constituto extingueretur: vt in compromisso: & tunc quidem pœna non cẽsebitur repetita regulariter: nisi expressè, vel tacitè posit colligi, in eius repetitionem contrahentes consensisse. Sic etenim procedit decisio Baldi in dict. §. vxor. quandoq; autem prorogatio nullam inducit obligationem ad tempus, vel diem prorogatum: sed extendit ipsum diem, qui præfinitus fuerat debitori ad solutionem eius, quod soluere, aut pręstare purè tenebatur: quo casu cũ elapso eo die obligatio extincta nõ sit, sed maneat: prorogatio nõ mutat obligationis qualitatẽ, nec eius cõditionem: idcircò adhuc manet ad pœnam integra obligatio.

Tertiò inde subinfertur, debitorem alicuius quantitatis, quam soluere intra diem sub pœna promiserit, adhuc ad pœnam obligari, si creditor diem protulerit, nec debitor intra eum diem satisfecerit. quod constat ex dicta. l. cùm stipulatus sim mihi à Proculo. & his, quæ inibi Doctor. adnotârunt.

Quartò apparet, fideiussorẽ eius, qui verè debitor est, ac debitam quãtitatem intra diem certum soluere promiserit, minimè ab obligatione

tione fideiussoria eximi, licet creditor diem solutionis debitori prorogauerit. Nam quod paulò antè adnotauimus ex.l.Labeo.§.vl.ff.de arbitris. locum obtinet vbi dies appositus tendit ad obligationis extinctionem: non autem vbi dies ille obligationem non extinguit, sed solutioni dictus est, fitq; eius prorogatio miserationis causa: sicuti in hac specie explicârunt Host. Anch. Imo.& Abb.in dict.cap.constitutus.Barto.in.l.Lucius.§.Paulus. ff. de administrat.tutor. Alexan. Iaso. nu.9.Deti.& Curti.Iunior nu.11.in l.lecta.ff.si cert.petatur.Hippol.in in rub.ff.de fideiussori. q.6. quorũ opinio communis est secundũ Iaso.& Deti.in dict.l.lecta.optimus tex.in.l.vlt.C.de vsur.rei iud.ad finem.quibus accedit satis congrua ratio, qua certißimi iuris est, debitorem promittentem creditori debitam quãtitatem soluere intra diẽ certũ, duo quidẽ promisisse: nempe se centum creditori soluturum, & eidem solutioni satisfacturum intra decem dies: vnde licet decem dies fuerint elapsi, aut prorogati, nihilominùs manet obligatio ad solutionem.l.Celsus.ff.de arbit. cap. cùm dilecti.de dolo & contumac.

Quintò, vt difficultatẽ istam ampliùs perstringamus, colligitur decisionem Cardi. falsam esse. Imò si debitor cum iuramento promiserit, centum intra mensem creditori soluere: etiã si ea dies fuerit per creditorẽ prorogata, nihilominùs debitor manet obligatus ad solutionem cum iuramento: & ideò periûrus erit, si intra diem prorogatũ creditori non satisfecerit: sicuti aduersus Card.Bald.Feli.Iason.Deti. & alij paulò antè citati existimârunt: & deinde Deti.ac Franc.Curtius in dicta.l.lect.nu.11.Bar.Imo. & alij in dict.§.& post operis.Marcus Antoni.Blancus de compromissis.q.7.nu.58.

Sextò, si rectè, ac diligenter supra scriptam resolutionem obseruauerimus, manifestum erit in quæstione de compromisso, cuius modò mentionem fecimus, prorogationem cõpromissi factam iam extincto priori compromisso, eiusq; die transcursa, minimè censeri factam cum repetitione iuramenti præstiti in primi compromissi obseruationem, si hæc prorogatio simpliciter fiat. Nam in hac specie non est vera prioris cõpromissi prorogatio, sed nouum compromissum, secũdum glos.& communem in.l.sed si manente.ff. de precario. Bart. & Alex.per text.ibi in.l.dies.ff.de damno infect. notatur in cap. hi qui auctoritate.de præbend.in.6.

Septimò hinc deducitur quid dicendum sit, vbi prorogatio diei fit intra tempus ipsum ab initio appositum compromisso: an & iuramẽtum censeatur repetitum quo ad diem prorogatam: & sanè si ab initio compromissum cum iuramento ità constitutum sit, vt ipsi arbitri, vel compromittentes diem possint

ſint prorogare: tunc prorogatio intra diem facta eaſdem qualitates habet, etiam quo ad iuramentum. quia ab initio iuramentum eum ſenſum habet, vt iurans ſub religione ſacramenti promittat ſtare ſententiæ arbitrorum, quam ipſi dixerint intra diem ab initio definitũ, vel poſtmodùm prorogatum: nec in hac ſpecie de iuramenti extenſione tractatur: quemadmodũ explicat Deti. in dict. l. lecta. idem in dict. cap. de cauſis. de offic. deleg. nume. 7. & Marcus Anto. Blancus in dict. tracta. de compromiſſis. q. 7. nu. 58. poſt Bal. in dict. conſil. 436. lib. 1. qui eleganter loquitur.

Octauò, ſi prorogatio diei, & cõpromiſſi fiat intra diem ipſum, ſimpliciter tamen nulla data prorogandi poteſtate ab initio, ſed ex conſenſu compromittentium: quidam cẽſent non videri repetitum iuramentum ipſum. quod ita viſum eſt Socino in dicto conſil. 99. colũ. 2. libr. 3. Baldo in dict. conſil. 439. libr. 1. Detio in dict. l. lecta. numer. 14. & in dict. cap. de cauſis. num̃. 7. Marco Antonio in dict. q. 7. numer. 58. quibus adſtipulatur text. inſignis in dict. cap. penulti. de iureiurand. quo probatur, ad iuramenti religionem, & vt quis ex iuramento teneatur, non eſſe ſatis quòd fiat promiſſio per relationẽ ad iuramentum iam præſtitum: ſed eſt neceſſaria ſpecialis iurandi forma: vel verbis, vel mente concepta. vnde non ſufficiet voluntas extendendi iuramentum iam præſtitum ad aliam cauſam. Huic tamen rationi conantur quidam reſpondere, illum text. intelligentes eo caſu, quo iuramentum primum non fuerit præſtitum ſuper ea re, de qua poſtmodùm in extenſione, aut relatione agitur. Primũ ſiquidem iuramentum in illius capitis caſu fuit præſtitum ſuper ſtatutis iam eo tempore editis: relatio autem poſtmodùm ſequuta ad id iuramentum, agit de ſtatutis editis poſt primum iuramentum, & ſic de re diſtincta ab ea, quæ in primo iuramento tractatur. At vbi iuramentum, & eius extenſio ſuper eadem re contingunt: dubio procul ad religionem iuramenti ſatis erit ſufficiẽs, relatio ad primum iuramentum facta. cuius reſolutionis adducunt auctorem Bart. in l. vl. C. de vẽd. reb. ciu. cuius tñ ſenſus verè non ità accipiendus, ſed in hũc modũ, vt promiſſio ſub virtute iuramẽti iam pręſtiti, ſufficiẽs ſit ad periurij reatũ quoties iuramẽtũ primò præſtitũ cõpręhendebat id, de quo nunc agitur: ità quidẽ de interpretatione potiùs, quàm de extenſione iuramenti tractatur: atq; ideò Barto. ſententia non omninò excludit deciſionẽ tex. in dict. cap. pen. quo ad probationem præmiſſæ illationis. cuius cõtrariũ expreſſim deducitur ex Bart. Imo. & Iaſone in dict. §. & poſt operis. quorum quidem, & aliorum, qui eandem ſentẽtiã ſequuti fuerũt, mens

in

in id tendit, vt prorogatio compromissi iurati, eandem iuramenti religionem, & eius vim repetat quãtum ad diem prorogatũ. idem sensère ferè omnes, quib⁹ opinio Cardi. in dict. §. nos itaq́; displicuit. sed adhuc mihi verior videtur Socini, & aliorum responsio.

Nonò ex prænotatis apparet, idẽ dicendum fore eo in casu, quo dies compromissi prorogatur, ea expressa cõditione, vt omnes prioris diei clausulæ, & iuramentum repetita esse intelligantur: aut si cõpromittẽtes in prorogatione promiserint sub iuramento priùs præstito stare sententiæ arbitrorum. Etenim non sufficit hæc relatio iuramenti ad vim ipsius periurij, nec ad alios ei⁹ effectus, nisi iuramentum in specie, ac formaliter præstitum fuerit: quod probatur in dict. cap. penul. Nam quoties dies cõpromissi prorogatur, licet quodam modo possit censeri idem compromissum. l. non ex omnibus. §. vlt. l. nõ distinguemus. §. dies. & l. seq. ff. de rece. arbitr. notatur in. l. Sed & si manente. ff. de precar. hoc verum est quo ad eius substãtiam: nõ tñ quo ad ea, q̃ requirũt specialem formã: siquidem negari nõ potest, quo ad tempus additum, nouum videri compromissum, secundum Bald. in. l. si cùm dies. ff. de arbitri. Nec oberit huic illationi quòd cõpromittẽtes in prorogatione dixerint, se promittere per idem iuramentũ iam ab initio præstitum stare sententię arbitrorum latæ intra diem prorogatum. quia nihilominùs nõ censetur iuramẽtum in specie, prout oportet, repetitum: quod satis constat in dict. cap. penult. vbi his fermè verbis est facta relatio ad primum iuramentum: tametsi Cald. ibi voluerit in hoc casu iuramenti præstationem solenniter factam fuisse: quasi iuratum sit per creaturam, & rem sacram eo ipso, quod per iuramentum iam pręstitum iterũ aliquid promissum fuerit. hoc etenim admittendum non est, nec Romanus Pontifex in dict. cap. penul. admittere voluit, sentiẽs hanc relationem minimè sufficere ad iuramenti formam.

Decimò illud est in hac controuersia ex prædictis obseruandum, censeri quidem iuramentum præstitum quo ad omnes iuramenti effectus per extensionem, aut relationem ad iuramentum primò pręstitum, quoties ex aliquot verbis, aut coniecturis possit depræhẽdi mẽs, & intentio iurandi. Nam cùm verba præcisè necessaria nõ sint ad iuramenti vim, & effectum, satis erit mentem præsumi vel ex coniecturis, vel verbis quibusdam expressis constare: quemadmodũ Panor. post alios considerat in dicto cap. penult. nu. 4. quo fit, vt si quis iuramento iam præstito ad aliam rẽ vtatur promittens & iurans eam agere per primum iuramentum, tunc sanè non iudicetur iuramenti extensio: sed potiùs eius solennis forma.

forma. quasi iurauerit is expreſsim per numē illud, aut rem ſacram per quam priùs iurauerat.

Fortaſsis quibuſdam diſputationem iſtam diligentiùs perſtringentibus placebit, quo ad octauam & nonam illationē rem eſſe aliter diiudicādam: atq; ob id exiſtimabūt hi, prorogationem compromiſsi etiam ſimpliciter factam, aut ſaltem cum relatione ad iuramentum primò præſtitum, iuratam cenſeri quo ad omnes iuramēti effectus. quod probare conabuntur auctoritate eorum, quos octaua illatione retulimus: & quia cenſetur vnū & idē compromiſſum: atq; iuramentum non tantùm in caſu vero, ſed in ficto ſit intelligendum: ſicuti paulò poſt tractabitur in hac prima huius Relectionis parte. Nec tūc oberit text. in dict. cap. penult. qui tantùm agit de extenſione iuramenti ad aliam rem diſtinctam, quæ ſub primo iuramento minimè comprehendebatur. Etenim primum iuramētum in ſpecie illius Decretalis non continebat id, in quo poſtmodùm promiſsio fit cum relatione ad primum iuramentum. at ſecùs erit vbi primum iuramentum, & promiſsio poſtmodùm facta idem continet quo ad effectū: nam etiā ſi primum iuramentum ad tempus certū reſtrictum fuerit, ideoq; eius vis peritura ſit eo tempore finito: tamen quia eiuſdem temporis extenſio fit per legitimam conuentionē cum prioris iuramenti relatione, & extēſione, eaq; prorogatio circa eandem rem contingat, æquiſsimi iuris eſt, vt eo caſu prioris iuramenti vis obtineat etiam quo ad diē prorogatum: cùm ſemper de re tractetur, quæ ſub prioris iuramenti religione fuerat comprehenſa. quod, ſi exactè perpendatur, Bart. ſignificauit in dict. l. vlti. C. de vend. reb. ciuit. ſic denique ſententia Antonij in dict. cap. ab excommunicato. de reſcript. cuius mentionem fecimus in prima huius quæſtionis illatione, optimè deducitur ex text. in dict. cap. penult. de iureiurand. vnde apparet, tertiam, & principalem illationem, qua probauimus, non eſſe ad iurandum verba neceſſaria, veriſsimam eſſe, iuréque optimo defendi, etiam in his, qui loqui poſſunt.

7 Quartò tam ex definitione iuramenti, quàm ex his, quæ proximè diximus infertur, falſam eſſe Card. ſententiam: is inquam in cap. præterea. in. 1. de ſponſ. ſcribit, nuſquā dici quemquam periurum, nec quo ad periurij reatum cenſeri iuramentum præſtitum, niſi fidem is interpoſuerit expreſsè per verbum iuro. Hanc opinionem refert, & ſequitur alter Card. Alexan. in dict. cap. præterea. quæ tamen falſa eſt manifeſtè, pluribus quidem rationibus: ſed potiſsimùm, quia ad iuramenti vim & religionem ſatis eſt, quòd Deus in teſtimoniū aduocetur, ſicuti in definitione conſtat: Deus verò in teſtem aduocari poteſt

test absque specifica mentione huius verbi, iuro: ideoq; error Cardi. patet, & conuincitur palàm. Dein de hac de re sunt text. in cap. & si Christus. de iureiur. c. & iurabunt. 22. q. 1. & in cap. ego. N. eo. tit. quibus probatur, posse iuramenta præstari absque hoc verbo, iuro: quod item adnotârunt Abb. in cap. querelam. col. 3. de iureiurand. Ioan. de Selua, in tract. de iureiur. parte. 1. q. penult. Lancelot. Galiaula in. l. 1. in princip. col. vlti. ff. de verb. obliga. qui possunt aduersus Card. auctores adduci: nè quis existimet, eius opinionem nōdum improbatam à quoquam fuisse. quãuis opus nō est hac in re autorem aliquē citare ad conuincendam ità falsam conclusionem. Maximè ex eo quòd nec ipse Card. posset inficiari, multa esse iuramenta, quæ per alia verba, aliaq; forma absq; hoc verbo iuro, concipiūtur: idq; varijs testimonijs constat. Nam & in lege veteri satis celebratur iuramētum illud: viuit Dominus. viuit Deus. ipse enim Deus iurauit. Num. cap. 21. viuo ego. & Hieremię cap. 4. iurabis, viuit Deus. sic & Paulus ad Romanos scribens sæpe iurauit per hæc verba, testor Deum: testis est mihi Deus. ad Rom. cap. 1. item. 1. ad Corinthios cap. 15. inquit Apostolus, quotidie morior per gloriam nostram. quæ verba iuxta Græca exēplaria manifestissimam iurationē ostendunt: vt animaduertit Romanus Pōtifex in dict. cap. & si Christus. Augustinus in cap. non est. 22. q. 1. ex eodem Augustino libr. 1. de sermone Domini in monte. idem explicat ipse hanc ambiguitatē ex Græco dissoluens, sermone. 30. de verbis Apostoli. est autem apud Græcos præpositio quædam, quæ adiuncta accusatiuo iuramentum inducit. sic enim Græci per Iouem iurant νὴ τὸν Δία. id est per Iouem. vnde cùm Apostolus scripsit ad Corint. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ἡμετέραν καύχησιν. id est quotidie morior per gloriam nostram. iurauit equidem per gloriam, quã habebat in Christo Iesu Domino nostro. quibus tandem satis apparet, non esse necessarium hoc verbum, iuro, ad iuramēti religionem, & effectum. imò apud Card. in his commentarijs, qui vulgò nunc typis excusi circunferuntur, ipse non potui prędictam decisionem depręhendere.

Ex. §. sequenti.

1 *An ad iuramenti veram religionem sit necessarium quòd fiat tactis rebus sacris?*

2 *Traduntur aliqua de veterum religione circa iuramentum.*

3 *Qualiter Episcopi, & sacerdotes iuramentum præstare debeant?*

4 *Periurium etiam in re leuißima contingens, mortale crimen est.*

5 *Per creaturas quandoq; iurare licet.*

6 *An liceat iurare per membra Christi?*

7 *Iuramentum præstitum per falsos deos, an habeat rationem veri iuramenti: & in fine huius. §.*

8 *Interpretatio tex. in cap. Ecce dico. 22. q. 5. & inibi*

inibi quid sit lapidem iurare.
9 *Expenditur text. in cap. mouet te. 22. q. 1.*
10 *An liceat alterius vti maleficio ad bonum opus: vel ad aliud maleficium dissoluendum?*

§. Primus.

QVintò principaliter, si definitio ad amussim perpẽdat, ex ea probabitur, ad iuramenti religionem non esse necessarium, quòd fiat tactis Euangelijs, nec alijs diuinis scripturis, nec super aliqua re
1 sacra. Etenim si id tantùm exigitur, quod Deus in testimonium vocetur: colligitur apertè, satis esse, vt verum sit iuramentum, aliquid promitti, aut affirmari adducendo Deum in testem. idem apparet in cap. & si Christus. de iureiuran. vbi per hæc simplicia verba, testis est mihi Deus: iuramẽtum inducitur. ad idem conducit tex. in cap. si aliqua. 22. q. 1. quo in loco ex auctoritate Chrysostomi tradit Gratianusità esse iuramentum, si per Deum iuretur, ac si per sacra Dei Euangelia iuratum fuerit. huc pertinet tex. in cap. rursus. qui clerici. vel vouẽt. quo cõstat, votum simplex non distingui à solẽni quo ad Deum, & quo ad veram voti obligationem: sic igitur nec iuramentum præstitum tactis sacrosanctis Euangelijs à simplici iuramento distinguitur quo ad veram iuramenti religionem. vnde regulariter nõ est necessarium, quòd iuramentum fiat super re sacra, nec tactis sacris scripturis: quemadmodùm cõmuni Doct. sententia probatur in Rub. de iureiur. vbi Alciatus nu. 29. scribit, hãc opinionem communem esse, eam sequutus. quandoq; tamen satius est, iuramentum fieri tactis rebus sacris: quandoq; necessarium. Satius equidem ad terrorem hominum, qui temerè iuramenta violare non erubescũt. nam etiam si idẽ periurium contrahatur ab eo, qui simpliciter iurauit, & ab eo, qui tactis sacrosanctis Euãgelijs, aut alijs rebus sacris iuramentum præstitit: maior tamen pœna plerunq; à legibus in posteriori casu, quàm in priori statuitur: ac grauius quidem est peccatum: ac deniq; maior peierandi religio ob maiorem iurantium timorem. Scribit etenim Augustinus in epistola. 154. ad Publicolam: quanto enim id per quod iuratur magis sanctum est, tanto magis est pœnale periurium: cap. mouet te. 22. q. 1. Nam & diuus Thomas docet. 2. 2. q. 98. art. 3. ad. 2. grauius esse peccatum quo ad periuriũ, si quis solenniter iuret per Euangeliũ, quã si per Deũ cõmuni sermõe: tũ propter scandalũ, tum propter maiorẽ deliberationẽ. Qualiter autẽ homagiũ fieri cõsueuerit apud Hispanos tradit. l. 4. tit. 26. Part. 4. & l. 25. ti. 16. Par. 3. de quo etiã scribit Caro. Mo. in cõs. Pari. §. 2. glo. 3. col. 3. Apud veteres etiã in his iuramẽtis prẽstãdis, & si falsam religionẽ colerẽt, quædam

dam peculiaris religio obseruabatur ad timorem diuini numinis,
2 quod maximè timebant, atq; reuerebantur, nè periuria committerēt. Nam. C. Plinius naturalis historiæ lib. 31. c. 2. Amnis, inquit, Olachias in Bithynia Briazū adluit: hoc est & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notātur pati velut flammam vrētem. Philostratus ad hæc in vita Apollonij Tyanæi lib. 1. agens de eo loco. est autem, ait, iuxta Tyana aqua, quam aiunt Ioui sacratam, quam indigenæ extinguibilem vocant. Fons eius frigidus sanè scatet, ebullit non secùs atq; igne calefactus lebes, hanc pueris, & iurisiurandi fidem seruantibus viris aspectu placidā, gustuq; dulcem perhibent: periuris verò, & infidis palàm aduersatur: epota nanq; oculos, pedesq;, ac manus peierantis inuadit aqua intercute, ac tabe totum corpus inquinans, nec illinc discedendi datur facultas, sed eo loco permanentes coràm aqua ipsa suam deplorant infirmitatem, palàm quòd peierauerint profitentes. Macrobius libr. 5. Saturnaliorū cap. 19. Palicorum historiam enarrans ad interpretationem carminis Virgiliani libr. 9. Aeneidos: Vbi & implacabilis ara Palici. scribit, lacus non longè inde sunt, quos incolæ Delos appellant, fratresq; eos Palicorū existimant, & habentur in cultu maximo, præcipueq; circa exigendum iuxta eos iusiurandū, præsens & efficax numen ostenditur. Nā cùm furti negati, vel eiusce modi rei fides quæritur, & iusiurandum à suspecto petitur, vterq; ab omni contagione mūdi ad cratêras accedunt, accepto priùs fideiussore à persona, quæ iuratura est de soluendo eo, quod peteretur, si addixisset euētus: illic inuocato numine testatum faciebat esse iurator, de quo iurabat. quòd si fideliter faceret, discedebat illæsus: si verò subesset iuriiurando mala conscientia, mox in lacu amittebat vitam falsus iurator. hæc res ità religionem fratrum commendabat, vt cratêres quidem implacabiles vocarentur. hactenùs Macrobius: cuius & aliorum ideò libenter mentionem fecimus, quòd manifestū sit adhuc apud ethnicos, iuramenti religionem ità obseruatam fuisse, vt grauiora existimarētur ea periuria, quæ contingerent in iuramētis super rebus quibusdam sacris præstitis: ac deinde diuina vltio expectaretur, timereturq; ab his, qui specialia quædam numina quo ad iuramenti religionem minimè vererentur.

Hac sanè ratione ob maiorē quidem iurantium timorem olim per missum fuit, quòd iuramenta præstarentur, ac fierent in ecclesijs super sanctorum reliquijs. l. generaliter. §. vlti. C. de reb. credit. Regia. l. 1. & 19. titu. 11. Parti. 3. quod & Bal. præter alios adnotauit in capit. 1. col. 1. de noua forma fidel. & in. c. 1. §. item sacramenta. 2. col. de pace

iuramen.

iura.fir. Hodie verò Taurina constitutione.67.iustissimis profectò de causis statutũ est, quòd iuramenta minimè fiãt, nec præstẽtur super altaribus, aut sanctorũ reliquijs, quãuis id à parte petitum fuerit. est igitur obseruãdum regulariter nõ esse necessariũ ad verã iuramenti religionẽ quòd id fiat super rebus sacris, eis equidem tactis: licet hęc solennitas aliquot in casibus iure necessaria sit, in quibus iuramentũ aliter præstitum vim vllam nõ habet quãtum attinet iuris effectus: quẽadmodũ cõmuni omniũ Doct. sententia definitũ extat in dict. Rubr. de iureiu. & probatur in cap. hortamur.3.q.9.cap. testimonium.11.q.1. Cle.1.§. porrò. de hæretic. cap. vl. in princ. de iurament. calumn. & alijs in locis iuris vtriusque, vbi requiritur ad effectus iuramenti, quòd præstetur tactis rebus sacris. Quòd si lex exprimat, corporaliter iurandum esse, satis erit, scripturam quãlibet sacram tangi: si verò in specie sanxerit, iuramentum præstandum fore super Euangelijs, tunc necessariò fieri debet tactis Euangeliorum libris: glos. in Authent. vt iusiurandum, quod præst. colla. 2. versi. quatuor. & in dict. Clemẽ. 1.§. porrò. quam dixit singul. Abb. in cap. vlti. de iuramen. calumn. 2. colum. idem in cap. tuis. colum. vlt. de testib. Dixit magistram esse Barbat. in dict. cap. vltim. colũ. 4. meliorem iuris Iason in Authẽ. sacramenta puberum. colũ. 3. C. si aduers. vendit. commendat Abb. in cap. & si Christus. & in Rubri. de iureiurand. Nam cùm in iuramento testis à iure exigatur quòd fiat tactis Euangelijs, receptum est, non aliter testimonium validum esse nisi fiat iuramentum tactis Euangelijs, nec sufficit alium sacrũ librum tangi iure scripto considerato: consuetudine tamen obtentum est, satis esse, id iuramentum præstari super crucem: gloss. insignis in dict. Authent. vt iusiurandum. cuius meminit Alexand. in.l.3.§. iurari. ff. de iureiurand. notat Abb. in dicto cap. tuis. colum. vlti. idem in cap. fraternitatis. de testibus. ad finem. & consil. 68. lib. 2. Imò si à tabellione scriptũ sit, Sempronium iuratum dixisse hoc testimonium, præsumendum erit, hunc testem solenniter iuramentum præstitisse, tactis inquam sacrosanctis Euangelijs, aut cruce, secundum Imolam consil. 56. præsertim quia ità consueuêre tabelliones scribere: vt post alios explicat Andreas Alciatus in Rubri. de iureiurand. in fine: ex eo, quòd per locum à consuetudine generali pręsumantur seruata seruanda: vt inquit Bald. in. l. vlti. in fine. C. si ex fals. instrum.

Cæterùm in casibus iure expressis, quibus iuramentũ fieri debet tactis sacrosanctis Euangelijs, etiam Episcopus iurare debet tactis ipsis
3 Euangelijs: cap. testimoniũ.§. Episcop⁹.11.q.1. tex. in Auth. de sanctissimis

simis

ſimis Epiſc.§.nulli.verſ.indictum. cap.ego.N.de iureiu. cap. quoties. 1.q.7.cap.quoties.§. porrò. de purgatio.canoni.quib⁹ refragatur tex. in dict.cap.vlt.in princ. de iuram. calū.qui probat, Epiſcopū iurantē non teneri ſacra tangere. idem voluit glo.in cap. vt circa. de elect. in 6.tex. optimus in cap.ſi quis p̃sbyter.2.q.5. quem dixit ſingul. Abb. in dict.cap.vlti.quo in loco Barb. colū.4.eiuſdem mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, presbyterū non teneri cùm iuramentum præſtat ſacra tangere: ſed ſatis eſſe per ſuam conſecrationem tangendo proprium pectus iurare. idem adnotauit Guido Papæ. q.615. quam ob rem cōſiderandum eſt, Epiſcopum, aut presbyterum regulariter in præſtandis iuramentis non teneri ſacra tāgere. Ab hac tamē regula excipiuntur Cauſæ graues: item & omnes illæ, in quibus iure expreſſum ſpecialiter ſit, Epiſcopum, aut presbyterum debere tactis ſacris iuramentum præſtare: ſicuti docet Panormit.in dict.cap.vltim.de iuram.calum.

Sextò, cùm ex definitione conſtet, per iuramentum Deum ipſum
4 adduci in teſtem, patet manifeſtè, periurium ſaltem iuramenti aſſertorij ſemper eſſe mortale crimen: etiam ſi in re leuiſsima cōtingat. Nā citare Deum in teſtem falſi, charitati eius contrarium eſt. Quia atrociſſima fit iniuria in eius veritatem, quæ quidem contumelia non poteſt abſq; peccato mortali contingere. quod nos ex diuo Thoma in 2.2.q.98.artic.3.adnotauimus cap.1. nume.2. lib. 1. Variar.reſoluti. quo in loco de iuramento promiſſorio in re leui præſtito etiam tractauimus. His accedit, quòd mendaciū ſimplex vtcunq; in re leuiſsima cōtingat, non poteſt dici citra peccatum ſaltē veniale: cap. primū. 22. q.2. mendaciū igitur non ſimplex, ſed cum teſtimonio diuini numinis contingēs, dubio procul abſq; mortali culpa dici non poterit. ſic ſanè periurium aſſertorium nulla ex cauſa defendi poteſt, quin mortale crimen ſit: etiam ſi fuerit ob cauendam mortem innocentis, ob liberandam à proditione & incendio totam rempublicam, aut ſanè ob ſaluandam proximi animam ab æterna damnatione: cuius rei teſtis eſt locupletiſsimus diuus Auguſtinus in libro contra mendacium. qui de ſimplici mēdacio expreſsim loquutus, idē fortiori ratione p̃mittit in mēdacio, nō ſimplici, ſed quod periuriū admiſtū habeat.

Septimò ab eadē definitione deducitur quęſtionis illius reſolutio, qua controuertitur, an liceat iurare per creaturas. Etenim cùm in iura-
5 mento de teſtimonio diuino tractetur, planum quibuſdā videtur, nō eſſe per creaturas iurandum: imò id iuramentum ad ſpeciem idololatriæ pertinere, etiam ſi iuratio vera ſit: quandoquidem per hæc iuramenta cōſtituitur in creaturis iu

ramenti

ramenti finis, illisq; reuerentia Deo debita exhibet. quod probare quidam conatur autoritate Euāgelica Matthęi cap. 5. quo in loco Iesus inquit, nolite iurare omninò, nec per cœlum, nec per terrā. quib9 verbis, vt Hieronymus asseuerat, nō prohibuit Christus iuramētū, quod per Deū fit, sed quod per creaturas pręstatur. sic & eundem locū intellexit Innocentius tertius Pōtifex maximus in cap. & si Christus. de iureiur. His accedit tex. in cap. si quis per capillum. 22. q. 1. vbi Pius Papa, accerrimè increpat, ac repræhendit iurantes per creaturas, eósque puniendos esse graui pœna censet. idem constat in Authent. vt non luxurient. contra naturā. qua quidem constitutione satis reprobatū extat, quòd per membra Christi, aut Virginis beatissimæ, aut per creaturas iuretur. In contrarium adduci solet text. in cap. 42. Genesis: vbi apparet, Ioseph iurasse per salutem Pharaonis. Ad idem satis frequenter constat apud Christianæ religionis cultores per Euangeliū, & per crucem iurari, & sanè id fieri absque offensa diuini numinis: cap. qui iurat. 22. q. 5. cap. si aliqua. 22. q. 1. cap. ego. N. de iureiurand. quod & alibi sæpissimè commemoratur. ergo per creaturas iuramēta fieri possunt, nec inde vllum contrahitur peccatum. Hac ratione glos. in dict. cap. & si Christus. verb. creaturam. scribit, iuramenta per creaturas fieri posse in casibus iure expressis: nō in alijs. ea tñ resolutio non rectè difficultatem istam explicat: siquidem rationem veram omittit, ex qua quandóque licitum esse iudicetur iuramentum per creaturas. idcirco agendum est de intellectu earum authoritatū, quas modò in huius quæstionis examen adduximus. Primùm etenim locus ille Matthæi cap. 5. non ità indistinctè intelligendus est, vt Innocentius eum intellexit. Nam dupliciter per creaturas iurare contingit: vno modo cōstituendo in illis iuramenti finem, & exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo debetur: & tunc species est idololatriæ, & blasphemia quædam: licet veritas iurationi subsit. Atque iuxta hunc sensum iuramenta per creaturas fieri non debent: imò illicita sunt: maximaq; ratione improbātur. Altero modo iurat per creaturas referēdo eas in creatorem, cuius numen, & maiestas in illis existunt: seu qua ex parte à Deo ipso creaturę sunt cōditę. hoc enim casu licitū est per creaturas iurare eo modo, quo licitū est per Deum ipsum iuramentum facere. Iuxta hunc sensum accipiendę sunt auctoritates, quibus probatur, licitum esse iurare per creaturas: quemadmodùm tradiderunt S. Thomas. 2. 2. q. 89. ar. 6. Panormit. post alios in dict. cap. & si Christus. col. 4. de iureiuran. & Selua. in tracta. de iureiuran. parte. 1. q. vlti. sic cùm quis iuramentū præstat per Euangelium, iurare intelli-

telligitur per Deum, cuius veritas in ipso Euangelio cõtinetur. Item qui iurat per crucem, per ipsum iurat Deum, qui in eo ligno crucis mortem passus est pro redemptione humani generis. Illud autem iuramentum, quod fit per salutem Principis, cuius meminit sacra historia dict. cap. 42. Genesis: & l. si duo. §. vltim. ff. de iureiurand. in vim potiùs execrationis adsumitur: quasi creatura adducatur, vt in ea iudicium diuinum exerceatur, & eius salus Deo obligetur: sicuti cùm quis per propriam vitam, per filium suum, aut per aliam creaturam, quam admodùm diligit, iurat. Quandóque salus Principis in vim iuramenti intelligitur adducta ad testimonium, vt tãdem per Deum iuratum esse intelligitur, cuius in iudicio præcipuè vera Principis salus consistit, & submittitur: aut equidem iuratur per veritatem diuinæ iustitiæ, ad cuius exequutionem Principes terræ constituuntur, vt Thomas in dict. art. 6. interpretatur posteriorẽ sensum sequutus. Execrationis verò sensus aptior est his iuramentis: nisi aliud subiecta materia dictauerit. Nam creaturam iustitiæ Dei in confirmationem veritatis sic obstringimus, & obligamus, vt si aliter res habeat, quã affirmamus, Deus in illa creatura vlciscatur periurium nostrũ.

Nõ oberit locus ille Matth. cap. 5. quia verba Cristi, quæ mihi referuntur, intelligi possunt de iuramento, quod fit per creaturas secũdum sensum priorem: nempe exhibẽdo eis reuerentiam, quę Deo soli debetur, & cõstituendo in eis iuramenti vim, & finẽ. Hoc etenim modo illicitũ est per creaturas iurare: quẽadmodũ Hierony. Thomas, & alij interpretãtur. Aut planè sensus illorum verborũ is est, vt Christus nos deterrere voluerit ab omni iurandi forma, siue per Deũ, siue per creaturas: siquidem, vt auctor est Augustinus, nè quis arbitraretur, iuramẽta quæ fiunt per creaturas, non deberi Deo, admonuit nos Christus veritatis contrariæ, docens hæc esse vera iuramenta: & ideò ab eis abstinendum fore, ità quidem, vt quibus casibus per Deum iurare non licuerit, nec item liceat iurare per creaturas. Vnde argumentatur Christus Iẽsus à minori ad maius: prohibẽs etenim iuramenta per creaturas in Deum relatas, prohibet manifestè iuramenta per ipsum Deum. Nec tamen ex hoc statim sequitur, non esse licitum iurare indistinctè: nam dubitationẽ istam paulò post dissoluemus.

Id verò, quod adduximus ex cap. si quis per capillum. ità erit intelligendum, vt sciamus blasphemiã esse iurare per pudẽda mẽbra Christi, aut Virginis Marię. hęc nanq; iuramenta nõ possunt fieri absq; maxima iniuria diuini noĩs. Blasphemia siquidẽ est propriè vituperiũ, aut conuitiũ cũ diminutiõe honoris diuini: vt explicat Hugo de sancto

Victore

Victore, li. de Fructu carnis, & spiritu. c. 6. de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferiùs tractabitur, igitur & si Christus re vera habeat illa mẽbra pudenda, vt quilibet alius verus & integer homo: eáque ratione illa nominantes minimè mentiantur: tamen dum illa in Christi ignominiã, & vituperium nominãt volẽtes ex ipso modo pronuntiandi innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile, blasphemi veri sunt: & ideò grauissimis pœnis puniũtur in di. cap. si quis per capillum. & præsertim in dict. Auth. vt nõ luxurient. cõtra natu. quo pœna mortis imponitur. Quã cõstitutionem ità intellexit Ioan. de Selua in tract. de iureiur. parte. 1. q. vlti. qui eam pœnam mortis locum habere censet aduersus eos, qui per membra Christi inhonesta iurauerint: cùm ea iuratio manifestam blasphemiam habeat: quod etiã probatur a multis alijs, quorũ mentio statim fiet, maximè iurationem istã per membra inhonesta Christi blasphemiam esse deducit ex blasphemiæ definitiõe Alfonsus à Castro li. 1. de iust. hęr. pu. c. 12. Nõ me latet quibusdã visum esse, blasphemiã cõmitti aduersus maiestatem diuinã, si quis per Dei, aut Virginis matris mẽbra quęcũque, etiã honesta iurauerit: quod sensit glo. in. c. 2. de maledicis. dũ allêgat tex. in dict. cap. si quis per capillum. Bar. in dict. Auth. vt non luxurient. contra natur. Alexã. consil. 233. libr. 6. hanc tamen opinionem ipse tunc solùm admitterem, vbi quis esset consuetus his vti iurationibus: nam eo casu propter contemptum satis præsumptum diuinæ maiestatis, existimarem eum blasphêmum esse, & puniendum fore graui pœna, quę in dic. Auth. statuta est, secundũ Petrum Cinũ, Bald. & Salic. in. l. 2. C. de reb. cred. & iureiur. Bald. in. l. 2. C. ad. l. Iuli. maiest. Anani. in dict. cap. 2. de maledic. col. 8. & Nicol. Boëri. decisione. 301. nu. 11. Imò fortassis nec illius Authenticæ constitutionis pœna, nec itẽ per leges Regias statuta cõtra blasphemos in praxi, obtinebit in eos, qui per membra Christi, etiã pudenda iurauerint: tametsi grauissimè sint arbitrio iudicis puniẽdi. Nã & Syluester verb. iuramẽtũ. 2. q. vlt. censet non esse verã blasphemiam: sed fictã, & virtualẽ, si quis per inhonesta membra Christi iurauerit, licet secundum eum mortaliter peccauerit. Iuratio verò per membra honesta Christi, si desit cõtemptus, & cõsuetudo iurandi, nõ est mortale crimen: sed veniale, vt colligitur ex Angelo, verb. iuramẽtum. 3. §. 12. quod probatur in dict. cap. si quis per capillum. vbi pœna imponitur ità iurantibus: ex qua signum maximũ est, eam iurationẽ culpam habere. quãuis Syluest. nullum esse in hoc peccatũ existimet, si absint contemptus, & irreuerentia: idem tenet Florent. 2. part. tit. 10. cap. 4. in princ. Hæc autẽ de praxi

diximus existimātes nihilominùs proteruos istos, qui per membra Christi maximè inhonesta iurauerint, seuerissimè puniendos fore. siquidem Carolus Cęsar lege lata in Toletano cōuentu anno vicesimo quinto sanxerit, pœnas statutas aduersus blasphemos per Pragmaticas cōstitutiones, debere obtinere, & infligēdas esse cōtra iurātes per mēbra Christi, & Deiparæ Virginis. Verū in hac quæstione obseruādū est, iuramentū prętitū per creaturas eo modo, & sensu, quibus à iure reprobatur: nempe exhibendo ipsis creaturis reuerentiā, nihilominùs seruandum fore iuramenti rationē: sicuti probat tex. in dict. cap. & si Christus. ver. & quāuis. vnde adnotârunt Abb. & alij, iuramentum seruādum esse, in vim iuramēti, etiā si fiat eo modo, quo iure prohibitū est. idem notat ipse Panor. in cap. 2. col. 2. de arbitr. hanc conclusionem inducens ad intellectū Auth. decernimus. C. de arb. q̄ licet iuramētū fieri prohibeat, non tn̄ ex hoc tollit iuramēti vim, quā id habet ex lege naturali, & diuina, quo ad rationē periurij. idē dicendū erit in eo casu, qui traditur à Taurina constitutione. 67. cuius paulò antè mentionē fecimus: tex. tn̄ in dic. c. & si Christus. planè procedit quantum ad hanc cōclusionē, si iuramētū fiat per creaturas relatas ī ipsum creatorē. hoc etenim in sensu verū cōstituitur iuramentū, quod & rationem periurij habet, si non fuerit seruatum: quemadmodū cōstāt ex his, quę paulò antè diximus. sic & iuramenta prętita per Deū ipsum, aut per diuorū reliquias ad ipsum Deum relatas, aut per sancta Euangelia: etiam si à iure prohibeantur quandóque ob specialem rationem, quæ non pertinet ad iustitiā, nec veritatem, comites scilicet iuramēti: de quibus aliâs: nihilominùs iuramenta censentur, vimq́; iuramenti habent quo ad periurij notam. Etenim quāuis prohibitum sit, iuramentum fieri super aliqua re sacra ob aliquam specialem causam, quæ legislatorem ad eam prohibitionem induxerit: tamē si fiat, rationem habet periurij, si falsum fuerit, quod sub iuramento asseueratur: vel non fuerit ipsius promissionis seruata fides. Hoc enim in dict. cap. & si Christus. satis probatur. Imò & si absque iudicio iuramentum fiat assertorium, periuriū ex eo constabit, si falsitas iurationi subsit. Quòd si per creaturas iuratum fuerit exhibēdo eis reuerentiā illam, quæ soli Deo debetur: aut in
7 eas dirigendo iuramēti finē: tūc aliter erit res definiēda: qn̄quidē hoc iuramētū ad idololatriā pertineat, sitq́; par oīnò his iuramentis, q̄ per falsos deos prętātur: cap. si quis. 22. q. 1. idcircò quæritur, an iuramentū per falsos deos factum sit seruādū, & rationem habeat veri iuramenti quo ad periuriū, & alios iuris effectus? & sanè quòd Christianus iurans per falsos deos, & si grauissimè

mè peccet, teneatur id iuramẽtum seruare: notant Innocen. Panormi. colũ. vltim. & alij in dict. cap. & si Christus. Alexan. in. l. 3. §. vlti. ff. de iureiurand. Ioan. de Selua in tract. de iureiuran. q. 1. ad finem. pro quorum sententia induci solet ex diuo Augustino sermone. 28. de verbis Apostoli. text. in cap. ecce dico. 22. q. 5. in hæc verba: ecce dico claritati vestrę, & qui super lapidem falsum iurat periûrus est. vnde hoc dico: quia multi etiam in hoc falluntur, & putant, quia nihil est per quod iurant, non se crimine teneri periurij. Prorsus periûrus es: quia per id, quod sanctum non putas, falsum iuras. si tu illud sanctum non putas, sanctum puta, cui iuras: non enim quando iuras, tibi aut lapidi, sed proximo tuo iuras: homini iuras ante lapidem, sed nunquid non ante Deum? non te audit lapis loquentem: sed punit Deus te fallentem. Hactenus Gratianus ex Augustino. ad cuius canonis aut decreti intellectum duo sunt cõsideranda. Primum quidem, quid Augusti-
8 nus senserit, dum mentionem fecit iuramenti, quod super lapidem fit: & sanè apud Gentiles omnium iuramentorum sanctissimum erat, Iouem lapidẽ iurare: inde sumptũ, vt quidam interpretantur, quòd in prisco feriendi fœderis ritu Pater patratus manu tenens lapidẽ cõceptis verbis iuraret, & tũc suẽ lapide feriret dicẽs, si fefellero, Iouẽ cęterosq́ deos precor sic me feriãt, vt & ego hodie porcũ hunc silice percutiã: aut ĩ populũ Romanũ ità cõceptis verbis: si populus Romanus prior defecerit publico cõsilio, tu Iupiter illum sic ferito, vt ego hunc porcũ hodie feriã. statimq́ Pater patratus porcũ saxo silice percutiebat. quẽadmodũ auctor est T. Liuius lib. 1. ab vrbe cõdita Decadis primę. idẽ Liuius lib. 21. agnũ in hoc iuramento percuti refert: ità scribens de Anibale, pręmiaq́ militibus promittente: eaq́ vt rata scirent fore, agnũ læua manu, dextra silicẽ retinens, si falleret, Iouẽ cęterosq́ precat⁹ deos ità se mactarent, quẽadmodũ ipse agnum mactasset: & secundũ precationem caput pecudis saxo elisit. Huius iuramẽti meminêre Aulus Gellius lib. 1. nocti. Atti. cap. 21. Iouem, inquiens, lapidem, quod sanctissimũ iusiurandum est habitũ, paratus sum ego iurare, Vergilium hoc nunquã scripsisse. Marcus Tullius lib. Epistolarũ. 7. ad Trebatiũ, episto. 12. scribens, quomodò autẽ tibi placebit, Iouem lapidem iurare, cùm scias iratũ esse Iouem nemini posse: itẽ Apuleius in Sermone, de Deo Socratis: quid igitur, inquit, iurabo per Iouem lapidẽ Romano vetutissimo ritu? Alijs placet huius iuramenti originẽ deduci ex eo, quòd olim apud Romanos iuraturi per Iouẽ lapidẽ, tenere silicẽ solebãt: eiusmodi ferè verba pronunciãtes: si sciẽs fallo, qui me despicit, salua vrbe, arceq́, bonis eijciat, vt ego hũc lapidẽ. statim autem lapi-

dem proijciebat. Cuius quidem ritus auctor est Festus Pōpeius. cui conuenit mirū in modū Polybius ità scribēs: ergo, inquit, Carthaginēses deos patrios iurati sunt. Deinde Romani per lapidē secundū vetustissimū ritū, Martis, Quiriniq́ numinibus aditis, iusiurandū præstiterunt. Ritus verò lapidis fuit huiusmodi: Fœcialis sumpto in manibꝰ lapide postquā de fœdere inter Patres cōuenerat, hęc verba dixit: si rectè, ac sine dolo malo hoc fœdus, atq; hoc iusiurādum facio, dij mihi cūcta præstent fœlicia. Sin aliter aut ago, aut cogito, cęteris omnibus saluis ipse peream, vti lapis hic de manibus meis decidet. Nec plura loquutus manu lapidē excussit. hæc apud Polybiū. Huc pertinet locus subobscurus apud Ciceronem lib. 7. episto. episto. 1. ad Marium: cuius hæc sunt verba: deliciæ verò tuæ noster Aesopus eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines liceret: is iurare cùm cœpisset, vox eum defecit in illo loco, si sciens fallo. igitur ex his apparet, quid apud Augustinū sit, per lapidem, aut super lapidem iurare.

Alterū, quod ad p̄dicti cap. intellectū attinet ex eodē Augus. sermone deducitur, apud quē in his codicibus, qui modò q̄ emendatissimi circūferunt, aliter locus ille legitur, quā apud Gratianū. Et ecce, inquit August. dico charitati vestrę, & qui per lapidem falsum iurat, periūrus est. vnde hoc dico: quia multi & in hoc fallūtur, & putāt quia nihil est, per quod iurāt, non se crimine teneri periurij. prorsus periūrus es: quia per id, quod sanctū putas, falsum iuras. Sed ego illum sanctum nō puto. sanctū puta cui iuras: non enim q̄ñ iuras, tibi aut lapidi iuras, sed proximo iuras. Homini iuras ante lapidē: sed nunquid non ante Deū? nō te audit lapis loquētē, sed punit te Deus fallentem. hactenùs August. qui aduersus iurātem per falsos deos, vt eum periūrū esse cōuincat, argumentatur à diuisione, aut à sufficienti partiū numeratione, duos casus cōstituens, vnū quidē cū is, qui iurat per lapidē, vel falsos deos, putat sanctum esse id, per quod iurat: alterū, vbi iuramentū p̄stās nō putat sanctum esse id, per quod iurat. Et in vtroq; casu cēset periūrum esse, qui falsum iurauerit: in primo quidem quia falsum iurat, per id, quod sanctū putat: in secundo ex eo, quòd falsum iurat per id, quod sanctum putat is, cui iurat: vel quia existimare debet illum, cui iurat, sanctum esse quo ad iuramenti & promissionis exequutionem. Vnde ipse opinor apud Gratianum deprauatam esse Augustini literam: quæ vtcunq; sit, probat, periūrum esse eum, qui per falsos deos iurauerit: atque ideò in iuramento promissorio vera erit Doctorum sententia, dum ipsi opinantur, iurantem per falsos deos, teneri ad iuramenti obseruationem.

Eandem opinionem plurimùm coadiuuat tex.in cap.mouet te.22. q.1.ex eodem Augustino in episto-
9 la ad Publicolam,epistola quidem 154.cuius hęc sunt verba iuxta ipsiꝰ Augustini textum:Mouet te certè, vtrùm eius fide vtendum sit, qui vt eam seruet per dęmonia iurauerit: vbi te volo priùs considerare, vtrùm si quispiam per deos falsos iurauerit, se fidem seruaturum & eam non seruauerit,non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali iuratione promissam custodierit fidem, ideò tantùm peccasse iudicaretur, quia per tales deos iurauerit: illud autem nemo reprehenderet,quia fidem seruauit. Nunc verò quia iurauit per quos non debuit,& contra pollicitam fidem fecit quod non debuit,bis vtiq; peccauit.Ac per hoc qui vtitur fide illius,quem constat iurasse per deos falsos,& vtitur nõ ad malam rem, sed ad licitam,& bonam,non peccato eius se sociat, quo per dæmonia iurauit: sed bono pacto eius, qui fidem seruauit. Hæc Augustinus,quem referre libuit,quia apud Gratianum aliquot eius verba fuêre mutata.Attamen hac authoritate cõstat, seruandum fore iuramentum,quod fit per falsos deos.Imò & illud ex eo loco deducitur,non peccare eum,qui ad cõfirmandam simplicem cõuentionem exigit iuramentum ab eo, qui per falsos deos iuraturus est: nempe ab infideli.Qua ratione motus scribit Angelus in Summa: verbo, superstitio.§.13. posse quempiam absq; pec-
10 cato vti alterius maleficio ad tollendum malũ ab alio,vel à se, modò ille maleficus paratus sit artem illam exercere: sicuti potest fidelis ab infideli,quem certò scit per falsos deos iuraturum,exigere iurationem ad confirmationem pacti simplicis. Verùm opinionem istam Angeli falsam esse censet Syluest. verbo,Maleficium.q.8.dicens opinionem istam esse valde absurdã, & periculosam, nec posse commodè iure defendi. Cùm petitio ista, aut vsus huius operæ sit directè cõsensus in peccatum:quia per illud maleficium aliter tolli malum nõ potest, quàm cum peccato mortali:sicuti manifestum est.Nam quisquis ab alio petit,vt faciat id quod sine peccato facere non põt,peccat: quia sic petens consentit iniquitati alterius,inducẽdo illũ ad peccatũ. Nec vllam habet excusationẽ à peccato,petens, vt alter maleficio vtatur,quòd maleficus ille,à quo petit, paratus erat ad cuiuscunq; petitionẽ maleficiũ operari. Etenim & si ille paratus esset,nõ tamẽ hoc particulare maleficiũ fuisset operatus,nisi ille petijsset.Vnde euidẽter appâret, illius petitionem causam fuisse proximã,quòd maleficus ille illud in specie maleficium cõmiserit. Siquidem si petens non fuisset, maleficus non fuisset illud particulare maleficium operatus: & illo petente fecit: ergo ille petens fuit

causa, quòd alius maleficium perpetraret. Idcirco illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatum induxit, & proximam pecccati causam dedit. Sic deniq; Angeli sententia improbatur: aduersus quem cõtrarium tenuêre Ioan. Maior in. 4. sent. dist. 34. q. 2. colum. 8. Caieta. in opusculis. q. de maleficijs. & eruditissimè Alfonsus à Castro lib. 1. de iusta hæret. punit. cap. 15. quibus parum oberit tex. in dict. cap. mouet te. Quia ille qui petit ab infideli, quòd simplex pactum iuratione confirmet, non equidẽ petit quòd id iuramentum per falsos deos fiat. Sed petit iuramentum, quod ab altero potuisset legitimè per verum Deum præstari: cùm res licita petita fuerit. Si autem infidelis per falsos deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentũ exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, si vellet, bene facere potuisset. Quòd si quis ab infideli petierit, vt is per falsos deos iuramentum prẹstet, peccaret dubio procul petens id, quod apertè peccatum est. Sic qui petit mutuam pecuniã ab eo, quem scit aliter quàm sub vsuris non mutuaturum, non peccat. Quia rem petit, quæ nõ solùm sine peccato, sed & cum merito fieri potest. Si autem vsurarius non vult dare mutuum sine vsura, culpa est ipsius vsurarij: non autem petentis, qui petit ab altero quod ille si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. Nã si petijsset quis mutuam pecuniã sibi dari sub vsuris, certè peccaret: qua de re tractauêre Caietan. 2. 2. q. 78. art. 4. post S. Thomam ibi. Adrianus quodlib. 3. arti. 2. Syluest. verb. vsura. vltimo, 2. col. Abb. Anania, & Cardina. in cap. super eo. de vsuris. Fit igitur ex præmissis satis manifestum, seruandum fore iuramentum, quod fuerit factum per falsos Deos.

Ego sanè quoties iuramentum fit ab infideli, non quidem per falsos deos, sed per Deum creatorem cœli & terræ, quem naturali lumine cognouit, quãuis à lege Euangelica is alienus sit, existimo hanc iurationem verũ iuramentum esse, eiusq; ratione periurium committi, si vel falsum iuretur, vel quod promissum sit, nõ fuerit seruatum. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falsum Deum: atque ideo veram iurisiurandi religionẽ habet. At si iuramentũ fiat per falsos deos, quos veros esse existimat qui iurat: idem erit. Quia & iuramentum istud vim habet, ac rationem periurij propter opinionem illius, qui id iuramentum præstat: quod Diuus Augustinus planè fatetur in dicta epistola ad Publicolam: & in dicto Sermone. 28. cap. ecce dico. 22. q. 5. verùm si iuramentum fiat per falsos deos ab eo, qui prorsus censet eos deos falsos esse: tunc iuramentum hoc veram rationem iuramenti non habet, nec verè periurium in hac specie constitui potest. Deficit equidem iurisiu

randi

randi propria definitio: quandoquidem, nec re, nec opinione diuinum hîc aduocetur testimonium. Nam quod Augustinus censet in dict. cap. ecce dico. in secundo distinctionis membro, non pertinet ad verum periurium, sed potiùs ad simplicis promissionis, & fidei violationem, quæ peccatum est, & sanè grauissimum: cùm proximus iniquissimè decipiatur. Qua ratione communis opinio iuxta distinctionē istam erit intelligenda. Nec Christianus minimè errans in intellectu circa diuinum numen Dei maximi, humani generis redemptoris, si per Iouem iurauerit, periûrus erit, etiam si nec promissionē custodierit, vel falsum tali testimonio dixerit: nec iuramentum istud eas vires habebit, quę per leges, aut Canones iuramentis tribuuntur. Qualiter verò iurare debeant, aut consueuerint infideles, explicat Regia. l. 19. cū sequentibus tit. 11. part. 3.

His omnibus adijciendum est, non esse omninò certum quod Diuus Augustinus ad Publicolam in dict. epistola. 154. scripsit, & à Gratiano relatum est in dict. cap. mouet te. 22. q. 1. dicens, minus malum esse per deum falsum iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter. Hæc etenim sententia rectè defendi non potest: cùm iuramentum præstitum per falsos deos ad idololatriam pertineat, eaq; iuratio crimen idololatriæ sit: quod peccatum aduersus primum præceptum Decalogi cōmittitur: cuius transgressio maiorem culpam habet, quàm secundi præcepti de iuramento violato. Ex eo quidem, quòd maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illum negat esse verè vnum Deum, quàm ab eo, qui contra eius dignitatem eum in falsum testimonium adducit. Est etenim prius crimen contra ipsius Dei propriam substantiam. Nec cuiquam dubium esse poterit, isthæc iuramenta, quæ per falsos deos fiunt ad idololatriæ crimen omninò pertinere: sicuti probatur Hieremiæ cap. 5. apud quem Deus filijs Israël improperat, quòd ab eo veluti Apostatæ defecerint, & iurauerint in his, qui non erant dij. Idem tradit Chrysostomus in imperfecto, dicens: Idololatrā se facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & alijs, satis eruditè hanc sententiam Augustini sic examinat Dominicus à Soto in tracta. de cauendo Iuramentorū abusu, parte. 1. cap. 6.

Postremò nec illud est prætermittendū, quòd periuriū propriè minimè cōmittatur ab eo, qui peruersè per falsos deos iurat. Ex hoc etenim quòd peruersa iuratio sit, non contrahitur periurij crimen, nisi vel falsitas subsit, vel fides ipsa violetur: quemadmodùm in specie admonet Diuus Thomas. 2. 2. q. 98. articulo. 1. ad secundū. Nam si comites huic iurationi accesserint: nēpe veritas, iustitia, & necessitas: etiam

etiam si sit iuramentum hoc peruersum, quia per falsos deos præstitum fuerit, non poterit periurij nota propriè is, qui iurauerit, censeri: atque hæc quidem dicta sint de iuramentis, quæ per creaturas, aut per falsos deos fieri solent.

Ex. §. sequenti.

1 *Iuramentum quo ad eius vim, & iuris effectus, maximè differt à simplici loquelâ & promissione, quæ iurata non fuerit.*
2 *Fidei interpositio, an sit iuramentum?*
3 *An ex iuramento promissorio nascatur obligatio, & actio competat iure Pontificio?*
4 *Quid de iure Ciuili?*
5 *Intellectus ad. l. Si quis pro eo. ff. de fideiussoribus.*

§. Secundus.

Octauò ex eadem iuramenti definitione apparet, quod discrimen sit inter simplicem loquelã, & iuramentum. Etenim si consideremus propriam iuramenti naturam, & cõditionem, veramque substantiam, quæ ex definitione colligitur, proculdubio manifestũ erit, simplicem loquelam à iuramento differre, ex eo præsertim quòd in
1 simplici loquela nullum sit diuini numinis testimonium: at in iuramento semper assertio, & promissio contingant diuino numine in testẽ aduocato: atque ideò iure Pontificio, & Cæsareo multi competunt effectus iuramento, quos nequâquam habet simplex promissio: sicuti constat in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. cap. cùm contingat. cap. debitores. de iureiuran. & alijs plerisque in locis. Nam & doctores quidam diligenter conati sunt plures iuramenti effectus vnum in locum congerere, vt manifesta esset tanta vis iuramẽti. Quibus omnibus obijcitur text. in cap. iuramẽti. 22. q. 5. quem Gratianus ex Chrysostomo transtulit in hæc verba: Iuramenti huiusmodi causa est. Quia omnis qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum est loquatur. Et ideò Dominus inter iuramentum & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam: quia sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ità quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia vtrumque, & periuriũ & mendacium diuini iudicij pœna damnatur. Hęc Gratianus ex Diuo Chrysostomo. Vnde colligitur, apud Deum nullam differentiam constitui inter simplicem loquelã & iuramentum. Idem probatur in cap. querelam. ne pręlati vices suas. Sed tamen hæc dubitatio poterit aliquot modis satis congruè & verè dissolui.

Primùm etenim verum est, iuramentum, & simplicem promissionem, atque assertionem parem vim habere simpliciter quo ad obligationem: nam sicut tenetur quis ser

uare

uare promissum cum iuramento, ità & absq; iuramento factam pollicitationem custodire debet. Sic quemadmodùm non licet falsum dicere, nec periurium committere per iuratam adsertionem: ità nec licitũ est mendacium dicere: vtroq; etenim casu peccatum cõmittitur. quod probatur in dicto cap. iuramenti. 22. q. 5. Non tamen est par ratio iuramenti, & simplicis promissionis, aut assertionis quo ad fractionem, & violationem: siquidẽ grauiùs peccat qui frangit iuramẽtum, aut non custodit promissionẽ iuratam, vel falsum sub iuramento adserit, quàm qui simplicem violat promissionem, vel mendacium simplex dixerit: atq; ideo grauiori pœna prius delictum, quàm posterius punitur: glo. in cap. penult. de iureiur. Cuius quidem discriminis manifesta ratio est ob diuinum testimonium, quod vel cõtemnitur, vel falsæ assertioni adijcitur: sicuti Thomas explicat. 2. 2. q. 89. artic. 8. Qua quidem ex causa cõstat, periurium semper esse mortale peccatũ siue in re graui, siue in re leui: prout superiùs in hac ipsa Relectione adnotauimus. §. precedenti. nu. 4. varijsq; pœnis puniendũ fore in republica Christiana: de quibus inferi⁹ in specie tractabimus. At in simplici promissione, vel assertione nõ iurata, & si peccatũ cõtingat, id tamẽ nõ pertinet præcipuè ad irreuerentiam Dei, sed ad iniuriã hominis, qui inde fallitur. Huius rei testis est Sophocles ità de iuramẽto scribẽs apud Ioan. Stobęum, Sermone. 25. Apposito iureiurando, cautior & diligentior animus fit. A duobus enim sibi tum cauet, & nè lædat amicos, & nè peccet in deos. Elegantiùs discrimen istud inter simplicem promissionem, & iuramentum cõstituit apud Ouidiũ Acontius ad Cydippen:

Promisit pater hanc, hæc adiurauit amanti:
Ille homines, hæc est testificata Deam.
Hic metuit mẽdax, sed & hæc periura vocari,
Num dubitas hic sit maior, an ille metus?

Ex quibus constat, & in falsitate simplicis adsertionis peccatum cõtingere, vt & contingit in falsitate iuramenti, seu iuratæ adseuerationis. Item in fractione simplicis promissionis similiter peccatum committi, sicut & in violatione iuramenti: sed tamen in priori casu peccatum hoc esse mendacium simplex, vel non ità graue crimen, quia homo fallitur: in posteriori esse periurium, atq; peccatum grauius quidem, quia Deo fiat irreuerentia.

Secundò aliter poterit discerni authoritas illa, quæ à Gratiano adducitur in dict. cap. iuramenti. vt ea minimè obtineat quo ad vinculum: neq; enim tantùm fit differentia inter simplicem loquelam, & iuramentũ, quo ad grauitatẽ criminis ab eo cõmissi qui peierat, vel fidem frangit: sed etiã quo ad ipsum obligatiõis vinculũ. Nã obligatio, quæ oritur ex conuentione iurata, plures

plures effectus sortitur, & habet, qui simplici conuentioni minimè competunt. Quos deniq; effectus iuris vtriusq; doctores passim tradidêre multa conuentionibus iuratis tribuentes, quæ nequâquam sunt promissionibus simplicibus concedenda. quod notatur in cap. constitutus. de rescript. Et præsertim per Antonium Corsettum in Rubr. de iureiuran. Marcum Antonium de Baueria in tract. de viribus, & virtute iuramenti. Et hi effectus his cõtractibus competunt, qui etiam absq; iuramento validi sunt censendi, & vim habent efficacem: atq; ità hanc interpretationem deduximus ex gloss. in dicto cap. iuramenti. gloss. & Panor. in dict. cap. penult. de iureiurã. Abb. in procemio Gregorius. col. vlti.

Tertiò adhuc maximum discrimen constituitur inter simplicem loquelam, & iuramentum in contractibus, qui alioqui inualidi iure censentur, vel possunt aliqua actione rescindi. Hi etenim vel ratione iuramenti validi omninò censentur, nec possunt vlla actione retractari: cap. cùm contingat. de iureiuran. cap. quãuis pactum. de cuius interpretatione modò agimus. Et Authen. Sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. Quandoq; sanè ratione iuramenti contractus adhuc inualidus, nec robur adsumens à iuramento, rescindi nõ potest, nec ad eius rescissionem agendum est, donec obtenta fuerit absolutio à vinculo iuramenti. quod patet in promissione soluendi vsuras, quæ etiã iuramento præstito adhuc inualida est, & iniquè extorta: & tamen promissor tenetur vsuras soluere, vel absolutionem à iuramento pręstito petere, & obtinere: cap. debitores. cap. 1. de iureiuran. Quorum intellectum latiùs tradidimus lib. 1. Variar. Resolutio. cap. 4. Sic & in iuramento per metum præstito, quamuis id non confirmet contractum, nec sit ex eo tandem cõmodum adquirendum: nihilominùs iurans tenetur id seruare, vel ab eo absolutionem petere, & obtinere. Quia absq; salutis æternæ interitu poterit iurans quod promisit cum iuramento seruare: cap. si verò. cap. verum. de iureiuran. cuius quæstionis resolutionem tractauimus in dict. cap. 4. & in Epitome de sponsalib. 2. par. cap. 3. §. 5. nu. 2. tandem si in his casibus iuramentũ omissum fuisset, dubio procul simplices promissiones parum prodessent, nec vllum haberent effectum: atq; ideo & in hoc maximè differt iurata promissio à simplici: quod notãt Abbas & Feli. col. 2. in dict. cap. debitores.

¶ Nonò ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua quæritur, an interpositio fidei sit iuramentum. Quidam enim existimârunt, fidei interpositionem iuramentum esse: atq; ideo assertionem, & promissionem per fidem
2 promittentis contingentes, iuratas

ex eo censeri, quòd sub fide processerint. Vnde subsequitur violatores fidei periuros esse: quod adnotârunt glo. Abb. & Doct. in capit. querelam. per tex. ibi, nè prælat. vices suas. idem Abb. & Feli. in cap. querelam. de iureiurã. Archidiaco. in Summa. 22. q. 1. quorum sententia huic innititur rationi: Quòd fides iuxta eius propriam significationem ad rem sacram pertineat. Deinde eadẽ sententia probari videtur in dict. cap. querelam. nè prę lati vices suas. Sic deniq; in specie, & expressim Archid. in dict. Summa paria facit quòd iuramentum fiat per rem sacram, & per fidem. Verùm idem Archi. in cap. iuramẽti. 22. q. 5. & in cap. 1. de sepult. in. 6. quãuis velit, ac senserit promissionem factam per fidem iuratam esse, tamen nõ censet esse periurij pœna ordinaria puniendum fidei violatorem, vt planè puniretur qui iuramentum per rem sacram præstitum violasset. idem sensit gloss. in cap. penul. de iureiuran. Imò eo in loco Bernardus notat, non esse verè iuramentum illud, quòd fit sub fidei commemoratione: sicuti cõstat ex his, quæ in proxima illatione diximus. hoc ipsum notat Rota antiqua. 138. Et sanè controuersiam istã existimamus distinctione quadam dirimi omninò posse. Siquidẽ fides iuxta duplicẽ sensum hac in parte cõuentionibus accedere poterit. Aut etenim adsumitur pro fide humana, quã & Gẽtiles, Turci, ac Sarraceni seruare tenentur iure naturali gentium: item pro fide nobilitatis, quæ eam significat fidem, quam nobiles præ cæteris in humanis cõuentionibus præstare solent, & debent. Et profectò in his casibus promissio, vel assertio facta sub mentione fidei: per fidem inquam, nõ inducit iuramentum: nec vim, aut religionem eius habet quo ad periuriũ, nec quo ad alios iuris effectus. Cuius conclusionis ea est irrefragabilis ratio, quòd iuramenti propria natura verè exigat, id per Deum, vel sacram rem præstari: quemadmodùm in definitione dictum est. Idcirco quoties fides humana expresim conuentionibus accesserit, nihil ibidem sacrum in testimonium adducitur: eaq; ex causa nullum adest pactis eisdem iuramentum. Sic equidem procedit, & intelligenda est ea sententia, quę dictat, fidei intercesionem cõuentionibus accedentem, non efficere iuramentũ, nec eius vim, aut religionem habere. Quamobrem si quis contractum aliquem fecerit, quem expressim fide humana, vel ea, quæ nobilitatis iure, ac titulo, passim conuentionibus accedit, seruare promiserit, non censebitur ex hoc contractus hic iuratus, nec iuramenti priuilegia obtinebit. Quandoque verò fides in pactis, & conuentionibus intercedit in eo sensu, quo pro virtute Theologica adsumitur: & tunc iuramentum, eiusq; veros effectus inducit.

Quia

Quia vt res sacra in testimonium adducitur: atq; ideo iuramentum propriè dicetur, si quis per fidem Christiani, aut per fidem Christi aliquid asseuerauerit, aut seruare promiserit. Quam equidem distinctionem ipse colligo ex Andrea Alcia. in rub. de iureiuran. nu. 5. Dominico à Soto in Relectione de Iuramẽto, parte. 1. cap. 4. & ex his, quæ traduntur per Feli. in cap. 2. de sponsa lib. nu. 15. & Caieta. 2. 2. q. 89. artic. 6. vbi scribit, fidei interpositionem, id est promissionem factam per fidem, non esse iuramentum: quia fides tunc non adsumitur pro virtute Theologica. Vnde sensit, fidei mentionem, quoties ea pro virtute Theologica adsumpta fuerit, & promissionibus aut assertionibus in testimonium accesserit, iuramentum efficere. Addit tamen eleganter idem Caiet. in dubio intelligendam esse hanc promissionem de fide humana: non de fide, vt ea est virtus Theologica. Fit igitur ex his satis perspicua huius quæstionis resolutio, quæ notãda est ad effectus veri iuramenti, & ad periurij pœnas vtroq; iure statutas.

¶Decimò, omnibus his, quæ circa iuramenti cognitionem, & definitionem dicta fuêre, ad amussim cõsideratis, statim sese offert disputatio, An ex iuramẽto actio & obligatio oriantur? Etenim rationi consonum est, quòd in tanta iuramenti religione, quæ diuinam maiestatem testem habet, actio, & obligatio statim oriantur. Hoc probare videtur tex. in cap. cùm contingat. de iureiuran. & in hoc cap. quãuis pactum. Quibus satis manifestum est, contractus alioqui inualidos, & quibus nulla efficax actio nec obligatio competit, ità validos fieri iuramẽti religione, vt ex eis obligatio & actio oriantur. Idem deducitur ex cap. debitores. & cap. 1. de iureiuran. vbi iuramentum de soluẽdis vsuris adquirit vsurario obligationem alterius, & actionem ad petendas vsuras, nisi vel absolutio Episcopi, aut remissio vsurarij accesserit. Ad hæc item facit glos. memorabilis in cap. quoties cordis oculos. 1. q. 7. quæ sensit iuxta quorundam intellectum, ex iuramento obligationem & actionem oiiri. Quod ea ratione comprobatur: quia iuramentum omninò seruandum est, quoties id non tendit in vinculum iniquitatis, nec salutis æternæ dispendium inducit. Quibus deniq; rationibus sunt qui opinentur, iure Pontificio ex iuramento obligationem, & actionem oriri: vt tandem si quis iureiurando polliceatur se daturum, aut facturum aliquid nulla causa expressim nominata, nihilominùs ex hac promissione oriantur obligatio, & actio. Quod verũ esse censent Ioan. Andre. & Hostiens. in cap. cùm venissent. de instit. Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. col. 2. Feli. post alios in dict. cap. 1. de iureiur. S. Thomas. 2. 2. q. 89. art. 7. quam opinionẽ sequun-

sequuntur,& defendunt Fortuni. in cap.1.de Pact.nu.26.Ioan. Corasi.in præludijs ad.l.admonendi.ff. de iureiur.nu.17.imò eam fatentur communem esse, & probant iure veriorem censendam fore Antoni. Corsettus in rubr. de iureiur. q.11. Ioan.de Selua.3.parte,tract. de iure iur.col.2.& Andreas Alciat.in cap. cùm contingat. de iureiur.nu. 172. His enim suffragatur, quòd constitutiones Pontificiæ, quæ de iuramentis statutæ sunt, palàm constituerunt iuramentum seruandum esse,modò eius obseruatio non inducat salutis spiritualis dispendiũ: hæc verò verba obligationem, & actionem oriri præmittere videntur secundùm Bart.& eius sequaces in.l.vnica. col.3. ff. de condict. ex lege. igitur iuri consonum est, pontificia lege actionem parti ex iuramento priuatim competere. Et prætereà,si ex pacto nudo iure Canonico actio datur priuato : cap.1. de Pactis. quemadmodùm communi omni sentẽtia definitum est: fortiori ratione ex promisione iurata dabitur actio ipsi, cui præstitũ est iuramentum. Nam & in promisionibus iuratis illud negari nõ potest,quòd promissio parti & priuato fiat Deo teste,& eo intercedẽte:tametsi & quidam hoc temerè, ni fallor,negauerint.

Contrariam sententiã tenuit Innocen. in dict.cap. cùm venissent. de institut. quo in loco existimat, etiam iure Pontificio ex iuramento non nasci obligationem,nec dari actionem : idq; plerisq; placuit, præsertim Iasoni in.l.iusiurandum quod ex conuentione.ff.de iureiuran. post Roma.ibi. ea demum ratione,quòd iure ciuili satis receptũ sit,ex iuramento promissorio obligationem,& actionẽ minimè oriri. l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. quod lege Pontificia nequâquam reperitur expresim mutatum:atq; ideo iure etiam Pontificio seruandum est:cap.1. &. 2. de noui oper. nuntiat. Imò & hanc opinionem Innocent.fatentur communem esse Iason in dict.l.iusiurandũ quod ex conuentione. Fortuni. in dicto cap.1.de Pactis.nu.26.& Corasi. in dict.l.admonendi.num.17.Ex qua quidem opinione planè deducitur adhuc iure Canonico ex iuramento nec obligationẽ nasci,nec actionem dari:sed tantùm iudicis officium competere ad eius obseruationem:idq; plurimùm refert ad libellum concipiendum, vt petitor in iudicio obtineat. Qui verò huic opinioni accessêre,varijs modis conantur respondere his rationibus, quas in prioris sententiæ confirmationem adduximus. Sed quia præcipua huius quæstionis disputatio pendet ab intellectu iuriscõsulti in dict. l. si quis pro eo. oportet hic perpendere, an verum sit quod ex eo loco frequentisimè Bart.& alij deduxerunt : nempe iure Cæsareo ex iuramento nec obligatonẽ oriri,nec actionem dari:vnde subinferunt

D

runt, iuramentum non esse modũ inducendæ obligationis. Nam si quis pro eo, qui libertus non est, fideiusserit, quia se præstaturũ operas iurauerit, non tenebitur, vt iurisconsulto visum est. quo fit, manifestum esse, ex ea promisione iurata, nec ciuilem, nec naturalem obligationem oriri. Quòd si ciuilis, aut naturalis pręcederet, teneretur vtiq; fideiussor. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiussori. Imò hæc iurata promisio nec vim habet pacti nudi: quia secundùm Bart. qui iurat, non parti, sed Deo promittit: cap. debitores. de iureiur. atq; ideo pactum id dici non potest, cùm non sit duorum consensus. l. 1. ff. de pactis. Hęc autem posterior ratio satis est debilis ad probandum, promisionem iuratam adhuc nec pacti nudi vim obtinere. Siquidem & ea promisio plerunq;, & frequentisimè pactum est: cùm consensus accesserit iurantis, & eius, cui iuramentum fit, saltem tacitus. l. qui patitur. ff. mandat. Idcirco verè pactum, ea promisio quę iuramento fit, censebitur. Nec quicquam oberit tex. in dict. cap. debitores. vbi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obligationem adquiri. Id etenim verum est in his casibus, quibus obligatio parti quæri nõ potest ob turpitudinem, quæ adquisitionẽ impedit. Si quis equidem promittat Titio vsuras soluere cum iuramento: nulla profectò Titio quæritur obligatio: quia quo ad eum, promisio, aut potiùs promisionis extorsio illicita est. Attamen propter religionem iuramenti, quia is qui iurauit, licitè potest iuramentũ seruare, idq; Deo reddere, quem habuit promisionis testem, cogitur vsuras soluere ad petitionem ipsius vsurarij, qui obligationi erga Deum iuratæ adiectus cẽsetur quo ad solutionem, eaq; adiectio in ipsius adiecti fauorem intercesit: ideoq; is agere poterit, & remittere illam obligationem iuramenti: quemadmodùm explicârunt Anto. & Imola. 2. col. in dict. cap. debitores. Fortuni. eleganter in dict. cap. 1. de pactis. nu. 27. secundùm quos nec principaliter, nec minùs principaliter ex iuramento de soluendis vsuris obligatio parti, & sic vsurario quæritur: quamuis Card. Abb. & Feli. in dicto cap. debitores. existimauerint, minùs principaliter, & vt vulgò dici solet, secundariò, parti obligationem quęri. quod iure defendi non potest. refragatur enim ius naturale, quod adquisitionem istam impedit. Iuramentũ verò ob eius religionem eum effectum habet, vt vsuræ promissæ cum iuramento, soluendæ omninò sint, quia Deo reddi debet iuramentũ: licet statim repeti posint vsuræ. Sed si quod iuramento promittitur licitum sit ex parte promittentis, & illius cui promisio fit, certè nulla ratio vrget, quin existimemus, ex iuramento parti, Deo teste & intercessore, pro-

promitti & obligationē adquiri. quod probat pręter alia multa tex. singularis in cap.ecce.22.q.5.Quam ob rē hęc posterior Bart.ratio satis friuola apparet: & tamen hæc opinio,quòd iure ciuili ex iuramento promissorio nec obligatio, nec actio nascatur,communis est, sicuti testantur Alex.Iason, & Cagnolus in.l.si quis maior.C.de transactio. & Lancel.Galiaula in rub.ff.de verbo.obliga.fol.6.col.3.Fortuni.in dicto cap.1.de Pact.nu.23. & Corasi. in dict.l.admonendi.nu.12. Cæterùm aduersus hanc communem sententiam est glos.in.l.1.C.de operis libertor. quæ expressim voluit, etiam iure ciuili ex iuramento promissorio actionem & obligationē oriri,& competere. Eius opinionē conantur defendere, alijs frequentissimè refragantibus,Fortu.& Corasius in pręcitatis locis,& Francis. Purpurat. in dict. l. si quis maior. notab. 21. Et probatur hæc sententia contra communem in.l. vt iurisiurandi.ff.de oper.libert. vbi iurisconsultus palàm fatetur, oriri obligationem, & actionem competere ex iuramento, quo libertus operas patrono præstare promiserit.l.vlt.ff.de lib.caus.

Huic verò authoritati non satis respondetur,si sequuti Bart.& aliorum opinionem dixerimus, speciale esse in liberto, quòd ex iuramento operarum promissorio oblige-
5 tur.Quia non est verè speciale in iuramento liberti: quod in dicta lege à iurisconsulto responsum fuit. Quæ quidem res eo ampliùs manifesta erit,quo ipsam ab exordio examinauerimus. Sciendum etenim est, operarum officialium promissionem ab ingenuo emissam nullam producere obligationē: quia deberi alij quàm patrono non possunt:atq; ideo nullum obligant nisi libertum,cùm libertatis causa imponātur.l.2.&.l. operæ.ff.de oper. liber.etiam si per stipulationem solennē fuerint promissæ:dict.l.operæ in rerum.& in.l.seruus.ff.eod. titu.tex. optimus,in.l.penult.ff.de obsequijs à lib.pat.præstan.& in.l. penult.ff. si quis à paren.fuerit manumis. ex quibus constat, frustrà operas libertatis causa solitas imponi parentem liberos manumittentem stipulari, tametsi iuramentum promissioni accesserit. tradit post alios Iason,in.l.si non sortem. §.libertus. col. 7. ff.de condict.indeb.libertus autem has operas polliceri per stipulationem, aut iureiurando dubio procul poterit.l.vt iurisiurandi.superiùs citata. Idq; statutum est in præmium libertatis. Hinc sanè fit hac in quæstione controuersiæ discrimen in hoc constituendum fore,quòd operarū promissor libertus, vel ingenuus sit. Nam libertus promittens operas per stipulationem, vel iusiurandū obligatur:cui obligationi legitimè accedit fideiussor. Ingenuus verò promittens operas,vel per solennē stipulationem, vel per iusiurandū,

nō obligatur: nec ius ciuile talem promissionē admittit: imò eam improbat, adeò quidem vt nec velit, fideiussorem ei accedere: dict. l. si quis pro eo. quæ iurisconsulti responsio alioqui à veteribus prauè intellecta, nō procedit ex eo, quòd iusiurandum iure ciuili nec obligationem, nec actionem inducat. Nam & in ea specie, quæ traditur in dict. l. si quis pro eo. si ingenuus per solennem stipulationem operas promisisset, non obligaretur, nec huic promissioni posset accedere fideiussor: sicuti constat in dicta. l. operæ in rerum. & in dict. l. seruus. ff. de oper. libert. Qua ratione satis liquet, nihil pertinere ad iurisconsulti responsum, quod ex iuramento obligatio iure Cęsareo nō nascatur: id etenim parum refert: cùm & ex solenni stipulatione iure ciuili obligatio nascatur, & actio competat: & tamen idem Iurisconsultus respondisset in promissione, quæ facta fuisset per solennem stipulationem. Igitur ratio decisionis illius ea est, quòd promissio operarum ab ingenuo procedens, vtcunq; fiat, vel per iusiurandum, vel solennem stipulationem, nec obligationem inducat nec actionem pariat. Vnde erroneum est, aut saltem non satis conueniens, existimare Iurisconsultum in dict. l. si quis pro eo. ex eo respondisse non procedere fideiussoriam obligationem, quia ingenuus per iusiurandum operas promisisset: siquidem eodem modo nec procederet obligatio fideiussoria: imò nec principalis, si per stipulationem solennē operæ fuissent promissę. Promissio autem operarum in dubio de officialibus intelligitur: hoc est de his, quæ in officio consistentes personale commodum respiciunt: vt adesse patrono, patronum comitari. l. vt iurisiurandi. §. dabitur. l. operæ enim. l. quoties certè. l. interdū. ff. de oper. libert. notat Bar. in dict. l. si non sortem. §. libertus. ff. de condict. indeb. colum. penult. officiales verò operæ, libertis, & patronis conueniunt: dict. l. operæ in rerū. ff. de oper. liber. Fabriles equidem non solis libertis conueniunt: sed quibuscunq;, & à quibuscunque præstari possunt: non enim spectant ad personale ministerium, sed opus dumtaxat faciendum respiciunt: quales à fabris, sutoribus, & alijs præstari solent. l. 3. ff. de vsu & vsufruct. leg. dict. l. operæ in rerum. 2. respons. Qua ratione iurisconsulti responsio in dict. l. si quis pro eo. intelligenda est de operibus officialibus: non de fabrilibus: Nam hæ etiam ab ingenuo possunt promitti. Tandem his quę diximus diligenter examinatis constat, iure Pontificio, & Cæsareo obligationem nasci, & actionem competere ex iuramento promissorio: secundùm opinionem eorum, quibus communis sententia hac in quæstione displicuit.

Ex. §. sequenti.

1 *Iusiurandum potest remitti ab eo cui præstitum fuerit.*
2 *Superioris authoritatem in quolibet iuramento exceptam esse.*
3 *Dispensatio nō potest contingere in iuramentis assertorijs: licet quandoque locum habeat in iuramentis promissorijs.*
4 *Romanus Pontifex quo pacto possit in voto dispensare? & ibi de voti commutatione.*
5 *Dispensatio in iuramentis quomodò possit concedi? & an sit iusta causa necessaria? & quid de absolutione?*
6 *Ad derogationem iuratæ dispositionis necessaria est mentio iuramenti.*
7 *Leges Ciuiles & Sæculares, an possint vinculum iuramenti remittere?*
8 *Intellect. Regiæ. l. 6. tit. 1. lib. 3. ord.*
9 *Intellect. l. vlt. ff. qui satisd. cogan.*
10 *Intellect. l. vlt. C. de non numer. pecunia.*
11 *Interpretatio. l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. & l. vlt. ff. ad municipal.*
12 *Quis possit à voto pœnali absoluere? & ibi de proposito ingrediendi religionem.*

§. Tertius.

VNdecimò ab eadem iuramenti definitione, quæ eius cognitionē apertissimè ostēdit, apparet quāta sit iuramenti vis, quámque graue sit iuramenti vinculum. Nam licet ipse, cui iuratum sit, possit iusiurandum remittere: cap. 1. de iureiuran. cum similibus: tamen præter eum nemo habet potestatem remitten-
1 di iuramentū in fauorem alicuius priuati præstitum. Idcirco maximè illud erit obseruandum, quòd vbi iuramentum cōprehendit id quod in fauorem & cōmodum alicuius priuati tendit, satis censetur vinculū iuramenti remissum, si eius obligationem priuatus remittat: sicuti in dict. cap. 1. expressim probatur: & in cap. 2. de sponsalib. Quibus in locis latè hoc ipsum tradit Felin. Oldrad. optimè consi. 241. Diuus Tho. 2. 2. q. 89. art. 9. & Ioan. Lupi, in rub. de donatio. inter vir. & vxo. §. 45. Verùm præter hoc controuertitur, an possit per dispensationem superioris: nempe Principis ecclesiastici, Papę inquam, vel Episcopi, iuramentum remitti? Et sanè quibusdam placet, id fieri posse præsertim autoritate Romani Pontificis. Nam in omni iuramento semper intelligitur excepta superioris autoritas: tex. celebris in cap. consti-
2 tutus. de rescript. vbi glo. alias authoritates adducit: & post eā Abb. Feli. & alij. Iason. in. l. vlt. ff. qui satis. cogant. Thomas in dict. arti. 9. tex. item facit ad hoc in cap. venientes. de iureiu. Et pręterea Romanus Pontifex potest votū remittere, & in voto dispensare, vt statim probabitur: igitur & in iuramento: cùm votum Deo principaliter fiat, eíque sit omninò reddendū. Votum autē posse per dispensationem Romani Pontificis tolli & remitti, constat ex notatis per me in cap. 2. de testament. nu. 10. & sequentibus. Sed in

hac quæstione aliquot sunt prę̃mittẽda ad eius faciliorẽ expeditionẽ.

Primùm, admodùm distincta esse hæc duo: scilicet, in quolibet iuramento intelligi semper exceptam esse autoritatem superioris: & per iuramentum non intelligi derogatum iuri ipsius superioris. Etenim primum, hũc sensum habet, quòd iuramentum minimè sit seruandum, quoties constiterit, ipsum superiorem velle, id non seruari: nam hæc voluntas superioris, modò de ea constet, satis sufficiens est, vt iuramenti obligatio censeatur remissa, dum tamẽ superior ex causa vinculum iuramenti remiserit: notatur in dicto cap. constitutus. Item per Thom. & Caieta. in dict. art. 9. & art. 10.

Secundum autem non requirit manifestam superioris voluntatẽ in eo, quòd iuramentum non seruetur: imò etiam si non appareat de voluntate Romani Pontificis, aut alterius superioris, nullo pacto ità seruandum est, quòd iuri superioris præiudicet: quemadmodùm nec seruandum erit in præiudiciũ priuati. Esset siquidẽ tunc iniquissima iurisiurandi obseruatio: atq; ideo contra regulam illam, quæ dictat, Iuramentũ nõ debere esse iniquitatis vinculũ: probat hoc tex. in dict. cap. veniẽtes. de iureiuran. vbi Ioan. Andr. & Imol. idẽ videntur adnotasse. Nam si quis inferior statutũ fecerit, idemq; iuramẽto firmauerit de sententijs statim mandandis exequutioni nõ obstante appellatione, tenetur quidẽ appellationi ad superiorẽ interpositę deferre, nõ obstante iuramento, quod nõ potuit præiudiciũ facere iuri superioris, qui ius hoc habet, vt ad eũ appelletur: licet nondum appareat superioris hac in re voluntas: sicuti in dicto cap. venientes. responsum est ab ipso Romano Pontifice.

Secundò est animaduertendũ, in iuramẽtis assertorijs nõ posse cõtingere dispensationẽ: nã materia iuramẽti assertorij pertinet ad actũ iam
3 præteritũ, qui mutabilis nõ est: vnde vel statim fuit verũ, vel falsum iuramentũ propter veritatẽ aut falsitatẽ actus iã pręteriti. Dispensatio autẽ in hac specie esset cõtra ius diuinũ, & naturale: iuxta quod tenemur Deũ in testẽ veritatis adducere. Etenim postq̃ iuramentũ materiã habuit, quæ ab ipso tolli nõ potest, necessariò dispensatio repellenda est: quippe quæ ad actũ iuramẽti potiùs q̃ ad eiusdem materiam tũc verè pertineret. quod eleganter Thomas explicat. 2. 2. q. 89. art. 9. igitur dispensatio in iuramento tantùm promissorio contingere poterit, non in assertorio.

Tertiò ad huius quæstionis resolutionem erit præmittendũ, minimè posse procedere, nec obtinere dispensationem quo ad vinculũ iuramenti, vt aliquid cõtra iuramentum fiat. Est etenim ea dispensatio impossibilis: quandoquidem iuramenti vis, eiusq; obseruatio sub

pręcepto

præcepto diuino contineatur: atque ideo cùm dispensatio non possit procedere contra ius diuinum, nec poterit quidem contra iuramentũ. Igitur in hoc tendit dispensatio iuramenti, vt id quod sub iuramento cadebat, minimè sub eo contineatur, nec cadat, quasi nõ existens debita materia iuramenti: atque ità dispensatio in hoc casu respicit materiam iuramenti, nec contraria est præcepto diuino de iuramenti obseruatione. Sicut & in voto: in quo dispensatio locum habet in hunc sensum, vt per eam explicetur id quod sub voto continebatur, & à vouente promissum fuerat per legem sibiipsi impositam, in aliquo casu, vel simpliciter esse malũ, vel inutile, aut maioris boni impeditiuum: idcirco in voto dispensatio necessaria est: quemadmodùm docet S. Thomas. 2. 2. q. de voto. 88. arti. 10. & de iuramento. q. 89. arti. 9. quem sequuntur cæteri Theologi: præsertim hi Docto: quorum statim mentionem faciemus, & quorum meminimus in dict. cap. 2. de testamentis. num. 10.

¶ Quartò considerandum est, veram dispensationem in voto, & in iuramento inde procedere, quòd
4 id quod simpliciter, vel vniuersaliter est honestum aut vtile, & ideo optimè comprædendatur sub voto, vel iuramento: secundùm aliquam particularem causam possit esse, vel inutile, vel inhonestũ, aut sanè non debita voti, nec iuramenti materia. Pertinet autem ad Summum Pontificem, & ad alios ecclesię Principes, ac Prælatos huius particularis causæ examen: vt tandem iudicent hi prælati, an æquum sit voti obligationem, vel iuramenti religionem in casibus peculiaribus remittere: alioqui sanè sub iuramẽto, & sub voto vniuersaliter comprænhensis. Nam vbi manifestè id quod in votum, aut iuramentum deducitur, inhonestum est, aut iniquum, tunc nulla est necessaria dispensatio: imò iuramentum, & votum irrita sunt. Quòd si dubium sit hoc, an promissum voto vel iuramento, possit esse debita voti & iuramenti materia, episcopus id poterit declarare: nec dicetur ea declaratio propriè dispensatio: quemadmodùm hæc colliguntur ex Diuo Thoma in dict. q. 88. arti. 10. & q. 89. articulo. 9.

Quintò hinc deducitur, posse regulariter à Romano Pontifice concedi dispensationem in voto ob aliquam iustam causam, quæ iuxta præmissa eam dispensationem æquam, iustamque efficiat. Quod præter alios probat Thomas dict. arti. 10. idem in. 4. sent. dist. 38. q. 1. arti. 4. & hi, quorũ ipse memini in dict. cap. 2. de testamen. nu. 10. & sequentibus. ex quibus hoc ipsum frequentiori doctorum sententia receptum est.

Sextò apparet, faciliorem multo esse commutationẽ voti, quàm sit eius dispẽsatio: nam dispensatio in

totum, & absolutè remittit voti obligationem:non sic cõmutatio. Etenim vota omnia tẽporalia possunt commutari in perpetuum religionis ingressum absq; authoritate superioris:text.in cap.scripturæ. de voto.Thomas.2.2.q.88.ar.12.Regia.l.7.tit.8.par.1.glo.in cap.monacho.20.q.4.Panor.& Felin. in cap. peruenit.in.2.de iureiur. Roma. in singul.498.Corset. in singul. verb. votum.Syluest.verb.votum.4.q.7 adeò quidem, vt etiam intra annũ probationis contingat liberatio à votis, nõ tantùm personalibus, vt ieiunio,& oratione:sed & à realib⁹, nẽpe à soluenda eleemosyna:quod aduersus Syluest.constat ratione vrgentissima.poterat enim votum ieiunij in melius commutari,scilicet in eleemosynam:ergo poterit eleemosyna in melius, nẽpe in ingressum religionis commutari. Idem satis constat ex cap.licet.de regularib.vbi responsum est,posse quem transire ad strictiorem religionem sine licentia obtenta à prælato. Hæ verò commutationes ratione manifesta probantur: quia Deus melius, & gratiùs acceptabit opus id quod melius sit: cap. quod super his.de voto.Quòd si commutatio non fiat in ingressum religionis, etiam si fiat in melius, non potest fieri absq; authoritate superioris: cap.1.de voto.Abbas,Imola,& Felin.in dicto cap. peruenit. de iureiurand. Felin. in cap. quod super, col.1.de fide instrumẽ. dict. Regia l.7.titu.8. part.1.à quibus Antoni. in dicto cap. peruenit. & Syluest. verb. votum.4. q.7. dissentiunt in eo casu, vbi id quod cum voto commutatur, non esset cum ipso voto compatibile, nec sanè posset cum voto cõcurrere:tunc etenim, quia votum est impedimentum maioris boni,non est necessaria superioris authoritas.

Ego verò quicquid alij scripserint,existimo tunc necessariam esse authoritatem superioris ad voti cõmutationem,cùm sit ille qui vouerit,incertus,& dubius, an fiat commutatio in melius:atq; ità est intelligendus tex.in dicto cap.1.de voto. At vbi qui votum emiserit certus sit cõmutationem fieri in melius, planè nulla erit authoritas superioris necessaria. Huius opinionis author est Caiet.in.2.2.q.88.ar. 12.siue cõmutatio fiat in religionis ingressum, siue in aliud bonum, quod melius absq; vllo dubio sit: secundùm eundem.quod & Thomas sensit dũ in dict.art.12.scribit, superioris,& prælati authoritatem necessariã esse in cõmutandis votis, ad definiendũ quod sit gratius Deo. Igitur quoties hoc certũ erit: nẽpe illud esse grati⁹ Deo in quod fit cõmutatio voti,nulla erit authoritas prælati necessaria. Idem sensit ipse Caietan.in Summa, verb. voti commutatio. Sic & in materia text. in cap. licet. de pœnitent. & remissio.vbi Abb.Cardin. & Anchar.existimârunt,necessariam esse aucto

auctoritatem prælati superioris, vt qui promisit, vel tenetur ex alia causa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, posit ob necessitatem vti leguminibus, piscibus, aut alijs cibis ad sustentationem. Si tamen hæc necessitas certa sit, non erit necessaria prælati auctoritas, quæ tunc demum requiritur, cùm incertũ est, aut dubium, adsitne necessitas illa, quam Romanus Pontifex ibi exegit. quod adnotârunt Caietan. in Summa, verb. à ieiunio excusantia. idem in dict. art. 12. Ioan. Maior in 4. sent. dist. 38. q. 3. ad finem.

Est etiam prælati superioris auctoritas necessaria ad commutationem voti, quoties ea commutatio fit in non melius sed in æquè bonum opus. in hac etenim specie si adsit iusta cõmutationis causa, potest prælatus eam permittere, & decernere, nec fieri debet absq; eius auctoritate, secundum Caietan. in dicto. art. 12.

Illud verò erit præ cæteris obseruandum, voti commutationem in hoc à dispensatione differre, quòd dispensatio omninò remittit voti obligationem: cõmutatio verò in ęquale, aut melius fieri debet, iuxta Aristotelis sententiam lib. 5. Ethic. vnde qui potestatem habeat commutandi vota, non quidem dispensandi, non aliter poterit ea potestate vti quàm per voti commutationem in melius, vel in æquale: sicuti idẽ Caieta. respõdit in dict. art. 12.

Septimò prĩcipaliter hinc ad materiam iuramenti colligitur; nõ posse etiam per Romanum Põtificem dispensari quo ad iuramẽtum, nisi adsit iusta dispẽsandi causa, saltem in materia non pertinenti ad liberam Romani Pontificis dispẽsationem. Quod tenent S. Thomas in dict. q. 89. artic. 9. vbi Caiet. glos. & Doct. in cap. quanto. de iureiuran. & in cap. constitutus. de rescript. vbi Abb. & Felin. Abb. cons. 12. vl. dubio: & consil. 71. colũ. vlt. libr. 1. Card. in Clemen. 1. §. vlti. q. penul. de iureiurand. Det. in cap. significasti, de elect. colum. 5. Syluest. verb. iuramentum. 5. §. 2. Aymon Sauilli. consi. 7. nume. 8. tradit Ioan. de Selua, in tracta. de iureiurand. 4. par. q. 4. Etenim si iuramentum fuerit priuato præstitum super aliquo contractu vel conuentione, non poterit summus Pontifex eius obligationem per dispensationem remittere, nisi subsit causa, quæ iustam efficiat iuramenti remissionem.

Octauò subinfertur, posse summum Pontificem per dispensationem, iuramenti vinculum & obli-
5 gationem tollere aut remittere, ratione materiæ, quæ ad eius liberam dispositionẽ pertinet. Nam in hoc casu procedit planè illud, quod solet dici, In quolibet iuramẽto semper censeri exceptam superioris auctoritatẽ. habet etenim Romanus Pontifex potestatem in beneficijs ecclesiasticis augẽdis, aut diminuẽdis: item quo ad eorum ministeria: si quis igitur numerum Canoni-

corum in aliqua ecclesia statutum iurauerit, non videtur contra iuramentum fecisse, si ex dispensatione Romani Pontificis aliquem vltra numerum in Canonicum admiserit: cap. constitutus. vbi doct. de rescrip. Item si quis iurauerit non alienare res ecclesiarum, poterit ex dispensatione Romani Pōtificis alienationem rerum ecclesiasticarum permittere, & celebrare. Multa siquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, si consideremus sigillatim omnia, quæ distributioni, & dispositioni Romani Pontificis subijciuntur. Prę sertim illud est obseruandum, quòd si quis iurauerit quādā legem seruare, aut quoddam statutum, quod per principis Romani dispensationem possit relaxari, aut aliquo casu suspendi: poterit quidem idem Princeps in hoc iuramento dispensare quo ad vinculum statuti, & iuramenti. quod diuus Thomas sensit in dict. q. 89. art. 9. & inibi expresim Caieta. & est communis opinio in dict. cap. constitutus. Host. Abb. & Doct. in cap. quanto. nu. 8. de iureiur.

Nonò subinde constat, posse absolutionem à iuramento dari à Romano Pontifice, & ab alijs prælatis ecclesiæ, ratione quidem publici officij: quia ità expedit fieri ad vtilitatem reipulicæ: quandoq; in pœnam humanæ sæuitię, quæ contingit in iuramentis extortis ad solutionem vsurarum: cap. 1. cap. debitores. de iureiur. de quo & nos aliqua tradidimus lib. 1. Variar. Resol. cap. 4. nu. 5. quo in loco, & in Epitome de Sponsalib. 2. parte. cap. 3. §. 5. idem diximus de iuramento per metum extorto, à quo datur absolutio per prælatos ecclesiæ ratione publici officij in pœnam eius, cui iuratum est: vel humanæ sæuitiæ. Nam iuramenta ità præstita iurantem obligāt ad eorum obseruationem, quæ potest contingere absq; iurantis peccato: datur tamen ex ea causa absolutio: & hæc potest ab episcopo peti & dari: cap. si verò. cap. cùm quidam. §. vlt. de iureiur. Quandoq; iuramenta remittuntur ex officio publico ad punitionem eius, cui præstita fuêre, propter aliquod crimen commissum ab eo: aut propter excommunicationem, cuius causa remittitur iuramentū fidelitatis præstitum excommunicato: cap. nos sanctorum. & cap. iuratos. 15. q. 6. cap. vlt. de hęreticis. notatur in cap. inter alia. de sentē. excommu. atq; hæc equidem Nona illatio manifestè exponitur à Caie. in dict. q. 89. art. 9.

Decimò ex præmissis apparet, quandoq; ab ecclesia indirectè iuramenta remitti in totum, per naturam rationis consequentis ab antecedenti. Quemadmodùm accidere solet cùm aliquis Episcopus, vel aliquis Princeps priuatur episcopatu, vel regno: nam ex hoc statim sequitur, iuramēta his à subditis præstita remissa censeri: cap. ad Apostolicæ. de re iudicat. in. 6. idem dicendum

dum est, quoties statuta religionis, aut alicuius collegij per superiorē reuocantur, aut tollūtur: statim etenim hi, qui iurârunt eadem statuta seruare, absoluti censentur ab illo iuramento. quod & idem Caieta. admonet in dict. ar. 9. notatur apud nos in dic. c. cōstitutus. de rescript.

Hæc sanè de absolutione à vinculo iuramenti, & de dispensatione vtcunque explicuimus: non ignari multa à Doctoribus hac in re tractari in dict. cap. constitutus. & in cap. 1. de iureiurand. per Ioann. item à Selua in tracta. de iureiuran. 4. part. q. 4. sed tamen hæc pro resolutione sufficere arbitramur. Sed & si absolutio à iuramento absque iusta causa ex certa scientia Principis detur, iniqua erit isthęc dispensatio: tametsi quo ad pœnas legis humanę aduersus periûros statutas satis proderit: siquidem eas remisisse Princeps intelligitur: quod facere potuit ex natura legis humanæ, quæ liberę dispositioni Principis subijcitur. Quemadmodùm, & alibi docuimus, Romanum Pontificem in Simonię crimine dispensantem, tollere pœnas iure statutas aduersus Simoniacos: nō tamē posse tollere, nec permittere Simoniæ vitiū, vtpote iure diuino improbatū, & deniq; naturali: de quo disputauimus breuiter in Relectione, cap. peccatū. de regul. iur. in. 6. part. 2. §. 8. nu. 9. sic & in iuramento si summus Pontifex absque causa, & vbi iustè dispēsare non potest, eius vinculum remittat, non reddet iurantem immunem à peccato periurij: licet pœnas iure humano cōtra periuros inductas remisisse videatur. Proinde cauendum est, nè quis temerè opinetur, indistinctè se immunem & tutum esse à periurio contra diuinam Maiestatem commisso, per quālibet Romani Pōtificis dispēsationē. Nam etiam si velit summus ecclesię Pręsul iuramenti religionem & vinculum eiusdem remittere: quandóque id facere nō poterit secundum ea, quæ à nobis paulò antè tradita fuêre.

Sed & in his casibus, quib⁹ summus Pontifex potest à iuramento
6 absoluere, & in eo dispensare, necessarium erit, quòd sciat actū iuratū esse, sciētiamq; habeat iuramēti. nā & si Princeps potestatē habeat: requiritur in eo volūtas, quę non ità planè constat, nisi demus, & cōstituamus in eo scientiā perfectam eius actus, quē per dispēsationem tollere conat: in specie verò quòd sit necessaria mentio iuramēti vbi actus iuratus fuerit, probat glos. celebris in cap. cùm non deceat. de elect. in. 6. quæ asseuêrat, generalē Canonum, vel statutorum derogationem, minimè tollere statutū iuratū. quā glos. existimāt esse singu. Roma. singu. 7. Alexā. in. l. 1. col. penul. ff. ad. l. Falci. Abb. col. 3. Felin. column. 2. in cap. constitutus. de rescript. notat Bartol. in. l. omnes populi. 3. q. principali. ff. de iustit. & iure. quod & ipse latiùs examinaui

naui in Rubr. de testament. parte. 2. nu. 19. Quo in loco illam quæstionem tractaui, an ad derogationem actus iurati sit satis mentionē eiusdē ità facere, vt ea sit apposita clausula in derogatione, quæ hanc verborum conceptionem habet: non obstante quocunq; statuto habente quęcūq; verba derogatoria, quæ hîc forent ad verbum referenda: ea etenim pro expresis habemus. Nā & hæc clausula maximas vires habet: sicuti in di. Rub. explicuimus. ¶ His equidem illa quæstio satis aptè conuenire videtur, qua controuertitur, an lex ciuilis, Imperator, seu Princeps sęcularis posit iura-
7 menti vinculum remittere? Accursius etenim in. l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. scribit, legem ciuilē habere vim Apostolicam, quo ad remitttenda iuramenta. quam glos. commendârunt Bald. in. l. non dubium. C. de legib. col. 2. Baptista de sancto Seuerino in. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. col. 33. & plures alij, quorum Iason meminit in. l. vlt. ff. qui satis. cog. vbi est glos. similis: quibus suffragatur Iurisconsultus in dict. l. vlt. respondens, nō videri contra iuramentum fecisse eum, qui iuratus in iudicio sistere, id ex cōcessa causa facere omiserit. ad idem tendit responsum dict. l. adigere. §. vlt. Quô refertur lex Iulia de maritādis ordinibus, quæ remittit iusiurandum liberto in hoc impositum, nè vxorem duceret. hoc ipsum deducitur ex. l. vlt. ff. ad municipal. quo in loco Papinianus inquit, Imperatores Seuerus, & Antonius rescripserunt, gratiam se facere iurisiurandi ei, qui iurauerat se ordini nō interfuturum: & posteà duumuir creatus esset. Huc etiam pertinet tex. in. l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. vbi probatur, iusiurandum contra vim legum in testamento præstitum, nullum esse. His etenim auctoritatibus satis apparet, legem sæcularem posse circa iuramentorum vinculum & religionem, aliquid disponere & statuere. Contrarium planè colligitur ex eo, quòd cùm iuramenti religio ad reuerentiam, & fidem Deo præstandam pertineat: ratione quadā consequenti, ad iudices ac pręlatos ecclesiasticos, veluti res spiritualis spectare videatur eius declaratio, interpretatioq; tex. celebris in cap. venerabilem. de elect. optimus itē in cap. nouit. de iudic. cap. cùm cōtingat. cap. debitores. de iureiuran. quibus & huius cap. Quamuis pactum. decisio satis cōgruè accedit. Quam ob rem leges sęculares de iuramentorum viribus disponentes nullas esse ob defectum potestatis & iurisdictionis ad statuendum in ipso quidem legislatore, asserunt Paul. Castrensis & Salice. in Auth. sacramenta puberum. penul. colū. C. si aduers. vendit. Cinus, Salic. & Paul. in. l. vltim. C. si contra ius vel vtil. publi. Hosti. Imol. & Doct. in cap. quanto. de iureiurā. Abb. post Ioan. Andre. in cap. tua. in primo. de

de decimis. & alij pleriq;, quorum mentio fit ab Alexan. & Iasone in l. vlt. ff. qui satis. cogan. Nihilominùs tamen ad huius quæstionis integrã, ni fallimur, cognitionẽ sunt aliquot adnotanda.

Primum, posse legislatorem laicũ circa iuramentum pręstandum statuere, aliqua ex causa prohibendo, nè id fiat aut præstetur: tex. elegans in l. quæ sub conditione. §. si quis sub iurisiurandi. ff. de condit. insti. vbi Iurisconsultus respondit, hæredem iussum à testatore aliquid iuramento præstito promittere, minimè teneri id iuramentum præstare: sed tamen cogendum fore id facere, quod testator iniũxerit. Ecce igitur quo pacto lex sæcularis prohibeat iuramentum fieri: idq; ex causis iustis facere poterit. quod in specie adnotârunt Imol. & Domini. col. vlt. in hoc cap. Quamuis. Iason in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. col. vlt. Idem Iason in dict. l. vlt. ff. qui satis. cogan. Fortuni. in tract. de vltimo fine iuris, illat. 20. potest etenim contingere, quod plurimùm intersit Reipublicæ aliquot iuramenta minimè fieri: atq; ideò princeps sęcularis prohibere iustè poterit, nè talia iuramẽta præstentur. Nã & in specie dict. l. quæ sub conditione. ex testamento deducitur obligatio ad præstandum iuramentum: hanc verò obligationem legislator, qui Reipublicæ curam habet, ex causa potest remittere: nec per hoc censetur iuramentum remisisse: cùm id nondũ præstitum fuerit. Huius equidem conclusionis probatio à Iasone etiã adsumitur ex dict. l. adigere. §. vlti. qui tamen locus de iuramento prę stito potiùs quàm de prętando tractat: idcirco isthęc Iasonis inductio improbatur à Fortunio in dict. illat. 20. Est tamen tex. hac de re satis expressus in l. 2. C. de indict. vidui. tollend. qui prohibet, iuramẽtum fieri de viduitate seruanda, etiam si id à testatore, vel à lege veteri indictum fuerit. idem in matre, quæ tutelam filij capit ex lege: non enim debet nec tenetur iuramentum pręstare de seruãda viduitate: sicuti notatur in Authen. matri & auiæ. C. quando muli. tut. off. fungi possit. Authen. sacramentum. C. eo. titu. Auth. vt matres sine prohibit. tut. ger. §. vlt. Regia. l. 4. titu. 16. part. 6.

Hinc sanè meritò disputabitur, an Regia constitutio procedere possit, quę. 6. est titu. 1. lib. 3. ordina. prohibens grauissimis pœnis aduersus
8 tabelliones statutis iuramenta fieri, & in cõtractibus apponi: ea quidem ex causa, quòd mille contingant fraudes aduersus iurisdictionem sęcularem, & Regiam: siquidem multi cõtrahentes ad effugiẽdos iudices Regios, diligenter curant, quòd contractus fiant iuramẽto præstito ad hoc, vt etiam laici possint cõueniri apud iudicem ecclesiasticũ, etiam si rei sint. Etenim ea lex ad euitandas fraudes, quę frequentissimè ob cap. cùm. C. laicus. de

de foro comp.in.6.fiebant ad conueniendos laicos apud iudicem ecclesiasticum, iusta quidem esse videtur.sic deniq; eam defendit Ioã. Lupi,in rep.cap.per vestras.§. vlti. nu. 30. de donat. inter vir.& vxor. scribens,Regiam hanc constitutionem ex eo procedere,quòd circa iuramentum præstandum statuerit quod legislatori æquũ visum fuit, ac Reipublicæ maximè conuenire. Sed tamen hæc Regia constitutio procedit in contractibus,qui absq; vinculo iuramenti validi sunt: nõ autem in his,qui secluso iuramento nulli,aut inualidi iure cẽsentur, vel rescindi beneficio ætatis possunt. Cuius distinctionis rationes latè examinat Didacus à Segura in rep.l.1.§.si vir.nu.138. ff.de adquirẽ. poss.eam sequutus:quam etiam admittendam esse censent Ioan. Lupi,in dict.§.vlt.num.30.& Guillermus Benedict. in rep. cap. Rainutius.de testament.verb.duas habẽs filias.nume.247.quorum ea est potissima ratio, quòd iuramentum appositũ cõtractibus alioqui absq; religione iuramenti validis,omninò videatur adiectum in fraudem iurisdictionis secularis: quę pertur banda non est:cap. nouit. de iudicijs.Quam ob rem cùm contractus aliquis validus sit,nec possit beneficio ætatis minoris rescindi, satis manifesta videtur ea fraus, quæ ratione constitutionis vlt.de foro cõpeten.in.6.omnes ferè laicos contrahentes ad iudicem ecclesiasticũ trahere tendit. Imò hæc ipsa Regiæ constitutionis interpretatio expresſim Pragmatica sanctione Regum Catholicorum Fernandi, & Elisabeth comprobata fuit Talaueræ,anno M.Quadrigẽtesimo octuagesimo secundo: qua tandem permissum est,quòd iuramentum apponatur & fiat in cõtractibus,qui absq; iuramenti religione minimè validi censentur:& in compromissis,ac donationibus perpetuis. Altera item Pragmatica eorundẽ Regum sanctione apud Madritium, anno M. Quingentesimo secundo confirmata fuit prima ordinationum Regiarum cõstitutio,hoc addito,quòd in contractibus locationum,quæ fiunt de reditibus ecclesiasticis possit iuramentum apponi.Est & ad hæc optimus text.in.l. 61.de las Alcaualas:quæ declarationem præmissam, quam ex Segura & alijs adduximus, satis in specie probat. Non me latet dubium quidem esse,an lex ciuilis,& secularis possit prohibere iuramentum præstandum ex ea causa, vt effugiant laici constitutionem vltimam de foro compe. in.6. sed nihilominùs quod modò diximus æquum esse cẽsemus,videntes passim mille fieri fraudes aduersus Regiam iurisdictionem præter intentionẽ Romamanorum Pontificum, & veterũ Canonũ: potissimè cùm nulla ex alia ratione contractibus additur iuramentum,quàm vt locus sit ecclesiasticæ iurisdictiõi cõtra laicos.

Secun

Secundum, quod in hac quæstione est animaduertendum, ad iuramẽtum præstitum pertinet. in quo illud erit maximè obseruandum, Principem, aut legem sęcularẽ non posse vinculum iuramenti remittere, etiam ex causa, quoties ad hanc remissionẽ est absolutio à iuramento necessaria. Absolutio etenim à vinculo religionis alij quàm vel Pontifici summo, vel Episcopis cõuenire non poterit: cap. si verò. cap. cùm quidam. §. vlt. cap. 1. de iureiuran. cap. venerabilem. de electi. Hosti. Abb. & Docto. post glos. ibi in cap. quanto. de iureiur. vbi hanc secundam conclusionem expressim probârunt. His suffragatur ratio satis sufficiens. Agitur siquidẽ in absolutione à vinculo iuramẽti de religione, & spirituali quadã ac diuina obligatione, cuius remissio, aut absolutio, quoties ea necessaria sit, ad eum tantùm pertinet, ad quem cura religionis præcipuè spectat.

Tertium illud verè cõsiderandũ est, posse legem sæcularem ex ratione naturalis, diuini, & humani iuris, maximè Canonici, vel ex natura cõtractus, alteriúsve actus, cui accessit iuramẽtum, interpretari, fueritne iuramentum licitum, quóve pacto sit intelligendũ. Hæc autem conclusio ex eo cõstat quòd Princeps sæcularis, ac ciuilis legislator ius habeat interpretandi humanas dispositiones, eorũ inquã in quos ius habet ferẽdi leges: ita quidẽ vt posit cõuentionũ, promissionũ, testamentorũ, & similiũ actuũ verba interpretari. Item idem legislator discernere valet, an actus humani sint liciti, an Reipublicę, cuius curã gerit, aduersi & cõtrarij. Alioqui si hoc ius Principi sęculari negatũ esse dixerimus, planè poterimus ab eo ius principatus, iusq; ferendi leges tollere. Nam potissimùm legũlatores hæc curant, quò Rempublicam quietiùs administrent. Iuramẽta verò quæ actibus humanis adscribũtur, eodem modo sunt regulariter intelligenda quo ijdem actus. Siquidem iurans nihil aliud iuramento promittit, quàm quòd simplici promiserat verbo: simplicémque promissionem iuramenti religione confirmat. Vnde fit manifesta ratio, quæ ostendit, iuramentũ intelligendũ fore iuxta interpretationem, quam actus ille humanus, cui adijcitur, ex legibus sæcularibꝰ patitur. Deinde patet, ciuilẽ legislatorem ius habere declarandi, qualiter iuramẽtorum verba, quę actionibus humanis adijciuntur, sint intelligenda: & an ea dispositio humana Reipublicę, totiusq; communitatis bono contraria sit, & præiudicet. Sic denique satis iure probatur hæc tertia conclusio, ex qua plura deriuantur.

Primũ intellect. ad tex. l. vl. ff. qui satis. cogant. non enim, secundum
9 Iurisconsultum, ibi videtur contra iuramentum fecisse qui postquã semel iurauit ĩ iudicio sistere: id ex cõcessa à iure causa agere omiserit. Nam

Nam nihil aliud hoc iuramento pollicitus est, quàm in iudicio sistere: hic verò actus sistendi in iudicio non ità superstitiosè intelligendus est, vt quolibet die, aut quolibet momento sistere quis teneatur: siquidem nec tenetur diebus feriatis, nec morbo graui impeditus, nec vocatus à maiori iudice in iudicio sistere. Habet sanè hæc promissio sistendi in iudicio varias conditiones ex legibus humanis, & secularibus, quibus iudiciorum ritus, & auctoritates submittuntur. Vnde iuramentum pręstitum super promissione sistendi in iudicio verè ita intelligendũ est, vt qui iurauit nequâquam sistere teneatur in his casibus, quibus à iure humano, & legibus secularibus immunis censetur ab obligatione sistendi in iudicio, etiam si sistere promiserit. Quod, vt eleganter explicat Fortu. in dict. tract. de vlti. fine iur. illat. 20. deducitur à mente ipsius iurantis, qui iuratus sistere in iudicio minimè promisit, nec intẽdit promittere quòd sistet in iudicio his diebus quibus nec ius redditur, nec vlla ex parte commodè potest in iudicio præsens esse. Deinde proprium iuramentum qui iurat intellexit secundum iuris interpretationes, nec in alium sensum iurationem accepit: quod rectè fieri ab eo potuit: atq; ideò non aliter est eius iuratio accipiẽda: cap. Quintauallis. cap. ad nostram. de iureiur. cap. ex parte. cap. ad audientiam. de cleric. non resident. l. si libertus. ff. de oper. liber. qua ratione Bal. in. l. non dubium. colũ. penult. C. de legib. glo. in dict. l. vlti. Et Doct. quidam ibidem falluntur, dum sentiunt in specie dictæ. l. vlt. ius ciuile remittere iuramentum, & iurantem verè quidem periûrum fuisse, sed tamen fictè iuris fictione periûrũ non esse. Hæc etenim est verè cõmentitia iuriscõsulti interpretatio. Nam inibi iurans periûrus nõ est, nec in casibus, quibus iure redditur immunis à sistendo in iudicio, necessaria est remissio iuramenti: cùm id non obliget tunc iurantẽ. Est igitur propria interpretatio à iure humano facta eius quidem actus, & promissionis, quibus iuramentum accessit.

Secundò ex hac tertia conclusione colligitur propria ratio tex. in. l.
10 vlti. C. de non numerat. pecunia. vbi qui iuratus promisit soluere cẽtum sibi mutuo numerata, poterit nihilominùs intra biẽnium opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quam opponere potuisset, si simpliciter cauisset pecuniam mutuatam soluturum. Iuramentũ enim in illius cõstitutionis responso intelligitur iuxta iurantis cõsensum ex legis ciuilis interpretatione deductum: non alia ratione quàm quòd hęc promissio de soluẽda pecunia mutuata, fiat, aut præsumatᷣ facta spe futuræ numerationis: vt explicat Fortuni. in. l. si vnus. §. pactus. nu. 11. ff. de pact. attigimus & nos

nos obiter in. 2. parte Rubri. de testam. nume. 12. idem confirmatur: quia iuramētum intra limites consensus à lege præsumptos, & actus humani interpretatione cōstitutos addit obligationi religionis vinculū, non tamen hos limites excedit: secundum ea, quæ traduntur per Bartol. in. l. Titia. §. Imperator. ff. de legat. 2. & in. l. si quis pro eo. nume. 15. ff. de fideiussorib. iurans equidem contractum literarum, & promittens pecuniæ solutionem, quamuis obligationi consentiat, sub spe tamē futuræ numerationis cōsensit, & ob illā causam: idcirco causa illa cessante, nec numeratiōe sequuta, rectè absq; labe periurij nō numeratæ pecuniæ exceptionē obijciet: cùm ipse nec iurauerit, nec obligationi consenserit eo casu, quo pecunia numerāda non esset: quod animaduertendum est: nā id Iason in. l. si conuenerit. nu. 16. ff. de iuris. omni. iudi. post Alexā. ibi, & Imolā in cap. 1. de iudic. & in cap. per tuas. de arbi. ac Deti. in dict. ca. 1. nu. 23. videntur hac in specie adnotare. Illud tamē obiter adnotandum est, exceptionem nō numeratæ pecuniæ apud Gallos nō admitti, etiam intra biennium, etiam aduersus simplicem cautionem: vt testatur Rupellanus lib. 1. forensi. Instit. cap. 35. nec apud Bituricēses teste Boërio in cōsuet. Bituric. tit. de iurisdictione, cap. 8. nec ipse apud Hispanos vnquàm vidi admissam fuisse ad effectū, vt creditori intra biennium incūbat onus probandi pecuniam verè numeratam fuisse. Sic denique dict. l. vltim. C. de nō numerata pecunia. quo ad istam quæstionē explicanda est omninò. Vnde eiusdem constitutionis respōsio tunc sanè obtinet, cùm quis iurauit se soluturum, aut promissionem soluendi confirmauit iuramēto: at si iurasset, se recepisse mutuā pecuniam, exceptionem non numeratæ pecuniæ amittit, nè eam opponens veniat contra iuramētum, & allêget, se fuisse periurū: quéadmodùm in dict. l. vlti. adnotârunt Bal. Sali. & Paul. Castrensis. Bald. item consi. 447. lib. 1. Alexand. in. l. Seius, & Augerius. colum. vlti. ff. ad. l. Falcid. Deti. in. l. qui pecuniā. nume. 4. ff. si cert. pet. quod Accur. communi omnium consensu receptus satis probat, ita intelligens dict. l. vlti. Vnde manifestisimè errare videntur qui dictæ. l. vlti. responsum etiam eo sensu accipiunt, vt de iuramento præstito circa numerationem etiam accipiatur: quo quidem errore labitur Ioann. Imola, in cap. cùm contingat. nume. 85. versic. sed aduerte. de iureiurand. & alij, quos optimè repræhendit Emanuel à Costa in. l. si ex cautiōe. C. de nō nume. pecun. Fallent. 9.

11 Tertiò hinc apparet interpretatio tex. in dic. l. adigere. §. vlt. ff. de iure patron. vbi iuriscōsultus iuramentū à liberto præstitū de nō cōtrahēdis nuptijs remittit: id est iure remissum esse interpretatur. Nā si iu

E ramen

ramentũ id obligaſſet ſemel, certè nõ poſſet per legẽ ſęcularẽ remitti. Sed quia id iuramẽtũ nuſquã obligauit, potuit lex humana interpretari, vim & poteſtatẽ iuramenti explicãdo, nullã ex eo cõſtitutã fuiſſe obligationẽ. Hanc verò interpretationẽ Iuriſcõſultus exponit auctoritate. l. Iulię de maritandis ordinibus. Etenim cõditio, aut promiſsio de non cõtrahendis nuptijs, apud Romanos olim ita odioſa cẽſebať, Reipublicæq́; & eius vtilitati contraria, vt à teſtamẽtis, alijsq́; actibus omninò remitteretur: atq; ea ſemota, purus manebat actus ac ſi cõditioni obtẽperatũ fuiſſet. l. mulieri & Titio. ff. de cõ. li. & demõſtr. l. 2. C. de indic. vidui. tollẽ. l. ſed ſi hoc. §. fin. cũ ſequentibus. ff. de cond. & demõ. idemq́; nos obiter adnotauimus in Epitome ad. 4. librũ Decre. 2. par. cap. 3. §. 9. nu. 11. & lib. 1. Varia. Reſol. cap. 19. nu. 9. Igitur cùm actus hic, cuius meminit Iuriſcõſultus in dict. l. adigere. §. vl. habeat promiſſionẽ contrariã vtilitati Reipublicę ſecundũ iuris humani manifeſtam deciſionẽ, neceſſariò ſequitur, iuſiurandũ nõ poſſe illius actus, nec promiſsionis obligationem inducere: qñquidẽ nemo poſsit proprio iuramẽto Reipublicę, nec deniq; alteri priuato pręiudicare. Ius nãq; ciuile p̃cipuè ob vtilitatẽ reipublicę promiſsionẽ de nõ cõtrahẽdis nuptijs palã ĩprobauit, eã eſſe reipublicę perniciosam decernens: quã ob rẽ nec iuramentũ eã potuit honeſtã efficere: reg. nõ eſt obligatoriũ. de reg. iu. in. 6. quod & ratione naturali probať. actus ſiquidẽ reipublicę cõtrarius, & pernicioſus natura ipſa eſt improbatus, eo ipſo quòd ea dictet vtilitatẽ cõmunitatis oĩb⁹ alijs p̃ferendã eſſe: cui quidẽ vtilitati, priuatorũ cõſenſus nocere iure nõ poteſt quacũq; conuentione. l. filius familiâs. §. veterani. ff. de procur. cũ alijs, quæ notãtur in. l. ſi quis in conſcribẽdo. C. de pac. c. ſi diligenti. de foro cõp. l. ius publicũ. ff. de pactis. nec iuramẽtũ quidquã facit hac in ſpecie, cũ tractetur de iure publico, aut ſaltẽ alterius à iurãte: cap. veniẽtes. c. cũ cõtingat. c. intellecto. de iureiur. idcirco hęc eſt magis cõgrua interpretatio ad tex. in dict. l. adigere. §. vl. quã & Fortuni. expoſuit in dict. tract. de vlti. fine, illat. 20. optimè reprobans Accurſium, & alios, qui in dict. §. vlti. adnotârunt, quo ad iuramenti remiſsionem legem habere vim Apoſtolicam: nam id falſum eſt: cùm non tractetur ibîdẽ de abſolutione à iuramenti vinculo, ſed tãtũ de eius interp̃tatione.

Quartò hinc cõſtat defenſio tex. in. l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de lega. 1. quo reſponſum eſt, iuramentũ nullã habere vim, nec obſeruandũ eſſe, quoties quod iurať, bonis moribus aduerſum eſt. Ea ſiquidẽ reſpõſio cõformis eſt iuri Põtificio & naturali: quibus eſt ſatis apertũ, non debere iuramẽtum eſſe vinculum iniquitatis. Vnde ſi quod iuramẽto promittiť, iuſtitiæ, & bonis moribus

moribus cōtrarium est, dubio procul id non est seruandum. Nec video cur ius ciuile hac in parte interpretari, & explicare non possit ea, quæ sunt bonis moribus contraria: cū & legislator sęcularis quo ad reipublicæ regimen verè interpretari possit iuris naturalis præcepta, leges, & statuta hac de re sanci re: vt circa homicidium, adulteriū, furtum, falsum testimonium, & his similia, quorum interpretatio necessaria est ad optimam Reipublicæ institutionem. l. vt vim. ff. de iustit. & iure. l. bona fides. ff. depo sit. nec hoc indiget maiori probatione, cùm verè negari nō posit: alioqui legislatores sæculares satis strictā haberēt potestatē ferendi leges super actibus verè tēporalibus: quod satis absurdū esset, alienūq; à diuina, ac naturali institutione. At si semel à lege sæculari fuerit definitum, aliquid esse contrarium bonis moribus, & planè iniquum: manifestè conuincetur, eum actū iuramento confirmari non posse, vt is licitus censeri debeat.

Principaliter quartò erit obseruādū, legē ciuilem humanā quidē, & sęcularē, ipsumq; principem posse iusiurandum remittere in ea materia, q̄ ipsius principis, legísve sęcularis potestati subijcitur. Nec remissio ista vim absolutionis obtinet: quia iurametū sub hac cōditione ligāt iurātem, nisi princeps superior, cui iuramenti materia submittitur aliud voluerit, ac decreuerit: sicuti & illā cōditionem iuramentū priuato pręstitū semper patit, nisi priuatus ille iuramētū remiserit. Hoc ipsum est, quod passim adnotatur, in quolibet quidē iuramento intelligi exceptā superioris auctoritatē: quo ad ea scilicet, quæ ad superioris potestatē pertinent: cùm illi per iuramentū pręiudiciū fieri nō possit: cap. constitutus. de rescrip. Quo fit, vt planè appareat ratio germana ad iuriscōsulti responsum in. l. vlt. ff. ad municipal. Si quis etenim iurauerit, se ordini nō interfuturū, poterit Princeps sęcularis hoc iuramētū remittere, si ille in magistratū ordinis, aut in decurionem fuerit electus. Nā hoc iuramentū pręstitū in hac materia de ciuilib9 magistratibus, ad quos subeūdos Respublica & Prīceps, qui eius administrationē habet, poterūt quēlibet cogere ob vtilitatem publicā, hunc intellectum, háncve cōditionē patitur, nisi Princeps aliud iusserit. aliter etenim esset iuramentū perniciosum, & vinculum iniquitatis. Sic deniq; est interpretādum quod vulgò dici solet, In omni quidē iuramento intelligi exceptam esse superioris auctoritatem. Atq; ita defendi possunt aliquot iuris Cæsarei decisiones, quorum tutelam, & defensionem diligenter suscepit Fortunius in dict. illati. 20. tametsi Panormit. & alij in cap. tua nos. de decimis. existimauerint, eas leges nullas omninò esse. Qua de re etiam tractabitur in. 2. parte huius Relectionis,

cùm examinabitur regul. iuris Canonici, quæ dictat, iuramentum contra bonos mores non esse obligatorium.

Quintò ex his manifestè cõstat, ius ciuile, ac sęculare posse leges statuere super puniendis periurijs: quod nos probauimus in Epitome ad. 4. lib. Decre. 2. part. cap. 6. nu. 20. notat idem Fortuni. in dict. illat. 20.

Sextò hinc dubiũ est, an lex sęcularis possit tollere effectũ iuramẽti, cuius meminit tex. in. c. debitores. de iureiu. nã Imbertus Rupell. lib. 1. forẽs. insti. c. 33. testatur, eũ effectũ apud Gallos sublatũ esse: quod nõ potest aliter defendi, quàm ex patientia, & quadam tacita Episcoporum absolutione. aut tandem iudices negant actionem efficacẽ vsurario agenti ad vsurarum solutionem, etiam si debitor eas fuerit iuramẽto pręstito pollicitus, quod æquissimum est.

Septimò apparet, dubiam esse Gallię praxim, cuius meminit Carolus Molinęus in additionibus ad Alexand. consi. 27. lib. 1. quæq; nusquã recepit constitutionem Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vẽditi. vbi ratione iuramenti negatur minoribus ætate in integrum restitutio aduersus enormem læsionẽ, quam ætatis facilitate patiuntur in cõtractibus. Forsan enim ea praxis ob dissimulationem Romani Pontificis, & Episcoporum, excusationem habet. vel ex eo defenditur, quòd consuetudo forensis laicorũ potuerit tollere ab iuramento eam vim, & effectũ, quem ei leges sæculares dederãt. Atq; tunc ex ratione cap. cùm cõtingat. cap. debitores. cap. si verò. de iureiurã. licet in integrũ restitutio minori, qui iurauit, concedatur: nihilominùs quia egit contra iuramentũ, quod potuit seruare absq; interitu, & periculo salutis spiritualis, actor periurus censebitur. idcirco prior practici styli defensio magis applaudet.

Hæc diximus de legibus ciuilib⁹, quæ circa vires iuramenti disponunt. Nec enim possunt effectus iuramenti, quos habet ex lege naturali, diuina, vel canonica tollere: cùm isthæc materia præcipuè pertineat ad Romanos Pontifices ob religionem iurisiurandi: text. celebris in cap. venerabilem. de electi. Qui licet probet, declarationem iuramenti, an id licitum, vel illicitum sit, ad Romanum Pontificem pertinere: ea tamen constitutio hac in parte procedit propter materiã subiectã, quę ad summũ Pontificẽ pertinebat, nõ ad aliũ. quandoquidem nullus poterat de causa illa cognoscere, aut iudicare pręter Romanum Pontificem, ex eo, quòd ibidem ageretur de iuramento præstito super electione veri, & iusti Imperatoris. non tamen ex hoc negatur in ea constitutione, ius interpretandi iuramẽta, an ea licita sint, vel illicita, posse ad Principes, & legislatores sæculares pertinere: tãetsi verum sit ad summum Pontificem

tificem maximè pertinere ius explicandi veros effectus iuramenti deducendos quidem à ratione legis naturalis, vel diuinæ. Qui verò nosse cupit multa alia de hoc articulo, legat Fortunium in dict. tracta. de vltimo fine, illat. 20.

Cæterùm quia de absolutione ab obligatione voti, & iuramenti tra-
12 ctauimus, operæpretium erit expendere, an posit quilibet prælatus absoluere, aut dispensare super voto pœnali priusquàm opus illud, quod sub pœna interdictũ est, committatur. Et sanè, si votum fiat alicuius operis absolutè, poterit super eodem voto dispensare is prælatus, qui ius, & potestatem habet super ea re, quæ in votum deducta est, dispensandi: vt si quis vouerit non ludere. Nam in omni voto quilibet Episcopus dispensat, præter votũ religionis, & peregrinationis Hierosolymitanę: vt communiter receptũ est. At si in hunc modũ votũ cõceptũ fuerit, vt quis vouerit nõ ludere sub pœna religionis, aut Hierosolymitanę peregrinationis: ante cõmissam pœnam poterit quilibet episcopus, cui vouẽs subditus sit, dispẽsare ex causa quidẽ: post commissam autem pœnã quidam censent, posse votum pœnale religionis, aut peregrinationis Hierosolymitanæ dispensari per Episcopum: quamuis votum istud peregrinationis huius, vel religionis, nullius admittat pręlati dispẽsationem, nisi ea concedatur à Romano Pontifice: quando votum hoc est absolutum. Differentię ratio inde sumitur, quòd vouens directè & absolutè, religionem in animo habet & desiderio illam profiteri vt rem sibi gratissimam: atq; ideo votum deliberationem habuit perfectam. Sed qui vouit lege pœnæ religionem, aut peregrinationem, non habet animo ea quæ vouet, nec ideo promittit illa quòd sibi sint cordi: imò ad ea tanquã sibi ingrata & molesta in pœnam obligari voluit: vnde forsan iusta causa est, quòd per episcopum fiat, & conce datur dispẽsatio. His accedit quòd forsan quibusdam videbitur non omnia vota cõditionalia & pœnalia esse deliberatione iusta emissa: nam Ambrosius Catharinus contra Caiet. censet, non valere votum hoc: promitto ingredi religionem, si cõmisero adulterium. quod valere pręmittit Caiet. in summa, verb. votum. Nihilominùs tutior est eorũ opinio, qui censent adhuc in hoc casu post cõmissam pœnam necessariam esse Romani Pontificis Dispensationem: quia iam est contracta ex voto obligatio ad religionem, cuius equidem voto derogare per dispensationem nemo potest præter ipsum Romanum Pontificem. atque ita in hac quæstione visum est Dominico à Soto, in Institutione de cauendo iuramentorum abusu, parte. 1. cap. 9. Nec enim deficit promissio saltem implicita ad votum religionis in

huius quæstionis specie. vnde par est, quòd obligationē ad religionē ex causa voti inductam esse iudicemus. Qua in re illud est obiter adnotandū in quolibet voto præsertim religionis esse necessariā explicitā, aut saltē implicitā promissionē: nec propositū ingrediendi religionem, & in ea permanēdi perpetuò, sufficeret. tex. elegās in. c. literaturā. de voto. Aliud etenim est promittere ingressum & professionē religionis, aliud habere propositū ingrediēdi, profitēdi, ac perseuerandi. Nā qui propositū habet, nec explicitè, nec implicitè promittit professionē religionis: cū aliud sit proponere, aliud deliberatè promittere: sicuti elegāter explicat Caiet. lib. 17. responsionū. c. 7. tāetsi Doctores iuris Canonici interpretes nō possint excusari à non satis diligēti huius articuli examinatione. sic sanè tex. in cap. cōsulti. de regular. dum propositum absolutū sufficere censet ad perpetuā religionē: intelligēdus est de proposito absoluto, ex quo tn̄ possit deduci saltē implicita religionis perpetuę promissio: alioqui minimè cōueniret ea respōsio cū. c. literaturā. Quòd si quis votū fecerit ingrediēdi religionē minimè pollicitus explicitè, vel implicitè perpetuā religionē, cēsetur vouisse secundū ius, vt tandē gaudeat anni probatione: intra quē possit pœnitere, si viderit eū statū sibi cōmodū, aut gratū non esse: sic enim Thomas censet in. 2. 2. q. 189. arti. 4. quem sequūtur Deti. in cap. in præsentia. de probat. nu. 55. Archidi. in cap. scimus. 12. q. 1. Henricus in cap. statuimus. col. 3. de regular. & Florent. 3. part. titu. 16. cap. 2. §. 4. Syluest. verb. religio. 2. q. 19. & Iason, in. l. si quis hæredem. nume. 13. C. de institutio. & substi. Ex mente tamen S. Thomæ deducitur, secùs esse dicendum vbi quis votum fecerit, aut promiserit profiteri in aliqua religione, vel esse religiosum. quod & Syluest. notat. Imò si quis vouerit fieri religiosum: intelligitur votū istud in anno quidē probationis: nō tn̄ de perfecta, & perpetua religione. Itē si vouerit quispiā, esse religiosum, ea tn̄ intētione & mēte, vt velit gaudere anno probatiōis, poterit intra annū ante professionem tacitam, vel expressam à monasterio exire: sicuti vtrumq; docere conatur Caie. in dict. ar. 4. quę omnia omninò notanda sunt ad perfectā voti obligationem, vt sciamus qua ratione teneatur quis ex deliberata promissione ad votum vel religionis, vel alterius boni, ac pij operis.

Ex. §. sequenti.

1 *Iuramentum propriam & primordialem naturam actus, cui accedit, sortitur.*

2 *Intellect. ad text. in. l. quoties. C. de rei vend. an is obtineat quando prima venditio fuit irrata?*

3 *Donatio iuramento firmata, an reuocetur natiuitate filiorum, auctoritate. l. si vnquam. C. de reuocand. donatio?*

4 *Fideius*

4 *Fideiussor an ratione iuramenti amittat beneficium excußionis?*
5 *Emphyteuta qui iuramentum in contractu præstitit, an priuetur emphyteusi, si Canonis solutionem intra biennium omiserit?*
6 *Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur præcisè facere?*
7 *Intellectus ad. l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omni. iudic.*
8 *Intellectus ad text. in cap. ad nostram. de iureiurand.*
9 *Iurans soluere certam quantitatem, an poßit compensationem obijcere?*
10 *Qui iurat alteri nullum grauamen inferre, an poßit iure eum in iudicio, vel extrà conuenire?*

§. Quartus.

OBiter in præcedenti Paragrapho tractauimus de interpretatione iuramenti iuxta consensum & mētē iurantis, atq; item secūdū ipsius actus iurati propriam conditionem & naturam: oportet tamē modò eandē materiam iterum altiùs exponere, ab origine & radice deducendo, quid de hac re iura explicuerint.

Nā illud iuris est apertissimi, iuramentū propriā adsumere naturam actus, cui apponitur, & secundum eam intelligendum omninò esse. Hoc probatur in dict. l. vlti. C. de nō nume. pec. vbi iuramentū, quo quis iurat soluere pecuniā sibi mu-
1 tuo numeratā, eam conditionē habet, vt intra bienniū possit qui iurauit opponere exceptionem nō numeratæ pecuniæ: sicuti paulò antè dictū est. Hęc siquidem promissio soluendi pecuniā numeratam, propriā hanc naturā habet, quòd possit intra bienniū obijci exceptio nō numeratę pecuniæ. idem cōstat in ca. queādmodū. de iureiur. Etenim qui iurat aliquā in vxorē se ducturum, non tenebitur eam vxorē ducere, si post hanc promissionē ipsa fuerit fornicata: quia huius spōsalitię promissionis illud propriū est, quòd spōsa nō fornicetur: igitur iuramentū nō mutat hanc propriam huius actus naturā. facit optimus tex. in. l. vlt. C. de libe. caus. Sed nè quis mihi statim obijciat plures effectus, quos cōtractus iurati habēt, quosq; minimè habuissent absq; iuramēto, inquirere necesse est huius cōclusionis verū intellectū. Et sanè ita est hęc propositio accipiēda, vt de natura propria, & à primordio ipsi actui cōuenienti: nō de accidētali intelligatur. sic deniq; iuramentū adsumit actus naturam primordialē, vt ita loquar, nō accidentalē: ea siquidē propter vim iuramenti plerūq; mutatur, quod satis euidēter ex multis apparebit, quę de effectibus iuramēti traduntur, & à me statim tradētur: & hoc probaт̄ elegāter authoritate iurisconsulti in. l. item veniūt. §. cū pręDixerimus. ff. de petit. hæredi. vbi distinctio maxima fit inter ea, quæ ab initio naturaliter insunt actui, & ea, quæ ex accidenti ei cōueniunt: vt actio

alteri ſubrogata ſecundum primordialem naturam, non ſecũdum accidentalem ſubrogetur. notat gloſ. in. l. certi condictio. in princip. ff. ſi cert. petat. cuius præter Barto. & Docto. ibi meminit Bald. in cap. vltim. col. 3. de iureiur. idem Bald. in. l. vnica. §. ſed ſi nõ. C. de rei vxo. actio. eius tamen intellectum examinat Zaſius lib. 1. ſingul. reſponſ. cap. 14. ex quibus cõmuni omniũ conſenſu receptum eſt, iuramentũ naturam primordialem actus, cui acceſsit, ſequi: non accidentalem: quod notant in ſpecie Areti. colũ. penulti. & Deti. nume. 23. in cap. 1. de iudic. & ibi Alciatus num. 46. Sed tamen dubitatur, quæ dicãtur naturalia, & accidẽtalia cõtractus, vel actus alicuius? Bal. equidẽ in. l. 1. col. 1. C. cõmodat. elegãter, ac ſubtiliter ſcribit, ea, quæ veniunt accidentaliter triplici ratione contingere, ratione equidem moræ, culpæ, vel conuentionis: ea verò dici naturalia, quæ procedunt virtute quadã ab initio à propria rei ſpecie. cui cognitioni plurimùm accedit text. in l. pacta conuenta. ff. de contr. emptio. & in dicto. §. cùm prædixerimus. vbi gloſ. hoc ipſum ſenſit. Sic ſanè ſecundum hanc traditionem aduertendum erit in actibus iuratis ad ea, quæ ex natura, vel ex accidenti eidem actui conueniant. vt denique ſit omninò compertũ, iuramentum alicui actui accedens ſequi naturam ipſius actus principalis, in quo interponitur: quod non ſemel ex dict. l. vltim. adnotauimus. Cuius ad hoc mimĩnere Bald. in cap. cùm omnes. colũ. penul. & in cap. quæ in eccleſiarum. colũ. 5. de conſtit. Abb. in cap. cùm contingat. de iureiurand. num. 14. text. elegans, ſicuti Iaſon ibi notat, in. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iureiuran. Quibus & illud ſuffragatur, quòd iuramentum non auget obligationem, nec conſenſum, ſed ei tantùm intra limites ſuos manenti addit religionis vinculum: quod voluit Bald. in. l. ſi procurator. colũ. 3. verſic. & prædicta ſunt vera. ff. de condict. indebit. Nam qui iurat actum aliquem, niſi aliud expreſsim addiderit, illum iurare intelligitur iuxta ſenſum, naturam, & qualitates proprias, quas ille actus habet ex natura ſua ſecundum leges humanas: argu. l. Titius. in fine. ff. ad Trebellian. Quã ob rem præter multa q̃ de interpretatione iuramẽti hac in parte adduci poſſent, duo tantũ generaliter adnotabimus: Primũ quidem, iuramentum eſſe intelligendum ſecundum naturam, conditiones, & qualitates, quas actus, cui acceſsit, ab exordio ex proprietate eiuſdẽ per legem canonicã, & ciuilẽ cõſequitur. Secundũ, omninò iuramentũ ita intelligendũ fore, vt nullã interpretationẽ præter conſenſum iurantis patiatur: cap. Quintauallis. de iureiur. cap. cũ iuramento. de homi. notat in cap. veniẽs. de iureiur. Ex quibus aliquot inferam:

inferam: Nam de effectibus, qui procedunt à religionis vinculis, passim à Doctoribus traditur.

Primùm quidem hinc colligitur vera interpretatio tex. in l. quoties. C. de rei vendi. ex qua si quis do-
2 mum Titio vendiderit primo, & deinde eandẽ Sempronio vendat, & tradat: dominiũ huius domus in Sempronium transfertur, nec Titius poterit aduersus secundũ emptorem agere. Nam etiam si prior venditio iurata fuerit, nihilominùs eadem decisio obtinebit: cùm natura contractus emptionis, & venditionis ea sit, vt ante traditionem dominium in emptorem minimè censeatur translatum donec perfecta traditio fiat: & idcirco si res vendita alicui, alteri ante traditionẽ vendatur, & eidem tradita fuerit, hic secundus emptor efficitur perfectus dominus rei emptæ. l. 1. cum alijs. ff. de actioni. empti. atque ità dict. l. quoties. intellexit Ioan. Imolensis in cap. cùm contingat. de iureiur. nu. 81. quem sequuntur Iason in ea. l. quoties. nu. 36. Hippo. in. l. qui duobus. nu. 9. ff. de falsis. & Ludoui. Gozadi. in consi. 14. nu. 2. eandem opinionem & nos probauimus in Epitome ad. 4. lib. Decre. 1. part. cap. 5. num. 9. cui accedit text. in cap. sicut. de sponsalib. qui probat, sponsalia, etiam iurata, per subsequens matrimoniũ dissolui.

Secundò infertur maxima extensio ad text. in cap. cùm locum. de spõs. Ex quo patet, matrimonium metu cõtractum nullum esse ipso iure. id etenim verum est, etiam si cõtractus is coniugalis iuratus fuerit. Nam id iuramentum, licet alioqui metu præstitũ validum sit ipso iure donec absolutio ab eo præstita fuerit, accedens contractui coniugali eius naturam sortitur, vt ratione metus nullum sit ipso iure, nec absolutionem exigat: quia materia subiecta, quæ speciali quadã ratione omninò liberum consensum requirit, operatur quòd iuramentũ prorsus sit nullum. quemadmodùm latiùs disputaui in. 2. parte Epitomes cap. 3. §. 5. nu. 2.

Tertiò ex præmissis deducitur ratio eius opinionis, quam Bart. explicat in. l. Titia Seio. §. Imperator.
3 q. vlt. ff. de legat. 2. vbi Bald. & Cuma. post eum existimant, donationem, etiam iuramento præstito firmatam posse reuocari, si donator post eam liberos habuerit secundum. l. si vnquam. C. de reuocan. donatio. ex qua constat, donationis cuiuslibet proprium esse, quòd ea reuocetur, si donator liberos habuerit. Vnde cùm iuramentum appositum donationi sequatur naturam, & proprietatem eiusdem, satis constat, non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatem, & naturam primæuam. Quam opinionẽ sequuntur plures, quos refert Andreas Tiraquel. in dict. l. si vnquam. in principio, num. 168. ex quibus apparet eam communem esse.

Quartò ex his poterit perpendi veritas eius resolutionis, quã in rubr. de testament. 2. parte. nu.10. explicuimus circa duarum quæstionũ dubitationem. Quarum prima est de donatione iurata inter virum & vxorem, an ea habeat conditionem istam, quod præmoriatur donatario donatur? Altera quidem est de donatione causa mortis etiam iurata, an possit ad mortem vsq; reuocari? Nam harum controuersiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harum donationũ propriam naturam: quod inibi latè tractauimus.

Quintò ab eadem radice procedit quod Bald. scribit in cap. ex rescripto. de iureiuran. existimans, fide-
4 iussorem cum iuramento promittentem se soluturũ creditori quicquid à debitore principali is adsequi non possit, teneri omnino ad solutionem debitæ pecuniæ etiam nulla facta excussione. Etenim si vires iuramẽti rectè perpendamus, manifestè apparebit, falsam esse hanc Baldi sententiam. beneficium siquidem excussionis hac in specie non tantùm ex conuentione hominis, sed ex propria natura, & primæua contractus deducitur, ac oritur: l. decem. ff. de verb. obligat. l. 1. C. de conueni. fisci debit. l. vlt. in princip. ff. si cert. pet. quo in loco Alex. Iason, & Deti. Baldi opinionem falsam esse asseuerant, ea ratione quòd iuramentum sortiatur planè qualitates, & cõditiones eius actus, cui accedit. dict. l. vlt. C. de nõ numer. pecunia. cap. ex parte. de cleri. non resid. imò & fortiori casu dicendũ erit, quemcunq; fideiussorem habiturum esse beneficiũ excussionis, & Authen. præsenti. C. de fideiussori. etiam si contractum fideiussionis iurauerit: cùm hoc beneficium cuilibet fideiussori ex natura contractus competat. quod eleganter Bald. sibi contrarius docet in cap. cùm contingat. De iureiur. 7. conclusione: dicens, ex instrumẽto propter iuramentum oriri obligationem fideiussoriam cum omnibus qualitatibus, & beneficijs, quæ habẽt aliæ obligationes fideiussoriæ. Vnde palàm voluit Bald. beneficium excussionis minimè tolli per iuramentum: quam sententiam iterum sequuti sunt Barbat. in consi. 43. lib. 2. nu. 10. Andr. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 174. Tiraquel. in dict. l. si vnquam. in princ. num. 147. tametsi Baldum in dict. cap. ex rescripto. sequantur Alex. in consi. 29. lib. 7. col. vlt. & Hippo. in rub. ff. de fideiussorib. nu. 9. tenentes, beneficium excussionis excludi per iuramentum ipsius fideiussoris contractum iurantis, ex ratione tex. in cap. ex rescripto. cui respõderi poterit in eo tex. quod dicitur, iuramentum seruandum fore intelligendum esse seruato ordine compulsionis, vt priùs fiat excussio in principalibus debitoribus: & demum fideiussores cõpellantur soluere: quemadmodùm eam decisio

nem intellexit Barb. in dict. consi. 43. col. penul. lib. 2.

Sextò hinc deducitur, an verum sit quod idem Bald. docet in cap. querelam. de iureiur. asseuerãs, emphyteutã, qui pensionẽ cõstitutã in cõtractu pro re data in emphyteu
5 sim soluere iurauerit, præcisè teneri ad solutionẽ, ità quidẽ, vt emphyteusim amittat si non soluerit pensionem, etiam biennio nondum elapso. quod probatur argu. tex. in l. si quis maior. C. de transactio. quo sancitum extat, eum qui contractum, seu conuentionem seruare iurauerit, cõmodo eiusdem contractus cariturum, si iuramentum non seruauerit: quam ob rem Bal. sequuntur Alex. cõsi. 85. lib. 1. idem Alex. & iuniores in dict. l. si quis maior. Catellia. Cotta in memorabil. dictione, emphyteuta. Francis. à Ripa in cap. 2. de rescriptis. col. 5. Hippo. singul. 226. & est communis opinio, sicuti eam sequutus adserit Ludoui. Gozadi. in consi. 57. col. 3. & penult. eamq; vt communem seruari in prætorio Rotæ testatur Guilielm. Cassad. decisione. 2. titul. de iureiurand. quo in loco scribit, communi sententia receptum esse quòd dict. l. si quis maior. locum habeat in quocunq; cõtractu. Contraria sententia verior profectò videtur propter naturam, ac proprietatem huius contractus emphyteutici, cuius proprium est, non amitti emphyteusim ob non solutam pensionem intra biennium: cap. potuit. de locat. l. vlti. C. de iure emphyteu. Hæc verò proprietas non tollitur per iuramentum, quia ex huius contractus specie descendit: vt in simili dicebat Bald. in l. 1. C. de commodat. Sic sanè hanc Baldi opinionem improbant Carol. Molinæ. in dict. Alex. consil. 85. in prima additione. & Curtius Iunior, in dict. l. si quis maior. numero. 30. Nec oberit eadem respõsio dict. l. si quis maior. quia etiam si in omnibus, & quibuscunq; contractibus locum haberet: esset tamen intelligenda eo quidem sensu, vt iuramentum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipso ab exordio recipit: sicuti superiùs iam satis dictum est. Præsertim eiusdem constitutionis decisio cessat, parumq; nobis nocet, si teneamus eandem responsionem solùm procedere in contractu transactionis, nõ in alijs: quasi ea responsio speciale quid contineat in transactionis contractu, secundùm Riminal. Parpaliam & Alciat. ibi. Corne. consi. 246. lib. 3. Carol. Molinæ. in dict. cõsi. Alex. 85. qua ratione mihi displicet quod Matthæ. Mathes. adnotauit in notab. 50. scribens, venditorẽ ab actione euictionis liberũ omnino esse, si emptor minimè soluerit intra diẽ cõstitutũ pretiũ quod promisit & iurauit soluere: licet post diẽ nihilominus id soluerit. Etẽ falsam esse censeo hanc sententiã: tametsi ea procedat à communi

Doct.

Doct. opinione, quæ asserit, dict. l. si quis maior. obtinere in omnibus contractibus, & conuentionibus iuratis. Fit igitur ex his, non esse veram Baldi assertionem in dict. cap. querelam. imò, ni fallor, existimo ex mente illius capitis deduci posse contrarium: siquidem post biennium à cessatione solutionis pensionis agitur ibi ad priuationẽ rei, cuius ratione soluere pensionẽ iurauit condemnatus. Etenim quòd emphyteuta non posit ob cessationẽ pensionis soluendæ priuari emphyteusi intra biennium, propriũ est eiusdem cõtractus, ab eius exordio, & natura: non ex accidenti.

Septimò ex prænotatis infertur intellectus ad tex. in cap. vlt. de emptio. & vendit. atq; ad omnia iura, quibus statutum est, venditorẽ teneri de euictione, si requisitus admonitusq; non defenderit emptorem conuentum rei vendicatione ad rei venditæ restitutionem. Etenim quibusdam placet ratione iuramenti omninò teneri venditorẽ, etiam non admonitum defendere emptorem, si sciuerit, ei litem motam fuisse. quod Imola voluit in. l. quod te mihi. ff. si cert. pet. cuius opinionem ipse examinaui libr. 3. Variar. resolut. cap. 17. num. 5.

Octauò illud hac ex causa in examen incidit, an qui promisit cum iuramento aliquid facere, teneatur, & cogendus sit præcisè facere, an satis ei sit, si velit soluere id quod alterius hac de re intersit? Nam iure

6 ciuili qui tenetur facere non cogitur præcisè ad factum: sed liberatur si velit præstare interesse. l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obligat. l. si quis ab alio. ff. de re iudicat. At si promissio fuerit iurata tenebitur promittens, & præcisè erit cogendus facere: glos. celebris in. l. si pecuniam. in principio. ff. de condict. caus. dat. quam dicit singul. Imola in cap. 1. col. pe. de iudic. Iason in. §. actionũ. col. 8. de actio. idem Iason, dicens hanc esse communem opinionem, in dict. l. si pecuniam. idem Iason & Docto. in dict. l. stipulationes non diuiduntur. glo. similis in cap. ex literis. in 2. de sponsalib. quam Præposit. ibi ad hoc notat. tex. optimus in cap. querelam. vbi Anto. nè prælat. vices suas. Areti. in cap. 1. de iudic. colum. penul. eandem opinionem latè defendit Fortuni. in cap. 1. nu. 17. de Pact. Aduersus tamen hanc cõmunem conatur tenere Corne. in consi. 246. libr. 4. tenent Anania in dict. cap. querelam. & Matthæ. Afflict. decisione Neapolit. 295. sensit Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 23. ea ratione quòd iurans aliquid facere, videtur iuramentum fecisse iuxta qualitates huic obligationi, & promissioni iure accessorias: cũ ea scilicet facultate quòd liberetur præstando interesse, si nolit agere, nec consensit pręcisæ promissioni: deniq; ex eo quòd iuramentum naturam actus, cui accedit, sortitur. Huic verò rationi, si res ista exactè per-

perpendatur, facilimè respondetur. Nam promissio faciēdi ex propria natura habet consensum, & necessitatem præcisè faciēdi: hoc etenim secundùm propriam verborum significationem hęc promissio inducit: ex accidenti tamen, hoc est, ex mora, quia promittens facere non vult, ad interesse tenetur: vnde cū hæc obligatio ad interesse in promissionibus facti sit ex accidenti propter moram, minimè erit iuramentū secundùm eam intelligendum: sed secundùm primæuā obligationis naturam: quemadmodū Areti. respondet in dict. cap. 1. de iudic. col. pen. possumus aliter huic obiectioni satisfacere, si præmittamus, ob religionis causam iuramēta intelligenda fore potiùs iuxta iura Pontificia quàm sęcularia: quemadmodùm superiùs probatum est: atq; ideo verū erit, quoties hac in parte ius Cæsareum iuri Pontificio cōtrarium fuerit, standum esse iuri Pontificio: & tamē iure Canonico absq; iuramento, si quis facere promiserit, præcisè facere cogitur. arg. tex. in cap. 1. & cap. qualiter. de Pactis. idq; expresim notant Abb. in cap. per tuas. col. 4. de arbitr. & in cap. veniēs. de iureiur. Roma. in dicta. l. stipulationes nō diuiduntur. & ibi Iason nu. 33. Antoni. Burgēs. in rub. de empt. & vendit. col. 2. & Fortu. in cap. 1. de Pact. nu. 16. Igitur licet iure ciuili nemo sit cogendus præcisè ad factū, sed liberetur præstando interesse: attamen quia iure Pontificio, secundùm quod iurati contractus sunt interpretandi, promissor facti præcisè agere compellitur, consequens est, ratione iuramenti, etiam à iudice sęculari promissorem cogendum fore præcisè facere: cùm hæc promissio potiùs sit intelligenda iuxta naturam actui iure Pontificio, quàm Cæsareo conuenientem in ea specie, quæ variè ab vtroq; iure intelligitur.

Hæc verò cōmunis sententia, quæ dictat, cogendū esse præcisè agere eum, qui facere cū iuramento promiserit, procedit modò qui iurauit posit facere: quod iuratus promisit, sitq; illi posibile hoc factū, vt latè notat Aymon Sauilli. consi. 12. pluribus hanc opinionem comprobans.

Atq; hæc notanda sunt, licet Ioan. Andre. in dict. cap. qualiter. & Felin. in dict. cap. 1. de Pact. num. 9. tenuerint, etiam iure Canonico promissorem facti omninò liberari, si velit præstare id quod interest: nec cogendum esse præcisè facere: per tex. in cap. dilecti. de arbitris. cui respondetur, ibidem ideo non cogi quem præcisè ad factum, sed liberari præstatione pœnæ: quia alternatiuè censetur obligatus ad factum, vel ad pœnā, qui facere sub pœna promisit.

Nonò eadem ferè ratione controuertitur interpretatio text. in. l. si conuenerit. ff. de iuris. omni.
7 iudi. vbi iurisconsultus respondit, pactum

pactum prorogatæ iurisdictionis tolli per pœnitentiam prorogantis ante litem contestatam. Nam si pactum istud fuerit iuramento firmatum, quibusdam placet, non esse locum pœnitentiæ: quod notant ex religione iuramenti Imola, & Areti. in cap. 1. de iudic. Angel. Fulgosi. Paul. de Castro. Alexã. & Iason in dict. l. si conuenerit. col. 2. quorum opinio communis est, vt fatentur Deti. in dict. cap. 1. nu. 23. & ibi Alciat. num. 45. in repet. qui eandem opinionem sequitur: & probatur ista pars per rationes præcedentis conclusionis, & deinde quia huius promissionis & prorogationis propria natura est quòd omnino seruetur: tametsi ex accidenti, nè quis cogatur coram iudice non suo litigare admittatur pœnitentia. Et quia Antoni. Abb. & Deti. in dict. cap. 1. nu. 23. contrariam sententiam veriorem esse existimant, tenentes, pactum prorogatę iurisdictionis, etiã iuratum, ante litem cõtestatam per pœnitentiam prorogãtis tolli: existimo communem opinionem veriorem esse duabus quidem rationibus, quę licet alioqui dubię sint, vt quidam arbitrantur, attamẽ plurimùm earum authoritas persuadebit, ob religionem iuramenti non esse admittendam pœnitentiam. Primùm quia adhuc iure ciuili pœnitentia prorogantis minimè tollit prorogationis pactum, etiam ante litis contestationem contingens. Nam dict. l. si conuenerit. intelligenda est de voluntate vtriusq; paciscentis mutata: siquidem vterq; inuito iudice, de cuius honore agitur, mutare poterit voluntatẽ: nec iuriscõsultus inibi loquitur de mutatione voluntatis vnius tantùm: sed inquit, si mutata fuerit voluntas: vnde absolutè de vtriusq; voluntate mutata vera est interpretatio: quod eleganter in dict. l. si conuenerit. notauit Alberi. & post eũ Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 19. Andre. Alciat. ibi nu. 32. idẽ Alciat. lib. 2. Paradoxo. cap. 17. atq; hæc ipsa opinio maximè probabilis est, nè dicamus ità facilè iudicium, & pactorum authoritatem eludi, si permiserimus, pœnitentia vnius tantùm pactum proroganda iurisdictionis, aut non declinandi iudicis alieni iurisdictionem tolli. Nec in praxi admittenda foret responsio iurisconsulti, si quis post pactum prorogandę iurisdictionis alicuius iudicis, quæ prorogari potuisset, etiam ante litem contestatam pœniteret. Secundò illud ad hanc probationem adducitur, quod quidã asseuerant tenentes, iure Pontificio in specie dict. l. si conuenerit. etiam si ea secundùm communem intellectum accipiatur: non esse locum pœnitentiæ, atq; ideo inter ius Canonicum & Ciuile distinguendũ esse opinantur Alex. in dict. l. si cõuenerit. 3. Fall. Bald. in. l. si quis in conscribendo. C. de episc. & clericis. Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 18. ea quidem ratione, quia secundùm

dùm communem sententiam Alberi. Bart. & aliorum in dict. l. si conuenerit. Abb. in dict. cap. 1. vbi Deti. num. 20. scribit eam communem esse, dicta iurisconsulti responsio procedit in pacto nudo, quod iure ciuili actionem nō producit: quasi secùs sit in stipulatione. Et licet Iason in dict. l. si cōuenerit. nu. 28. post Petrum, & Cinum in. l. si qui ex consensu. 3. q. C. de epis. & cleri. Ioan. Andre. in speculo, tit. de iudi. comp. adit. §. 1. & Alciat. in repet. cap. 1. de iudi. nu. 38. teneant aduersus communem, iuriscōsulti responsum in dicta. l. si conuenerit, etiam procedere si prorogatio fiat per stipulationem: quod mihi verius apparet. quicquid enim sit de illius respōsi principali intellectu, ipse opinor, nihil referre, fiat ea prorogatio per pactum nudum, an per stipulationem: nihilominùs appâret ex his quàm variè dict. responsum eius interpretes acceperint, vt tandem ratione iuramēti iustè possimus pœnitentiā minimè admittere: cùm iuramentum sit secundū iura Pontificia interpretandum: iure autem Pontificio: imò & Cæsareo, dubium sit, an possit pactio illa prorogandi iurisdictionem ante litem contestatam pœnitentia tantùm prorogantis tolli.

8 Decimò hinc satis poterit disputari propria & vera examinatio tex. in cap. ad nostram. de iureiur. cuius decisio elegans est, & egregiè probat eum, qui datis creditori pignoribus iurauerit quantitatem mutuò datam se soluturū, teneri præcisè ad eius solutionem, nec posse obijcere fructuum ex pignoribus perceptorum computationem in principalem sortem. Etenim ea cōstitutio videtur iuramentum interpretari contra naturam propriam contractus mutui, & pignoratitij. Est namq; proprium cōtractus mutui datis pignoribus, quòd fructus percepti ex eisdem in sortem principalem imputētur, vtq; ipsam extenuent. l. 1. C. de pigno. actio. l. 2. tit. 13. part. 5. cap. 1. 2. & cap. conquestus. de vsur. cap. cùm contra. de pignorib. Alioqui esset contractus vsurarius adeò quidem, quòd si debitor in contractu mutui datis pignoribus donationem fecerit creditori fructuum, quos ex pignore percipiet, etiam ob merita, præsumetur omninò contractus vsurarius: quod notat Domini. in consi. 12. imò si creditor ex pignore fructus perceperit excedentes ipsam sortem, tenebitur debitori simul cū pignore restituere quod ex fructibus vltra sortem habuit, secundùm Bald. in dict. l. 1. C. de pignor. actio. notatur in dict. cap. cùm contra. & per Anani. in dict. cap. 1. de vsur. Nec tantùm fructus percepti sortem extenuant, sed & percipiendi: id est, qui per creditorem potuissent percipi. gloss. in dict. cap. cùm contra. & in dict. l. 1. tex. optimus in dict. l. 2. C. de pig. actio. & in. l. 2. C. de part. pignor. notant Alex. in. l.

in.l.apud Iulianum.§.1.ff.de legat. 1.Anania in dict.cap.1.de vsur.Sed quia Hostien.in Summa, tit.de pignorib.§.quando efficaciter.versi. sed nunquid.Paul.de Castro in dicta.l.1.C.de pig.actio.& Rauenna in dict. cap.1.contrarium tenere vi dentur existimantes,creditorem solùm de fructibus perceptis, nō de percipiendis teneri:oportet distinguere secundùm Abb.in dict.cap. 1.& in dict.cap.cùm contra. Nam si contractus mutui,& pignoris factus est gratia vtriusq;,vt in dubio præsumendū est, tunc tenetur creditor ad fruct⁹ quos potuisset ipse percipere,non tantū ad perceptos. Quòd autem communiter hic cōtractus fiat gratia vtriusq;, probatur in.§.vlti.quib. mod. re contra. obligat. quo quidem casu tenetur quis de dolo,lata,& leui culpa.Sed si fiat cōtractus pignoris gratia debitoris tantùm,quia creditor nolebat pignus, nec id petebat:tenebitur quidem de perceptis tantùm, aut de his, quos omisit percipere dolo,aut lata culpa iuxta distinctionem tex.in reg.contractus.ff. de regul.iu. quòd si domus data fuerit in pignus,& actum sit,vt eam creditor habitaret:tenebitur creditor ad pensionem, quam ipse solitus erat soluere:non ad eam,quam pro conductione domus ab alio percipere potuisset.l.si ca.in.1.C.de vsur. Paul.Castrensis in.l.1.C.de pigno. actio.fructus verò in sortem computandi planè sunt ab ipso creditore ex pignore percepti, vt modò diximus:& præterea à debitore creditori prestitæ operæ,quæ communiter æstimationem pecuniariam patiantur.l.vlti.C.de capti.& post limi.reuer.l.11. tit. 29. part.2.text.in dict.cap.1.de vsur.& in dict.l.1.C. de pig.actio.notat Iason in.§.in bonæ fidei. num. 65. Inst.de actioni. quòd si ità proprium huius contractus est,fructus in sortem computari: mirum profectò videtur, quod in dicto cap.ad nostram. responsum est.Et tamē ex ea decisione frequenter adnotatur, quòd si quis iurauerit centum Titio soluere,non poterit cōpensationem obijcere,etiam eius quantitatis,quę cer-
9 ta ac liquida sit:quasi iuramentum sit in specifica forma obseruandū, cap.debitores.de iureiur. compensatio autem non est vera, sed ficta solutio.l.si cum filio.ff. de cōpens. idem probat tex.in.l.3.ff. eod.Ideo inquit Iuriscōsultus, compensatio necessaria est: quia interest nostra potiùs non soluere,quàm solutum repetere. Igitur qui compensat minimè soluit saltē iure.facit ad hoc tex.optimus in.l.Iulianus.ff. de cōdit.& demonstr.ibi,quasi dederit. Ex quibus hunc effectum tribuendum esse iuramento censent Innocent.Hosti.Ioan.Andre. Collectari.Anto.& in specie Imola in dict. cap.ad nostram. Mathes. notab.54. Areti.cōsi.100.longitudo.col.2.Zasius in.§.in bonæ fidei. num. 27. de actio.Corset.in repet.rubri.de iure iur.

iuran. priuilegio. 15. quorum opinio communis est, vt eam sequuti fatentur Felin. in dicto cap. ad nostram. col. vlt. Iason in dict. §. in bonæ fidei. col. penult. & idem in. l. eum qui. §. si iurauero. ff. de iureiuran. col. 2. Ludoui. Gozadi. consi. 69. col. 1. Andre. Tiraquel. libr. 1. de retract. §. 3. glo. 3. num. 6. vbi plures ad hoc authores allegat. Soci. item in. l. Iulianus. ff. de condit. & demonst. fatetur, hanc sententiã communem esse. Huic opinioni adhuc suffragatur quod iuris est apertissimi: nempe compensationem opponi non posse aduersum eum, qui depositum repetit. l. penult. C. deposit. l. vlt. C. de compensat. cap. vlti. §. sanè. de deposito. Regia. l. 5. tit. 3. &. l. 27. titu. 14. part. 5. ob maximam fidem, quam depositarius tenetur deponenti seruare eo quòd plurimùm ei crediderit, gloss. in. l. hoc negotium. ff. de compensat. Angel. & Iason numero. 10. in dicto. §. in bonæ fidei. igitur & ratione iuramenti mirum non est idem statui, propter eius maximam religionem.

Cæterùm contraria sententia placuit Bart. in. l. ampliùs. ff. rem rat. hab. vbi tradit, eum qui iurauit soluere, non esse periûrum, si compensationem obijciat. quod & idẽ voluêre Angelus & Cuman. ibi. Ioan. Faber in dicto. §. in bonæ fidei. colum. 4. & Platea ibi colum. 1. Bald. in dicto cap. ad nostram. & ibi Panormit. colum. vlt. idem Panormit. in cap. cùm dilectus. colum. 8. de ordi. cognit. idem in cap. cùm inter. de exceptioni. num. 24. Alexan. consi. 12. colum. vlt. libr. 2. Imola sibi contrarius in dict. l. Iulianus. ff. de condit. & demonstrat. & Carol. Molinæ. in tract. de contractib. quæst. 43. qui testatur, hanc opinionem esse communem apud Legistas: licet fateatur priorem à Canonistis magis receptam esse: quemadmodùm paulò antè tradidimus.

His authoribus adstipulantur plura. Primùm text. celebris in. l. 4. §. soluisse. ff. de re iudicat. Soluisse, inquit iurisconsultus, accipere debemus non tantùm eum, qui soluit, verùm omnem omninò, qui ea obligatione liberatus est: quo in loco dictat tex. eum omninò soluere, qui liberatus sit ea obligatione: idq; verè, ac ipso iure, iuxta gloss. de dictione omninò in. l. 1. §. si pecuniam. ff. deposit. gloss. in. l. obsignatione. C. de solutio. notat Bart. in. l. 1. ff. iudi. solui. Sed qui compensat liberatur. l. si ambo. ff. de compensat. ergo is omninò, ipso iure, & verè soluisse intelligitur. Maximè quia ipso iure compensatio fit quantitatis cum quantitate etiam ad liberandum pignus. l. si constat. & ibi gloss. C. de compensat. Secundò illud potissimè adduci poterit, quòd ex eodem. §. soluisse. aliter deducitur: nempe quo ad rei iudicatæ exequutionem, & solutionẽ eius causa faciendam suf-

ficere compensationem: quod latè notat, & tradit Felin. in cap. suborta. de re iudi. colum. 2. Tertiò idem comprobatur authoritate tex. in. l. si debitor. ff. qui potio. in pig. hab. Nihil enim, inquit, interest compensare, an soluere. Deinde & quartò eadem opinio potissimè instruitur ex eo, quòd debitor facto creditoris, qui quod debet, non soluit, impeditur: imò iam impeditus fuisse videtur quominùs sua die soluat: & sic inutilis est actio ei per quem stat. l. potior. in fine. ff. qui pot. in pignor. habe. Quintò idem constat ex. l. dedisse. ff. de verborū signifi. & in. l. vel permutauit. ff. de lib. caus. vbi dedisse intelligendus est qui compensauit. Sextò huic opinioni plurimùm accedit, quòd licet iuramentum sit strictè, & in specifica forma seruandum: nihilo minùs iuramentum de soluendo satis seruatur per compensationē: quia cōditiones sunt adimplendæ in forma specifica, nec per æquipollens satis est eas seruari. l. Mæuius. & l. qui hæredi. ff. de condit. & demonstrat. & tamen cōditio soluendi impletur per compensationem l. si peculium. §. de illo. ff. de statu lib. versi. quòd si hæredi. & in dict. l. Iulianus. ff. de condit. & demonstrat. Nam & si iurisconsultus ibidem in responso. l. Iulianus. de acceptilatione loquatur, idem est dicendum: cùm acceptilatio minus sit quàm solutio. l. si accepto latū. §. 1. & ibi Bar. ff. de acceptilat. Alex. in. l. si marito. §. 1. ff. solut. matri. quibus rationibus satis defensa, & probata videtur opinio Bart. in dict. l. amplius. aduersus ea, quæ notantur in dict. cap. ad nostram. quam ob rem ipse existimo regulariter Bart. sententiam veriorem esse: & prætereà posse iure defendi, quòd debitor iurans soluere creditori certam quantitatem sibi mutuo datam, sub pignoribus, optimè possit absq; vlla periurij labe opponere compensationem fructuum, quos ex pignoribus perceperit.

Ea verò, quæ priorem opinionē probare videbantur, possunt absq; difficultate tolli: nam licet cōpensatio ficta solutio sit, non tamen sequitur, eam fictam solutionem nō sufficere ad satisfaciendum iuratæ promissioni de soluendo. cùm hęc ficta solutio, quæ per compensationem fit, à reali satisfactione æris alieni procedat, habuit enim creditor quantitatem, quæ debitæ pecuniæ æquiualens est: atq; ideo etiam si iuramentum sit in specifica forma seruandum, satis per compensationem, quæ realis est quædam satisfactio, seruatur. præsertim quia quod in specifica forma impleri debet, satis impletur per formam iuxta mentem disponentis omninò æquiualentem: quod probatur in dicta. l. Iulianus. & in dicta. l. si peculium. §. de illo. vbi constat, compensationem similimam esse, quo ad omnes effectus iuris, & facti, veræ

veræ solutioni. Nec aliundè à vera solutione differt, quàm quòd tempore compensationis vera numeratio non fiat, quæ tamen priùs in effectu facta fuerat.

Item non obstat argumentatio à deposito facta: quia ob specialem fidem, quam seruare tenentur depositarij illud inductum est à lege ex mente contrahentium. Et quia depositum non fit ea intentione, vt in ius, ac dominium depositarij transmittatur res deposita. Non sic in iuramento simpliciter præstito: quod est intelligendum secũdùm ea, quæ actui iurato conueniunt, aut iure conuenire possunt: sicuti superiùs dictum est.

Superest respondere Decretali, ad nostram. quæ videtur hac in controuersia negotium nobis facessere. Variè siquidem ea cõstitutio intelligitur: cuius examinationi præmittendum est, compensationem fructuum ex pignoribus perceptorum ipso iure fieri cum ipsa sorte principali quoties fructus ipsi iam sunt à creditore consumpti, vel redacti in id quod recipit functionem cum ipso debito: vt adnotârunt Card. Ana. & Doct. id dicto cap. 1. de vsur. Bar. Alexan. & Iason in. l. si diuortio. §. ob donationes. ff. solut. matrimo. vnde ità est intelligenda glo. in dicto cap. 1. quæ de hac compensatione, quæ ipso iure fit, tractat. Quibus sanè præmissis quidam opinantur in dicto cap. ad nostram. non admitti compensationem, nec computationem
10 fructuum ex eo, quòd debitor iuratus creditori promiserit datis pignoribus, quòd donec solueret debitam quantitatem nullum grauamen super eisdem ei inferret: quasi intellexerit non tantùm de grauamine facti, & sic iniusto: sed & de grauamine iuris, arg. gloss. in. l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Trebelli. gloss. & Doct. in. l. clam. in principio. ff. de adquir. poss. molestia etenim infertur, cùm quis iudicialiter vexatur. Authen. de fideiuss. §. 1. verb. molestus. l. 1. & ibi Bald. C. de nundinis. tradit Paul. Castren. consi. 204. colum. 2. libr. 1. hic tamen intellectus, etiam si probetur à Panormit. in dicto cap. ad nostram. mihi non placet. Nam quoties quis promittit alteri adhuc iuramento præstito, nullum alteri grauamen inferre, planè ea promissio intelligitur de grauamine iniquo, & iniusto: non autem de ea molestia, quæ iure permittente licita est: nec enim de hac promissor sensit, quippe qui noluerit ex ea promissione renuntiare his, quæ sibi iure licent & cõceduntur. l. Aurelius. §. Caius. ff. de libera. leg. Bal. in. l. 1. col. 5. C. de his, quæ pœnæ nomi. glo. in. l. si seruum. §. prætor. ff. de adquir. hæred. Bald. in. l. 1. C. de vsufruct. gloss. in cap. pro illorum. de præbend. Imola in. l. pater familiâs. ff. de hæred. inst. Antoni. Corsett. in singul. verb. molestia. Abb. in cap. audita. de resti. spoliat.

Felin. & Deti. in cap. in præsentia. col.1. de probatio. Feli. in cap. causam quæ. col.11. versi. non obstante. de rescript. ex quibus patet, promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec molestiam facere, posse, nisi aliud ex mente contrahentium deducatur, iure aduersus eundem experiri. Secundò solet responderi ad tex. in dicto cap. ad nostram. ideo in ea specie non fuisse admissam compensationem: quia debitor ipsos fructus dederat in pignus: atq; ideo cùm hoc casu fructus ipsi vt species considerentur, non est locus compensationi de specie ad quãtitatem cap. vlti. de deposit. l. vlt. C. de compensat. l. si conuenerit. in .2. ff. de pign. actio. l. si non sortem. §. si centum. ff. de condic. indebit. l. si ex pecunia. C. de rei vendicat. quam interpretationem ad dict. text. adnotârunt Imola ibi. & Socin. in regul. verb. accipere vltra sortem. col.3. sed nec hic intellect. placet. Nam fructus, qui consumptione fiunt accipientis, & consumentis, nec seruando seruari possunt, non solent in pignus dari. de natura siquidem pignoris est, quòd nõ transeat in dominium creditoris. l.1. §. per seruum corporalem. ff. de adq. poss. Et prætereà si fructus nõ sunt consumpti, nec redacti in id quod recipit functionem cum debito, nullus est locus compensationi: quemadmodùm superiùs explicuimus. Si verò iam cõsumpti fuerint, aut redacti in id quod functionem cum debito recipiat, etiã si expressim dati forent in pignus, minimè negari posset cõpensatio: cùm iam essent effecti ipsius creditoris. quòd si quis existimauerit Imolæ intellectũ probari in dict. cap. ad nostrã. dum in eo dicitur: quasdam ab eis possessiones, & reditus recepit in pignore: illi planè respondebimus, reditus inibi fore intelligendos nõ ipsos fructus: sed iura quædã percipiẽdi anno quolibet certã quantitatem: quæ quidem iura reditus appellantur, & inter bona immobilia censentur: Clem. exiui. versi. cumq; annui reditus. de verb. sign. atq; ideo hi reditus congruè dantur, & accipiuntur in pignus: hoc ipsum palã idẽ tex. probat dũ in eo expressim continetur, creditorem de possessionibus, & reditibus fructus percepisse. De reditibus enim id est de iuribus percipiendi annuã quantitatem: cùm de reditibus annuis fructus percipiantur secundũ Bald. in proœmio feudo. col. 5.

Tertiò Bart. Socin. in dict. l. Iulianus. colum. vlti. aliter existimat intelligendam esse decisionem tex. in dicto cap. ad nostram. scribens, non admitti in eo responso cõpensationem fructuũ ea ratione quia qui iurauit pecuniam debitam soluere cùm satis certus fuerit tempore iuramenti de fructibus percipiendis ex pignoribus, huic compensationi visus est renuntiare: vnde tenebitur ratione iuramenti, &

ti, & ratione huius tacitæ renuntiationis ante omnia soluere quantitatem debitam, & posteà poterit agere ad fructus perceptos ex pignoribus repetendos: habebit autem hæc tacita renuntiatio vim ratione iuramenti: cùm debitor iuret soluere quantitatem sibi mutuo datam. Sic Ioann. à Medina vir doctissimus in tract. de Restitutione.q.3. causa vltima, eadem consideratione censet, admittendam esse compensationem non obstante iuramento, vbi tempore iuramenti nulla aderat spes, nec ius apparebat compensationis. Quasi, quod & Socin. scribit, nequâquam sit admittenda compensatio eo casu, quo tempore iuramenti iam aderat ius, vel spes compensationis: sicuti probatur in dicto cap. ad nostram. Sed si animaduertamus ad propriam vim iuramenti, quæ non extendit consensum ad ea, de quibus actum non est, ego existimo, iurantem soluere quantitatem mutuo sibi datam, eam habere mentem, vt soluat absolutè ipsam pecuniam mutuatam eo casu, quo per creditorem non fuerint percepti ex pignoribus tot fructus, qui possint eam extenuare: nec verosimile est, eum cogitasse de non obijcienda compensatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris vtriusq; regulas manere debent in compensationem sortis principalis: quòd si verum est, nec potest vllo modo negari, iuramenta esse intelligenda secundùm iuris interpretationem conuenientem quidē actui, cui iuramentum accedit, profectò qui datis pignoribus iurat soluere pecuniam mutuo sibi datam, poterit compensationem fructuum obijcere: cùm ea sit huius promissionis natura.

Quartò præmissis interpretationibus vtcunq; adnotatis considerandum est, idcirco in dict. cap. ad nostram. fructuum computationem admissam non fuisse ante veram debitæ quantitatis solutionē: quia nondum erat liquidum quantum creditor ex fructibus percepisset. Compensatio verò nusquam admittenda est, nisi ea de liquido fiat. l. si debeas. ff. de compensat. notat Bart. in. l. frater à fratre. ff. de condi. indeb. quòd autem in dict. cap. ad nostram. non fuerit liquida quantitas à creditore ex fructibus pignorum percepta, patet, quia ex fructibus erant expensæ deducendæ: vt inibi significatur ibi: deductis expensis. l. fructus. ff. solut. matri. l. sumptus. ff. de rei vendicat. At si quis dixerit secundùm hanc considerationem nusquam fore locum compensationi fructuum in debitam quantitatem: cùm semper sint expensæ deducendæ: respondebimus, quoties promissio solutionis absq; iuramento præcesserit, posse compensationem opponi, si breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio possit ad liquidum deduci quid ex fructibus deductis expensis cre-

ditor perceperit: sed si iuramentũ præstitum fuerit, tunc compensatio non poterit opponi, nisi omninò, & statim appareat liquidò quòd ex fructibus creditor perceperit: atq; hunc esse opinamur iuramenti effectum, & proprium intellectum text. in dicto cap. ad nostram.

Ex. §. sequenti.

1 *Iuramentum in interiori iudicio animæ semper intelligendum est secundùm iurantis mentem.*

2 *Intellect. ad tex. in cap. qui peierare. §. ex his. 22. quæst. 5.*

3 *Iuramentum metu extortum ante absolutionem obligat.*

4 *Iuramentum est personale ex parte iurantis: non ità ex parte eius, cui iuratum sit.*

5 *Intellect. cap. veritatis. de iureiuran.*

6 *Intellect. cap. vlt. de foro compet. in. 6.*

7 *Intellect. l. si quando. C. vnde vi.*

8 *Iuramentum an posßit præstari per nuntium, aut procuratorem?*

§. Quintus.

RVrsus in hoc tractatu de interpretatione iuramenti solet examinari, an sit iuramentum intelligendum iuxta iurantis mentem, & sensum, si is aliter iurationẽ acceperit, quàm is, cui iuratum est, intellexerit: & sanè iuramenti verba, sicut & quæcunq; alia, intelligenda, & accipienda sunt secundùm communem aut proprium intellectum, quem significatione ipsa ostendunt. cap. ex literis. de sponsalib. l. librorum. §. quod tamen Cassius. ff. de legat. 3. cum alijs, quę frequenter ad hoc citantur: atq; ità quo ad iudicium exterius interpretatio iuramenti facienda est iuxta iuris vtriusq; regulas, & verborum propriam, & communem significationem: quemadmodùm in præcedentibus Paragraphis dictum extat.

At in animæ interiori iudicio si de iuramenti intellectu tractemus est elegans diui Isidôri authoritas libro. 2. de Summo bono, cap. 31.
1 quacunq;, inquit, arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ità hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit. capitu. quacunq;. 22. quęst. 5. vnde planè colligitur, iuramenta intelligenda fore secundùm mentem, & sensum illius, cui iuratur. Huic verò authoritati obstat ratio satis vrgens, quæ dictat, iuramenti obligationem, sicut & omnes alias, à consensu iurantis procedere. Etenim cùm agatur de ipsius iurantis obligatione ab eius promisßione, assertionéve sub testimonio diuini nominis deducenda, palàm est aduersus iurantis consensum, & intentionem in iudicio interiori eam constitui nõ posse. cùm lex humana nihil quo ad obligationem hac

in spe-

in specie præter iurantis consensum induit, nec deniq; eius voluntati contrarium: siquidem lex de interpretatione iuramenti tractat, deq; eius viribus, & effectibus itá quidem cautè, vt nihil cōtrarium consensui iurantis adhuc pro viribus iuramenti statuerit. cap. quintauallis. cap. veniens. de iureiuran. l. vlt. C. de non num. pecu. l. vlt. ff. qui satis. cog. nec verè quo ad Deū iuramentum dici potest absq; iurantis consensu, & mente. Sic Euripides in Hippolyto de eo, qui verbis tantùm non mente, nec consensu iurauerat, scripsit:

Ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος.

cuius meminit Ioan. Stobæus, Sermone. 28. traduxitq; Cicero id in Latinam linguam lib. 3. de Officijs: Lingua iurata est, mente iuraui nihil. Quod elegantissimè explicat apud Ouidium Cydippe ad Acontium:

Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris
Linguaq; præsentem testificata deam?
Quæ iurat mens est: nil coniurauimus illa:
Illa fidem dictis addere sola potest.
Consilium, prudensq; animi sententia iurat:
Et nisi iudicij vincula nulla valent.
Si tibi coniugium volui promittere nostrum:
Exige polliciti debita iura tori.
Sed si nil dedimus, præter sine pectore vocem,
Verba suis frustra viribus orba tenes.

Huc potissimùm spectat Gratianus in cap. qui peierare. 22. q. 5. §. ex his. vbi: ex his, inquit, omnibus colligitur, quòd iuramenta secundùm intentionem præstantis, non recipientis à Deo iudicantur. Idem probatur in cap. 1. de iureiur. in. 6. quo fit, satis perplexam esse quæstionem istam, eiusq; definitionem admodùm vtilem, ac necessariam fore ad plurima dubia, quæ hac de re in animæ iudicio contingere possunt.

Quam ob rem Innocent. & Panormit. in cap. veniens. de iureiurand. distinguunt forum exterius ab interiori, asseuerantes, in foro interiori iuramenta esse accipienda secundùm intentionem, & mentem iurantis: non eius, cui iuratum fuerit: in exteriori verò adsumendam esse interpretationem eius, cui iuratur, modò is intellexerit secundùm ius, & veram, ac propriam verborum significationem. Prior huius distinctionis pars probatur in cap. humanæ aures. 22. q. 5. eamq; sequitur Ioan. de Selua in tracta. de iure iuran. 2. part. q. 2. est tamen intelligenda hæc opinio vbi iurans nul-
2 la fuerit vsus arte, calliditate, versutia, & dolo in verborum conceptione: quòd si is, qui iurauit, vsus fuerit in conceptione verborum iuramenti dolo, arte, aut calliditate ad decipiendum eum, cui iuratur: tunc etiam in foro animæ iuramentum intelligendum est secundùm sensum, & mentem eius, cui fuerit præstitum: itá sanè rem istam explicârunt text. in dicto. §. ex his. sub cap. qui peierare. Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 89. articulo. 7. ad quartum. vbi Caieta. optimè.

mè. & Hostienſ. in dicto cap. veniens. modò is, cui iuratur, iuramẽtum acceperit iuxta debitum ſenſum. Quòd ſi dixeris, hanc opinionem eſſe falſam ex eo quod impoſſibile ſit, quenquam obligari iurisiurandi obligatione abſq; eius animo, & conſenſu: reſpõdebo libenter, animaduertendum eſſe ad duo. Primùm equidem, quòd ſi iurans habuit intentionem iurandi, non poterit huic animo opponere intẽtionem non promittendi, nec obligandi ſeipſum ex iuramento. Non enim poteſt ſeparari animus iurandi ab obligatione ſeruãdi iuramentum: imò animus iurandi neceſſariò includit obligationem ex ipſo iuramento procedentẽ ad eius obſeruationem. Idcirco non tantùm in exteriori iudicio, ſed & in interiori tenetur qui iurauit animo iurandi ſeruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excuſari ex eo, quòd aſſeueret, non habuiſſe animum ſeruandi iuramentum, nec ſe ipſum obligandi. Secundò eſt conſiderandum, iurantem animo tamen non iurandi, minimè obligari in conſcientiæ iudicio ratione iuramenti: quia animum iurandi non habuit. Sed tamen hic peccatum mortale cõmittit, quippe qui pernicioſo vtatur mendacio in graue diſpendium publicæ, & humanæ actionis: ad cuius confirmationem, & tutiorem vim ſolent iuramenta exigi: atque ideo ſi is, à quo iuramentum exigitur ad confirmationem alicuius actus, non habeat iurandi animum, publicæ vtilitati, & humanis commercijs illudit. Deinde diuinam maieſtatem offendit: quippe qui actu exteriori inducat diuinum teſtimonium, actu verò interiori diſſentiat ab hac inuocatione diuini teſtimonij: quod nihil aliud eſt quàm quædam diuini numinis illuſio. Quibus tandem fit hac in ſpecie peccatum mortale committi ab eo, qui hac fraude in iuramentis vſus fuerit. Sicuti eruditè docet Caietan. in dicto articu. 7. ex cuius rationibus ipſe colligo, hunc ità iurantem teneri quidem, etiam in animæ iudicio ſeruare iuramentum ſi id exigatur, non ratione iuramenti ex vi eiuſdem, ſed ratione vitandi ſcandali exterioris, quod verè oriretur, ſi iuramentum non ſeruaret. Pro quo facit ſententia Baldi, in. l. ei qui ſeruo. C. quod cum eo. ſcribentis, eum, qui promiſit alteri centum aureos abſq; animo promittendi, non teneri abſolutè ex promiſsione: ſed ex alia æquitate cogendum fore promiſſa ſeruare. Quod iuſtiſsimum eſſe videtur, nè alioqui tot fallacijs occaſio detur in commercijs, & humanis commutationibus.

3 Hinc denique apparet quid dicendum ſit de eo, qui per metum iurat, nec tamen habuit iurandi intentionem, nec mentem. Nam hic peccabit quidẽ mortaliter ob illuſio-

illusionem, quam prætextu diuini testimonij conatur facere. quod Caietan. docet in dict. arti. 7. quidquid hac in specie Panor. cõtrariũ senserit in. c. si verò. de iureiur. col. vlt. nec enim ob quemcunq; metũ debet quis hac illusione vti: nempe mendacio isto, quo perniciosè verbis exterioribus adsumit testimonium diuinum, non tamen mẽte. ex quo mendacium est manifestũ: cùm aliud verbis explicuerit, quã mẽte conceperit. & tamẽ ante absolutionẽ teneť iuramẽtũ hoc seruare: quia ecclesia quo ad exterius iudiciũ potiùs p̃sumit iurandi animũ, nè p̃sumat mortale peccatũ. c. verũ. de iurei. l. merito. ff. pro socio.

Cæterùm hac in parte de iuramẽti interpretatione illud optimè congruit, an vim habeat contra hæredem, & in hæredum fauorem? & sanè in hac controuersia illud semper mihi placuit, quod iuramentũ quo ad periurij crimen, & animæ vinculum minimè transeat in hæredem iurantis: bene tamen in hæredem eius, cui iuratum fuerit, ni
4 si materia subiecta contrariam interpretationem suadeat. Hoc enim iam diu probauimus in. c. requisisti. de testamen. 2. colũ. id verò modo latiùs repetemus: quia locus hic aptior sit huic negotio peragendo. Prior resolutionis pars ex eo manifesta est, quòd ex iuramento quædam spiritualis obligatio deducitur quo ad vim religionis: hæc autem animam tantùm iurãtis ligat: sicuti cæteri spirituales contractus: voti scilicet, & similes. c. vnico. 30. q. 2. vnde si quis iuratus aliquid facere, aut dare promiserit, eius hæres licet teneatur vt hæres stare contractui, & promissum soluere: non tamen sub vinculo, & religione iuramenti, vt si non fecerit periurus cẽseri debeat: secundum Abb. & Docto. in. c. veritatis. de iureiur. Ioan. Andre. in. c. vlti. de sepultur. Bald. & Paul. in. l. grege legato. ff. de legat. 1. Bal. in. l. vlt. col. 4. C. de pact. Bart. & Bald. in. l. generaliter. C. de reb. credit. Thomas. 2. 2. q. 98. artic. 2. ad. 4. Alciat. in. c. cùm contingat. de iureiurand. nu. 126. & ibi Imola nu. 18. posterior verò pars apparet, & probať: quia qui iurat Titio decẽ dare, id iuramentũ facit secũdũ interpretationem iustã eius actus, cui iuratio adhæret: sicuti superiùs non semel admonuimus: at actus hic absq; vllo dubio secundum iuris decisiões ad hæredes Titij trãsit: igitur is qui iurauit tenebitur & hæredibus Titij sub iuramenti religione, quæ eius animam obligat ad periurij reatũ, & pœnam. quod secùs est in proximo casu: in quo bona hæredis, & eius persona quo ad obligationis exequutionem per defunctum promittentem obligata censentur: non tamẽ anima quo ad periurij pœnam, & culpam: atq; ita receptum est, iuramentum ex parte iurantis esse personale quemadmodùm Docto. adnotârunt in dict. c. veritatis. ex parte verò eius,

cui iuratum sit, nos opinamur ad hæredes, & successores transire. quod constat in dict.cap.veritatis. si eius decisio rectè consideretur. Respondemus, inquit text. vt hæredes tui, qui nobis, vel alicui successorum nostrorum iurauerint, alijs iurare minimè compellantur: Catholicis tamen successoribus nostris, qui pro tẽpore fuerint & homagij, & fidelitatis puritatem nihilominùs ac si iurassent omni tempore teneantur absq; tergiuersatione aliqua fideliter obseruare. Hactenùs Clemens tertius Pontifex maximus: qui palã sensit, sat esse quòd semel iuratum sit Romano Pontifici, vt qui iurauit ratione iuramenti teneatur fidem seruare ipsius Romani Pontificis successoribus. vnde plura possunt deduci.

Primum, falsum esse quod quidam existimârunt dicentes, iuramentum ex parte eius, cui præstatur, personale esse, nec ad eius hæredes transire: licet id ita esse asseuêrent Bald. Fulgo. & Roma. in. l. sed si hac. ff. de in ius vocand. quos dubius tamen sequi videtur Curtius Iunior in. l. si quis maior. C. de trãs. nume. 25.

Secundò apparet verus intellectus, propriaq; interpretatio ad tex. in dic. c. veritatis. in hunc sanè mo-
5 dum, vt manifestum fiat, iuramentum, cuius inibi mentio fit, ad hæredes eius, cui iuratum est transire, etiam si hæredum, nec successorũ mentio nulla facta fuerit in formula iuramẽti. qua in re existimamus falsam esse glos. ibi communiter receptam, teste Imola. dum dixit, necessariam fuisse mentionem successorum, vt iuramẽtum illud ad successores eius, cui præstitũ fuit trãsiret: etenim iuramentum simpliciter præstitum in re, quæ successoribus cõpetit ad eos omninò transit.

Tertiò constat, iuramentum præstitum alicui expresso nomine proprio in re tamen ad dignitatẽ pertinenti ad successorẽ dignitatis trãsire. Nam in dubio an aliquis actus sit personæ vel dignitati tribuendus, ex coniecturis id deprẹhenditur: vt probat text. elegans in dict. cap. requisisti. de testamen. notant Abb. Felin. & Deti. in cap. quoniã Abbas. de off. delegat. text. & ibi Bartol. in. l. penulti. ff. de reb. dub. & ibi Paul. Castrens. Bald. item in dict. cap. quoniam Abbas. Socin. consil. 34. lib. 3. col. 2. Alciat. de præsump. reg. 1. præsump. 28. cõiectura verò satis sufficiẽs est, quòd actus ipse fiat respectu rei ad dignitatem pertinentis: queadmodùm lõgiùs in dic. cap. requisisti. probare conati sumus.

Quartò deducitur ex his, errare Antoni. Card. Abb. & Doct. dum in dict. cap. veritatis. existimant, necessariam esse in formula iuramenti saltem ipsius dignitatis mentionem, vt iuramentum extẽdatur ad successores in dignitate. Hæc etenim conclusio falsa videtur ex his, quæ modò explicuimus.

Quintò

Quintò ex eiusdem distinctionis parte posteriori colligitur, verum esse quod Bald. scripsit in cap.1.§. preterea. de prohibita feud. alienat. per Frederi. nume.23. dicens quòd si quis iurauerit alicui se præstaturum ei auxilium cōtra omnem hominem præter Carolum quartum: per hoc etiā censetur exceptus eius filius Ladislaus, qui in Imperio successit. Cùm hæc formula iuramenti etiam quo ad exceptionem cōcepta sit in re, quæ ad Imperatoris dignitatem attinet.

Sextò hinc si priorem distinctionis partem consideremus satis probatur quod idem Bald. notauit in l. liberti libertæq́. col. penul. C. de oper. liber. qui asseuerat, hæredem feudatarij non esse periurum, si debita ministeria, quæ defunctus prę stare iurauerat, minimè præstiterit, nisi reuocet, ac repetat iuramentū. arg. l. si cuius. ff. de vsufruct. quam ob rem successori eius, cui iuratum est ratione dignitatis alicuius, fit ab ipso iurante repetitio iuramenti: non quia ea necessaria sit, sed quòd ea fiat in recognitionem beneficij, & feudi, vt quis nouum dominū recognoscat. tex. optimus in cap. lōginquitate. 12. q. 2. & in cap. 1. §. præterea. de prohibi. feud. alienati. per Fred. pro quo glos. in Authen. qui rem. C. de sacros. eccles. Paul. Cast. in Authen. si quas ruinas. C. eo. tit. Barto. in. l. 1. C. de iure emphyteut. ex quibus solet adnotari, emphyteutam, qui rem in emphyteusim accepit statim dato iusto pretio, teneri nihilominùs quotannis vel vnū nūmum soluere domino directo in recognitionem huius dominij: quę quidē recognitio fit iure emphyteusis.

Septimò maximè apparet ex præmissa resolutione, errasse Bald. in. l. vnica. §. excepto. C. de cadu. tollen. & Iasonem consi. 159. colū. 3. libr. 2. dum tenuerunt, successorem vasalli, nouumq́; clientulum non teneri ad sacramentum fidelitatis præstandum, nec ad homagium faciēdum domino, quādo prędecessor iuramentum domino præstitit expresśim pro se, & eius successorib⁹. Nam licet ita iurans voluerit vinculo iuramenti seipsum, & successores adstringere, parum hæc proderit voluntas: cùm iuramentum ex parte iurantis sit personale: atq́; ideo tenetur successor iuramentū fidelitatis pręstare: quod idem Bal. notauit in cap. quæ in ecclesiarum. de consti. col. penul. versi. sed nunquid. Aluarot. in cap. 1. in princip. nume. 7. quæ fuit prima caus. bene. amit. Carol. Moli. in consue. Parisi. tit. 1. §. 2. glos. 4. nu. 49. idq́; sensêre Docto. in dict. cap. veritatis. atque Iaco. à sancto Georgio, in feudi inuestit. vers. qui quidem inuestitus. col. 9. versi. amplius dico.

Octauò his attentè perpensis quāuis verum sit recognitionem faciēdam esse ab ipsomet iurante nouo domino, etiam si veteri iuramentum præstiterit expresśim pro

ipso

ipſo domino, & eius ſucceſſorib⁹: ſicuti paulò antè probauimus, minimè tamen tenebitur hanc recognitionem nouo iuramento ſtabilire: ſiquidem iam ſemel iurauerit, nec vinculum iuramenti defecerit. tex.in dict.cap.veritatis.de iureiur. Specul.in titu.de feudo.§. quoniã. verſi.hoc etiam nota.nu.68. Alexã. conſ.79.colũ.penult.lib.7.atqueita in ſpecie iſta neceſſariam eſſe ſimplicem recognitionẽ notant Bald. & Henr.in dict.cap.veritatis.quorum meminit eos quidem ſequutus Caro.Moli.in dic. glo.4.nu.50.

Nonò ab eadem reſolutione pro
6 cedit intell.ad tex.in cap. vltim.de foro competen. in.6.vbi conſtitutum eſt,ratione iuramẽti poſſe laicum,etiam reum apud iudicem eccleſiaſticum conueniri: cùm agatur in ea lite de obſeruatione iuramenti.iſthæc enim deciſio locum obtinet in ipſomet iurante:non autem in eius hęrede:nam eius hæres non poterit conueniri coram iudice eccleſiaſtico: cùm iuramentum ſit ex parte iurantis perſonale: & illa conſtitutio procedat ab ipſa religione iuramenti, & ad periuria euitanda: ſic ſanè illum text. intellexêre Ioan.Andre.& Abb.in cap. vltim. de ſepult.Bald.in Authent. ſacramenta puberum. in fine. C.ſi aduerſ.vend. idem Bald. in Rubr. ff.de iureiuran.Anto.& Panormi. in cap.cùm ſit generale.de foro cõpet.& Roman. in ſingul.216.tradit Paul.Pariſi.in conſi.75.lib.3.colũ.1. & vlti.& omnes hi,quorum mentionem fecimus in priori parte huius principalis diſtinctionis. E cõtrario autem non tantùm is, cui iuratum fuit, ſed & eius hæres poterit iurantem ad obſeruationem iurati contractus apud eccleſiaſticũ iudicem conuenire:quod ex poſteriori diſtinctionis parte conſtat.

¶Illud ſanè in hoc articulo prętermittendum non eſt, an regulariter ſi deferatur à lege iuramentum alicui,cenſeatur etiam deferri eius hęredi:& in ſpecie tractatur de intel-
7 lectu text.in.l. ſi quando. C. vnde vi. & cap.vlti. de his quæ vi met. cauſ.fiunt. quibus cõſtitutum eſt, quòd ſuper quantitate damni illati, ſi conſtet de vi, & iniuria illata ſtetur iuramento damnum paſsi. His conſtitutionibus conueniunt l.2.titu.11.part.3.l.4. titul.7.part.5. l. 10.titul.9. eadem Partit. Bald.equidem in. l. ait prætor. in princip. ff. de iureiur.fatetur,in his caſibus, & ſimilibus iuramentum à lege deferri damnum paſſo: non tamen eius hæredi. nam probatio per iuramentum ad hæredẽ non tranſit, vt idem Bald.aſſerit in.l.2.ff. de cõdict.indeb.contrarium tamen adnotârunt Paul.Caſtr.& Docto. ex glo.ibi in.l.ſi per alium.§.vltim.ff. nè quis eum,qui in ius vocat.quorum opinio ex eo probatur quòd cõſtitutio dictæ. l.ſi quando. ex parte damnũ paſsi fauorabilis ſit, atq; ideo extendenda.glo.& Bald. in.l.2.C.de in ius vocan. Dinus in

reg.

reg. possessor. de reg. iur. in. 6. colũ. 4. Abb. in cap. nõ dubium. de sent. excõ. Iaso. in. l. 1. C. de success. edict. 2. col. His suffragatur text. in cap. 1. in princ. si de inuestit. inter domi. & vas. lis oriatur. domino, inquit tex. inuestituram fecisse negante, si testibus res probari nõ poterit, possessoris sacramento decidatur. idẽ in eorũ successoribus obseruetur. Quibus quidem verbis satis probatur communis opinio cõtra Bald. aduersus quem est & decisio Matthæi Afflict. 169. vbi scribit iuramẽtum in litem deferri ratione doli successori in beneficio ecclesiastico de his, quæ acta fuerant tempore præcessoris. idem notat Catellian. Cotta in memoralibus. dictione: iuramentum in litem. Verũ tamen est, iuramentum in casu dict. l. si quando. minimè deferri contra hęredem eius, qui vim intulit: sicuti notat Faber ibidem cui plurimùm patrocinatur text. in. l. 4. C. de in litem iur. & l. 6. titul. 11. par. 3. tametsi contrarium notauerint Iaso. in. l. in actionibus. ff. de in lit. iur. & Chassanæ. consi. 7. col. penult.

¶ Verùm cùm in iuramento tractetur de animæ obligatione solet hinc adnotari, iuramentum non posse per procuratorem præstari, nisi speciale mandatum is procurator habeat. Imò & in genere, non posse iuramentum pręstari per procuratorem probatur ex eo, quod iuratio sit actus religionis, qui à persona minimè separatur. dict. cap. veritatis. de iureiurand. & asseuerat Bald. in. l. vnica. §. ne autem. col. 1. C. de cad. tollend. vnde idem Bal. in. l. 1. q. vlti. ff. de rer. diuisi. scripsit in materia feudi iuramentum fidelitatis non posse per procuratorem exhiberi: cùm ipsa fidelitas sit per ipsummet clientulum, & feudatarium exhibenda. Huc etiam pertinet text. glos. & Domi. in cap. 2. de iuram. calumn. in. 6. vbi patet, hæredem cogendum fore iurare de calumnia, etiam si defunctus iam in eadem lite idem iuramentum præstiterit. Attamen ad huius quæstionis perfectam cognitionem vnicã
8 conclusionem proponimus præmittentes id, quod dubio procul certissimum est, nempe, iuramentum per procuratorem nusquàm præstari posse absq; speciali mandato: cùm tractetur de obligatione spirituali, quæ consensum specialẽ potissimè exigit cap. vlti. de procurat. in. 6. cap. vnico. 30. q. 2. nec enim absq; speciali cõsensu obligari quis potest quo ad grauissimũ animæ, & religionis vinculum. præsertim quòd periurij crimẽ ex hoc immineat in iuramẽto promissorio, nec verisimile sit quemquam, etiam si velit aliquid promittere, eam promissionem fortissimo iuramenti vinculo, & religione stabilire. in iuramento verò assertorio id facilius apparet: quia procurator nulla ratione potest iuramẽto nomine domini præstito asserere vt verum aliquid, nisi specialiter habeat in man

datis

datis formulã istam : cùm alioqui dubius,& incertus sit,an dominus id verum esse sciat:item an sub iuramento requisitus id verum esse asseueraret: atq; ideo cùm vinculũ iuramenti assertorij certam veritatem exigat:ea planè non potest per procuratorem nomine domini iuramento in eius animam præstito adseuerari.

¶Sit igitur vnica conclusio. Iuramentũ verè præstari potest per procuratorem, aut nuntium habentem speciale mandatum ad iurandum id, de quo in iuramento tractatur. hæc conclusio probatur in cap. vltim. de iuramen. calum. in. 6. vbi communi omnium sententia idem receptum est. & in. l. qui bona. §. si alieno. ff. de damno infect. quo in loco Barto. & Docto. hanc opinionem vt iure certissimã præmittunt. hoc autem iuramentum per procuratorem fit in animã domini: sicuti probat text. in cap. 2. de testib. in. 6. eandem sententiam probat text. elegans adhuc in materia, & tractatu fidelitatis in cap. 1. §. verũ. de statu regul. in. 6. qui probat, ex consensu domini posse Vasallũ iuramentum fidelitatis prȩstare per procuratorem habẽtem ad hoc speciale mandatum, quem tex. ad hoc dicit singul. Roma. in singula. 798. quam ob rem idem Roman. & alij post eum in dict. §. si alieno. aduersus Bald. tenent, iuramentum fidelitatis posse per procuratorem prȩstari: modò is habeat mandatũ speciale. Quam opinionem communem esse asseuerant Iacobi. de sancto Georgio in tracta. de feudis, & inuestit. §. qui quidẽ inuestiti præstiterũt iuramentũ fidelitatis. col. 3. & Chassanȩ. in consuet. Burgũd. rubr. 3. §. 2. nume. 3. quam sententiã tenuerunt Archidi. in cap. tibi domino. 63. dist. & Bal. in cap. 1. §. nulla. per quos fiat inuest. est tamen intelligenda hæc assertio, modò dominus ipse non contradicat: quẽad modùm probat text. in dict. §. verum. notat Iacobinus in dict. col. 3. nisi vasallus sit ita iustè impeditus quòd non posit commodè ad dominum ipsum accedere: tunc etenim poterit etiam domino inuito mittere procuratorem, aut nuntiũ speciali mandato instructũ ad præstandum iuramentum fidelitatis: quod notat Bald. in cap. 1. §. nisi iusta. nu. 6. per glos. ibi. quo tempore miles. Hæc verò conclusio à quibusdam adeo vera censetur, vt & eam intelligant etiam in eo casu, quo lex requirit iuramentum propria manu exhiberi: nam & tunc existimant sufficere, id fieri per procuratorem habentem speciale mandatum, quibus obstat text. quem inibi ad hoc notat Panorm. in cap. licet. in. 2. de testib. ad idem text. in cap. si verò. in. 2. de senten. excom. quem ad probationem huius conclusionis existimat singul. esse Feli. in dict. cap. licet. col. 2. optima glo. in cap. 2. verb. proprijs. de hȩret. in 6. quæ in hac ipsa specie eandem senten-

ſententiam probat. Sic & Ludoui. Roma. in dict. §. ſi alieno. meminit tex. in dict. cap. ſi verò. ex eoq́; prædictam concluſionem notat: ſcilicet, iuramẽtum non poſſe fieri per procuratorem etiam habentem ſpeciale mandatum vbi lex requirit, quod propria manu id fiat. Attamen Alexã. in dict. §. ſi alieno. vlti. col. ita intellexit illum text. vt cenſeat nõ habere locum eius deciſionem in procuratore habẽte ſpeciale mandatum: quaſi iuramentum in ea ſpecie pręſtari per procuratorem non poſsit, niſi is habeat mandatum ſpeciale. Quę quidem interpretatio minimè placet ob auctoritatẽ glo. in Clem. 1. de vit. & honeſta. cler. verbo, publicè. quę probat, non poſſe per alium fieri quod ex lege, vel canone agendum eſt à propria perſona. idcirco aliter oportet in hac quęſtiõe diſtinguere in hũc ſanè modum, vt ſi lex exigat in aliquo actu propriũ alicuius iuramẽtum, poſsit tunc iuramentum per procuratorẽ habẽtẽ ſpeciale mãdatũ pręſtari, & fieri: modò is actus eius cõditionis ſit, quòd per aliũ geri poſsit. Ioan. Domi. & Docto. in cap. vt circa. de elect. in. 6. tex. optimus in dic. cap. licet. de teſtib. quo in loco apparet, teſtem nec teſtimonium per alium dicere, nec iuramẽtum ad id neceſſariũ pręſtare poſſe, etiam ſi mandatum adſit ſpeciale. Sed ſi lex requirat iuramentum fieri, aut præſtari propria manu, illud planè per alium præſtari nec fieri poterit, etiam cum ſpeciali mandato. text. in dict. c. ſi verò. quem ita intellexit Feli. in dict. c. licet. ſenſit Domi. in dict. c. vt circa. §. penulti. atq́; ita reſolutionem iſtam, eiuſq́; diſtinctionem pretorium Rotę ſeruat ſecundum Caſſador. deciſio. 1. de iureiurand. vbi ipſe eam ſequitur. ſenſit eandem opinionem Cardin. in Clemen. 1. de iureiurand. notabil. 21. qui per text. ibi exiſtimat, poſſe per alium fieri in his, quę nullius, vel modici ſunt præiudicij, quod iuxta iuris regulas propria perſona, aut proprijs manibus agẽdum eſt. idẽ notârunt Feli. in dict. cap. licet. colũ. 2. de teſtib. Deti. in cap. cùm parati. nume. 5. de appella. & Iaſon in. l. ſi is, qui pro emptore. ff. de vſucap. nume. 374. qui hac de re latiùs ſcribit.

Eſt tamen ſatis frequens dubitatio, quòd mãdatum ſufficiat ad iurandum de calũnia: nam id ſpeciale requiritur. Quidã etenim cẽſent, ſufficere mandatũ generale ad oẽs cauſas, & ſpeciale ad iurandũ de calũnia: licet nõ exprimatur in ſpecie cauſa: ſuper qua iuramẽtũ hoc præſtandum ſit: nam in animam domini nihilominùs poterit ex hoc mãdato fieri calmniæ iuramentum: ſicuti receptum eſt in praxi ſecundũ Bart. & Alexand. in dict. l. qui bona. §. ſi alieno. & Capellam Toloſanam. 132. quæ quidem praxis iniuſta videtur: ſiquidem propriè verum iuramentum in hac ſpecie per hunc procuratorem in animã dñi fieri

fieri nō potest. Nam in ea lite, q̄ inscio, & ignorante domino tractatur, iuramentum hoc fieri non valet: quia nulla est certitudo, quod absit in eius litis defensione, aut prosequutione calumnia. Forsan enim eam dominus minimè defenderet, hísve defensionibus nequâquam vteretur, si eius litis scientiam haberet. idcirco fatua est isthęc procuratoris iuratio. tametsi & Mathesila. notab. 150. prædicti forēsis vsus meminerit. Quam ob rem iustius, ac iure verius est, quod hoc mandatū non sufficiat, sed sit necessarium mandatum speciale ad iurandum de calumnia in speciatim nominata causa, & lite: secundum Bart. in dict. §. si alieno. eundem Bart. in. l. 2. C. de iureiuran. propter calumni. Abb. & Barb. in cap. in pertractandis. de iuram. calum. quorum opinio magis communis est: & probatur à simili in. l. si quis mihi bona. §. sed vtrùm. ff. de adquirē. hæredi. eandem sententiam tenet Alexan. in dict. §. si alieno. Nam cùm hic procurator iurare debeat in animā domini, non poterit absq; eius speciali consensu eam obligare: præsertim vbi agitur de periurio committendo, quod grauissimum crimen est. nec procurator quibuscūque verbis constitutus mandatum habere videtur ad scelus aliquod nomine domini perpetrandum. l. 3. §. si procurator. ff. quod quisq; iur. l. procurator. ff. de condict. indebi. His equidem probauimus, nusquā posse iuramentum per alium, nuntium, scilicet, aut procuratorem fieri, in animam domini, nisi ipse habeat mandatum speciale: posse tamen regulariter præstari dato ad id mādato speciali. quod maximè obseruandum est, vt miremur interim, plurima in iudicijs frequentissimè alieno nomine præstari iuramēta, q̄ minimè forēt admittēda.

Ex. §. sequenti.

1 *Iuramentum lege Euangelica prohibitum non est.*
2 *Quandoque peccat qui iuramentum ab alionis exigit.*
3 *Iuramentum quandoq; officium est ad religionis virtutem pertinens.*
4 *De iudicio, quod iuramenti comes est: atque ibi de iurandi necessitate.*
5 *De veritate, quæ item est comes iuramenti.*
6 *Iustitia comes est iuramēti. & ibi de iuramento, quo res illicita promittitur quādo mortalem, aut venialem culpam inducat.*
7 *Iuramentum si contineat promissionem non mutuandi, aut non fideiubendi, non est obligatorium.*
8 *Intell. ad tex. in cap. vlt. 22. q. 4.*
9 *Iuramentum cui deficit iustitiæ comes, an verè sit periurium?*

§. Sextus.

Post hæc autem operæpretium erit de comitibus iuramēti agere: nam vt iuramētum honestè fiat

fiat aliquot necessaria sunt, sine quibus id permissum non est: imò iure optimo improbatum. Huic verò quęstioni opportunè cõuenit inquirere, an iuramentum sit actus licitus per se, & an fuerit lege Euangelica prohibita iuratio? & quibusdam videbitur, iuramẽtum prohibitum esse lege Euangelica. iuxta illud Matthæi cap. 5. quo in loco inquit Christus Redẽptor noster: Sit sermo vester, est est, nõ non: quod autem his abundantius est, à malo est. idem Iacobus Apostolus admonet cap. 5. Epistolæ scribens, Nolite iurare. Sic Hieronymus in dic. cap. 5. Matthęi adseuerat, Euangelicã veritatẽ nõ recipere iuramentũ: cũ omnis sermo fidelis pro iureiurãdo sit. cap. cõsidera. 22. q. 1. Et idẽ Hieron. in cap. 4. Hieremię scribit, Euãgeliũ nos prohibere iurare. itẽ & Zacharię cap. 8. testatur, Dominum in Euangelio pręcepisse, nè iuremus. Hoc ipsum & Theophylactus probat dicẽs: In lege Mosaica non erat malũ iurare: post Christũ autem malum est: sicut & circuncidi, & in summa quidquid est Iudaicũ. & præterea quod à malo est, illicitũ esse videt. Matth. cap. 7. Nõ potest arbor mala fructus bonos facere. sed iuramentũ à malo est, vt constat in pręcitato cap. 5. Matthęi. igitur illicitum esse apparet. & tamen nihilominùs proponimus primã hac in controuersia cõclusionẽ.

¶Iuramentũ lege Euãgelica prohibitũ nõ est. Hęc probatur auctoritate Pauli ad Hebręos cap. 6. vbi Apostolus inquit, Homines per maiorẽ se iurãt: & omnis cõtrouersię eorũ finis est iuramẽtũ. deinde, si iuratio peccatũ esset: nõ ita frequẽter iurasset idẽ Apostolus. 1. ad Corint. c. 15. Quotidie morior per vestrã gloriã fratres. idem. 2. ad Corint. cap. 1. Testem, inquit, Deũ inuoco super animam meã, quia parcẽs vobis nõdũ veni Corinthum. & ad Galatas. 1. Quę autẽ scribo vobis, ecce coram Deo quia nõ mẽtior. Ad Roma. 1. Testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo. Hãc deniq; assertionẽ multis cõprobat diuus Aug. in sermo. 28. de verbis Apostoli. & ĩ lib. cõtra mendaciũ. & in lib. cõtra Manichęos. & de sermone Domini in mõte. tex. optimus in cap. si peccatũ. 22. q. 1. & in. c. & si Christus. de iureiu. Nã quod ex Euãgelio in cõtrariũ adduximus, non est intelligẽdum de malo culpę ipsius iurãtis: sed de culpa ipsius exigẽtis iuramẽtũ, qui sit nimiũ incredulus. quẽadmodũ ipse Augu. explicat in dict. lib. de sermone Domini in monte. Romanus Pontifex in dict. cap. & si Christus. Thomas in. 2. 2. q. 89. artic. 2. Aut sanè ideo Christus dixit, quod amplius est à malo est. Quia iuramẽtum oriatur à malo pœnæ, sitq; malum pœnæ propter ingenium, & conditionem mortaliũ, quibus post peccatum Adæ nõ est facile de rebus occultis fidem adhibere citra testes, & iuramenta. etenim si status humanæ innocentiæ

perduraſſet, nunquàm conceſſum fuiſſet hominibus iurare, eo quòd nulla tunc eſſet iurandi neceſsitas: ſed ſimplici verbo præſtarent homines mutuò ſibi fidem. Cùm ſerpens ille hanc plagam humano generi impegerit: ſiquidem & ipſe mẽdax ſemper fuit, vt habetur Ioã. cap. 8. inde auctoritas hominũ læſa fuit adeò quidem, vt non facilè homines digni ſint, quibus adhibeatur fides iuxta illud Pſalmi. 15. Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mẽdax. ſic & hanc interpretationẽ idem Auguſt. & Romanus Pontifex in dict. c. & ſi Chriſtus. ad Matthei locũ vt cõgruam admiſerunt. cap. ita ergo. 22. q. 1. Quã ob rem diuus Chryſoſtomus in cõmentarijs ſuper Matth. cap. 5. illum locum: à malo eſt, de diabolo interpretatur. Nimirũ vt ait Theophylact. quòd omnis infidelitatis diabolus primus ſit author. Et præterea Ieſus Redemptor noſter licet in dic. cap. 5. Matthæ. per creaturas iurare prohibuerit, nuſquàm tamen vetuit iurare per creatorem ſecũdum Hieronymum inibi, & Innocentium tertium in dict. cap. & ſi Chriſtus. Aptior tamen eſt auctoritati Euangelicę, & Iacobi epiſtolę ea interpretatio, vt conſtituamus iuramentum tunc illicitum eſſe, ac ſemper fuiſſe, cùm ei deſint comites illi, & circunſtantię, quæ ſolent id reddere licitum, nõnunquã honeſtũ religionis officiũ: quod ſi fiat, iuramentũ adhibitis eius comitibus nulla ex parte illicitũ eſſe poteſt: iuxta communẽ ſanctorũ virorũ traditionẽ.

Deinde, vt obiter Hieronymi auctoritati ſatisfaciamus, forſan voluit Chriſtus oſtẽdere maximũ diſcrimẽ, quod latiſsimũ patet inter antiquã Synagogã, & nouã Eccleſiã. Nã cùm Iudęi, autore Paulo ad Galat. 4. veluti paruuli eſſent in fide nihil à ſeruis differentes, aliqua eis pro eorũ imbecilitate indulgebãtur, quę prouectioribus iã Chriſtianis, & tanquã filijs ad legitimã ętatẽ adultis, atq; his, qui hęreditatẽ per mortẽ Chriſti adiuerunt, nõ ſunt cum tanta licẽtia cõcedenda. Quã ob rem iuramentorum vſus multò turpior eſt Chriſtianis quã Iudæis. Chriſtiani enĩ deberẽt illa ſanctimonię, & religionis verę opera pſtare, q̃ vbiq; illis abſq; omni iuramento fidẽ, & iuſtã cõpararent auctoritatẽ. Nã & ſi Deus antiquitùs iuraſſe legatur: tamen Magiſter noſter Chriſtus nunquã iurauit. vtitur equidẽ his verbis, Amen. Amẽ. quę à iurãdi ſignificatione ſunt aliena. idemq; ſignificant, ac ſi diceret: verè, verè. ſeu firmiter dico vobis: queadmodùm conſtat apud Lucã cap. 5. ex quibus illud planè verum eſt, iuramentum nõ eſſe prohibitũ lege diuina: imò permiſſum. Quod Auguſtinus probat: & ſequũtur eũ Innocentius tertius in dict. cap. & ſi Chriſtus. & ibi Docto. ſanctus Thomas in dicta. q. 89. articul. 2. Ioan. Arboreus lib. 9. Theoſophię. cap. 17. Nec tamen hinc neceſſariò

ſequitur

2 sequitur, etiam si admittamus primam interpretationem Euãgelici testimonij, peccare omninò eum, qui iuramentum ab altero exegerit: nec enim vbiq; peccat: cùm possit iusta ex causa iuramentũ ad maiorem promissionis vel assertionis confirmationem exigere absq; vllo crimine. Extat hac de re diui Augustini testimonium elegans in sermone. 28. de verbis Apostoli cap. qui exigit. 22. q. 5. Qui exigit, inquit, iurationem multũ interest si nescit, illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit, & idem dicit, iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Ille enim se suo periurio interimit: sed iste manum interficienti & impressit, & pressit. Hæc Augustinus apud Gratianum. sed in dicto sermone 28. de verbis Apostoli ita legitur apud Augustinũ: qui de malo ipsi⁹ exigentis iuramentũ præfatus hæc subdit verba: tene ergo linguã, & consuetudinẽ quantũ potes, non quomodò quidã quando illis dicitur: verũ dicis, non credo, non fecisti, nõ credo, Deus iudicet, iura mihi. & ipse, qui exigit iurationẽ multũ interest si nescit, illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt ei fides fiat: nõ audeo dicere non esse peccatũ, tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, & nouit fecisse, vidit fecisse, & cogit iurare, homicida est, ille enim suo se periurio perimit, sed iste manũ interficiẽtis & expressit, & pressit. Hactenus Augustinus. cuius verba libuit referre, vt planior esset eius sensus: qui apud Gratianũ non ita patet. Et tamen illud erit prænotandum, non statim peccare eum, qui iuramentum exigit ab eo, quem scit falsum iuraturum. Nam si hoc exigat publico fungens officio, & munere iuxta ordinem iuris minimè peccat, secundum Tho. 2. 2. q. 98. arti. 4.

Imò si rem istam penitiùs inspexerimus manifestũ erit, iusiurandũ nonnunquã officium esse non modò licitũ & honestum, verũ & reli-
3 giosum, ac laude dignũ. Nam & si quod scriptũ est Deuterono. cap. 6. per nomẽ Dei iurabis. ad permissionẽ quandã tacitam habentẽ prohibitionẽ iurãdi per falsos deos, potiùs, quàm ad pręceptionẽ referendũ sit: attamen sępenumerò vsu veniet iusiurandum præceptum esse: nẽpe dum potestas publica exigere à ciue potest iuramentum ad detegenda, coërcendaq; mala, quæ vergunt in Reipublicę dispendiũ. imò quandoq; tenetur quis non requisitus iusiurandũ offerre ad confirmationẽ testimonij, quod dicere tenetur ad liberãdũ innocentẽ à dãno, aut pro alio magno Reipublicę cõmodo: sicuti colligitur ex traditis in cap. intimauit. de testib. & per Thomã. 2. 2. q. 70. arti. 1. Atque secũdum hãc interpretationẽ illud Psalmistę obtinet. Laudabũtur omnes,

qui iurāt in eo. scilicet in Deo. Hoc ipsum probatur ex proprijs iuramē ti causis, quę duæ sunt: Altera de ratione finis: cùm iuramentum sit omnis controuersię finis ad cōfirmationem: teste Paulo ad Hebræ. cap. 6. idem tradit Iurisconsultus in. l. 1. ff. de iureiuran. maximum, inquit, remedium expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio. Altera verò causa, quæ iuramentū honestū, ac laude dignū reddit, est honor, qui Deo à iurante defertur: dum illum confitetur, esse fontem primum veritatis. Nam sicuti reliquas humanarū scientiarum veritates per sua prima principia philosophi demonstrant: siquidem auctore Aristotele. 1. Physic. tunc arbitramur scire vnamquãq; rem dū principia prima cognoscimus vsque ad elementa: ita dubia omnia rerum contingentium, quæ aliter constare non possunt, per diuinū testimonium, quasi per primū, maximūq; veritatis principium meritò confirmamus. Hinc deniq; fit, iurādi virtutē, vbi ea legitima sit, ad religionem pertinere: cùm ad cultū Dei pertineat: quem iurantes confitentur infallibilem omnium veritatem, & scientiā habere: cui omnia etiam cordium abditissima sunt in conspectu. cap. nouit. de iudic. sic in dict. l. 1. ff. de iureiur. & in. l. 2. C. cod. titul. iurandi officium religio nuncupatur: quæ quidem ad secundum præceptum prioris tabulæ referenda est. Etenim dum in eo cauetur vsurpatio diuini nominis in vanum, significatur diuinam venerationem esse & religionem, iuramentum exhibere vbi iurandi adsit necessitas. Vnde Hieremiæ capit. 5. conqueritur Deus de filijs Israël, quòd eum dereliquissent, iurassentq; in his, qui non erant dij. Deuteronomij capit. 6. scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruies. ac deinde subditur: per nomen illius iurabis. Aristoteles item 1. Metaphysicorū, cap. 3. res inquit, honorabilissima est iuramentum: cuius ideo venerationem nunquā antiqui tribuerunt, nisi illis, quos pro deis colebant. Sic denique diuus Thomas in. q. 89. articu. 4. probat, iuramentum actum religionis esse. Hæc verò virtus non est de genere illarum, quæ ex obiecto proprio, & per se sunt virtutes, quæ nihil aliud desiderant, vt bene fiāt, quàm vt nulla illis adsit, aut apponatur circunstantia praua: sed de genere earum quæ non sunt omninò virtutes, nisi propter necessitatem: sicuti pœnitentia virtus, quæ in statu innocentię minimè fuisset virtus: sed propter necessitatē peccati virtutis nomen habuit. etenim sicut sunt virtutes quædam ad tuēdam bonam valetudinem animi: sunt & alię virtutes ad eā reparandam si quando fuerit amissa. Sic & hominis natura integra non exigebat vindicationem: at si mali sint, & præuaricatores, virtus necessaria est; nam non vindicamus

nisi

nisi malefacta. Et sicut vindicatio sceleris alieni supponit vitium in alio, sic vindicatio sceleris proprij supponit vitium proprium. quam ob rem pœnitentia virtus dicitur, etiam si distincta sit ab alijs virtutibus: quemadmodùm explicat Thomas in. 4. senten. distinct. 14. q. 1. artic. 1. q. 3. & ibi Paludan. q. 2. col. 3. idem Thomas. 3. part. q. 85. artic. 2. & eruditissimè Melchior Cano in Relectione de Pœnitentia, part. 2. Iuramentum igitur virtus est ad religionem pertinens, non equidem per seipsam, sed supposita necessitate expetenda. Conuenit etenim inter authores catholicos, iuramentum non esse ponendum inter ea, quæ sua natura bona sunt, sed inter necessaria sicuti explicant Augustinus de verbis Domini in mõte libr. 1. & Ioann. Chrysostomus Homelia. 26. ad populũ Antiochenum. Propter multam, inquit, incredulitatem non hominem volunt sponsorem, sed Deum. Hinc sanè quòd diuus Thomas scripsit 2. 2. q. 89. artic. 2. dicens, iuramentũ secundum se esse licitum, & honestum: intelligendum est secundũ iudiuiduos comites suæ honestatis: atque ideo non est iuramẽtum bonum per se appetendum: tamet si per necessitatem sit honestũ adhibitis alijs eius comitibus: sicuti hęc & alia id genus elegãter scribit Domin. à Soto in Relect. de iuram. parte. 1. cap. 2. hãc verò diui Thomę interpretationem idem Thomas tradidit ea. q. 89. art. 5. Igitur de comitibus iuramenti necessariò hac in parte agendum erit: vt etiam obiter interpretemur tex. in dic. c. & si Christus. quo in loco Innocentius tertius asseuerat, iuramentũ per se malũ non esse. Nec enim inquit, iuramentum per se bonum esse: quod si dixisset, posset id intelligi eo pacto, quo diui Thomę sententiã intelleximus: sed Romanus Pontifex inibi testatur, iuramentũ nõ esse de his actibus, qui sunt per se omninò mali, nec possunt aliquo casu licêre: vt furtũ: adulteriũ. Sed de his actibus, qui non sunt per se mali, imò possunt esse liciti iuxta quasdã circũstãtias, & ornatus: mali autẽ itidẽ ex causa. Nam iuramentũ prohibetur sæpissimè ex eo, quòd fiat non adhibitis eius comitibus, quibus id potissimùm honestatur.

Primus iuramenti comes ipsum iudicium traditur, à quo ipsa iurandi necessitas est, tres etenim sunt eius comites iuxta illud Hieremiæ cap. 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate, & iudicio, & in iustitia. quẽ locum Hieronymus interpretatur
4 ita scribens: animaduertendum quod iusiurandum hos habet tres comites: veritatem, iudicium, atq; iustitiã. Et addit, si ista defuerint, nequâquam erit iuramentum: sed periurium. cap. 2. 22. q. 2. cap. vltim. 22. q. 4. gloss. in dict. cap. & si Christus. verb. iustitia. Diuus Thomas 2. 2. q. 89. articul. 3. horum autem comitum quẽlibet separatim tractabimus:

bimus: nec temerè primum esse diximus necessitatem ipsam iurandi: quia hunc potissimum existimamus iuramenti ornatum: nempe quòd id fiat iudicio comite: siquidem primus hic comes, quod ad iudicium attinet, alios complecti videtur. Ex quo deducitur, fieri nō debere iuramentum, nisi ex causa necessitatis, vt tandem id fiat maxima cum circunspectione in re quidem graui, & vbi iuratio necessaria est ad persuadendū id, quod iuramento asseueratur. est enim temeritas quædam, & planè irreuerentia diuinæ maiestatis citra necessitatem pro quibuscunque rebus, etiam minimis iurare. Nam id est adsumere nomen Dei in vanum: cùm frustra fiat iuramentum, suoq; fine careat. finis autem iurisiurandi est ipsa necessitas persuasionis, & fidei, vt veritas confirmetur, ac credatur asserenti, & promittenti. Hic autem statim deficit, si iuramentū fiat vbi nulla adest ad persuadendum iurandi necessitas. Quanta verò necessitas ad iurandum sit requirenda maximè admonuit Isocrates apud Ioan. Stobæum Sermone.25. Sacramētum, inquit, oblatum tibi duabus de causis iurato, vel vt te ipsum turpi suspitione liberes, vel vt amicos ex magnis periculis eripias. Pecuniarū verò gratia & si iustā causam habeas, nullū Deū iuraueris. Sin minùs, alijs periurus, alijs auarus videberis. Prętereà iuramentū caret iudicio, si id frequēter fiat: cùm ex frequenti iuratione magnū sit peierandi periculū, sæpeq; periuriū inde contingat. legitur etenim Ecclesiastici cap.23. Iurationi nō assuescat os tuū: multi enim casus in illa. Et iterùm: Vir multùm iurans replebitur iniquitate: & non discedet à domo eius plaga. retulit text. in dict. cap. & si Christus. est igitur iurandi cōsuetudo periculosa, quippe quę viam periurijs sternat. Necessitas autē iurandi tunc verè contingit, quando illa veritas, quæ iuramēto firmāda est, nequeat alia via cōprobari: eaq; iuratio necessaria sit tuēdę charitati: siquidē Deus non est qualibet ex causa in testem vocandus. Quia & prudētia huius comitis ratione ad iurandū requiritur: nēpe vt iuramentū fiat pręuia consultatione, maturoq; iudicij examine. Dicitur autem iuramentum quod hoc comite caret à diuo Hieronymo periuriū in præcitatis locis, nō ex eo, quòd verè periurij crimen hinc possit omninò deduci: sed quia sit hæc incauta iuratio, quēadmodū exponit glo. ibi communiter recepta in cap. tua nos. de iureiurā. incauta verò iuratio quodam modo periurium dici poterit: quia iurans exponit se periculo peierandi ob incautam iurationem: vt tradit Thomas. 2.2. q. 98. articul. 1. & 2. qua ratione vbi de periurio quo ad eius propriam vim, & significationem tractabitur, de hoc īproprio periurio nulla erit ratio habēda. Est etenim propriè periurium,

iurium,mendacium iuramento fir
matũ secũdũ Tho.in dic.ar.1. q.98.
Secũdus iuramẽti comes veritas
5 est.Nam actus morales ex fine spe-
ciem sortiuntur:finis autẽ iuramẽ-
ti est confirmatio dicti humani.
huic verò confirmationi falsitas op
ponitur,quæ dubio procul finẽ iu-
ramenti extinguit,atq; tollit omni
nò.atq; ideo à falsitate pręcipuè cõ
stat peruersitas iuramenti: deq; ra-
tione periurij falsitas est,vt docet S.
Thomas.2.2.q.98.artic.1.quo fit,vt
veritas sit necessarius comes iura-
menti:quæ quidem si deficiat per-
iurium proprium efficit: quia ve-
ritas penitus requiritur in iuramen
to: vt id, quod asseritur verum o-
mninò sit:atque id, quod negatur,
sit vtiq; falsum.in promissorio au-
tem iuramento, vt id, quod pro-
mittitur, tempore & loco implea-
tur. abest etenim à iuramento o-
mnis eius substantia,si veritas defi
ciat:adsumiturq; nomen Dei in va
nũ. Qua ratione veritas est medul-
la,& substantia honestatis iuramẽ
ti. Peccatum ergo, & mortale est
omne assertorium iuramentum, si
veritas desit, etiam si id ioco fuerit
factum: imò maiorem irreueren-
tiam committit in Deum qui io-
co falsum iurat. vt docet Thomas
dict.q.98.artic.3.sic periurus graui-
ter punitur iure humano præter di
uinam punitionem: quod statim à
nobis latiùs tractabitur in eo para-
grapho, quo pœnas aduersus per-
iuros statutas explicabimus. Nec
de hoc iuramenti comite ampliùs
hîc tractare libet, quandoquidem
res sit omninò expedita, absque ve
ritate iuramentum periurium qui-
dem esse, grauissimumq;, & mor-
tale crimen.
Tertius iuramenti comes à iusti-
tia pendet: & verè requirit ad iura-
6 menti honestatem quod sit licitũ,
aut decẽs id,quod iuratur: quem-
admodùm constat ex his locis,quę
paulò antè adduximus ad comites
iuramẽti.vnde sequũtur plura. Pri
mũ,quod iuramẽtum vergẽs in di
spendiũ salutis ętemę nullo pacto
seruandũ est.c. nõ est obligatoriũ.
de regu.iur.in.6.c.si verò.cap.cùm
quidam.§.vlti.cap.sicut.de iureiu-
rand. cap. in malis. cap. qui sacra-
mento. cum multis alijs eiusdem
q.22.q.4.impia etenim est promis-
sio, quæ scelere adimpletur. Nam
vbicũq; aliquid promittitur,quod
impleri nõ potest ideo quia illicitũ
sit,vel dedecẽs, aut iure prohibitũ,
vel diuinis consilijs contrarium,
nulla contrahitur obligatio: cùm
Deus neminem ad aliquod ex his
obliget. Qua ratione in cap.nerui.
13.dist.& in cap. duo mala. eadem
distinct.scriptum extat,minus ma-
lum esse iuramentum noxium frã
gere,quàm implere.imò verè nul-
la est hîc iuramenti violatio:quan-
doquidem ex supradictis non sit
huic iuramẽto vlla obligandi vis.
quod & S. Thomas explicat. 2.2.
q.89.articu.7.
Secundò hinc sequitur,omne iura

mentum promissorium, quod rem illicitam, vel indecentem, aut diuinis consilijs cõtrariã contineat, peccatũ esse. vsurpat enim otiosè quis nomen Dei in vanum, si iuramento id promittat, quod non licet, vel non debet soluere ex causis modò expositis. derogat etenim venerationi diuinæ maiestatis, qui eam in huiusmodi promissionum testimonium adducit. atq; ita hęc iuramenta temeraria dicũtur. cap. definitio. 22. q. 4. cap. sicut nostris. de iureiu. notatur in. c. Florẽtinũ. 85. dis.

Tertiò patet ex his, hęc iuramenta temeraria tunc ad peccatum mortale pertinere, cùm id, quod sub iuramento includitur, & promittitur, crimen est mortale secundum omnes in dict. cap. si verò. gloss. in dict. cap. sicut nostris. & in dict. cap. Florentinum. Nam si obseruatio huiusmodi iuramenti crimẽ est mortale, idem peccatum admittitur, quando iuramentum præstatur: eadem equidem ratione, qua prohibetur res, etiam interdicitur iuramentum promissorium eiusdem rei patrandæ. Et præter alia, quæ ad grauitatem huius peccati adduci possunt, constat maximam irreuerentiam contra maiestatem diuinam committi, si quis Deum ad rei illicitæ, & sub mortalis criminis reatu prohibitæ promissionẽ, testẽ aduocauerit. Deinde si ita iurãs animũ habet agendi quod iuramento promisit, planè constat, eã intentionẽ peccatum esse mortale: quòd si animus desit faciẽdi, consequitur manifestè itidẽ mortalẽ culpam contrahi, quia nomen Dei in vanum iurans adsumpsit, Deum ipsum in testẽ adsumens falsę promissionis: quod iam in hac Relectione in specie adnotauimus. idcirco peccatũ hìc mortale cõstituit.

Quartò deducitur, iuramentũ & tunc temerariũ esse, cũ aliquid promittit, quod venialẽ culpã habet. glo. in. c. si aliquid. 22. q. 4. Ioan. Andre. Domi. & Franc. in hoc. c. quãuis. de pact. in. 6. vbi Georgi. Natã notab. 7. idẽ notat. & Ioã. de Selua in trac. de iureiu. 3. part. 4. limit. Nã cũ veniale peccatũ opponatur feruori charitatis, cõsequit ex hoc, nullã posse, etiã præstito iuramento, cõstitui obligationẽ ad id agendum, quod venialem habet culpam: atq; ideo maximam esse temeritatem iuramento promittere rem hac culpa dignam. notant Abb. & Felin. post alios in dicto. cap. si verò.

Hinc & quintò cõstat, iuramẽtũ promissoriũ venialis actus, & culpæ, peccatũ esse veniale. Quia & si iurãs adimpleat quod promisit, solũ venialiter peccat: & qui iurat veniale opus facturũ, nõ se illaqueat, nè iuramentum implere possit, nisi tantùm sub reatu veniali: vnde non peccat dum iurat, nisi venialiter: atque ita in specie notat Caietan. in dicta. q. 89. articul. 7. in responsione ad. 2. & Syluester verb. iuramentum. 4. q. 1. & verbo, iuramentum. 2. q. 7. idem ipse Caieta. in Sum-

Summa, verb. periurium promiſſo-
rium. tametſi Catharinus admo-
nuerit, cauendum eſſe ab hac opi-
nione.

Sextò adhuc ex præmiſsis patet,
ſi ad amuſsim hanc materiam ex-
pendamus, non ſatis ſufficientem
eſſe argumentationem iſtam: iura-
mentũ quodcunq; vergens in di-
ſpendium ſalutis æternæ ſeruan-
7 dum non eſt: igitur iuramentum
quodlibet, quod nõ tendat in de-
trimentum ſalutis æternæ ſeruan-
dum erit. Hęc etenim collectio mi-
nimè valet. Sunt ſanè quædam iu-
ramenta promiſſoria, quæ etiam ſi
poſsint ſeruari: quia ex eo nullum
diſpendiũ ſalutis ſpiritualis ſequi-
tur: attamen nulla eſt obligatio ex
ea promiſsione deducta, quæ iuran
tem cogat ad ſeruandum id quod
iuramento promiſit. Sunt ad hæc
pulchra verba Sancti Thomæ in di
cta. q. 89. art. 7. ad ſecundũ: in hunc
equidem modum: Si quis autem
iurat, ſe facturũ aliquod peccatũ,
& peccat iurando, & peccat iura-
mentum ſeruando. Si quis verò iu-
rat, ſe non facturum aliquod me-
lius bonũ, quod tamen facere non
tenetur, peccat quidem iurando in
quantũ ponit obicem ſpiritui San-
cto, qui eſt boni propoſiti inſpira-
tor: non tamen peccat iuramentũ
ſeruando: ſed multo meliùs facit, ſi
non ſeruet. Hactenùs Thomas. Idẽ
adnotauit ipſe Thomas quodlib. 3.
q. 14. & Panormit. in dicto cap. ſi
verò. col. 3. & colligitur ex Gratia-
ni reſolutione in cap. vlti. §. vlti. 22.
q. 4. vnde ſi quis iureiurando pro-
mittat, non mutuare pecunias, non
fideiubere: certè in caſibus quibus
id officium impendere tenetur ſub
mortalis, aut venialis culpæ reatu,
dubio procul peccabit ſi iuramen-
tum ſeruet, & peccauit item iuran-
do. Sed vbi non tenetur id officiũ
in alterum exercere: ſed eſt opus o-
ptimum: profectò peccauit iuran-
do, & venialiter, vt ex Caietano in
Summa & in Commentarijs ad
Thomam adnotauimus: non tamẽ
peccabit ſeruando iuramentum:
nec illud violabit ſi mutuam pe-
cuniam alteri dederit, aut pro eo fi
deiuſſerit: quod ſatis cõſtat ex Tho
ma, Gratiano & Abb. in præcitatis
locis. Ex quibus opinor manife-
ſtum eſſe Hippoly. lapſum, qui in
repet. rub. ff. de fideiuſſorib. opina-
tur num. 28. poſt hoc iuramentum,
cuius modò meminimus, de non
fideiubendo emiſſum, iurantem
nõn poſſe fideiubere, nec valere fi-
deiuſsionem: quod, ni fallor, falſiſ-
ſimum eſt. Sic & dum Oldrad. in
conſi. 90. ſenſit, iurantem in hac ſpe
cie nec poſſe fideiubere, nec mutua
re niſi exiſtenti in extrema neceſſi-
tate: itidem labitur: quia non ob-
ſtante iuramento poterit qui iura-
uit mutuare cuicunq;, & pro quo-
cunq; fideiubere, etiam ſi is non ſit
extrema in neceſsitate conſtitutus.
Hinc etiam patet, nõ rectè rationẽ
huius quæſtionis perpendiſſe Ca-
tharinum: dum aduerſus Caietañ.

falsum esse censet, quod modò diximus, in hoc iuramento veniale, non mortale peccatum committi.

Hinc etiã expendendũ est quod Gratianus docet in dicto cap. vlt. 22.q.4.est etiam, inquit, quod iuratur aliquando vitiosum non in natura sui: sed ex causis extrauenienti
8 bus: veluti cùm aliquis post votũ castitatis iurat alicui, se habiturum eam in coniugem. Coniugẽ nanq; habere, in seipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est: hoc autem iuramentum, etiam si illicitum sit non tamen seruari prohibetur: sed de violatione voti pœnitentia sibi iubetur indici. Hactenus Gratianus, qui parum sibi cõstans multa quidem hac in propositione & sentit, & asseuêrat, quæ nullo pacto defendi simul possunt. Idem author paulò antè inquit. Aliquando nanq; iuramento deest iustitia, veluti cùm quispiam post votum castitatis ducit vxorẽ iuramento firmãs, nunquam se àb ea discessurum: quod quamuis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse: tamen authoritate Augustini seruari præcipitur. ad quorum verborũ perfectam interpretationem præmittendum est, præcitatum caput vlti. 22. q. 4. deductum esse ex Diuo Ambrosio lib. 3. de Officijs cap. 10. vsq; ad versi. illicitum ergo iuramentum: quo Gratianus ipse in epitomen quæstionem colligit. Deinde illud est considerandum, post simplex votum castitatis si quis vxorẽ ducat, etiam absq; iuramento, matrimonium tenet, teneturq; cum vxore cohabitare, ac debitum coniugale reddere: aut ante copulã, & matrimonij consummationem religionem ingredi, & profiteri. Imò planè si nõdum matrimonium fuerit consummatum tenebitur religionem ingredi, & profiteri ea ratione, qua tenetur votum iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum votum violandi si cùm vxore cohabitet. Nam licet teneatur exigenti debitum reddere: non tamẽ potest exigere absq; voti iniuria, & violatione: itaq; si matrimoniũ nondum sit consummatum ad hoc, quod modo diximus, tenetur. Et nihilominùs matrimonium tenet, ac firmum est: cap. consuluit. & cap. rursùs. qui cleri. vel vouent. tametsi contrahens matrimoniũ post votum castitatis mortaliter peccet: quippe qui contra votum egerit, se ipsum adstringens debiti coniugalis redditioni, quæ castitati aduersatur: vt in dict. cap. vlt. satis probatur. Præter hæc profectò si iuramenti vim consideremus nullo pacto negari potest, hoc iuramentum de matrimonio cõtrahendo emissum post votum castitatis, illicitum esse, & minimè obligatorium: sicuti patet rationibus paulò antè adductis, & ipsius Gratiani testimonio, qui testatur, hoc iuramentum illicitum esse, ac perniciosum, & voto cõtrarium. Mirum igitur videbitur quibusdam

busdam quod statim subdit Gratianus, non esse prohibitum quòd iuramentum hoc seruetur. Nam si per hoc iuramentum, & eius obseruationem votum violatur, non potest id iusiurandum obligare ad rem inquam illicitam, & sic ad voti violationem. Quam ob rem vel Gratianus maximè errat, vel eum habere debet sensum, vt intelligamus non de iuramento ducendi vxorem: siquidem hoc iuramentū seruandum non est post votum castitatis præstitum, imò prohibetur omninò seruari: quia voto castitatis contrarium est, & tendit in violationem voti: sed de iuramento habendi, & tractandi vt vxorem eam fœminam, quam per verba, quæ de præsenti dicimus, in vxorem acceperat etiam post simplex votum ipse, qui iurat, vel modò tempore iuramenti accipit. Sic sanè duas hac in controuersia constituimus conclusiones: quarum prior dictat, iuramentum post votum castitatis præstitum de accipienda aliqua fœmina in vxorem per verba, quæ de futuro dicimus, nec iurantem obligare, nec seruandum fore: imò id illicitum esse, & mortale crimen committi, si seruetur. Posterior conclusio exponit, iuramentum post votum castitatis præstitum de habenda fœmina in vxorem matrimonio cum ea contracto per verba perfectum coniugij cōsensum significantia, seruandum fore quo ad debiti coniugalis redditionem: licet id incautè, & illicitè præstitum fuerit ante matrimonij contractum: & teneatur iurans religionem aliquam ante coniugij consummationem ingredi, ac profiteri. Hoc etenim est quod Gratianus sensit, dum in dicto cap. vlt. vtitur verbis significantibus contractum matrimonij perfectum: saltem in versi. vnde datur intelligi. quamuis an sit perfectus matrimonij contractus per illam promissionem, qua quis aliquam fœminam pollicetur se in vxorem habiturum: quibus verbis vtitur Gratianus in parte vltima dicti capitis: satis dubium sit secundùm ea, quę notauimus in Epitome ad quartum librum Decret. 2. parte, cap. 4. §. 1. numero. 5. & verè in casu huius posterioris conclusionis, nihil iuramentum operatur, nisi quo ad maiorem transgressionis culpam propter periurium: siquidem etiam absq; iuramento contractus coniugalis iam perfectus indissolubilem inducit cohabitandi obligationem, quamuis votum simplex castitatis præcesserit.

Hæc autem iuramenta, quibus iustitia deficit, periuria appellantur in cap. sicut nostris. de iureiurand.
9 in cap. qui sacramento. 22. q. 4. nullo etenim in futurum expectato tempore iuramenta ista, dum emittuntur, periuria sunt propter iustitiæ, & iudicij defectum secundùm Thom. 2. 2. q. 98. articu. 2. ad. 2. Nam requiritur ad honestatē iuramenti

quòd sit licitum, & honestum id quod iuratur: atq; ideo qui iurat se adulterium commissurum statim periûrus est, licet re vera sit cõpleturus iuramentum, non quidem ex eo, quòd iuramentum non seruauerit: sed quia iurauit id quod fas non erat perficere, aut non tenebatur etiam post iuramentum facere. Idcirco in ipso iurandi actu periurium perpetratur, frangiturq; iuramentum: cùm id fiat promittendo id, quod seruandum necessariò non est, nec vllam seruandi obligationem inducit, vel quod absq; crimine, & culpa seruari non potest. Qua ratione multis canonibus statutum est, pro his iurationibus incautis pœnitentiam iurantibus iniungendam fore.

Hinc sanè definiri poterit quæstio illa, An hæc iuramenta temeraria, quæ quandoq; periuria dicuntur, sint punienda ea pœna, quæ aduersus periûros statuta est? Nam text. in cap. sicut nostris. de iureiurand. & in cap. grauis admodùm. de censib. probat, pro his incautis iurationibus congruam pœnitentiam fore iniungendam: nec priuandus est quis beneficio ecclesiastico, quemadmodùm pro vero periurio priuaretur. gloss. in cap. definitio. 22. q. 4. & in cap. Florentinũ. 85. disti. Ex contrario sese offert responsio tex. in cap. tua nos. de iureiur. vbi si quis iuramentum illicitum primò præstiterit, ac deinde contrarium fecerit iuramentum, beneficio ecclesiastico priuatur. Idcirco doctores quidam iuris Canonici interpretes existimant, decisionem tex. in dict. cap. tua nos. ità esse intelligendam, vt priuatio beneficij non fiat in ea specie propter iuramentum illicitum: sed quia quo ad vulgi opinionem cõtrarium præstans iuramentum constituit se iurans in periurio, quod vitare nõ poterat eo ipso, quòd duo aduersa, & contraria iuramento pollicitus fuerit: atq; ità eum tex. interpretantur Innocent. Ioan. Andre. Abb. Imola, & Doct. magis communiter in dicto cap. tua nos. qua in re vulgi opinio, & scandalum consideratur: cùm periurium vulgus existimet necessariò committendum fore ex ea iuratione: Sicuti post alios admonet Feli. in dicto cap. tua nos. quem text. ità intellexêre eum cõmendantes Roma. singul. 510. & Ripa in cap. 2. de rescript. col. 3. Sed licet hæc opinio communis sit, mihi tamen nusquã placuit: video etenim prius iuramentum nullam habuisse obligandi vim, nec habere: atq; ideo non posse verè, & propriè periurium contingere, tametsi nõ fiat id quod in eam iurationem deductum fuerat: id verò quod posteriori iuramento promissum est, absq; vllo periurij reatu fieri quidem potuit. Nec est absolutio necessaria à priori iuramento: cùm ex eo nullũ iurationis vinculũ processerit. Quam ob rem aliter intelligi poterit responsio text. in dicto cap. tua nos.

Nam

Nam prius iuramentum, cuius inibi mentio fit, de ſoluenda penſione maiori, potuit, ac poterat ab ipſo iurante abſq; periculo ſpiritualis ſalutis ſeruari ad eius vitā: & ideo in hoc ſenſu iuramentum illud validum fuit quo ad obligationem ſaltem ante abſolutionem, quæ neceſſaria eſt, & omninò præſtanda ex eo quod iniquè fuerit iuratio extorta de penſione ſoluenda, non quidem inſtituta epiſcopi authoritate, nec ſolita, ſed noua: vt conſtat ex dict. cap. ſignificauit. & cap. Grauis. de cenſib. & quia ante abſolutionem iſtam in ſpecie cap. tua nos. contrarium iuramentum præſtitit clericus, ac ſeipſum conſtituit in certo periurio, niſi abſolutio fuerit obtenta, punitur pro periurio priuatione beneficij: quemadmodùm ibidem adnotârunt Cardin. & Felin. colum. penulti. quia ſiue ſeruauerit prius, ſiue poſterius iuramentum, manifeſta eſt periurij culpa: ſi prius, ex eo quòd violat poſterius: ſi poſterius, ex eo quòd violat prius, quod ante abſolutionem ſeruare tenebatur. Atq; hæc dicta breuiter ſint de comitibus iuramenti: reliqua verò ad hanc quæſtionem pertinentia non admodùm recondita, nec difficilia ſunt: & quæ diximus ea tantùm ratione tradidimus, vt propoſitæ materiæ quo ad qualemcunq; cognitionem ſatisfaceremus.

Ex.§.ſequenti.

1 *Periurij grauitas, & an ſit maius crimen homicidio?*
2 *Periurium lege Pontificia, & ſæculari puniri poteſt.*
3 *Periûrus qualiter iure Canonico puniatur?*
4 *Periûrus, an ſit infamis infamia iuris?*
5 *Falſi teſtis ratio, & criminis grauitas.*
6 *Teſtis in iudicio falſum dicens teſtimonium quo pacto ſit puniendus?*
7 *Periûrus ratione iuramenti de calumnia, an ſit puniendus?*
8 *Blaſphemia quid ſit, & eius grauitas.*
9 *Explicantur in ſpecie verba Regiarum conſtitutionum, quæ de blaſphemis puniendis tractant.*
10 *Blaſphemi qualiter puniendi ſint, & qua pœna veteribus legibus fuerint puniti?*
11 *Iure Regio quæ pœna ſit aduerſus blaſphemos ſtatuta?*
12 *Blaſphemus an repellatur à teſtimonio tanquam infamis?*

§.Septimus.

HIS omnibus ad huius materiæ cognitionem prænotatis, de ipſius periurij pœna tractandum erit: cuius equidem grauitas multis cōſtat, quæ tamen conſultò miſſa facimus: ſatis etenim eſt, crimen iſtud grauiſsimum eſſe multiſq; nominibus è Republica extirpan-
1 dum. Nam id eſſe grauius homicidio S. Thom. exiſtimat in quodlibet. 1. arti. 18. rationibus ſanè vrgentiſsimis. Siquidem periuriū eſt tranſ-

transgresſio præcepti prioris tabulæ: & ex eo honori, ac reuerentiæ Dei optimi maximi detrahitur: ideoq; iniuria Deo fit: quæ maior eſt omnibus alijs, quibus proximus offenditur. Deinde, vt ait Paulus, omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum. Quod ſi ità eſt, conſequitur planè, maius eſſe crimẽ periurium, quàm homicidium: alioqui homicidæ, nec adulteræ nuſquam iuramentũ deferretur: quoniã coniectura eſſet, quòd per periurium, tanquam per exilius pecca tum maiora contegerent, & celarent crimina. Quo argumento Thomas vtitur in dicto art. 18. mihi tamen non ſatis placet. Quia ex eadẽ collectione tantùm deducitur, maiori pœna homicidiũ puniri, quàm periurium, quod veriſsimũ eſt regulariter. Quamobrem cùm tractatur in foro exteriori de puniendis criminibus, deq; eis quo ad punitionẽ detegendis: tunc argumentatio Thomę in praxim deducitur: in foro etenim interiori nulla eſt huiuſmodi conſideratio. Nam ſi accuſatus homicidij crimen id nõ commiſerit, nullum adeſt in iuramento periculum, nec periurij timor eſt: ſi verò illud ſcelus perpetrauerit, per periurium, quod forſan timetur, non effugit homicidij culpam. Idcirco argumentatio iſta quo ad culpam peccati non admodùm vrget. At in foro exteriori vbi de pœna tractatur, ſolùm de maiori vel minori ſupplicio eſt controuerſia: Nam ſi maiori pœna puniretur periurium quàm homicidiũ, optima conſtitueretur coniectura, quòd reus homicidij delatus minimè auderet interrogatus ſub iuramento crimen negare ob timorem maioris pœnæ: ſi verò minori pœna periurium quàm homicidium puniendũ foret, præſumeretur quidem reum iuratum, vt vera de crimine homicidij reſponderet, negaturum quidẽ homicidium timore maioris pœnæ, ſibi propter homicidium iniungendæ. Sic ſanè dum S. Thomas argumentatur ex authoritate Pauli Apoſtoli tantùm ſequeretur ex eius conſideratione, quòd ſi maiori pœna puniretur homicidium quàm periurium, non eſſet iuramentũ omniũ controuerſiarũ finis: ſed ſi iuramẽtũ eſt oĩm cõtrouerſiarũ finis, vt verè Paulus teſtať, eſſet profectò grauior pœna pro periurio, q̃ pro cæteris criminibus infligenda ex argumẽtatione Diui Thomæ, nè quis ob timorẽ maioris pœnæ pro alijs criminibus ſubeundæ periurium committere auderet. Hoc autem adhuc non ſufficeret: quia detecto periurio vtrũq; crimen detegitur: nempe periuriũ, & id crimen, cuius quis apud iudicem accuſatur. Igitur non omninò conuincit argumentatio Thomæ, præſertim quòd ſunt aliquot crimina euidenter maiora periurio: vt hæreſis, idololatria: & tamen vbi agitur de his detegendis, reus ipſe per iuramenti religionẽ interrogatur.

tur. omniũ equidẽ controuersiarũ finis est iuramentum teste Paulo; quia id exigitur ad veritatẽ inquirendam: nec præsumendum erit, quòd reus alicui⁹ criminis delatus velit periurij crimen committere, illudq; iam commissis addere: atq; ita passim videmus reos in iudiciũ delatos, & de criminibus periurio maioribus interrogatos, palàm fateri culpam: quia non ità audent iam perpetratis sceleribus periurium addere: cuius quidem nulla est congrua satisfactio casu, quo tenentur interrogati respondere, nisi Reipublicæ, & proximo damnũ illatum restituerint: restitutio autem plerunq; quo ad rempublicam minimè fieri potest, nisi respõsio iurata, quæ periurium induxit, retractetur. Vnde fit, vt existimem alijs rationibus grauitatẽ periurij probandam fore: quæ dubio procul cõstat ex prima, quã modò adduximus, ratione: & ex alijs, quarũ meminit Guilielmus Peraldus in Summa de vitjs & virtu. 2. Tomo. tract. 9. 2. par. ca. 4. quo in loco duodecim rationes adducit, quæ grauitatẽ huius criminis ostendũt: prȩter quas illud est potissimè obseruandũ, quòd periuriũ fundit⁹ euertit humana cõmercia: omniũ enim actionũ humani cõuictus firmissimũ stabilimentũ est dictorũ, & cõuentorũ fides, quæ simpliciter violata maximũ damnũ infert, quãto magis idẽ cõtinget, si iuramẽto stabilita violetur: igiť de pœnis huius criminis acturi primũ de pœna simplicis periurij: secundò de punitione periurij in iudicio contingentis circa veritatis assertionem: Tertiò de blasphemijs tractabimus.

Primò deniq; loco præter culpã, quã periuri quo ad criminis reatũ cõtraxerunt, cuius ratio apud diuinũ tribunal examinãda est, puniendi sunt à iudicibus, & legibus publicis, nõ tantũ ecclesiasticis, sed & sȩcularibus: quod probat text. in. l. si quis maior. C. de transactioni. notat optimè Roma. in cõsi. 512. cuius & nos meminimus in Epitome ad 4. Decretaliũ librũ. 2. part. cap. 6. in principio, nu. 20. Nam & si Cȩsarea cõstitutio in. l. 2. C. de reb. cred. dixerit, iurisiurandi cõtemptã religionẽ satis habere vltorẽ ipsum deũ: Id tamen vel obtinet vbi nulla ex periurio fit iniuria proximo: vt Accursi⁹ & Doct. ibi existimãt: vel nõ cõuincit, nõ posse à principe laico periuria puniri in hoc sȩculo prȩter diuinã Dei punitionẽ: quemadmodũ & plura delicta in republica puniũtur, quȩ tantũ pertinẽt ad offensam diuinæ maiestatis: quod satis est manifestũ. Aut sanè Imperator, vt rationẽ redderet, cur periuria nõ puniãť grauissimè, pœna in quã corporali, p̃misit, hoc crimẽ maximã vltionẽ à Deo expectare, quãuis ab hoĩbus nõ ità seuerè fuerit punitũ.

Punitur tandem periurium simplex priuato præiudicium irrogans iure Pontificio pœna depositionis ab ordine. text. & ibi Doctores in cap.

(margin: 2)

cap.cùm nõ ab homine. de iudic.
3 notat Panormit.in cap.tua.de iure iuran.quinimò & periûrus beneficio ecclesiastico priuandus est per sententiam, non tamen est ipso iure priuatus.tex.optimus vbi gloss. & eius interpretes ità opinantur in cap.querelam.de iureiuran. glo.in cap.illud.de excessib.prælat. gloss. in cap.quicunq;.6.q.1. Abb. & alij in cap.2.de rescript.quo in loco Felin.Deti.& Ripa fatentur,hanc opinionem communem esse:idem asseuêrant,eam sequuti Ioan. à Selua de iureiuran. q. vlti. & in tract.de beneficio.3. part.q.2. Ioan. Bernardus in sua Practica. cap. 86. Cæsar. Lambert. de iure patron.1. part. 2. libr.q.9.art. 15. eandem veram esse censet Andre. Alciat. in dicto cap. cùm non ab homine. & probatur in cap.in nostra. de procurat. licet Rębuffus in tract. de pacificis possess.nu.218.velit tenere,periurũ priuatum esse ipso iure beneficijs ecclesiasticis, quæ iam tempore periurij obtinebat, quæ quidem opinio communi omnium sententiæ refragatur.Existimat tamẽ ipse Rebuffus collationem beneficij factã periuro esse nullam ipso iure:cuius opinionis authores sunt Abb. & Docto. in dicto cap. querelam. de iureiuran.Aufrerius in Capella Tolosan.q.17. Deti.in cap.dilecti.col. 2.de exceptioni.Feli.in cap.2.de rescript. colũ.3. & Nicolaus Milis in verb.periûrus.tex.optimus in cap. accedens.de accusat.Fredericus tamen in consi. 50. tenet contrariam sententiam:imò quòd hæc collatio nõ sit nulla ipso iure:sed rescindenda. Priori verò opinioni suffragatur, quòd periûrus sit infamis: vt paulò pòst tradetur : collatio autẽ beneficij facta infami,sit nulla ipso iure:reg.infamibus.de regul.iur.in 6.Ego quidem opinor,non omninò verum esse,quòd collatio beneficij facta infami sit nulla ipso iure: nam eam validam ante sentẽtiam fore tenuerunt Frederi.in dicto cõsi.50.Cardin.& Felin.in dicto cap. querelam. de iureiuran. idem Feli. in dicto cap.2. de rescript.col.3. & præmittit Calderi.consi.20.titu. de præb. probat text.vbi Innocent.in cap.inter dilectos.de excess.pręlat. nisi ea collatio fiat infami notorio infamia quidem iuris:tunc etenim collatio est nulla ipso iure:quemadmodùm explicant Abb.nu.6.in dicto cap.inter dilectos. idem Abb. in cap.super eo.ad finẽ. de electio. Felin. in dicto cap.2.nu.4.Ioan.de Selua in tract. de beneficio.3. part. q.3.col. 5. & hæc de infamia iuris: nam de infamia facti tradit Calderi.in dicto consi.20.de præbend.& post eum optimè Marti.ab Azpilcueta in cap.si quando.de rescript. col.52.Idcirco cautè dixit Rebuffus vbi suprà nu. 221. eius opinionem, & aliorũ, quos modò citauimus, procedere,quãdo quis esset per sententiam declaratus periûrus:& posteà fieret ei collatio:tunc sanè collatio ista nulla est ipso iure : non

aliâs.

aliâs. Quasi velit, tunc demum collationem factam periuro, & infami nullam esse, cùm infamia notoria sit. Atq; , vt rem istam tandem definiamus, ego existimo, collationem beneficij periuro factam nullam esse ipso iure, quando infamia hæc ex periurio notoria sit: nō aliâs. Item in alio & secundo casu, nempe cùm collatio beneficij periuro facta fuerit authoritate literarum Apostolicarum ad beneficia: harū siquidem literarum præcipua ratio est, quę à morum honestate procedit: idcirco non est collatio beneficij valida, imò nulla ipso iure censetur, si fiat harum literarum authoritate ei, qui infamis sit: secundùm Cald. in dict. consi. 20. & consi. 4. de accusat. Felin. in dict. cap. 2. colum. 3. de rescript. & in cap. inquisitionis. de accus. col. 2. Rebuffum in dict. tract. de pacificis poss. num. 222. his accedit, quòd alienum est à mente Romani Pontificis, infames ac periuros sub literis ad beneficia contineri: cùm potiùs ea velit clericis bonis moribus præditis conferri. Vnde placet profectò Calde. sententia in infamia iuris: item & in infamia facti.

Periurium item vtroq; iure Pontificio, & Cęsareo punitur pœna infamiæ. l. si quis maior. C. de transactio. cap. infames. 6. q. 1. glo. in dict. cap. querelā. de iureiur. modò periurium promissorium sit, atq; in iuramento promissorio contigerit: nam ex periurio assertorio infamis quis non efficitur. glo. in. l. Lucius. ff. de infamibus. gloss. in dict. cap. quicunq;. 6. q. 1. notat S. Thom. 2. 2. q. 98. art. 3. Bald. in rub. de iureiurā. Abb. in cap. testimonium. col. 8. de testib. vbi Feli. nu. 20. & Lamberti. de iure patro. 1. par. 2. lib. q. 9. art. 15. & Lanfrācus in cap. quoniā cōtra. de probationi. verb. testes. nu. 135. testantur hanc distinctionem communem esse: quæ tamen intelligenda est, vt periurium promissorium circa contractū infamiam irroget: iuxta dict. l. si quis maior. quæ in hac specie expressim hanc pœnam infert. cui conuenit Regia. l. 26. titu. 11. par. 3. & l. 2. titu. 5. part. 7. Quòd si quis in specie cap. debitores. de iureiuran. periûrus fuerit: quippe qui non soluerit vsuras, quas præstare promiserat, infamis non erit: vt notant Feli. in dict. cap. testimonium. nu. 21. & Lambertinus in dict. ar. 15. Periurium autem assertorium rei præsentis, vel præteritæ, iure ciuili punitur pœna criminis stellionatus, & ideo periûrus ad tempus exulat. l. vltim. ff. de crimi. stellionat. At periurium promissorium hanc etiam iure ciuili pœnam habet, vt præter infamiam periûrus contractus pœnam soluat, & actionem, omneq; conuentionis commodum amittat. dicta. l. si quis maior. vbi Doctor. communiter hoc adnotârunt. & in dict. l. 2. C. de reb. credit. Iason in. §. item si quis. in. 2. numer. 63. de actio. idem in. l. si duo patroni. ff. de iureiuran.

Ioan. à Selua de iureiurand. q. vltima. tradit vndecim periurij pœnas Chassanæ. in consuet. Burg. rub. 10. §. 12. quas apud ipsum lector facilimè legere poterit. Iure quidem Regio qui iuramentum promissorium violauerit omnia bona amittit, eaq; fisco Regis adiudicantur. l. 2. titul. 8. lib. 8. ordinat. Ex quibus præter alios intellectus, quos paulò antè tradidimus ad. l. 2. C. de reb. credit. apparet, posse, eandem constitutionem intelligi quo ad pœnam ordinariam: nam quantum ad extraordinariã frequenter periuria per humanos iudices puniuntur: sicuti notat gloss. in Authent. scenicas non solùm si fideiussores præstent. quam dixit singul. Curtius iunior in. l. si quis maior. C. de transactio. col. vlt.

Secundò agendum erit de periurio, quod in iudicio circa veritatis testimonium committitur. Si quis etenim in iudicio interroga-
5 tus alicuius controuersiæ causa dixerit testimonium aduersus veritatem, dubio procul falsum committit, falsiq; reus efficitur. l. 1. ff. de falsis. in principio, cap. 1. de crimi. falsi. l. nullum. C. de testib. Nec solùm committit falsum testis qui responderit contrarium eius, quod verè ipse sciebat: sed & is, qui interrogatus de aliqua re veritatem tacuerit, dixeritq; se nihil scire. quod probat text. in dicto cap. 1. cap. quisquis. & ibi gloss. 11. quæst. 3. Bald. in. l. data opera. numero. 29. C. qui accusar. non poss. gloss. in cap. cùm dilecti. de accusat. verb. plenam. & verb. meram. Felin. in cap. 1. de testibus cogend. numero. 3. Regia. l. 42. titulo. 16. part. 3. &. l. 1. titulo. 7. partit. 7. tacere siquidem vbi loquendum est, & loqui vbi tacere oportet, & est necessarium, peccatum erit secundùm Thomã, 2. 2. quæst. 73. articulo. 1. & Florent. 1. parte, titulo. 2. capitul. 4. §. 5. Quòd si testis interrogatus veritatem tacuerit forsan absque dolo, quippe qui homo integræ famæ, & opinionis de actu post longum tempus interrogetur, excusabitur planè ex præsumpta quadam simplicitate, licet constet illius actus scientiam eum habuisse: sicuti adnotârunt Riminald. in. l. qui accusare. C. de ędendo. colum. 2. & Antoni. Rube. consil. 16. potest autem testis falsum dicere testimonium in decẽ prædicamentis, quæ cõmemorat Azo in prooemio. C. eleganter Bald. in. l. data opera. nu. 31. C. qui accus. non poss. & sanè testis falsum dicens testimoniũ multis est nominibus execrandus. Nam & antiquitùs qui apud Romanos falsum testimoniũ dixissent è Saxo Tarpeio deijciebantur, vt author est Gellius lib. 20. Nocti. Attica. cap. 1. quo in loco Sex. Cæcilius magno Reipublicę malo existimat legẽ hanc duodecim tabularũ obsoleuisse. Acerbitas, inquit, plerũq; vlciscendi maleficij, bene, atq; cautè

cautè viuendi disciplina est. Item & Athenis in Areopago grauissimum exercebatur iudicium ψευδομαρτυριῶν, id est, falsorum testium autore Demosthene: tametsi Cicero in oratione pro L. Flacco Græcorũ fidem in dandis mutuis falsis testimonijs maximè improbet. Quibus concinit quòd Euripides in Iphigenia Taurica scribit: Græcia nequâquam nouit fidem. Etiam si Atticus testis prouerbio dictus sit is, qui probatissimus, & incorruptissimus est. Sicuti & Attica fides: etenim Velleius Paterculus, adeò, inquit, certa Atheniensium in Romanos fides fuit, vt semper, & in omni re quicquid syncera fide gereretur id Romani Attica fide fieri prædicarent. Sic Græca fides pro certa fide adsumitur apud Ausonium ad Paulum. & de Philone villico suo inquit: mutuatur ad Græcam fidem. apud Plautum in Asinaria Greca fides dicitur vbi nõ verbis, nec stipulationibus, sed præsenti pecunia res agitur. Diem, aquam, solem, lunam, noctem, hæc argento non emo. Cætera, quo volumus vti, Græca mercamur fide: id est numerata pecunia. Quæ forsan deflecti possunt in id, vt periro niam dicta esse censeantur: ideoq́ existimemus præsenti pecunia rem agi, quòd fides Græca parũ cõstans sit, & improbatissima. Pœna autẽ deiectionis è Saxo Tarpeio iam pridẽ obsoleuit: siquidẽ & Modestinus respondit in. l. si diutino. §. vlt. ff. de pœnis, nõ posse quẽ sic dãnari, vt de Saxo præcipitetur. Titus Liuius lib. 29. scribit, Marcum Liuiũ, C. Claudium collegam Censoriũ equum vendere iussisse, quòd summæ notæ erat duarum rerum causa, quarum pręcipua fuit, quòd aduersus eum falsum testimonium dixisset. De pœna itẽ falsi testis tradit Strabo li. 15. apud Indos falsum testẽ extremis decurtari. Iosephus etiã autor est lib. 4. Antiquit. cap. 6. Mosaica lege cautũ fuisse, vt testis falsus ea pateretur, quæ is cõtra quẽ falso testificatur, passurus esset. eadẽ lex constat cap. 19. Deuteronomij. Primus autẽ omniũ Charondas testi falso mulctã indixit: quemadmodũ meminit Aristoteles lib. 2. Ethicor. cap. 10. huius criminis grauitatẽ ostendit Salomon Prouerb. cap. 6. testem, inquit, fallacem odit Dominus. Et rursus cap. 25. Homo qui contra proximũ suũ loquitur falsum testimoniũ iaculum est, gladius, & sagitta acuta. Quòd si testis verum dixerit, pecuniam tamen ex ea causa acceperit, vt scilicet testificaretur, falsi adhuc pœna tenebitur. gloss. in. l. 1. §. 1. & ibi Barto. ff. de falsis. Abb. in cap. 1. de crimi. fals. idem Abbas & Felin. nume. 30. in cap. licet. de probatio. Hippoly. in dict. l. 1. §. 1. de fals. Iason in. l. Diuus. numero. 27. ff. de re iudicat. Docto. in cap. 1. de testib. quorum opinio magis communis est, mihi tamen non omninò placet: video etenim crimen falsi non posse con

uenire his, qui verum dixerint: atq; ideo testis, qui falsum absq; pecuniæ munere, & corruptione testificatus fuerit, falsi crimine notabitur: non sic testis, qui licet pecuniam, vt testificaretur recepit, nihilominùs verum dixerit, nam falsi reus non erit. Sic Philippus Detius in cap. 1. de testibus. tenet, hunc testem non esse puniendum falsi pœna: sed alia extra ordinem arbitrio iudicis: cuius opinio. l. styli. 115. probatur. nõ inficior grauius esse crimen, si quis simul pecuniã acceperit, & falsum dixerit, quàm si pecuniã tantùm acceperit, verũ autẽ fuerit testificatus, aut falsum absq; pecuniæ receptione: attamen vt locus sit crimini falsi, & eius pœnis, oportet quòd testis falsum dixerit testimoniũ. Sed & si quis testimoniũ dixerit in iudicio contrariũ tamẽ ei, quod iuratus extra iudiciũ dixerat, falsi itẽ pœna tenebitur secundùm Bart. in. l. eos. vltima columna. ff. de fals. Tyndarum in tractat. de testibus. cap. 11. Matthæ. de Afflict. in consti. Neapolita. libro. 3. titulo de periurijs. numero. 14. quorum opinio admodùm est dubia: imò mihi falsa videtur. Nam si quis extra iudicium etiam cum iuramento contra veritatem responderit, non punitur ordinaria pœna falsi: sicuti notat Albericus. 2. parte statut. quæstio. 147. idem contra Barto. tradit Hippolyt. in dicta. l. eos. numero. 11. Bald. in cap. 1. §. si enim. Quid sit inuestit. in feud. colum. 2. Atque Alexand. in consilio. 74. libro. 1. scribit communem opinionem esse Bartolo contrariam. Felin. etiam à Barto. discedit in capitul. cùm in tua. de testibus. vbi extra iudicium responsio data est absque iuramento: nam si quis iuratus respondisset falsum etiam extra iudicium ipse Felin. Barto. sententiam defendit, vt pœna falsi locum habeat. Ego verò fateor, periurum hunc esse, & pœna periurij puniendum fore, non pœna falsi: quasi ea tantùm admittenda sit contra testem in iudicio falsum: quod Albericus in dict. quæstio. 147. significare videtur: tametsi Alexand. Hippoly. & alij, qui Barto. sententiam improbârunt, expressim loquantur quando extra iudicium absque iuramento quis respondisset contrarium eius, quod modò in iudicio testificatur. Nec me præterit, in hac specie quoties quis contraria responderit primò quidem extra iudicium iuramento præstito, ac demum in iudicio per solenne testimoniũ coram iudice, hoc posterius responsum non esse admittendũ, nec fidẽ ei exhibendã propter manifestũ periuriũ, quemadmodũ ipse tradidi lib. 2. Variar. Resolutio. cap. 13. num. 7.

Testis autem, qui falsum dixerit testimonium, punitur iure Pontificio si clericus sit depositione,
6 & detrusione in monasterium,

vt ibi

vt vbi pœnitentiam tanti sceleris agat secundùm Panormit. in cap. 1. de crimi. fal. text. optimus in cap. si episcopus. 50. distin. nisi clericus ex officio iudicis tunc puniendus sit nulla constituta contra eum accusatione: quia in hoc casu punitur pœna extraordinaria iudicis punientis arbitrio. text. & ibi gloss. in. §. presbyteri. 5. quęst. 6. Sic & iure ciuili dicens falsum testimonium, si puniatur à iudice ex officio citra accusationem: quia apud eum dixit falsum testimonium, extra ordinem arbitrio iudicis punitur: non ordinaria pœna. l. nullum. & ibi gloss. C. de testibus. l. vlti. titulo. 16. parte. 3. notat Ioan. Ferrari. in Practica in rubr. de forma iuramenti testis. colum. 3. quòd si iudicio ordinario accusationis actum sit contra testem falsum, punitur is falsi criminis pœna: quæ traditur in. l. 1. §. vltim. ff. de falsis. probat text. in. l. eos. ff. eo. titulo. l. 13. titulo. 8. libro. 2. fori: vt tandem pœna falsi in homine libero sit deportatio, & omnium bonorum publicatio: in seruo autem vltimum supplicium. Sed si quis in causa capitali falsum aduersus reum testimonium dixerit, puniendus erit eadem pœna, qua puniretur reus ipse, si criminis cõuictus foret. text. in. l. 1. §. 1. & ibi Bart. ff. de sicarijs. cuius meminêre Bald. in cap. 1. in principio, de pace tenend. & eius violatori. columnn. vltima. Iason in. l. & si legibus. C. si contra ius vel vtilitat. pub. & in. l. si duo patroni. §. vlti. ff. de iureiuran. Felin. in cap. sicut. de testibus. Chassanæ. in consuetud. Burgundiæ, rub. 10. columna vltima. text. optimus in cap. satis. 33. quæst. 5. cuius mentionem fecit Aretin. in cap. super his. de accusationib. numero. 24. idem gloss. sensit in cap. Rex debet. 23. quæst. 5. est & in his regnis hac de re egregia decisio in. l. 83. Tauri. cuius & nos obiter meminimus libr. Variarum Resolutio. 2. cap. 9. probat hoc ipsum tex. Deuteronomij cap. 19.

Pœnæ verò statutæ aduersus falsos testes non admittentur, nec admittendæ sunt vbi testis falsum dixerit in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiã actus pertinent: tunc etenim pœna extraordinaria puniendaest falsitas ista: quemadmodùm notat Speculator titul. de teste. §. 1. versi. item quòd aliquid de suo. numero. 87. & ibi Ioan. Andre. Angel. in. l. Lucius. ff. de his, qui not. infamia. Hippoly. in singul. 76. Innocen. ante alios in cap. fraternitatis. de hæret. cui sententiæ suffragatur quòd falsitas minimè punitur, si contingat in his, quę siue vera siue falsa sint, nemini nocere possunt. glo. in. l. damus. C. de fals. quã Doct. inibi sequuntur, & Soci. cõsi. 104. lib. 1. Hippo. in. l. 1. §. præterea. ff. de sicarijs. num. 14. idem & Socin. in consi. 185. lib. 2. qui hanc opinionem testificatur communem

esse. Est & ad hoc ipsum gloss. Abbas, Imol. & Doctor. in cap. quanto. de iureiuran. verb. nomine patris. notat Antoni. Rube. consi. 16. Item punitur pœna falsi is, qui testem ad dicendum falsum testimonium induxit, aut testem munere, & dono corrupit, vt aduersus veritatem testificaretur. l. 1. ff. de fals. Regia. l. 1. titu. 7. part. 7. vbi expressim hoc probatur. Nec tamen ex hoc causam amittit: siquidem is tantũ ius litis, & causæ perdit qui falsum committit circa acta causæ: non qui circa testes ipsos, aliáve instrumenta, quæ ad causæ acta nõ attinẽt: tex. in. l. in fraudem. §. quoties. ff. de iure fisci. quem ità Bart. ibi intellexit. quem sequitur Benedict. à Plumbino in. l. qui agnitis. ff. de except. rei iudicat. col. 15. tradit Hippo. in rub. C. de probatio. num. 186. cum sequentibus: & est hæc opinio communis secundùm Alexan. & Iaso. in. l. diuus. col. 4. ff. de re iudi. & Deti. in cap. cùm venerabilis. de excep. num. 30. qui tamen conatur aduersus Bart. distinctionem disputare.

Lege Regia testis falsum dicens testimonium punitur pœna quadã satis extranea: Nam ei extrahuntur dentes, non quidẽ omnes, sed quinta eorum pars, etiam si hoc testimoniũ dixerit in causis ciuilibus. l. 3. titu. de falsis, lib. 4. fori. quam legem ipse video in praxi admissam esse, siue iudex ad punitionem istam procedat ex officio, siue ad accusationẽ alicuius. Quidam opinantur lege veteri huius regni, testi falso omnes dentes extrahendos fuisse: atque ità legem obtinuisse in hæc verba: Quitenle los dientes. Idque iustissimum fuit: & tandem adiectis literis paulum corrupta dictione scriptũ fuisse: Quintenle los dientes. Qua de re nihil certum affirmare audeo.

His verò, quæ de puniendis periurijs diximus, illud est adijciendũ, quòd periûrus ratione iuramenti de calumnia non est puniendus,
7 nec aduersus eum procedi potest per viam inquisitionis, nec per modum accusationis: quia satis Deũ vltorem habet: qua in specie intelligenda est. l. 2. de reb. cred. secundùm gloss. in princi. Inst. de pœna teme. litigãt. verb. religione. quod expressim adnotârunt Bald. in cõsi. 299. lib. 5. Frederi. consi. 23. Rebuffus in tract. de pacificis possess. nu. 219. quorum ratio ea potissima est, quòd sit facilis humana memoria, etiam in factis proprijs: atque ideo licet quis iuramentũ in iudicio præstiterit de calumnia, & victus fuerit, non ex hoc arguitur, eum periurum fuisse. Imò si locus foret accusationi, aut inquisitioni ad punitionem periurij ex iuramento de calumnia commissi, profectò mille quotidie proponerentur accusationes aduersus periuros, totidemque inquisitiones à iudicibus ex officio instituerentur: quæ quidem res satis esset in Republica perniciosa,

ciosa, quippe quę daret ansam multis calūnijs, & delationibus. Non inficior, periuriū à iuramento calumnię procedens puniendū fore, quoties per ipsius iurantis confessionem, aut per euidentem probationem constaret, iurantē vel in iuratione ipsa, vel aduersus eam calumnia vsum fuisse. cap. vlt. de iureiuran. in. 6.

Tertiò de blasphemijs agendum erit: nam eas ad periuria, & temeraria iuramenta quidam existimant pertinere: cùm plerunq; potiùs sint
8 execrationes quædam. est autem blasphêmus qui negat aliquid de Deo, quod ei conueniat: aut tribuit Deo aliquid, quod ei nequâquam conuenit: quemadmodùm S. Thomas explicat. 2. 2. q. 13. art. 1. & ibi Caietañ. Syluest. verb. blasphemia. q. 1. Nam blasphemiæ nomen significare videtur quandam derogationem alicuius excellentis bonitatis, maximè diuinæ. Atq; ideo blasphemus est qui diuinæ maiestati derogat, eius potestati, aut bonitati detrahens. Et hæc quidem propriè, impropriè etenim quodlibet conuitium in Deum prolatum, & itidem contumelia maledictióue in ipsum Deum, aut virginem matrem, aut sanctos blasphemiæ nomen habent. Probatur equidē hæc ad blasphemiæ crimen pertinere in cap. 2. de maledicis. notant Anania ibi: Bart. in. l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur. idem in consi. 274. quidam Pellinus. Socin. consi. 102. lib. 1. Matthæ. Afflict. in constit. Neapoli. de blasphemis. colum. 3. Thomas Grammat. decis. 50. Bart. Socin. consi. 119. lib. 4. quorum opinio communis est, & eam rationem habet, quòd maledictio, aut imprecatio Deo minimè conueniat, quippe cui nullum posit malum contingere, aut nocere. Idem de conuitio respondendum erit: cùm id tendat in derogationem diuinæ maiestatis, & excellentiæ. Præsertim hoc constat ex blasphemiæ definitione, quam tradit Hugo de sancto Victore lib. de fructu carnis, & spiritus, cap. 6. ità scribens: Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione honoris diuini vituperium, aut conuitium. Diximus autem priorem definitionem ex S. Thoma ad Blasphemias propriè pertinere: quæ vel negant aliquid de Deo, quod ei maximè conueniat, vel tribuunt Deo, quod ab eius excellentia est omninò alienum: & item distinximus proprias blasphemias ab improprijs: quæ & si maximis pœnis sint puniendæ, admodumq; blasphemiæ nomen habere debeant: non tamen veræ blasphemiæ sunt: quia directè nō tendunt ad derogationem diuinæ potestatis, & eius excellentiæ: vt quidam existimant, tametsi ego censeam, eas blasphemias in Christiana republica eodem iure, eisdemq; constitutionibus cum alijs adæquandas fore. Nam eas verè blas-

phemias esse opinor, quicquid alij dixerint, etiam iuxta Thomæ definitionem: siquidem nec maledictio, nec conuitium Deo possunt aliqua ex parte conuenire. Ex his oportet aliquot speciales examinare vulgi in iram excandescentis sermones, qui multis nominibus sunt execrandi: sed tamen refert censere, an sint veræ blasphemiæ, vt locus sit Regijs pragmaticis constitutionibus, alijsq; pœnis iure communi aduersus blasphemos in Deum statutis: quod satis vtile apparet.

Primò quidem deducitur, an blasphemus sit qui dixerit: hoc fiet à despecto de dio: sicuti Doctores Itali referunt: & Baldus in consilio. 476. libro. 3. incipit: ille qui dicit. in ea est sententia, vt opinetur,
9 hæc verba ad blasphemiam non pertinere: quia potiùs sunt iniuriosa verba, eumq; sensum habere videntur: quòd sicut multa mala fiunt Deo nolente speciali concursu, & quæ diuinæ maiestati displicent: ità & hoc malum fiet, etiam si Deo displiceat. quibus verbis non derogatur immensæ Dei potestati: atque ità sequitur Baldum Alexand. in additionibus ad Bart. in dicta. l. apud Labeonem. §. ait præter. & Felin. in procœmio Decretal. colum. 4. idem notauerat Angel. in. l. his verbis. §. 1. ff. de hæred. instit. contrarium tamen plerisque visum est iure verius esse. Nam isthæc verba nullo pacto possunt à culpa blasphemiæ excusari: siquidem manifestè tendant in derogationem potestatis diuinæ: quasi blasphêmus velit, id agendum esse, etiam si Deus omnipotens noluerit: quo quidem sensu omnipotentis Dei maiestas læditur. Et prætereà etiam si hic sensus abesset, non potest aliter his verbis aptari interpretatio, quin in contemptum diuinæ maiestatis, eiusque potestatis pronuntiata censeantur: quo fit, vt Baldi sententiam falsam esse existimauerint Imola in dicta. l. his verbis. §. 1. ff. de hæred. instit. Socin. in dict. consi. 102. lib. 1. Boërius decisione. 301. Thomas Grammati. in dict. decis. 50. quo in loco testatur ità in Regio Neapolitano Prætorio pronuntiatum fuisse. Quibus accedit Pragmatica huius Regni constitutio, quæ prima est: & inter alia, quæ ad blasphemiã pertinent, hæc verba connumerat: à despecho de Dios.

Secundò, vt ad alia verba accedamus, quæ in eadem constitutione continentur, hinc possumus considerare, an illa verba: abnego Deũ: nõ credo in Deũ: sint blasphema: & dubio procul si ad falsam affirmationem, aut negationẽ referantur, Apostasiæ crimen inducunt: Nam qui ait, se nõ credere in Deũ, nisi id quod falsum est verum sit, iam Deum diffitetur. Imò & si hæc execratio ad verum referatur: minimè congrua iuratio est. quo-

quoniam Deus sub hac forma nō allegatur in testem: sed potiùs eius nomen blasphematur. scelestissimum enim crimen est Deum, cuius nutu conditi sumus, cuius prouidētia gubernamur, abnegare: & quod prodigiosum est, Deū ipsum renegare. aduersantur sanè hęc verba confessioni fidei: atque ideo etiā si ad veritatis confirmationem his vteretur verbis, blasphemus est iudicandus, quippe qui Deum in testem non adducat illius veræ negationis, aut assertionis: sed potiùs diuinæ maiestati tribuat, quòd aliquo casu ea temerè negari possit.

Tertiò in eadem Regia constitutione subsequitur aliud verbum: nempe, mal grado aya Dios: quod manifestam habet blasphemiæ culpam. tribuit etenim blasphemus hic Deo id, quod est omninò ab eo alienū. quia Deo nihil mali potest contingere.

Quartò eadem cōstitutio subdit idem de hac imprecatione: No ha poder en Dios. Quæ potestati Dei omnipotentis aduersatur: ideóque blasphemia censetur, pœnisque eius punitur.

Quintò idem inibi dicitur de hac oratione, Pese a Dios. Deū tędeat: displiceat Deo: non enim cōuenit displicentia Deo, nisi de his, quę ab hominibus prauè, & aduersus eius præcepta committuntur. qua ratione detrahit excellentiæ diuinæ qui hos humanos affectus illi tribuit. Et prætereà hoc verbum hominis est ægritudinem sui animi respuentis in Deum quasi Deus nostris afficiatur perturbationibus: & odiū quis Deo aduersus homines tribuat, quos diligere maximè præcepit. Hæ sanè quinque imprecationes in dicta constitutione Regia maximè improbantur, & puniuntur, vt blasphemiæ.

Sextò hinc deducitur quid dicendum sit de ea oratione, quæ irascēti animo in hunc modum pronūtiatur, per Dei vitam: Hispanè, por vida de Dios. Nam apud Toletū Carolus Cæsar anno vigesimoquīto statuit hanc orationem eandem habere pœnam, quæ per pragmaticam constitutionem fuerat contra blasphemos statuta. Et profectò hęc oratio non habet eum sensum, quem illa, viuit Deus: quia cùm dicimus per dei vitam, non inuocamus simpliciter deum in testem: sed est execratorium verbum: quēadmodùm & illud: per vitam patris. etenim salutem patris quis in pœnam adstringit, & vltionem, si aliter res est, quàm is affirmat. vnde blasphemia est maxima per dei vitā iurare, aut execrari. Quia ipsam dei vitā designat qui ita execratur vltioni, ac si deus de se ipso supplicium sumere posset. deinde ex his verbis significatur vitam dei posse finiri, & eum mortalem esse. quod admodùm blasphemum est.

Septimò patet, cur ad blasphemiam referenda sint verba illa: deuoueo deo, de bodo a dios. quorū

miv.1525.

eadem Toletana constitutio, & Regia respōsio meminit ea exęquans præcedentibus. Nam hęc verba ferè eundem sensum habent, quem illa, descreo: nō credo in deum: abnego deū. Forsan ista verba, deuodo a dios, Latinè reddi debent: deuoto deum, id est maledico deum. Nam Augustinus lib. quæstionum super numeros cap. 40. deuotare maledicere interpretatur ex vulgi vsu, & interpretatione, vt anathematizare apud Marcum cap. 14. Petrus cœpit anathematizare, & iurare: quia non noui hominem. Iurauit enim Petrus per execrationem maledictionem sibi imprecatus, si nouisset hominem. Quod iuramentū grauissimum est, vt testis est Augustinus super Psalmo septimo. Illa autem oratio: voueo deo. non tam ad iuramentū, quàm ad expressum votū pertinet. quam ob rem cùm hęc verba ad futurum aliquid referuntur, quod pollicemur, voti formam, & speciem habēt: ideoq; tūc ad voti materiam attinent: & inspiciendū est, quid fuerit promissum. At si nihil promittatur futurum, sed velut iuratoria verba proferantur assertionis, aut negationis, ineptissima loquutio est. cùm deus in testem minimè allegetur.

Octauò eadem Regia responsio sub eisdem pœnis prohibet iuramēta per mēbra Christi. Quia hic potiùs blasphemia cōtrahitur, quàm iuramentum. quemadmodùm etenim cùm quis per dei vitam iurat, execrationis forma vtitur in eum sensum, vt dei vita in discrimine cōstituatur, si quod affirmatur verū nō sit: ita & qn̄ quis vtitur his verbis, per caput Christi & similibus: capiti dei malum imprecatur si falsitas assertioni subsit. atq; ideo hæc formula execrandi vel ad blasphemiam attinet, vel ineptissima est plurimùm maiestati diuinæ derogans. de hac verò iuratione paulò antè diximus, cùm tractauimus eā quæstionē: an liceat iurare per mēbra Dei.

Nonò hinc patet qua ratione huius regni pragmatica constitutio, quę prima est, easdem pœnas inflixit his, qui de Virgine intemerata, deiparaq; Maria eadem verba dixerint quæ de deo ipso dicta blasphemiam inducunt. Nam, vt scribit S. Thomas in. 2. 2. q. 13. ar. 1. Sicut deus in sanctis suis laudatur, in quantū laudantur opera, quæ deus in sanctis efficit, ita vt blasphemia, quæ confertur in sanctos in deum consequēter tendit: præsertim si in beatissimam Virginem Mariam. vnde maxima ratione præfata cōstitutio stabilita est ad coërcendas improbissimorum hominum linguas. Nam & l. 3. tit. 28. part. 7. duplo maiorem pœnā statuit in blasphemātes sacratissimam Virginem, quàm cęteros sanctos.

Decimò eodem iure constat, iurationē istam: per intemeratam deiparæ Virginitatē: esse omninò improbam. Nec enim deus hîc in testem

ſtem adducitur alicuius veritatis: ſed execratio eſt linguæ temerè in irã excandeſcentis. Vnde Carolus Cęſar Hiſpaniarum Rex apud Madritium anno quingẽteſimo vigeſimooctauo. l.68. ſanxit, hanc temeritatem puniendam eſſe pœnis ſtatutis aduerſus blaſphemos in dict. pragmat. 1. & in conſtitutione Toletana anni vigeſimiquinti.

Vndecimò eadem Madricia lege improbantur iurationes iſtę: & blaſphemiæ: eiſdẽq́; pœnis veteris pragmaticæ, ac Toletanę legis puniuntur: videlicet, Abnego fidem: aut chriſma, quod recepi: Reniego de la fe: o de la chriſma, que recebi. quæ quidem verba ad manifeſtam blaſphemiam pertinent, & ad infidelitatem. Item illa eadem lege ad hunc & eundem modum puniuntur. Sicuti Deus eſt veritas: vt deus eſt filius Virginis Marię: hę ſiquidẽ ęquiparationes noſtrarum veritatũ cum diuinis, blaſphemiæ nomen habere videntur. Quam ob rem dũ falſitas ſub his iurationibus affirmatur, fœdiſsimum eſt periurium cum blaſphemia coniunctũ. quòd ſi affirmatio veri veritate polleat, adhuc non fugiunt, qui hiſce verbis vtuntur, blaſphemię crimen, & culpam: quemadmodùm hæc eleganter explicat Dominicus à Soto in Relectione de iuramento. cap. 6. ſcribens in hunc ſanè modum: Nã quãuis veritas, vt aiunt philoſophi cò quòd adæquatio rei ad intellectum in indiuiſibili conſiſtit, non recipiat magis, nec minus: tamen quia veritates æternæ, & diuinæ ipſiſsimę ſunt, inacceſſæq́; veritates, ac ſubinde principium, & finis creaturarum omniũ, nulla noſtrarum veritatum cum illis eſt comparanda. Imò eſt quædam hæc nõ infima blaſphemię ſpecies, quę vel à noſtra ſuperbia procedit: vel noſtra inflammatur iracundia: dum tantam nobis fidẽ pręſtari affectamus, qui & decipi ſolemus, & decipere, quanta inuertibili debetur veritati diuinæ.

Duodecimò verè ex his colligitur, verum eſſe quod Socin. reſpondit in conſil. 119. libr. 4. dicens, blaſphemiam eſſe, ſi quis in Chriſtianam fidem aliquid iniuriosè obiecerit, quod eius auctoritati, & certitudini deroget: quaſi verè in deũ ipſum fidei auctorem, & patronum dictũ eſſe videatur. Cùm fides Catholica ab auctore ipſo certitudinem infallibilem habeat.

Blaſphemi autem olim veteri lege pœna mortis puniebantur. Leuit. cap. 24. Qui blaſphemauerit nomen domini morte moriatur: lapi-
10 dibus opprimet eum omnis multitudo, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Sic & propter blaſphemiam Senacherib angelus domini vna nocte totũ exercitum percuſſit: ipſeq́; à filijs poſteà interfectus eſt. 4. Reg. cap. 19. varias autem punitiones diuinę vindictę blaſphemis illatas cõmemorant Chaſſanęus in conſil. 1. nu. 68. & ſequentibus: & Boë-

Boërius decisione.301.tametsi quãdoq; posit crimen hoc culpam habere venialem: nẽpe cùm quis non aduertens, verba, quæ pronuntiat, esse blasphemiã, ex aliqua pasione in ea prorumpat eorum significationẽ minimè considerans. Nam hoc casu peccatũ veniale tantũ cõmittitur. Quòd si quis aduertat, verba, quæ effutit, blasphemiã esse: minimè excusatur à peccato mortali ex iracundię impetu: sicut nec ille, qui eadẽ affectus pasione aliquem occideret secundũ Thomam.2.2.q.13. art.2.ad finẽ. Habet autem blasphemia grauitatẽ infidelitatis: vt scribit idem Thom.dict.q.13.art.3. opponitur etenim cõfesioni fidei: & tamen, quẽadmodùm inibi explicat Caiet. de ratione blasphemię nõ est sentire in intellectu, aut dicere ex eodẽ intellectus errore aliquid falsum de Deo. Qui enim blasphemat, licet nõ sentiat, nec intellectu perceperit, falsum esse quod dicit, dicendo tamen induit personã sentientis sic esse, vt ore pronuntiat. & deinde quia sentire falsum de Deo, & dicere de Deo falsum contingunt super materia indebita, & habent obiectũ ipsam fidem: vtrũq; sentire, & dicere ad grauitatem infidelitatis pertinẽt: tametsi dicere falsum de deo nõ sit vera infidelitas, sicut est sentire de deo falsum: habet tamen grauitatẽ ex materia, & hęc grauitas pertinet ad infidelitatẽ propter obiectum fidei: & præterea eò quòd eadem ratione actus hic sit per se malus, atq; opponatur perfectę cõfesioni fidei. propriè autem, & verè vt sit blasphemia infidelitas, necessariò exigit intellectus errorem, nẽpe, quòd quis sentiat falsum de Deo: cùm posit blasphemia contingere salua fide absq; falsa opinione de Deo, exercendo solam detestationem voluntatis. Nã sicut in fide duo contingunt scilicet: assentire articulis fidei: & dicere exteriori loquutione, vel interiori ea, quæ sunt fidei: quorũ primũ pertinet ad ipsam fidem: secundũ ad confesionem fidei: iuxta illud, Credidi propter quod loquutus sum. ita in infidelitate inueniũtur duo: primũ quidem dissensus ab his, q̃ sunt fidei: secũdum, dicere intus, vel exteriùs contraria his, quæ sunt fidei. Prius horũ spectat propriè ad infidelitatis vitium, & illius species est: atq; in errore intellectus consistit. Posterius autem ad blasphemię vitiũ attinet: ita quòd blasphemia propriè contingit dicẽdo intus, vel exteriùs aliquid cõtra Deum. Deinde quia in materia morali cùm de actibus est sermo, intelligitur de voluntarijs: idcirco blasphemia consistit in dicẽdo voluntate, & sponte contra Deum. Quemadmodùm Caietan. explicat in dict. q.13. arti.1. qui ad maiorem huius quæstionis elucidationẽ scribit, posse blasphemiam cum fide, & sine fide contingere: atq; vtroq; modo non tantùm actu, & verbo exteriori: sed etiam interiori. Potest siqui-

ſiquidem quis credens deũ omnipotentem eſſe, velle dicere ſecum, vt iniuriam deo faciat, quòd deus nõ poteſt aliquid, & in hoc mẽdacio delectari. Quia poteſt oppoſitũ eius, quod ſcit, & credit, concipere, quamuis non poſsit tali oppoſito aſſentire. omnis autem blaſphemia quia eſt voluntaria, procedit à voluntate mala: non tamẽ omnis blaſphemia contingit cum voluntate affecta ad derogandum diuinę excellentiæ, & maieſtati. ſicut & credere in deum eſt voluntarium: non tamen ſemper procedit à voluntate affecta charitate dei. Vnde malitia iſta, & affectus derogandi per blaſphemiam diuinæ excellentiæ ſe habet ad blaſphemiam, ſicut charitas ad fidem. Hinc ſanè fit, vt blaſphemia poſsit contingere exterius, & interius ſecundũ ſolam voluntatem ſimplicem abſq; affectu derogandi maieſtati, & excellentię diuinæ. Hanc appellat diuus Thomas blaſphemiam ſecundum ſolã opinionem intellectus. Aliter etiã blaſphemia datur cum effectu deteſtandi deum, & inferendi ei iniuriam, ac derogandi maieſtati diuinę, & eius excellentiæ: & ſic cum affectu deteſtationis: & hęc à pręcedenti diſtinguitur ex ipſa malitia. vtraq; autem blaſphemia ſi exteriùs non erumpat, cordis tantùm eſt: ſi verò actum exteriorem habeat, exterior blaſphemia cenſetur: quod ipſe Thomas explicat in dict. art.1. blaſphemia verò non credentis in Chriſtũ: id eſt Sarraceni, Turcæ, alteriúſve infidelis eſt ſolũ blaſphemia ſecundum ſe. quia quãdo blaſphemus non credit contra deum ſe dicere, ſolùm eſt blaſphemia ex partę dei blaſphemati. Blaſphemia ſanè illius qui credit in Chriſtũ eſt blaſphemia ſecundum ſe & ſecundum blaſphemantem: ac per hoc perfectior eſt blaſphemia ſine infidelitate, quàm cùm ipſa infidelitate cõiuncta. Nam vt inquit Petrus 2.cap.2. melius erat eis veritatẽ non agnoſcere, quàm poſt agnitam retroire. atq; ita Caietan. adnotauit in dict. q.13. art.3.

¶Iure Pontificio blaſphemia punitur publica pœnitentia: & ſi fuerit blaſphemus laicus iniungitur iudici ſęculari, vt eum puniat pœna pecuniaria: text. in cap.2. de maledi. Synodus autem Lateranenſis ſub Iulio ſecundo cœpta, & deinde ſub Leone decimo continuata, ſeſsione.9. aduerſus blaſphemos crimen hoc maximè deteſtata pœnis grauiſsimis inſequitur, his quæ ſequuntur verbis.

Ad abolendam verò execrabilẽ blaſphemiam, quæ in maximũ diuini nominis, & ſanctorum contemptum ſupra modum inualuit, ſtatuimus, & ordinamus, vt quicunq; deo palàm, ſeu publicè maledixerit, contumelioſiſq;, ac obſcœnis verbis dominum noſtrum Iẽſum Chriſtum, vel glorioſam Virginem Mariam eius genitricem expreſsè blaſphemauerit, ſi munus publi-

publicum, iurisdictionémve gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima, & secunda vice dicti officij: si tertiò deliquerit, illo eo ipso priuatus existat.

Si clericus, vel sacerdos fuerit, eo ipso quòd de delicto huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcunque habuerit fructibus applicãdis vt infrà, vnius anni mulctetur. Et hoc sit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secũda verò si ita deliquerit, & cõuictus fuerit, si vnicũ habuerit beneficium, eo priuetur. Si autẽ plura, quod ordinarius maluerit, id amittere cogat̃. Quòd si tertiò eius sceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus, ac beneficijs omnibus, quęcũque habuerit, eo ipso priuatus existat: ad eaque vlteriùs retinẽda inhabilis reddatur: eaque liberè impetrari, & conferri posint. Laicus verò blasphemus, si nobilis fuerit, pœna vigintiquinque ducatorum mulctetur, & pro secũda vice quinquaginta fabricæ Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe applicandorũ, & alijs, vt infrà deducitur. Pro tertia verò nobilitatem perdat. Si verò ignobilis, ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quòd si vltra duas vices publicè blasphemus depræhensus fuerit, mitra infami per integrum diem ante fores ecclesiæ principalis mitratus stare cogatur. Si verò pluries in hoc ipsum peccatũ lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitriũ. In foro autem cõscientię nemo blasphemiæ reus absque grauisima pœnitẽtia seueri confessoris arbitrio iniuncta posit absolui. Qui verò sanctos reliquos blasphemauerit arbitrio iudicis rationem personarum habituri mitiùs aliquanto puniri volumus.

Statuimus etiam, vt sæculares iudices, qui contra tales blasphemiæ conuictos non animaduerterint, eosque iustis pœnis minimè affecerint quãtum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxij eisdem quoque pœnis subijciantur. Qui verò in illis inquirendis puniendisque diligẽtes, & seueri fuerint pro qualibet vice decem annorum indulgentiã cõsequantur, & tertiam partẽ mulctæ pecuniarię habeant. Quicunque verò blasphemãtem audierint, eũ verbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculũ suum id fieri posse continget, eundemque deferre, vel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu sæcularem intra triduum debeant. Quòd si plures dictũ blasphemantem simul audiuerint, singuli eum accusare teneantur, nisi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio.

Quos omnes in virtute sanctę obedientię hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in suis domibus, ac cæteris prę missa omnia seruari, & exactisimè exequi mãdẽt, ac faciant, vberrimã ab ipso domino

no Deo tam boni operis, ac pij mercedem habituri. Similemq́ annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede consequuturi cum tertia parte mulctæ, qua dictus blaspemus plectetur, quoties tale scelus puniēdū curauerint: quā quidē indulgentiā, & reliquā tertiā mulctę partē accusatori blasphemi nomen deferenti similiter concedi, & asignari volumus: alijs pœnis contra huiusmodi blasphemos per sacros Canones expresis nihilominùs in suo robore manentibus. Hactenùs synodus ipsa Lateranensis.

Sed quia pœnam dicti cap. 2. de maledic. laici tantùm non clerici subire debent secundum Ioan. Andream, & Abb. ibi. & Hostien. in summa de maledicis. §. blasphemantes. versic. grauior etiam. sciendum est, quòd clerici blasphemi deponendi sunt ab ordine ecclesiastico, & clericali. text. optimus in cap. si quis per capillum. 22. q. 1. quæ quidem pœna vel obtinuit, vel obtinere debet data incorrigibilitate, vel consuetudine blasphemandi: quemadmodùm notat Hostien. in dict. versic. grauior. & Alexand. in consil. 72. libr. 1. colum. 4. aut sanè cùm ita grauis fuerit blasphemia, quòd maximam inducat diuinæ maiestatis iniuriam: sicuti Panormita. in dict. cap. 2. existimat, quem sequitur Ioannes Bernard. in Practica criminali cap. 103. cùm alioqui pœna dicti canonis sit iam olim antiquata per desuetudinem: sicuti idem Hostiē. testatur in dic. §. blasphemantes.

Iure autē ciuili blasphemi olim pœna mortis puniebantur text. in Authen. vt non luxuri. contra nat. §. præterea. cuius quidem constitutionis pœna tunc locū habet, cùm quis ex consuetudine, & incorrigibilitate Deum blasphemauerit: quod adnotârunt Petrus Cinus, Baldus, & Salicet. in l. 2. C. de reb. creditis. Alexand. in consil. 233. lib. 6. colum. 1. Anani. in dict. cap. 2. de maledic. colū. 8. & Nicola. Boëri. in decisio. 301. nume. 11. Iason in l. si duo patroni. §. vlti. & in l. 3. §. iurari. ff. de iureiuran. & tamen adhuc ea pœna in desuetudinem abijt: sicuti asseuêrat Lucas de Penna in l. omnes iudices. C. de delatorib. lib. 10. colum. 3.

Iure Regio variè blasphemus punitur p̄sertim iure Partitarū, quod 7. Parti. titul. 28. continetur. Quo in loco Alfonsus Rex diligentissimè
11 pœnas aduersus blasphemos distinxit, & statuit. Præsertim quòd plebeius pro prima blasphemia verberetur, pro secunda notetur in labijs ferro candenti signo crucis: pro tertia lingua mutilus fiat, eíque abscindatur. ita sanè. l. 4. statutum est. Sic & apud Gallos præter alias pœnas blasphemo pro sexta blasphemia labium superius, pro septima inferius abscinditur, ita quidem vt dentes appareant: pro octaua verò blasphemia līgua amputatur: sicuti statutum fuit per Caro-

Carolum octauum, & Ludouicũ duodecimum, teste Nicolao Boërio dict. decisione. 301. nume. 15. qui hanc labiorum & linguę abscisionem ad Ludouicum duodecimũ refert: cùm tamen & Carolus óctauus sanxerit aduersus blasphemũ, quòd is pro secũda blasphemia puniatur pœna abscisionis superioris labij: pro tertia inferioris: pro quarta linguę: alijs item pœnis per eum statutis: sicuti refertur in stylo Parlamenti sub constitutionibus Regijs titul. de maledicis, & blasphemis. alias verò pœnas aduersus blasphemos statutas iuxta varias prouinciarum leges refert ipse Nicolaus Boërius in dict. decisi. 301. vbi etiam tractat de his, qui nõ lingua sed manibus offendunt diuinã maiestatem, eius imagines, aut Virginis Marię, aut sanctorum lædentes: qua de re Regia. l. 5. tit. 28. part. 7. itidem agit. blasphemus etiam iure Neapolitani regni abscisione linguæ punitur iuxta constitutionem de blasphemãtibus. tametsi ea pœna per vsum commutata sit in linguę perforationem, quę clauo publicè fiat: secundũ Thomam Grãmati. decisio. 50. iure deinde huius regni postmodũ constitutum est, quòd blasphemus in curia Principis, aut intra quinq; leucas puniatur pœna verberum, & amputationis linguæ: extra curiam autem punitur pœna amputationis linguæ, & amisionis dimidiæ partis bonorum. l. 2. tit. 8. lib. 8. ordinat. Attamen nouis constitutionibus praxis aliam recepit huius criminis punitionem: siquidem blasphemus pro prima blasphemia punitur carcere vnius mensis: pro secunda exilio sex mensium à loco habitationis, & mille quadrantum pœna in tres distribuenda partes: quarũ vna accusatori, alia iudici, tertia pauperibus competit. Pro tertia verò blasphemia clauo lingua perforabitur. nisi blasphemus sit ex his, qui scutiferi apud nos appellantur, vel maioris conditionis homo: quia is pro tertia blasphemia punitur exilio vnius anni, & mulcta duorum miliũ quadrantũ: quod in pragmatica prima constitutum est, & deinde per Carolũ Cæsarem Toleti anno. M. D. vigesimoquinto. Prędicta tamen linguæ fixio, aut perforatio, quæ clauo fit, aliquot in locis in desuetudinem abijt, ac mutata est in eam pœnam, qua ligno premitur lingua. Hispani lignum hoc: Mordaza appellamus. Seneca verò id lignum linguarium Latinè dixit lib. 4. de beneficijs, cap. 36. dãno, inquit, castigabo promittentis temeritatem. Ecce, vt doleat tibi, vt posteà cõsideratiùs loquaris, quod dicere solemus, linguarium dabo. ita enim eum locũ legit noster Pincianus vir, Latinè Græceq; peritissimus, & pręter hęc in emẽdãdis veteribus Latinæ linguæ auctoribus fœlicissimo præditus iudicio. is inquam in suis ad Senecam adnotationibus linguarium interpretatur

lignum

lignum,quo blasphemantium premitur lingua. Nam & veteres Senecæ codices linguarium ea in parte agnoscunt:tametsi variè locus is à viris doctissimis legatur.

His equidem præmissis pœnis aduersus blasphemos statutis non est prætermittendum, blasphemũ à testimonio repellendum esse in his causis,quę testes exigunt omni
12 exceptione maiores: quemadmodùm placet Alexand. in consil. 152. libr.5.columm. 4. Detio consil.163. nu.10. Thomæ Grammat.voto.22. nu.5. &.6.modò blasphemus fuerit semel saltem etiam pœna pecuniaria pro hoc crimine damnatus: quod notat Nicola.Boëri.in dicta decisio. 301.nume.13.post gloss.Superantij in constitutionibus Neapolita.titul. de blasphematoribus. quibus refragatur quòd blasphemus iure ciuili infamis non sit auctore Baldo in consil.152.libr.1.colum.1.quem sequitur Aymon Sauillian.consil.6.colum.2.text.optimus in.l.famosi.ff.ad.l. Iuliam maiest.Lubricum,inquit Iurisconsul. linguæ non debet facilè trahi ad pœnam. Sed nihilominùs hac in quæstione, etiam si verum sit, blasphemum infamem non esse infamia quidem iuris:attamen ipse censeo post vnicam huius criminis condemnationem non esse hunc idoneum testem in his causis, quæ requirunt testes omni exceptione maiores. quod probatur ex cap. licet causam.de probatio.vbi in causa ardua non admittitur testis, cuius fides aliqua ex parte diluitur. nec negare possumus blasphemũ post condemnationem esse infamem:saltem infamia facti. Atque ideo non est omninò testis idoneus:de quo ipse tractaui in Epitome ad.4. libr. Decret.§. vltim.nume.7.&.8.

Quid de consuetudine blasphemandi: an ea excuset à pœna exteriori?&quibusdam forsan videbitur, consuetudinem prouincię excusare blasphemos à pœna exteriori & temporali,iuxta gloss. in cap. cùm venerabilis.de cõsuetud.quæ probat, prauam consuetudinem excusare à pœna exteriori,licet ea non excuset à peccato, & culpa.similis glos.in cap. denique. 4. distinctio. quas commendat Roman. in singul.19. & Cremens. in singul. 149. est etiam gloss.in cap.sanè.de tempori. ordinat. tradit multa hac de re Rochus Curtius in cap. vlti.de cõsuetud.folio paruo.14.notat Cardin.in consil.132.colum.2.Roman. consi.466.multa tamen,quæ ad huius cõclusionis comprobationem citantur,pertinent ad consuetudinem,quæ dubium actum interpretatur,eum inquam licitum esse dictans.Si quid etenim fiat,quod in dubio est,an sit illicitum iure consuetudinis, vel licitum est, vel impunibile: quod Bartol. sensit in.l. quis sit fugitiuus.§.apud Labeonẽ. ff.de Aedilit.edict.cuius nos alibi mentionem fecimus, eius opinio-

I nem

nem examinantes. hoc ipsum Bartol. in. l. singularia. ff. si certum pet. significare videtur. quo in loco Iason, & alij idem explicant. quòd si aliquid verè illicitum sit, ac legi diuinæ, vel naturali contrarium, profectò consuetudo vtcunque sit longi temporis minimè excusat à pœna temporali, & exteriori saltem à tota: licet excuset ab aliqua parte pœnę: quemadmodùm adnotârũt Prępo. in dict. cap. denique. Iason in dicta. l. singularia. Hippolyt. in l. 1. limitatio. 19. ff. de sicarijs. Deti. in cap. nam concupiscentiam. 2. lect. de constit. senserat Innocent. in cap. sanè. de offic. ordin. tametsi contingat quibusdam rationibus peculiaribus minimè puniri in republica actum aliquem, qui legi naturali, & diuinæ contrarius sit: vt simplex fornicatio in meretricibus. Nec tamen id accidit ratione consuetudinis excusantis à pœna: sed quia Reipublicæ intersit ob morum prauitatem eam fornicationẽ dissimulatione quadam permittere ad maius malum euitandum. Blasphemia verò, cùm sit maximũ crimem legi equidem naturali, diuinę, & humanę cõtrarium, minimè debet ob vsum, & consuetudinem prouinciarum impunita dimitti: idque senserunt Iason in. l. ait prętor. §. iurari. 5. colum. ff. de iureiurand. & Gerard. singul. 83. Thomas Grammaticus decisio. 50. colũ. 2. excusatur tamen frequenter ad mitiorem punitionẽ blasphemus, qui iracundiæ calore blasphemauit: Archidiac. in cap. quid ergo. 23. q. 4. Deti. consil. 163. nume. 10. modò calor iracundiæ à iusta causa oriatur: secùs si ex iniusta: sicuti explicant Abbas, & Anania in cap. 2. de maledi. Iason in. l. filiam tuam. C. de inoff. testamen.

Crimen autem blasphemiæ absque vllo discrimine puniri potest per iudicem ecclesiasticum, & sæcularem. cap. 2. de maledic. tradit latè, & eleganter Barthol. Socin. consil. 119. libr. 4. & an aduersus blasphemos possint procedere ĩquisitores hæreticæ prauitatis pendet ab ea quæstione, qua tractari solet, sitne blasphemia hæresis? quam obiter paulò antè titigimus, & latiùs exponit Alfonsus à Castro libr. 1. de iusta hæreticorum punitio. cap. 12. etenim vbi blasphemia attentis eius circunstantijs vel hæresis sit, vel præsumi possit error intellectus, aut denique adsit suspitio hęresis, poterunt inquisitores eam punire: sicut de sortilegijs cauetur in cap. accusatus. §. sanè. de hęretic. in 6. qua de re multa tradit eleganter pro eius insigni eruditione Iacob. Septimancensis in Institutionibus Catholicis aduersus hæreses, cap. 8.

Postremò solet dubitari quem sensum habeãt illa præcepta, quæ plerunque iniunguntur à prælatis subditis, qui iuramento obedientiam promisêre: his quidem verbis: sub pœna præstiti iuramenti? & satis constat hæc significatio, quòd

quòd id præcipiatur sub pœna periurij: nempe quasi dixerit quis, hoc tibi præcipio sub iuramento mihi pŝtito, ita vt si non feceris periurus sis. Nam pœna iuramenti præstiti periurium est, & eius supplicium: quod solet periuris infligi. Nec enim iuramentum præstitum est pœna: nec periurium ipsum absolutè quia culpa est: sed sensus huius loquutionis est sub pœna præstiti iuramenti: id est sub pœna, quę debet ei imponi, qui iuramentum violauerit. Vnde Genitiuus ille pręstiti iuramenti, non stat intransitiuè: id est sub pœna, quæ est pręstitum iuramentum. quod explicat Ioannes Driedo, in Christiana libertate, pagina. 172. quo in loco scribit, omnia mandata Rectoris Vniuersitatis alicuius, vt intersint scholastici alicui congregationi, Missarum celebrationi, non esse durè accipienda, etiam si fiant sub pœna præstiti iuramenti, quasi mandator ipse voluerit ita vocatos ad mortale periurij crimen obligare, si non fecerint quod eis mandatū fuerit. Etenim præsumendum est attenta pia mandantis intentione, quòd in his communibus congregationibus, quæ magni ponderis non sunt, tantùm voluerit ad memoriam iuramentum reuocare, nè per contemptum omittant subditi obedire eius præceptis: non tamen, vt periurium ab his committatur. quod maximè est obseruandum, nè passim quis temerè periurij reus damnetur: etiam si omiserit facere quod superior mandauerit. Hæc de prima huius Relectionis parte.

Finis primæ partis.

Secunda Relectionis pars.

Ex secundæ partis Initio hæc colliguntur.

1 *Traditur ratio, & intellect. ad tex. in reg. non est obligatorium. de reg. iur. in. 6.*
2 *Pactio futuræ successionis qua ratione sit contraria bonis moribus?*
3 *Pœnalis stipulatio apposita promissioni de non reuocando testamentũ: & item de contrahẽdo matrimoniũ, contraria est bonis moribus.*
4 *An sit necessaria absolutio à iuramento præstito contra bonos mores?*
5 *An nobilis, vel Hidalgus possit renuntiare beneficio, quod habet: nè in carcerem pro debito mittatur?*
6 *Beneficio cessionis bonorum, an possit renuntiari?*
7 *Mater tutrix an possit in carcerem mitti pro pecunia debita filijs?*
8 *Iuri reuerentiali an possit quis renuntiare? & & ibi de intellect. l. ad egregias. ff. de iureiur.*
9 *Intellect. & ratio tex. in cap. si diligenti. de foro compet.*

De viribus Iuramenti quo ad contractus, cæterósque actus humanos, Secunda Pars.

IN huius operis partitione polliciti sumus hac in parte de iuramento cõfirmatorio contractus inualidi tractare: atque ideo necesse est quęstionem istam ita examinare, vt eius resolutio faciliùs percipi valeat. Bartol. etenim in. l. si quis pro eo. ff. de fideiussorib. conatus est rem istam distinctè ad perfectã quandam cognitionem, vt ipse opinatur, deducere. Attamen quia passim eius conclusiones vel improbantur, vel in dubitationem reuocantur, conabimur ex Bart. commentarijs adnotare quid ipse hac in re senserit, deinde eius assertiones in specie examinabimus ad amussim perpendentes, ac veræ sint, vel frequentiori Doctorum sententia probentur.

Prima igitur cõclusio sit. Actus, vel contractus bonis moribus contrarius, minimè cõfirmatur iuramẽ
1 to. Hęc probatur in reg. nõ est obligatoriũ. de reg. iur. in. 6. Nõ est, inquit Regula, obligatoriũ cõtra bonos mores præstitũ iuramentum. atq; ita hanc cõclusionẽ proposuit Barto. in dict. l. si quis pro eo. nu. 6. Quam tamen quidã conantur hũc in modum intelligere, vt de cõtractu, vel actu contrario bonis moribus naturalibus, vel canonicis accipiẽda sit: nõ autẽ de actu cõtrario bonis moribus ciuilibus: quasi velint hi Doctores, actũ cõtrariũ iuri naturali vel canonico, non posse iuramento confirmari, nec posse iuramentum quemquam obligare ad agendem id, quod iure naturali, vel canonico vetitum sit: actum verò aduersum iuri tantùm ciuili, posse iuramento confirmari: quam quidem interpretationẽ probant Panormit. nu. 5. & Imo. num. 33. in cap. cùm contingat. de iureiur.

Corneus

Corneus in Authentic. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. nume. 28. Baldus, & Paul. Castrens. in l. pacta quæ contra. C. de pact. Abbas in cap. si verò. de iureiuran. Quorum opinio communis est, & probatur: quia quælibet lex ciuilis aliquem actum prohibens habet fundamentum in bonis moribus: atque ideo actus is erit contrarius bonis moribus ciuilibus: & tamen dubium non est, iuramento confirmari actum lege ciuili prohibitum, saltem plerunque, & frequentissimè: sicuti paulò post latiùs tractabitur.

Verùm hæc communis interpretatio non est omninò admittenda: quippe quæ aliena sit à vera verborum significatione. Siquidem diuersa sunt hęc duo: quòd aliquid sit prohibitũ, quia bonis moribus repugnet: & sit vetitum, quia moribus contrarium. Primum enim significat, eam prohibitionem habere rationem à iure naturali, ita vt contrarius actus sit iuri naturali aduersus. Nec in hoc aliqua est differentia inter bonos mores naturales, canonicos, & ciuiles: Nam boni mores ciuiles non distinguũtur à bonis moribus naturalibus, aut canonicis: quandoquidem boni mores simpliciter hi dicãtur qui à ratione naturali procedunt, & ab ea rationem habent. Iuris enim canonici, & ciuilis eadẽ sunt principia, & prima præcepta iustitiæ: quod probatur in procœmio Gregoriano: & in. l. iustitia. ff. de iustitia & iure. idemq́ finis ex eisdem principijs constat. idcirco boni mores ciuiles: id est quos ciuilis dictat esse bonos mores, non possunt distingui à bonis moribus naturalibus, aut canonicis. & præterea vtriusque iuris est præceptum honestè viuendi. qua ratione si quid lex ciuilis cẽseat esse contrarium bonis moribus, id pertinebit ad bonos mores naturales, & canonicos: si verò quid esse contrarium moribus lex ciuilis responderit, hoc ad ciuiles tantùm mores referendum erit. mores etenim simpliciter, cõsuetudines appellantur: l. moribus. ff. de vulg. l. more maiorũ. ff. de iuris. omni. iudic. l. est receptũ. ff. eo. tit. quòd si quid sit cõtrarium bonis moribus naturalibus, erit planè contrarium bonis moribus ciuilibus: cùm lex ciuilis non posit in hoc differre à naturali. Igitur quoties lex ciuilis respondet, aliquid esse cõtra bonos mores, nõ aliud sentit, quã quod illud sit turpe, & à ratione naturali alienum. l. si quis inquilinos. §. vltim. ff. de legat. 1. l. mercalem. C. de condict. ob turp. caus.

Vnde illud deducitur, hanc primam Bartol. conclusionem, & iuris Canonici regulam, quæ asseuerat, non esse contra bonos mores obligatorium præstitum iuramentum: intelligendam esse de bonis moribus naturalibus, vel canonicis, & ciuilibus, quatenùs hi cõue-

niunt naturalibus: quod in dubio ex verborum significatione, & vsu Iurisconsultorum ita est interpretandum. quemadmodùm distinguit Fortunius in tractatu de vltimo fine iuris. illat. 20. qui expressim existimat, & asserit, non posse iuramento confirmari actum, quem lex ciuilis ex eo tantùm prohibuerit, quòd sit contrarius bonis moribus.

Secundò hinc constat, non esse ad intellectum huius regulæ distinguēdum inter legem ciuilem, & canonicam: sed esse considerandum an boni mores sint fundati super ratione naturali tanquàm ex causa proxima. Nam in hoc casu iuramentum contra bonos mores nō est obligatorium: secùs si boni mores sint fundati super ratione naturali tanquàm causa remota: tunc etenim iuramentum confirmabit actum his bonis moribus contrarium: quod in specie adnotauit Alciatus in dict. cap. cùm contingat. numer. 74. cui ipse libenter addiderim, bonos mores nusquàm distingui ab immediata ratione naturali: atque ideo siue fiat mentio de his à lege Canonica, siue à ciuili semper intelligerem, hos bonos mores ita ad honestatem pertinere, quòd eis contrarium turpe sit: quemadmodùm ex his, quæ statim tradentur, constabit.

Tertiò constat, non rectè à Doctoribus hac in quæstione dici, secundum Canones id tantùm esse contra bonos mores, quod peccatum inducat. Quia ratio peruersa est: imò id est peccatum quod est contra bonos mores: idcirco contrarium bonis moribus vtroque iure, canico, & ciuili turpe quidē est, & peccatum: quia est contra rationem immediatè naturalem: si cuti in dict. illat. 20. colum. 3. admonet Fortunius.

Quartò apparet, Dinum in dict. regul. non est obligatorium. rectè sensum eius percepisse, dū tenuit, non confirmari iuramento ea, quæ sunt prohibita propter sui turpitudinem. hic etenim est verus præfatę regulę sensus.

Quintò ex his constat intellectus ad textum in. l. non dubium. C. de legibus. qui probat, contractum lege prohibente factum, iuramento non confirmari. Ea etenim decisio præter alias interpretationes habet hanc, vt procedat quoties à lege contractus prohibitus est propter turpitudinem: quia sit bonis moribus contrarius.

Sextò patet, pactionem futuræ successionis factam absque con-
2 sensu eius, de cuius hæreditate agitur, non confirmari iuramento: quia turpe sit, ac bonis moribus contrarium, pactum fieri super viuentis hæreditate absque eius consensu: Nam hæc solicitudo turpis censetur. l. vlti. & l. pactum. C. de pact. & l. pactū quod dotali. C. de collat. nec tñ ea sola ratio turpē efficit hanc pactionē, quòd deī votū

captan

captandę mortis: quamuis hæc in dict.l.vlt.expressa sit: siquidem ob hanc solam rationem nō efficitur pactum turpe.quod patet quia ex consensu eius, de cuius hæreditate agitur hæc pactio licita est:& tamē occasio captandæ mortis non tolli tur per consensum istum.atque ita est intelligendus text.in dict.l.vlt. & ei similis in.l.ex eo. C.de inutilib.stipulat.quod ipse adnotaui in rub.de testament.2.parte.nume.15.

Septimò ex eadem prima cōclusione probatur, pœnalem stipula-
3 tionem appositam promissioni de non reuocando testamentū, cōtrariā esse bonis moribus,nec iuramēto cōfirmari. Eam etenim cōtrariā esse bonis moribus probat text.elegans in.l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.oblig. non confirmari iuramento:probatur ex prędicta prima conclusione,ex qua Bar. in dict.l.si quis pro eo.hanc illationem fecit.Siquidem illicitum, & inhonestum est, pœnæ adiectione quēquam velle alterum adstringere ad certam hæredis institutionē. Cui equidem ambitioni eorum, qui ita anxiè aliorum patrimonia, & hæreditates habere contendūt, occurrit lex ciuilis existimans,ac decernēs, hanc nimiam sedulitatem, & curiosam cautelam contrariam esse bonis moribus,& ideo turpē. Quam ob rem iuramento minimè confirmatur.

Octauò eadem radice constat intellectus ad tex.in.l.Titia.ff.de ver. obligatio. vbi Iurisconsultus scribit,contrariam esse bonis moribus pœnalem stipulationem appositā promissioni contrahendi matrimonij propter eximiam libertatem, quam contractus coniugalis requirit.cap.Gemma. cap. cùm locum. de sponsali.Etenim hęc promissionis pœnalis stipulatio nequâquam iuramento confirmatur propter eam rationem, qua diximus, bonis moribus contrariam esse. quod in specie Bartol. notauit in dicta.l. si quis pro eo.num. 6. idem Bartol. & Docto.in dicta l. Titia. numer. 11. cui nos accessimus in dict. Rubric. de testamen. 2.Partit.nume.16.& sequenti.tametsi quidam contrarium responderint, quorum inibi mentionem fecimus.

Nonò solet ex prænotata regula deduci, promissionem non reuocandi testamentum,vtpote contrariam bonis moribus, minimè confirmari iuramento:quam quęstionem nos examinauimus latè in dicta. 2. parte, Rubric. de testament. quo in loco respondimus, promissionē istam iuramento confirmari in hunc sensum, vt testator,qui contra iuratam promissionem testamentum reuocauerit,periurus planè sit, licet valeat secundum testamentum: ita equidem post multa hanc opinionem probauimus numer. 15. Nec verè dici poterit ex dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. promissionē non

reuocandi testamentũ contrariam esse bonis moribus. Nam ea Iurisconsulti responsio locum habet in pœnali stipulatione: non in simplici promissione. Sicut & in simili licet promissio pœnalis matrimonij contrahendi cõtraria est bonis moribus. dicta. l. Titia. & cap. gemma. non tamen simplex promissio coniugalis contractus: sicut satis manifestum est in cap. sicut. & in cap. ex literis Syluani. de sponsalib. quod & Ioannes Imola in dicto cap. cùm contingat. 1. Bartol. membro explicat: Sic licet promissio simplex, aut iurata non reuocandi testamentum non sit bonis moribus contraria, erit tamen aduersa bonis moribus pœnalis stipulatio & promissio non reuocandi testamentum. dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Sic denique Bart. in dicta. l. si quis pro eo. numer. 6. dum explicat exempla text. in dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. & in dict. l. Titia. ad hunc modum est intelligendus. Nec voluit Bartol. simplicem promissionem matrimonij contrahendi: & simplicem item promissionem nõ reuocandi testamentum, contrarias esse bonis moribus: quicquid alij hac in quæstione scripserint, non rectè examinantes Bart. sensum.

Decimò ab eadem prima conclusione palàm infertur, promissionem actus turpis, cõtractúmve turpitudinem continentem minimè confirmari iuramento: quod iuris est apertissimi. Nam & superiùs satis probauimus, iuramentum, quo turpe quid promittitur, minimè seruandum esse, nec obligare: cùm ei desit comes necessarius: nempe iustitia. Quam ob rem satis constat nullam hinc oriri obligationem: quod Bartol. in dicta l. si quis pro eo. notat nu. 6. quem alij frequentissimo suffragio sequuntur. Nec est necessaria absolutio à vinculo huius iuramenti secundum communem omniũ
4 opinionem in dicto cap. cùm contingat. Quibus obstat textus singularis in capit. cùm quidam. §. vltim. de iureiurand. quo probatur, necessariam esse absolutionem à iuramento præstito de non loquendo patri, vel matri, sorori, vel fratri: aut non exhibendo eis humanitatis subsidium: cùm tamen, vt ibidem expressim asserit summus Pontifex, hoc iuramentum illicitum sit, & contrarium rationi. Etenim non loqui proximo est cõtra charitatem erga extraneos: erga patrem est contrarium paternæ reuerentiæ: item non subuenire repugnat rationi naturali. capit. inter cætera. 22. quæstio. 4. l. si quis à liberis. §. si parens. ff. de liberis agnoscend. ideo prædicta responsio in dicto. §. vltimo. cùm præmittat, iuramentum esse illicitum ex parte iurantis, & nihilominùs absolutionem requirat, eum debet habere sensum, vt absolutio ad cautelam potiùs in ea specie,

quàm

quàm necessariò requiratur: quemadmodùm illum text. intellexêre gloss. Hosti. Imol. & Panormi. ibi. atq; hic est verus huius responsionis intellectus: tametsi Cardin. Innocen. & Felin. ibi. Andre. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. nu. 80. & Antoni. in dict. cap. cùm quidam. §. vlt. conetur intelligere præfatum tex. ità quidem, vt necessaria sit absolutio à iuramento quoties id aliquo casu poterit seruari absq; interitu salutis æternæ: licet eius obseruatio peccatum inducat aliquo casu. Sic sanè si promissio iurata contineat id quod bonis moribus repugnat regulariter, aliquo tamen casu promissum sit, erit necessaria absolutio ad hunc effectum, vt etiam in eo casu non habeat iuramentum vim obligandi. Cuius rei exemplum est in dicto. §. vlt. si quis iurauerit non loqui parentes. potest enim contingere, quòd obseruatio illius iuramenti nõ sit peccatum, & possit omittere loquelã istam absque vllo vitio, & culpa: nempe cùm parentes non indigerẽt hac familiaritate, nec esset oportuna, aut conueniens: atq; ideo quo ad istos casus, quos iuramentum potuit iustè comprehendere, & cõprehendit, absolutio necessaria est. Ego verò hanc interpretationem censeo nõ esse admittendam, quippe qui videam in eo text. præmitti iuramentum illicitum fuisse, & cõtrariũ bonis moribus: vnde ea ex parte, qua iuramentum illicitum est, non potest congruè vera absolutio ab eo cõtingere quemadmodùm superiùs dictum est. §. 6. numero. 6.

Verùm, quo manifestiùs ostendamus prænotatam interpretationẽ falsam esse; oportet in specie dicti §. vlti. tria cõsiderare. Primum quoties filius, qui ità temerè iurauit, patrem tenetur alloqui, aut alere sub peccati reatu: & isto casu dubio procul absolutio à iuramento necessaria non est: quia iuramentum nullam quo ad hoc induxit obligationem: quod fatentur omnes. Secundum, quòd hic constitui potest, eum continet casum, quo absq; læsione Reipublicæ, vel offensa diuina filius non potest parentem adloqui, aut ei subuenire: & hac in specie absolutio minimè datur à iure nec ab homine huiusmodi iuramenti, quod in hoc sensu rem iustissimam, & necessariam comprehendit: qua ratione non potest responsio dict. §. vlt. in hoc casu intelligi: dum absolutionem à iuramento concedit. Tertiò contingere potest filio ità iuranti, quod non teneatur patrem adloqui, nec ei alimẽta exhibere, aut subuenire: multis quidem de causis, quæ ipsum ab obligatione excusare possunt: & adhuc in ista specie opinor, iuramentum istud non obligare iurantem, nec teneri eius vinculo, nec esse absolutionẽ necessariam. Si quis etenim iuret, non facturũ aliquod melius bonum, quod tamen face-

re non tenetur, peccat quidem iurando in quantum ponit obicem spiritui Sancto, qui est boni propositi inspirator: non tamen peccat iuramentũ seruando: sed multo meliùs facit, si non seruet secundùm Thomam in.2.2.q.89.artic.7. cuius sententiam latiùs examinaui in dicto.§.6.num.7. Quis autem itá proteruè impius erit, quòd neget melius esse, filium patrem alloqui, eiq; subuenire etiam vbi nec loqui, nec subuenire tenetur, quã ab his operibus pijs abstinere? certè nemo. Quamobrem absolutio ab hoc iuramẽto, cuius meminit Romanus Pontifex in dicto cap. cùm quidam.§. vlti. Etiam si in eo accipiatur sensu, quem Anto. Card. & alij cõminiscuntur, necessaria non est.

Poterit forsan ea respõsio in hunc modum intelligi, vt absolutio requiratur ibi non à iuramento, sed à peccato, quod iurans commiserit itá temere iurando: siquidem manifestum est, iuramentum illud fuisse temerarium: cùm fuerit illicitũ: cap. inter cætera.22.q.4. idcirco peccatum qui iurauit iurando commisit. Vnde tex. ille interpretandus est hoc sanè modo: dũ dixit: absoluendi sunt ab illius obseruantia iuramenti: id est à peccato, quod commiserunt iurantes, cùm promiserũt seruare id quod in dispendium salutis æternæ manifestè vergebat. Igitur iuramentum præstitum cõtra bonos mores obligatorium nõ est, nec confirmat contractum gestum contra bonos mores, aut contra legis prohibitionẽ à bonis moribus procedentem.

Postremò ex hac prima Bart. conclusione procedit intell. ad text. in l. alia.§. vlt. ff. solut. matri. vbi Iurisconsultus scribit, pactum, quo tollitur priuilegium alicui cõpetens ob reuerentiam & honestatem personæ, nè conueniatur vltrà quàm facere possit, esse contra bonos mores: Nam ea pactio iuramento minimè confirmabitur: quia est priuilegium illud deductum à iure naturali, quo illis personis debetur mutuus amor, & reuerentia: atq; itá hanc opinionem tenent gloss. Bart. Imol. Alexand. & alij magis communiter in dict. l. alia.§. vlti. Alciat. in dicto cap. cùm contingat. num.69.

Hinc sanè disputari poterit quæstio elegans, quã semel in hoc Granatensi Prætorio memini controuersam in specie fuisse apud iudi-
5 ces eruditissimos, ac iuris vtriusq; consultissimos, ipsumq; huius Curiæ præsidẽ D. ab Alaua & Esquiuel Abulensem episcopum, diuini & humani iuris insigni disciplina, maxima ac nõ vulgari in expediendis negotijs dexteritate percelebrẽ: quorum quidem tribunali contigit ea controuersia, an nobilis, quẽ Hidalgũ Hispani dicimus, & qui iure saltem Regio ob debitam pecuniam, seu æs alienum in carcerẽ mitti non potest ob nobilitatis priuilegium, possit huic speciali fauori re-

ri re-

ri renuntiare: itâ sanè, vt propter hanc renuntiationem Hidalgus in carcerem ratione æris alieni ducatur deficientibus bonis, in quibus locus sit exequutioni: tandem definitum fuit, prædictam renuntiationem validam fuisse, & eius causa posse nobilem ob æs alienum non obstante eius priuilegio in carcerẽ mitti, si non habeat bona, ex quibus posit debita pecunia solui. Huic definitioni multa obstant, & suffragantur, quæ eius examen dubiũ efficiunt: qua ratione aliquot hic repetemus, quæ in simili tradidimus in lib.2. Variar. Resolu.cap. 1. Et quia hæc sententia in sui fauorem habet regulam iuris, quæ præmittit, posse quemlibet renuntiare his, quæ in sui commodum statuta sunt. l. si quis in conscribendo. C.de pact.cum similibus: oportet hoc in loco primũ ea tradere, quæ refragari videntur, ac simul si quid responderi obiectionibus posit.

Primùm etenim obstat, quòd nobilitatis iura ad sanguinem pertineant, quasi iura sint sanguinis. l.2. §. quæ omnia. C. de vet. iure enucleando. l.1. C. de iure aureo. anulo. l.1. in princip. ff. de censib. l. stemmata. ff. de gradib. quod & Iuuenalis ostendit dum dixit, Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo Sanguine censeri?

Iura verò sanguinis nec renuntiatione, nec vlla humana lege tolli possunt. l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. l. ius agnationis. ff. de pact. l. abdicatio. C. de patri. potest. Igitur iura nobilitatis tolli non possunt renuntiatione. Vnde cùm inter alia nobilitatis iura, & priuilegia hoc sit non vulgare: quòd nobilis sanguine, vel priuilegio ob æs alienũ in carcerem mitti non posit: Bal. in. l. 1. ad finem. C. qui bonis ced. poss. Alexand. in. l. Centurio. nu. 25. ff. de vulg. Iason in. l. miles. col. 2. ff. de re iudicat. qui extendunt iurisconsulti respõsum in dict. l. miles. à milite ad nobilem: Idem colligitur ex distinctiõe Guilielmi de Cuneo in. l. penul. ff. ex quib. caus. maior. quam refert, & sequitur Ioan. Baptista de S. Seuerino in tract. de debit. suspect. & fugit. q. 5. princip. q. 5. tex. optimus in simili, in. l. medicos. C. de profess. & medi. lib. 10. Regia, eademq́ expressa constitutio in. l. 4. & 5. titu. 2. lib. 4. ord. l. 79. Tauri. quarum & ipse memini in dict. cap. 1. nu. 4. lib. 2. Vari. resolut. constat sanè, non posse nobilem apud nos renuntiare huic iuri nobilitatis, & priuilegio, quo cautũ est, nè in carcerem ob æs alienum mittatur. Huic tamen rationi facilimè respondetur, si consideremus, priuilegia iure data nobilibus non esse, nec posse dici iura sanguinis: sed iure ipsius nobilitatis: nobilitas autem sanguis non est, sed sanguinis, & generis qualitas, quod notissimum est. Quòd si & hæc iura sanguinis verè dici possent, non tamẽ de his intelligitur tex. in dict. reg. iura sanguinis. Quandoquidẽ

illa

illa est intelligenda de iuribus à sanguine iure naturali procedentibus: qualia sunt ipsa agnatio, consanguineorum amor, & dilectio, hisq; similia, quæ nulla ciuili constitutione tolli possunt. l. tutelas. ff. de capit. diminut. notat Bar. in. l. hos accusare. §. omnibus. ff. de accusat. iura verò, quæ sanguini, aut agnationi iure humano tributa sunt, tolli poterunt, & possunt lege humana. glos. in. §. quod autem. versi. cognationis. Inst. de capi. dimi. Bald. in. l. 1. in fine. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. Roma. consi. 82. Deti. in dict. l. iura sanguinis. col. 1. qua ratione cōstat, priuilegia data iure humano nobilibus, posse tolli iure item humano: nec ideo renuntiationē eorum inualidam esse, quòd iura sanguinis tolli non possint.

Secundò eidem sententiæ obesse videtur communis omnium opinio, quæ probat, renuntiationem cessionis bonorum minimè valere ex eo, quòd cùm ipsa sit beneficiū 6 nè quis ob æs alienum in carceribus detineatur, videtur sanè nuntiantis consensus parum ei obesse quo ad perpetuam captiuitatem, & detrusionem in carcerem, aut sanè temporalē donec soluat. Quod humanæ libertati plurimum refragatur: siquidem hæc renuntiatio esset quasi perpetua obligatio ad carcerem publicum, & præcisa seruitus, ad quam liber homo se adstringere nequit. l. 2. de lib. homi. exhib. l. Titius. §. Titia. ff. de condi. & demōstrat. notant gloss. & Docto. in. l. antiquitas. C. de vsufruct. & in. l. post certi. C. de liber. caus. atq; ita renuntiationem beneficij cessionis bonorum esse nullam tenuerunt Richard. Malumb. Bart. Imol. & Alberi. in. l. alia. §. eleganter. ff. solut. matri. Cinus. q. 6. & Salice. num. 9. in. l. 1. C. qui bonis ced. poss. Ioan. Faber in. §. vlt. de actio. idē in. l. vlt. C. qui bonis ced. poss. Alexan. consi. 37. nu. 6. lib. 2. post Dinum in dict. §. eleganter. Abb. & alij in cap. Odoardus. de solut. quorum opinio communis est secundùm Alberi. in rub. C. qui bonis ced. poss. col. vlt. & Alciat. in cap. cùm contingat. nu. 69. de iureiurā. ipse etiam idem adnotaui in dict. lib. 2. Variar. Resolut. cap. 1. num. 7. Quamobrē si renuntiatio beneficij cessionis bonorū, quo debitor liberatur à carceribus, nō tenet: nec tenebit renuntiatio facta per nobilē eius beneficij, & priuilegij, quo liberatur ob æs alienum à carcere. Eadē etenim ratio vtrobiq; adest: nempe quòd quis non posit per pactum se adstringere ad pręcisam carceris inclusionem: nec posit renuntiare his beneficijs, quæ iure concessa sunt ad effugiendos carceres, etiam publicos. His etiam accedit quod notant omnes in cap. ex rescripto. de iureiuran. tenentes, nō posse hominem liberum inuitum detineri pro ære alieno soluendo, etiam ex conuentione: hoc etenim notant gloss. in vltima responsione in

bi. autorem. li. 2. resol. c. 1. n. 7. cum seq.

in dict.cap.ex rescript.& ibi Abb. & Imola. Idem Imola & Areti. in l.obsides.ff. de testament. Francis. de Ripa in.l.obligatione. nu. 12. ff. de pignor.gloss.in cap. vt pridem. 23.q.8.Regia.l.3. titu.13.part.5. Ergo cùm per hanc renuntiationē priuilegij,quod nobilibus datum est,nè ob æs alienum posint in carcerem mitti, in effectu fiat obligatio ad carcerem pro ære alieno soluendo, & hæc inualida sit, cōsequens erit, non esse renuntiationē istam à nobilibus factam admittendam,imò ea non obstante seruandum fore priuilegium nobili,nè in carcerem ducatur pro ære alieno soluendo.

Verùm huic argumētationi multipliciter responderi poterit:& deniq; quibusdam videbitur eam nō procedere:quia communis sententia à qua argumentatio colligitur falsa sit:cùm renuntiatio beneficij cesionis bonorum valida censeri debeat:sicuti in specie tradiderunt Frederi.consi.60.Rota Antiqua.565. Feli.post alios in dict.cap. ex rescripto.nu.11.idem Felin.in cap.si diligenti.de for. compet.col.2. Roma. Alexand.Imol.& Ripa,quorū memini in dict.cap.1.num.7.lib.2.Variar.Resolu.& Alciat.in dicto cap. cùm contingat. nu.69. Nec enim ista renuntiatio iuri publico præiudicat,nec bonis moribus contraria est,nec præcisam, & absolutam seruitutem inducit:atq; ideo nihil impedit huius renuntiationis vim,& effectum.Præsertim quia taciti, & expresi idem est iudicium.l.cùm quid.ff.si cert. petat. & in.l.vlt.C. qui bonis ceder.poss.statutum est, debitorem,qui cedere bonis volebat , nisi creditores ei dilationē ad soluendum concesissent,non posse posteà cedere , si dilationem ad soluendum à creditoribus acceperit. Nam tacitè renuntiare videtur debitor beneficio cesionis bonorum eo ipso, quòd dilationem ad solutionem acceperit.

Deinde etiam si vera sit communis opinio,quę probat,renuntiationem cesionis bonorum minimè validam esse,adhuc opinor non omninò ex hoc sequi idem nullam esse renuntiationē priuilegij,quod nobilis habet, nè in carcerem propter æs alienum mittatur:manifesta etenim est ratio discriminis : siquidem sublato beneficio cesionis bonorum,nullum superest remedium ad effugiendam carceris captiuitatem:quod apertisimi iuris est:at etiam si renuntiatio nobilis tollat beneficium , & priuilegium , quod habet nè in carcerem pro ære alieno mittatur, superest ei remedium cesionis bonorū , quo poterit effugere carceris captiuitatem. Dicet forsan quis,hanc rationem non esse congruam:quia nobilis non tenetur bonis cedere : id etenim & ipse fateor:sed tamen satis erit , quòd posit hoc cesionis auxilio , & remedio nobilis ipse, qui priuilegio nobilitatis renuntiauit,carceres ipsos ex causa æris alieni

ni effugere. Ex quibus constat, non esse pares has duas renuntiationes: scilicet cessionis bonorum, & priuilegij nobilibus competentis, nè in carcerē pro debito ciuili ex causa contracto mittantur.

Prætereà, nè quis ratione carceris inhumanas existimet esse has renuntiationes, considerandum est ab ipsis æquissimis legibus nō censeri impium, quòd quis ob solutionem æris alieni in carcerem mittatur: id etenim æquū ius ciuile censuit, præmissa priùs bonorum, & rerum ipsius debitoris excussione: imò quandoq; etiam si debitor bona habeat iure in carcerem mittitur donec pecuniam debitam soluat: nempe vbi æs alienū ad fiscū, Principem, aut Rempublicam pertinet: sicuti explicuimus in dicto lib. 2. Variar. Resolut. cap. 1. id verò, quod adduximus ex communi omnium sententia in cap. ex rescripto. de iureiuran. pertinet ad carceres priuatos, qui multis ex causis à iure odio habentur: ideoq; ab ipsa Republica extirpādi sunt, etiam ex priuato consensu, ac spontanea cōuentione. Nos autem de publicis carceribus agimus, qui iure ipso probantur adhuc in ea specie, quā tractamus: ob æs inquam alienum soluendum: maximè quia non desunt qui velint iure defendere pactionem illam, ex qua homo liber obligatur, vt retineri possit pro ære alieno, & debito ad effectum seruandi conuentionem initam inter debitorem & creditorem: ità sanè gloss. tenuit in dicto cap. ex rescripto. l. solutione. & inibi Hosti. Henri. Card. & Feli. col. 3. Bald. in. l. 2. C. de patrib. qui filios distraxe. col. vlt. quorum mentionem fecimus & nos lib. 2. Variar. Resolut. cap. 1. nu. 1. eorum sententiam reprobantes: hic verò eam adducimus nō vt eam veram esse cēseamus, sed quò manifestum sit non esse ità sine cōtrouersia id quod modò præmisimus.

Tertiò principaliter eidem sententiæ oberit quòd cùm fœmina ob æs alienum in carcerem mitti non possit: Auth. sed nouo iure. C. de custod. reor. l. 1. cū Auth. ibi posito. C. de officio diuers. iudic. l. Regia. 62. Tauri: attamen etiam ob causam tutelarem filiorum appositis
7 quibuslibet renuntiationibus mulier adhuc priuilegium habet, nè conueniatur vltrà quàm facere possit, & nè in carcerē mittatur: quod ipse colligo ex Bart. in. l. si quis sub conditione. ff. de testam. tut. nu. 20. ex. l. patronus. ff. de re iudicat. notant in specie Præposit. in cap. ex parte. M. de appellat. Barb. in cap. 2. nu. 4. de pigno. Ioan. à Monte Sperelo in. l. pleriq;. ff. de in ius vocand. Hippoly. in practica criminali. §. attingam. nu. 64. Ludoui. Gomeci. in cap. 2. de iudic. in. 6. nu. 22. Andreas à Pomate in additionibus ad Bart. in Auth. matri & auiæ. C. quando muli. tut. off. fungi possit. quod longiùs ipse probaui in dict.

lib.2. Variar. Resolut. cap.1.num.3. quo in loco multa hac de re tradidimus. Igitur nemo potest renuntiare priuilegio, quod habet nè in carcerem mittatur pro debito, aut ære alieno. Sed tamen huic rationi primùm respondetur quod Bart. ipse in ead. l. si quis sub conditione. nu. 18. contrarium in matre tutrice adnotauit: cui cõsentiunt plures, quos ipse retuli in dicto cap.1. nu.3. & sanè hæc posterior opinio receptior est. Attamen quia prior à me probata fuit in dicto cap.1. secundò respondeo, eam opinionem procedere in renuntiatione generali: cùm mater omni legum auxilio renuntiauit: quasi aliud dicendum sit, vbi mater specialiter huic priuilegio renuntiasset: vt in hac quæstione patet, quæ de speciali renuntiatione tractat. Adhuc verò quia hæc responsio nõ omninò tuta est ob eandem rationem, quæ eadem videtur esse in renuntiatione generali, & in speciali, opinor hanc tertiam obiectionem parum obesse: quia specialem rationem habet ex causa pietatis & reuerentiæ, amorisq; paterni: quæ omnia inter parentes & filios contingentia impediunt hanc in carcerem detrusionem ob æs alienum, & huius beneficij renuntiationem efficiunt inhumanam, bonisq; moribus contrariam: text. singul. in dict. l. alia. §. eleganter. ff. solut. matri. Quam ob rem non est congrua argumentatio ea, quæ fit in præsenti cõtrouersia à renuntiatione beneficij, & priuilegij hac ratione competentis parentibus erga filios, ad renuntiationem beneficij nobili competentis. Quartò illud magis nobilibus fauet, quòd nobilitati maiores deferũtur honores quàm plebeijs. cap. de multa. de præben. l. nobiliores. C. de cõmer. & mercat. notat Iason per tex. ibi in. §. item Seruiana. nu. 26. de actioni. latè Andre. Tiraq. in tract. de nobilitate. cap. 20. honor autem reuerentiam præmittit. l. honori. & l. parens. ff. de oper. libert. Bald. in. l. liberti. 4. col. C. de oper. lib. & in cap. licet. de probatio. vnde & in decalogo præceptum est, Honora patrem & matrem. Iuri autem, & priuilegio reuerentiæ causa indulto quis renuntiare nõ potest:
8 tex. optimus in. l. vlt. C. de bonis libert. Roma. in singular. 480. Alexã. & Iason in. l. penult. C. de pact. 5. col. Deti. in. l. venia. col. vlt. C. de in ius vocand. quamobrem in specie & priuilegio. l. ad egregias. ff. de iureiuran. nobilibus & egregijs personis cõcesso, quòd ei non possit quis renuntiare notant Roman. in singul. 169. Cinus in. l. nec honorem. C. de epis. & cleri. Alberi. & Alexand. in dict. l. ad egregias. Feli. in cap. si qui testium. de testibus. col. 1. à quibus ferè adducitur text. in cap. 2. ad finẽ de iudic. in. 6. quo probatur, nõ posse Moniales renuntiare priuilegio à iure sibi concesso, nè teneantur ad iudicem accedere causa dicendi testimonium: quia, vt

vt Doct. præcitati existimant, id cõcessum fuit reuerentię iure & ratione: quem tex. commendant Domini. in cap. indemnitatibus. §. vt autem. de elect. in. 6. quamobrem & Ludoui. Gomeci. in dict. cap. 2. nu. 45. quo ad. l. ad egregias. eundem intellectum probat. Igitur cũ hoc priuilegium nobilibus cõcessum, nè in carcerem ob æs alienum mitti posśint, datum eis sit reuerentiæ, & honoris causa, constat, ei per nobiles renuntiari non posse. tex. optimus in dict. l. alia. §. eleganter. quo probatur, nõ posse pacto partium tolli priuilegium, quod reuerentiæ causa datum sit. Ego verò, vt huic rationi satisfaciam considero, nobilibus multa priuilegia iure concedi, quorum aliquot directè tendũt ad reuerentiam, & honorem eis exhibendum: qualia sunt locus sublimior inter plebeios, item quòd plebeis præferantur in honoribus: & in his fortaśsis obtinebit quòd renuntiatio admittenda non sit: quia hæc non potest renuntianti nocere quin & toti noceat nobilitati: idcirco renuntiatio non procedit ex eo, quòd reliquis nobilibus, & toti nobilitati præiudicat: arg. text. in cap. si diligenti. de foro compet. alia quidem nobilium priuilegia licet ea concessa sint, vt honos deferatur nobilitati: nõ tamen tendunt immediatè, & directè ad exhibitionem reuerentiæ publicam: vt sunt immunitas à publicis oneribus, quòd in carcerem publicum ob ęs alienum non mittantur nobiles, & his similia: in his profectò renuntiatio admittenda est. Nec quicquam oberunt ea, quæ in contrarium fuêre adducta. Primùm etenim tex. in. l. vlt. §. vlt. C. de bonis libert. nõ probat id quod ex eo adnotatur: siquidem tantùm mihi cõstat, non censeri remissum ius ingratitudinis, nec ius reuerentiæ exhibendæ patrono à liberto, etiam si remittatur ab eo ius patronatus. Quia per hanc remiśsionem generalem iuris patronatus non videtur patronus remisisse ea iura, quæ ratione beneficij accepti in remunerationem, & reuerentiam libertus patrono exhibere tenetur: hæc etenim pertinent ad gratitudinem libertatis à patrono datæ, & reuerentiam ei debitam, atq; ad euitandam ingratitudinem: idcirco præsumendum non est, patronum velle per remiśsionem iuris patronatus quòd libertus posśit liberè ea agere aduersus eum, quæ ingratitudinem induceret: atq; hic est illius constitutionis sensus: cùm tamen de renuntiatione speciali nihil ibidem responsum fuerit. Quòd si renuntiatio specialis patroni etiam contineret ea, quæ sibi reuerentiæ & honoris causa debentur: profectò prodesset renuntiatio quo ad pœnas iure humano statutas aduersus libertos, qui patronis nõ exhibent honorem ac debitam reuerentiam: has etenim, si ad patronũ pertineant, is remittere posset: non

tamen

tamen prodeſſet hæc renuntiatio quantũ ad culpã, & vitium, quod ratione ingratitudinis contraheret libertus omittendo officiales operas: atq; in hoc ſenſu futura culpa remitti poteſt quo ad pœnas ingratitudinis contra patronũ cõmiſſæ. Vnde mihi nõ placet quod Bald. in dict.l. vlt. ad finẽ. C. de oper.libert. ſcribit aſſeuerãs, nõ poſſe patronũ remittere renuntiatione expreſſa ius reducendi libertũ in ſeruitutem ob ingratitudinẽ: Nam ex hoc nõ remittit reuerẽtiæ iura, quæ ex cauſa datæ libertatis ſibi debentur: ſed pœnã iure humano aduerſus ingratũ libertũ ſtatutã. Et nihilominùs condigna quidẽ alia pœna pro delicti culpa libertus ingratus à iudice puniendus erit.

Ea verò reſpõſio iuriſcõſulti, quæ refertur in dict.l. alia. §. eleganter. ideo renuntiatione tolli nõ poteſt: quia rationẽ habet non tantũ à reuerentia ſimplici: ſed ab ea, quæ ſimul eſt pietati paternæ coniuncta: quæ duo efficiunt eam pactionem contrariam bonis moribus: atque ideo nullam, & iniquam.

Quod autem ad cõprobationem tradidimus circa intellect.l. ad egregias. profectò minimè probatur in dicto cap. 2. de iudic. in. 6. quia ea deciſio ſpecialis eſt in Monialibus æquiſsima quidem ratione: non ſolũ ex eo, quòd reuerentiæ, & honoris cauſa id priuilegium cõceſſum ſit, ſed nè detur occaſio vagandi Monialibus, quibus iure Pontificio, & plerunq; ex voto neceſſariò conuenit ea incluſio, vt nõ poſſint honeſtè monaſteriũ exire, etiam ad iudicem pro ferendis teſtimonijs: ſic deniq; Feli. in cap. ſi diligenti. de for. compet. nu. 24. ad illum tex. reſpondet ſentiens, poſſe renuntiari beneficio. l. ad egregias. quod magis in ſpecie adnotârunt Roma. & Areti. in ea. l. ad egregias. Angel. in dict. l. alia. §. eleganter. ſenſit gloſſ. in. l. inuiti. C. de teſtibus. optimus tex. in dict. cap. 2. de iudic. in. 6. dũ dicit, fœminas inuitas ad iudicium trahi non poſſe: igitur ſponte per illius beneficij renuntiationem poterũt ad iudicium accedere & trahi. Maximè fatentur Cinus in dict. l. nec honorem. Feli. in dict. cap. ſi diligenti. nu. 24. & Iaſon in dict. l. ad egregias. nu. 1. & Ludoui. Gomeci. in dict. cap. 2. nu. 51. dum approbat Feli. diſtinctionem, quòd licet huic beneficio. l. ad egregias. non poſsit quis in vniuerſum renuntiare: poterit tamen quodam in caſu eadem renuntiatione vti: quod probat. l. quãuis. verſ. inuitus. ff. de in ius vocando. iuncta. l. vnica. C. eo. tit. Ego tamen & ſi videam hanc vltimam Cini ſententiam paſſim admitti, & eam plurimùm ſuffragari huic ſententiæ, quã defendere conamur: nempe poſſe nobilẽ quodam in cõtractu renuntiare nobilitatis priuilegio, quo nobiles gaudere debẽt, nè pro ære alieno mittantur in carcerẽ: attamẽ ex Cino, Iaſone, Feli. & alijs itá intelligo eorum

distinctionem in specie dict. l. ad egregias. & ex dict. l. quãuis. & ex dict. cap. 2. in princip. vt quis tacitè renuntiare valeat huic priuilegio, si in aliqua causa sponte velit ad iudicẽ accedere pro testimonio ferẽdo absq; expressa quidẽ renuntiatione. Idq; mirũ non est: nam in dict. cap. 2. de iudi. in. 6. hoc significatur ex priuilegio egregijs personis, & fœminis cõcedi, quòd inuitæ non trahantur ad iudicẽ: quasi certissimum sit, nihil priuilegio nocere, si spõte velint ipsi egregij ad iudicẽ accedere. Atq; hic est sensus huius cõclusionis. Nam quoties priuilegio ob reuerentiã cõcesso renuntiari nõ potest: eáq; renuntiatio à iure improbatur vt bonis moribus contraria, certè nec in quodã peculiari, & speciali casu admittẽda est: quod expressim probatur in dict. l. alia. §. eleganter. ff. solut. matri. cui decisioni nulla cõgrua respõsio dari poterit: quod verò Iason, Felin. & alij post Cinũ tradidêre, nempe renuntiationẽ generalem. l. ad egregias. quo ad omnes causas non valere: mihi nõ placet: quia nobilitati publicæ nulla ex hoc iniuria irrogatur, quòd aliquis, licet egregius sit, polliceatur se accessurum ad iudicẽ pro ferendo testimonio quoties ab eo in quacunq; causa vocatus fuerit: qua ratione, etiam si articulus iste non attingat nostram quæstionẽ, opinor aduersus Cinũ & alios hanc renuntiationẽ admittendam fore: nisi forsan quis existimauerit, ex hoc iniuriam irrogari ac præiudicium fieri toti nobilitati: quod ipse minimè censeo. Sic deniq; renuntiatio specialis priuilegij dictæ l. ad egregias. etiam expressa valida iudicabitur secundùm Roma. Feli. & alios huius partis authores: quicquid alij dixerint.

Quintò aduersus præscriptam sententiam facit tex. in dict. §. eleganter. quo probatur, nõ valere pactionẽ, qua quis renuntiat beneficio à lege dato, nè cõueniatur vltrà quã facere possit: quod in effectu concessum est, nè pro debito quis in carcerem mittatur: sed ea respõsio procedit in his personis, quibus ratione reuerentiæ simul, & pietatis, aut naturalis dilectionis priuilegiũ hoc cõceditur ratione quidẽ deducta à bonis moribus: idcirco non idem erit in militibus, aut nobilibus, qui hoc priuilegiũ alia ex causa habuêre: quã solutionẽ iam obiter hac in disputatione attigimus.

Sextò fortiter hac in cõtrouersia argumentor ex cap. si diligenti. de
9 foro compet. quo apparet, clericũ etiam cum iuramento nõ posse renuntiare priuilegio fori, vt apud iudicem laicum conueniatur: non alia ratione quàm quòd hoc priuilegium concessum sit ordini clericorum, & dignitati status ecclesiastici. Eadem ergo ratione nec nobilis poterit renuntiare priuilegio nobilitatis, nè is in carcerem publicũ pro soluendo ære alieno mittatur. Cùm hoc priuilegiũ nobilium statui,

tui & nobilitati iure datum sit: eiusq́ renuntiatio, ac deniq; missio in carcerem alicuius nobilis totius nobilitatis deroget excellẽtiæ. Ego quidem non inficior, hanc esse vrgentem argumentationem: sed tamen animaduertendum esse censeo, disparem esse rationem: quandoquidem priuilegium clericorũ ob sacras res, quæ ab ipsis tractantur, magis spectat ad ius publicũ, quàm priuilegia nobilium. l. 1. §. huius studij. ff. de iust. & iure. cap. contingit. in. 1. de sent. excom. vbi gloss. & in cap. parochianos. eo. tit. Nam & priuilegium clericorum, cuius modò mentionem fecimus, partẽ adsumit à lege diuina, quod alibi tractamus. Nec potest renuntiatio in eo casu admitti: quin tendat in derogationem honoris status ecclesiastici: cùm clerici sæcularia tribunalia non posint absque dedecore ordinis totius frequentare, apud eaq; litigare: iuxta rub. nè clerici, vel monachi: maximè in cap. 1. 2. & cap. sed neq;. & ideo lex, cui renuntiatur, cõtinet publicam & priuatam vtilitatem omninò inseparabiles: quod post alios notat Feli. in dict. cap. si diligenti. num. 16. Non sic in præsenti quæstione. quamuis etenim aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno ducatur: non ex hoc iniuria fit cæteris nobilibus, nec eorum honori derogatur: cùm frequenter nobiles criminum causa in carceribus sint. Deinde nobilis, qui huic priuilegio renuntiauit, poterit carceris molestiã effugere, si bonis cedere velit: quæ sanè cessio ignominiosa non est, modò ea simpliciter absq; actibus infamibus fiat. Sic deniq; videtur, iure pronuntiatum fuisse in hoc Regio Prætorio, renuntiationem à nobili Hidalgo factam eius beneficij, quo nobiles non possunt pro ære alieno in carcerem mitti, validam fuisse. Multa hîc missa facimus, quæ possent hanc sententiam comprobare: quia ea pertinent ad tacitam renuntiationem ipsius nobilitatis: siquidem in hac quæstione agimus de renuntiatione expressa alicuius priuilegij nobilibus cõcessi, quæ fuerit facta manente ipsa nobilitate.

Non me latet, hanc opinionem dubiam esse, & tamen eam æquissimam existimo: nè causa nobilitatis ipsi nobiles luxui, ludis, & cõmessationibus dediti absque vllo delectu res alienas, præsertim pecunias mutuo acceptas temerè cõsumant. Quòd si ex renuntiatione alicuius priuilegij derogaretur nobilitati in vniuersum: tunc non foret renuntiatio ista admittenda: nempe quo ad aliquod igniminiosum supplicium nobili inferendum: quod maximè obseruandũ erit in his, & similibus renuntiationibus.

Ex.§.sequenti.

1 *Iuramentum non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum.*

2 *Intellect.ad tex.in.l.2.& l.quemadmodùm. C.de agrico. & censit.lib. 11. & inibi explicatur, qui sint coloni censiti, adscriptitij, & originarij.*

3 *Intellect.ad.l.senatus.ff.de contr. empt.*

4 *Instantia an pereat triennio non obstante pacto partium, etiam iurato?*

5 *Iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in fauorem priuatum.*

6 *Fauor publicus, & priuatus quo pacto considerentur in legibus constituendis?*

7 *Iuramentum adeò confirmat contractum ob priuatum fauorem prohibitum, vt non tantùm sit ipsum seruandum, sed & ipse contractus.*

8 *Iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum à lege: quoties lex ipsa hanc prohibitionem expreßim impedit?*

9 *Alienatio rerum Paraphernarum fieri potest absq; iuramento.*

10 *Intellect..Authen.siue à me.C.ad Velleia. & ibi de donatione propter nuptias, & eius alienatione.*

§.Primus.

EADEM Bart. cōmentaria sequuti secundam constituimus cōclusionem. Actus in fauorem publicum principaliter prohibitus iuramento confirmari non potest. Hæc probatur in cap. si diligenti. de foro compet.cap.cùm ad Apostolicam.de regular.l.ius publicū. ff. de pact. quibus satis expressum
1 est, idemq; ratione manifesta constat, non posse ius publicum pacto priuatorum remitti. Sic sanè hanc conclusionem tenuit Bart.in dict. l.si quis pro eo.nu.7.quem sequuntur Docto. inibi. Antoni. Abb.& alij in dict.cap. cùm cōtingat. quo in loco Andre. Alciat.nu.83.& Corneus in rep.Authen.sacramenta puberum.nu. 29. C.si aduers.vendit. fatentur, hanc opinionem communem esse eam sequuti. Idem fatetur Ioan.Imola in dicto cap. cùm contingat. numero.35. Qui tamen ab ea discedit ex eo, quòd licet ius ciuile aliquem actum prohibeat in fauorem principalem Reipublicæ: non per hoc idem actus iure Pontificio prohibitus est: ius autem Canonicum est equidem considerandum quo ad iuramenti vim, & effectū: qua ratione videtur, actum iure ciuili tantùm prohibitū principaliter ob Reipublicæ fauorem, posse iuramento confirmari. Cui rationi non admodùm est difficile responsionem accommodare. Nam vtcunq; actus aliquis iuratus sit, nemini præiudicat, nisi iuranti: quod satis expressum est in dicto cap. cùm contingat. in fine: sed si priuato præiudicium non fit ex actu ab alio etiam iurato: multo fortiùs Reipublicæ minimè debet prçiudicium inferri: atq; ità sat iure probatur, Bart. opinionem veram esse: quicquid Ioan. ab Imola contrarium voluerit. Deniq; l.non dubium.

biũ. C. de legibus. quæ respondet, actum iure ciuili prohibitum iuramento non confirmari, adhuc poterit iuxta hanc secundam conclusionem intelligi: vt tandem ea responsio procedat, quoties prohibitio legis tendit in fauorem Reipublicæ, & principaliter.

Primò ex hoc infertur intellect. ad text. in. l. 2. & in. l. quemadmodùm. C. de agri. & censit. lib. 11. quibus constitutionibus statutum est, non posse quem vendere prædium & retinere colonos agricul-
2 turæ prædij adscriptos. Ea etenim prohibitio, vt patet in dict. l. quem admodùm. publicam vtilitatem respicit: nè agricultura detrimentum patiatur in graue Reipublicæ dispendium: idcirco ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem decisioni præmittendum erit, olim cùm maior cura agriculturę habebatur fuisse colonos quosdam, qui adscriptitij dicebantur. Et hi per contractum, priuatamve conuentionem adstringebantur agri alicuius culturæ, vt perpetuò operam in eo agro colendo impenderent. De his agit titulus. C. de agricol. & cens. vbi gloss. in rub. tex. optimus, & ibi Panormit. eleganter in cap. iudicatum. de immunit. eccles. tradit Ludoui. Cælius lib. 4. lect. antiq. cap. vlti. vnde qui agricolationi recens adscribuntur cùm alijs colonis ibidem originarijs adscriptitij dicuntur: quod etiam explicat Oldendorpius. 3. Actionum classe. actio. 9. Alij autē dicebantur coloni originarij: & hi sunt qui ex asscriptitijs noscuntur, & procreantur. l. colonos. C. de agri. & censit. Quoniam colonarium ius in eo fundo contrahunt principaliter origine, seu natiuitate in persona sua. Sic originarij ciues dicuntur qui ex parentibus ciuibus alicuius oppidi oriundi sunt ad differentiam incolarum, qui nuper ipsi municipatum contraxerunt. Ciues quidem origo facit: incolas domicilium. l. ciues. C. de incol. & in rub. C. de municipi. & origina. l. adsumptio. l. vlt. §. penult. ff. ad municipal. Cicero pro Archia: venit, inquit, Heracliam, quæ cùm esset ciuitas æquissimo iure, ac fœdere, adscribi se in eam ciuitatem voluit. Alij coloni censiti appellabantur eò, quòd eorum agris census publicus esset constitutus, vt quidam existimant: quæ quidem expositio minimè conuenit. l. 2. C. in quibus caus. colo. domin. accusar. poss. Quam ob rem ex eadem constitutione arbitror dici colonos censitos eos, qui adscriptitij quidem sunt, perpetuò adstricti culturæ agrorum, & tamen præter hoc ex conuentione tenentur aliquem çensum domino soluere ex ipsis agris, eorumq; fructibus: hoc ipsum Hostiens. & Abbas adnotârunt in dicto cap. iudicatū. Quibus sanè præmissis, quia coloni solebant agros deserere, &

in ciuitates fugere: aut ipsi domini prædiorum eos colonos sibi retinebant in venditionibus agrorum maxima cum iactura Reipublicæ: cuius tunc intererat agros, & prædia coli, vt ex eorum fructibus esset Reipublicæ consultum in frumentaria inopia, sancitum est, quòd prædia minimè possint alienari sine ipsis colonis. dicta. l. 2. l. quemadmodùm. l. omnes profugi. l. originarios. C. de agri. & censit. eaq; prohibitio non aliam quàm publicam vtilitatem præcipuè spectat. Hodie sanè dubitarem ipse, an in praxi foret attendendus fauor hic publicus: cùm non immineat illa necessitas colonorum ad colendos agros, quæ olim ob militiæ præmia rempublicam vrgebat. Et tamen satis sit, conuentionem reprobatam in dicta. l. quemadmodùm. non confirmari iuramento: quod Barto. communiter receptus in dicta. l. si quis pro eo. numero. 7. expressim notat.

Secundò ex eadem conclusione infert Bart. intellectum ad. l. senatus. ff. de contr. empt. & l. cætera. ff. de legat. 1. quibus prohibitum est, nè quis vēdat marmora, aliasq;
3 res affixas ædibus, ea ratione quòd intersit Reipublicæ publica ædificia, item & priuata minimè deformari: nè ciuitates ipsę deformentur. Idem tradit Regia. l. 16. titulo. 5. par. 5. Nam cùm ea prohibitio nullam aliam præcipuè vtilitatem afferat præter publicam: constat non posse venditionem earum rerum, quæ ædibus affixæ sunt, iuramento confirmari: quemadmodū Bar. quem alij sequuntur in dicta. l. si quis pro eo. num. 7. in specie notat. Sed, vt liberè quid hac in re sentiam respondeam, non admodùm tuta est hæc conclusio nostris temporibus: & fortassis in iudicialibus controuersijs, si hæc incideret dubitatio, non admitteretur ad sententiam pronuntiandam. Multa etenim iure veteri statuta fuerunt, quæ vel per desuetudinem, aut contrarium vsum sublata planè sunt.

Tertiò Bart. idem in dict. num. 7. intulit ex hac. 2. conclusione ad interpretationem tex. in. l. properandum. §. sed & siquidē. C. de iudic. vbi statutū est, instantiam litis per
4 triennium extingui. Nam ea constitutio rationem præcipuam habet ab vtilitate publica, nè lites fiant immortales. cap. finem. de dolo & contum. Idcirco Bart. censet, non posse iuramento confirmari pactionem, quæ inter litigantes facta sit super prorogatione instantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notāt ipse Bart. & ibi Iason, nu. 21. in dict. l. properandum. in princip. Panormi. in cap. penult. de iudic. num. 15. quorū opinio manifestè probatur in dict. l. properādū. in princip. vbi lex ipsa omninò aufert potestatem ipsis litigantibus ad prorogationē instantiæ, ac iudici mādat, quòd nō obstante

obstante litigantium cõsensu perempta instantia per triẽnij lapsum minimè procedat in causa: atq; ità hæc est communis opinio, de qua Bart. idem dubitasse videtur in. l. Seius. ff. ad. l. Falci. & contrarium tenuerunt Feli. in dicto cap. penul. num. 13. Imol. ibi. idem in dict. cap. cùm contingat. in. 2. casu, & membro principali. ea ratione quòd ista conuentio iurata, non sit contraria iuri Canonico: imò secundũ id omninò permissa iuxta tex. in dicto cap. penul. quo probatur, iure Pontificio instantiam non perire per triennij lapsum: vnde iuramentum obligatorium est, & conuentio valet. Ego verò etsi sciam, à plerisq; traditum fuisse, iure Pontificio non perire instantiam per triennium per tex. in dicto cap. penult. & in cap. vltim. de probat. & cap. cùm olim. verb. iudices. de priui. gloss. in dicto cap. pen. & in cap. fi. de dolo & cont. & in cap. Anteriorum. §. ad hoc sancimus. 2. q. 6. quarum opinio communis est secundùm Felin. in dicto cap. penul. col. 1. & Iaso. in dict. l. properandum. num. 27. atq; ità ferè in praxi recepta: attamen opinor, nullam in hoc esse constituendam differentiam inter ius Pontificium, & Cæsareum: imò respondendum erit, etiam iure Pontificio instantiam triennio finiri. Nam text. in dicto cap. penult. qui fortiùs cæteris vrget, planè tantùm probat, iurisdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per triennij lapsum, quo lis apud eum cœpta, finita nõ est: atque in hunc sensum accepit gloss. inibi illam decisionem: eandemq; opinionem Docto. ibi sequuntur communiter: Rota noua 96. deniq; quòd iure Pontificio instantia per triennij lapsum pereat, adnotârunt Fulgosi. & Ias. in dict. l. properandũ. in principio, fi. col. & Roma. in consi. 220.

Sed & si quis contendat adhuc constituendum fore discrimen inter ius Canonicum, & ciuile: non ex eo sequitur, iuratam conuentionem posse præiudicare iuris ciuilis sanctioni quo ad ciuile forum propter publicam vtilitatem, à qua fundamentum, & rationem habet iuris Cæsarei constitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid esse vtile foro ciuili, & sęculari, quod non ità vtile sit foro Pontificio. Illud equidem verum erit, quod Bar. sensit in dict. l. Seius. & tenent ibi Imola & Alexand. conuentionem istam de prorogan da instantia iuramento confirmatam, etiam si ea valida sit censenda, id tantùm inducere, quòd nõ possit alter ex litigantibus proprio nomine & ratione priuati commodi opponere exceptionem instantiæ finitæ, licet triennium sit transcursum: atq; hæc dicta sint de prorogatione instantiæ. Qua de re poterit lector legere Bonifacium in Cle. Quandiu. de appellat. 3. col. Roma. in singul. 276. Bald. Nouell. de do-

te,parte.9.priuilegio.14. Alexan. in l.4.§.hoc autem iudicium.col.5.ff. de dam.infect. Capiciũ in decisione Neap.11.

Quartò ab eadem secunda cõclusione deducit Bart.in dict.l.si quis pro eo. num. 7. non posse à priuato renuntiari statuto, quo debitor frumenti liberatur soluendo certam pecuniæ quantitatem pro qualibet fruměti debiti mensura: quoties id statutum ea ex causa sancitum fuit, vt ciuitas, vel prouincia plures ciues & rusticos habeat, qui posint onera subire, indictam à Republica pecuniam soluere, aliaq; in communem vtilitatem expedire. Et licet Ioan. ab Imol. in dicto cap.cùm contingat. dubitet de hac sententia Bart. & dubitari posit: quia vtilitas publica in hoc versatur, quòd ciues non cogantur inuiti præcisè frumentum soluere: sed liberentur præstando certam eius æstimationem: non tamen ex hoc vtilitas ista publica tollitur, aut diminuitur, si sponte ciues velint in quibusdam contractibus huic fauori renuntiare: attamen opinio Bart. verior est propter expressam in eodem statuto publicam vtilitatem absque vlla statuentium fraude: sicuti Alciat. adnotauit in dicto cap.cùm cõtingat. numero. 88. & quia si locus foret renuntiationi, facilimè tolleretur vis ipsius statuti: siquidem passim debitores eidem renuntiarent mille præstitis iuramentis.

Tertia principalis conclusio. Iuramentum omninò confirmat actum, seu cõtractum prohibitum iure ciuili præcipuè, aut sanè principaliter propter priuatam vtilita-
5 tem: etiam si minùs principaliter, & vt aiunt, secundariò publicam vtilitatem contineat. probatur hæc conclusio in dicto cap. cùm contingat. de iureiurand. & cap.licet. eodem titu.in.6. Nam etiam si Reipublicæ intersit, fœminarum dotes augeri, saltem conseruari potiùs quàm minui. l.1. ff. solut. matri. atq; ideo lex ciuilis prohibuerit alienationem fundi dotalis: vt tradit iurisconsultus in rubr. ff. de fundo dot. Quia tamen ea prohibitio præcipuè priuatam vtilitatem, & fauorem spectauit: etiam si nihilominùs & publicum commodum respexerit, minùs tamen principaliter, nihilominùs alienatio fundi dotalis iuramento confirmatur: sicuti probatur in dict. cap. cũ cõtingat. à quo poterit adsumi prima huius conclusionis illatio: ipsa etenim conclusio omnium ferè cõsensu recipitur: & ea ratione cõmunis est: vt testantur eã sequuti Corne.in dict. Auth. sacramenta puberum. num.30. & Alciat.in dict.cap. cũ contingat.nu.92. vbi Abb.nu.5. & Imola, nu.36. eandẽ conclusionẽ veram esse censent, & probari etiã in dict. Auth. sacramẽta puberum. huius sentẽtiæ ea est ratio: quòd nè quis periùrus sit, satis esse constat, eum, cuius fauorẽ principaliter lex

respexit

respexit, eidem renuntiasse tacitè, vel expresè. Nam vbi aliqua constitutio in fauorem edita est, semper consideramus fauorem quem pręcipuè, ac principaliter lex ipsa inspectat, non eum, qui secundo loco ab ea significatur, iuxta gloss. celebrem in hoc cap. quamuis. de pact. in. 6. cuius statim mentionem faciemus ad intellectum decimũ huius constitutionis in. 3. Relectionis parte.

Cæterùm Fortuni. Garsias in. l. 1. §. huius studij. ff. de iustiti. & iure. maximè improbat hunc dicendi modum: quo nostri iuris vtriusque
6 interpretes existimant, legem aliquam quandoq; principaliter ob fauorem priuatum conditam fuisse, & secundariò propter fauorem publicum: qua consideratione vtuntur pasim Doctores sed præsertim in hac quęstione Bartol. & alij hanc distinctionem tradidêre: quę ex eo falsa videtur, quòd finis præcipuus in rebus agendis attendendus sit: qui quidem in legibus constituendis semper est ad commune bonum tanquàm ad potentius, & præclarius. Ea etenim, quæ ad communem vtilitatem pertinẽt aliquo modo, principaliter, & ex priori causa introducta sunt ad cõmune bonum, non secundariò. deinde quęlibet lex in sua dispositione quacunq; principaliter tẽdit ad pubicum cõmodum. cap. erit. vbi Archidi. cap. factę. 4. distinct. Thomas. 1. 2. q. 90. arti. 2. Quòd si aliqua iura dicuntur in humanis legibus ad priuatam vtilitatem constituta fuisse: idcirco id dictum est: quia hæc iura non disponunt super rebus publicis, & ad omnes in communi pertinentibus: & tamẽ quia necessarium est, quòd particulares regantur ad regimẽ totius, ideo iura prędicta, quæ priuatam vtilitatẽ continere videntur, adhuc spectant ad commune bonum: & hic respectus principalis est, non secundarius. igitur opinio Bartol. & sequacium non est omninò admittenda: cùm iuxta prędictam consideratio nem etiam actus contrarius humanis legibus priuatam vtilitatẽ spectantibus, aduersus omninò est cõstitutionibus ad publicam vtilitatem pertinẽtibus principaliter, nõ secundariò: sicuti modò probauimus. Hic tamen modus dicẽdi defendi poterit, si animaduertamus, finem cuiusq; dispositionis dupliciter accipi principaliter: nempe vel quo ad intentionẽ, vel quo ad exequutionem: finis autem principalis cõmuni significatione dicitur qui propinquior est in exequutione, quãuis remotior sit in intentione legis. lex igitur, quæ de priuatorum rebus disponit, principaliter intendit commune bonum: sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos defertur, dicendum est, legem hanc principaliter fauere priuatis, principaliter inquam exequutione: secundariò autem intentione. Vnde cùm Accursius in dicta

l.1.§.huius studij. dixit, leges quasdam secundariò tendere ad fauorem publicum, & principaliter ad priuatum: est intelligendus secundariò non quo ad intentionem, sed quo ad exequutionē. qua ratione q̄libet lex, etiam de priuata vtilitate tractans intentione quidem principaliter ad commune bonum spectat: illa verò lex, quæ de rebus publicis disponit, principaliter intentione, & exequutione ad commune bonum, & fauorem publicum spectare videtur. priori sanè legi finis principaliter conuenit quo ad priuatam vtilitatem respectu exequutionis: atq; item quo ad cōmune bonū respectu intentionis: quēadmodùm in specie docet eleganter Martinus ab Azpilcueta in cap. inter verba.11.q.3.col.85. sensit Bart. in.l.ambitiosa.num.19.ff.de decre. ab ord.faci.

Quarta conclusio ex Barto.colligitur in dict.l.si quis pro eo. num. 8. dum ad declarationem pręcedentis conclusionis scribit, in ea specie,
7 & casu non tantùm iuramentum seruandum fore, sed & cōtractum ipsum alioqui inualidum, iuramenti religione confirmari, & firmum fieri. Hęc sententia patet in dict. ca. cùm contingat. ibi, omninò. & in hoc cap. quāuis. ibi, seruari debet. vbi gloss. hoc expressim notat. & rursus in cap. licet. de iureiurand. in.6. & in Authen. sacramenta puberum. ibi, inuiolabiliter. quibus quidem auctoritatibus hæc sententia probatur, quam sequuntur Calderi. Ancha. Cardi. Abb. nume.8. & Imola num.18. in dict. cap. cùm contingat. Bald. Bart. & Docto. in dict. Authent. sacramenta puberū. vbi Corne. nume.56. scribit, non esse ab hac opinione recedendum in iudicando, & consulendo: eādem fatentur communem esse, eam sequutus Abb. in dict. cap. cùm contingat. nume. 8. Iason in dict. Authen. sacramenta puberum. nume. 36. Curti. Iunior consi.47. colum.2. & Areti. consi.22. colum.3. idem fatetur Alciat. in dict. cap. cùm contingat. nume.113.

Contraria sententia quibusdam placuit: nempe quòd in hoc casu iuramētum seruandum sit: non tamen confirmetur contractus ratione iuramēti: nec validus fiat: huius opinionis auctores sunt Antoni. in dic. cap. cùm contingat. Cuma. in dic.l.si quis pro eo. Ioan. Faber, & ibi Porcius in princip. Inst. quibus aliena. licet, vel non. idem Porcius in.§. extranei. Inst. de hæredit. quę ab intest. defer. Iason in dict. Authen. sacramenta puberum. nu. 37. Fortuni. eleganter in tracta. de vlti. fine, illat.19. latè Ioann. Igneus in.l.1.§. si vir aut vxor. ff. ad Syllan. nume.145. sensit eandem opinionē Bar. i.l. qui superstitis. ff. de adqui. hæredi. ex quibus Andre. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. dicebat, non esse admodùm certum, quòd prior sententia communis sit: & posse istam vltimam iure defendi.

Poste-

Posterioris opinionis ea est ratio præcipua, quòd contractus iuramẽto quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtenta absolutione à iuramenti vinculo seruandus is sit: nõ ita, si absolutio fuerit obtenta. Preter hec multa alia pro hac assertione traduntur, quæ dubiam efficiunt priorem sententiam. & tamẽ ego censeo, non esse aliquo pacto ab opinione Barto. in dict. l. si quis pro eo. recedendum in iudicio, nec in priuatis responsis. Sunt etenim adeò fortia verba text. in dicta Authen. sacramenta puberum. & alijs similibus cõstitutionibus, vt nullam ex æquo patiantur congruam responsionem: idcirco existimo non esse locum disputationi huius controuersię quo ad tribunalia: tametsi non inficier dubiam esse quæstionem quo ad priuatam disputationem.

¶Quidquid sit de hac quæstione refert tamen plurimùm quæ harũ opinionum sit recipienda propter varios cuiusq; effectus. Nam si cõmunis, & prior opinio admittenda est, primũ sequitur, falsam esse glo. in dict. cap. cùm contingat. dũ asserit, in eo casu tenere, ac validũ esse accessorium: id est iuramentũ, non principale: id est contractum. valet etenim contractus ratione iuramenti iuxta Bartol. sententiam: atq; ita Areti. in dict. consi. 22. reprobat glos. in dict. cap. cùm cõtingat.

Secundò, si vera est cõmunis opinio, planè constat, hæredes mulieris, quę pręstito iuramento rem dotalem alienauit, non posse rem alienatam vendicare, aut petere: quia contractus valuit, eiusq; vis ad hæredes vtrinq; transmittitur. quòd si contractus minimè confirmaretur iuramento: sed tantùm iuramentum foret seruandũ, eiusq; vis inspiciẽda, profectò hęredes iurantis minimè obligarentur stare iuramento, nec contractui iurato, cùm ad eos vis iuramenti non transeat: sicuti superiùs adnotatũ est in prima huius Relectionis parte. §. 5. nu. 4. in specie autem huius illationis hoc tenent Imola in dict. cap. cùm contingat. nume. 18. & ibi Alciat. num. 120. tradit optimè Paul. Paris. consi. 75. col. 1. & vlt. lib. 3. quorum opinio communis est: licet Panor. in dict. cap. cùm contingat. nume. 8. velit tenere, ac probare, quòd etiã si contractus non cõfirmaretur iuramento, tenerentur nihilominùs hæredes iurantis stare contractui: quod falsum est, nec iure probari verè poterit. Nam & rationibus Panorm. respõdet Alciat. in dict. cap. cùm contingat. nu. 120.

Tertiò, si admittẽda esset opinio Fabri, & aliorũ cõtra cõmunẽ, posset equidem mulier, quæ rem dotalem alienauit eandem reiuendicatione petere à tertio possessore, qui non haberet causam ab emptore: siquidem iuramẽtum, quod seruãdum est in hac specie, solùm habet vires in fauorem emptoris, cui præstitum fuit: atq; ideo is, qui nõ

habet

habet causam ab eo, nequâquã poterit se defendere ratione iuramenti: sicuti in hoc casu adnotârunt Imola in dict.cap. cùm contingat. col.9. & ibi Alciat.nume.128. Ioan. Faber, in princip. quibus alienare licet vel non. quod si communem opinionem sequamur, contrarium est dubio procul respondendum. Nam ex quo contractus alienationis iuramento fuit confirmatus, satis apparet dominium rei dotalis ab alienante in emptorem translatum fuisse, nec vllum ius remansit penes mulierem ad petendam rem dotalem: quod Doctor. communiter fatentur.

Quartò ex communi sentẽtia infertur, contractum istum alienationis fundi dotalis, & ei similes iuramento præstito cõfirmatos adhuc manere validos, etiam præstita absolutione à iuramento ex aliqua iusta causa: atq; ideo oportere, quòd iudicio ordinario agatur ad contractus rescissionem. Prædicta etenim absolutio tantùm concessa videtur ad effectum agendi: quam ob rem Panormi. in cap. 1. de iureiur. colũ. penul. hanc illationem probat. idẽ tenuit Angel. consi.160. Nam contractus ab initio iuramento confirmatus non ex hoc irritus est, quòd postmodùm cesset iuramenti vinculum: reg. factum legitimè. de regul. iur. in.6. idem tamen Panor. in dict.cap. cùm contingat. nume.9. & Feli. in dict.cap.1. eiusdẽ tit. nu. 26. Card. & Anto. in cap. debitores. eo. titu. cõtrariam sentẽtiam veriorem esse cẽsent, existimãtes contractum irritum manere pręstita absolutione à vinculo iuramenti, quoties is contractus à solo iuramento robur accepit. quòd si cõtractus alioqui etiam sine iuramẽto validus sit: tametsi aliquem effectum ex iuramẽto accipiat: vt in specie. l.2. C. de rescindẽ. venditio. tunc fatẽtur Abb. & alij adhuc manere ius firmum ex cõtractu, etiam obtẽta absolutione à iuramẽto. Sed in hac cõtrouersia expedit tres distinguere casus. Primus quidem constituendus est, vbi cõtractus est omninò nullus, nec iuramento cõfirmatur: sed iurans tenetur tantùm seruare iuramentum: vt in cap. debitores. de iureiur. & in hac specie data absolutione à iuramenti vinculo contractus manet oĩnò nullus absque vlla rescissione secundum Abb. in cap. cùm contingat. notauimus & nos in lib.1. Variar. Resolut. cap. 4. nu.5. Secundus casus est, cùm contractus iure validus cẽsetur, etiam absq; iuramento: & tamen propter iuramenti vim, is qui iurauit, non potest aliquo iuris remedio aduersus eundem contractum agere: vt in specie. l.2. C. de rescind. vẽdit. tunc sanè obtenta absolutione à vinculo iuramenti, nihilominùs cõtractus vim aliquam habet: sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractum eo remedio, quod, si nõ iurasset, sibi iure competeret: ita Panor. in dict.cap. cùm contingat.

nume.

nume.9.atque tunc in eo iudicio tractabitur de remedio, & actione cõtra ipsum contractum competentibus. Tertiò considerandum erit, quid dicẽdum sit, vbi cõtractus alioqui omninò nullus ex solo iuramẽto cõfirmatur: & denique Angel. in dict.consi.160.& qui eum sequũtur, tenent, data absolutione à iuramento adhuc contractus vim superesse, vt nihilominùs, de eius viribus agendum sit, & pręcipuè an ex iuramẽto omninò fuerit confirmatus: iuxta notata per Abb. in dict. cap.1.de iureiur.colum.pe.& Soci. in.l.hęc scriptura.ff.de conditi. & demonstrat. ex cuius commẽtarijs tres hi casus distinguntur: tametsi eius, & aliorum, quos modò citauimus, mente ad amussim examinata, præsertim his obseruatis, quæ Alciat.in dict.cap.cùm contingat. scribit nume.125.& quæ nos tradidimus dict. cap.4. huius quæstionis resolutio in hoc vertitur, an absolutio obtenta fuerit, & concessa ad effectum agendi: quod constabit ex ipsa negotij serie, vel ex modò procedẽdi: quia summariè actũ fuit de ipsa absolutione pręstanda. in hoc etenim casu vtcunque sit, contractus manet firmus, eamque vim habet, quam haberet nondum data absolutione ab ipso iuramento: tantùm sanè est iuranti concessum, vt non obstante iuramento possit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquod robur ex iuramento acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus casibus per Socin.traditis. Sed si absolutio data sit non tantùm ad effectum agendi: sed & omninò ab ipsa iurati contractus obligatione: quod apparebit ex modo agendi, & cognoscendi, definiendique de præstanda absolutione quæstionem: tunc omninò absolutione data nulla superest contractus vis: nec de eius viribus iterùm agi potest.

Cæterùm si lex ciuilis, quæ contractum prohibet, non tantũ simpliciter prohibitionem cõtinet: sed
8 & iuramẽtum cõtractui appositũ, præstitum, & adscriptum irritum facit: tũc equidem obtinet opinio eorum, qui tenuerunt contractum prohibitum lege ciuili non cõfirmari iuramento. Lex etenim ciuilis velle videtur in hac specie, quòd cõtractus iuramẽto nõ confirmet: tametsi de obseruatione iuramenti nihil tractauerit: illud siquidem seruãdum est: qua ratione si iurans à vinculo iuramẽti fuerit absolutus quacunque ex causa, quæ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem prohibitionem cõtraxerit, nõ tenebitur stare contractui, nec contractus manet cõfirmatus: quemadmodùm in specie ista visum est Freder. consi.272. Paulo Castrensi, & Corneo in dic.Authẽ.sacramenta puberum. nume. 54. Imolæ nu. 45.& Alciato nume.135. in dic. cap. cùm contingat. Auth.in cap.canonum statuta.de cõstit. folio.11. col. 4. idem voluisse videtur Fortu.in tract.

tracta. de vltimo fine, illat. 19. & 20. Nam etiam si lex ciuilis non possit iuramenti vim tollere, poterit profectò impedire iusta ex causa, nè fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum secundum ea, q tè tradita fuêre in prima huius Relectionis parte. §. 3. numer. 7. Non oberunt quę Panormi. docet in dic. cap. cùm contingat. nume. 11. quem sequitur Ioan. Baptista de sancto Seuerino in repeti. l. omnes populi. colum. 33. ff. de iustit. & iure. quibus vterque conatur probare, legem ciuilem non posse tollere vim iuramenti, nisi in eo actu, in quo lex ipsa iusta ex causa præsumat fraudem, metum, aut deceptionem. Hęc enim vera sunt quãtum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali, vt seruãdum omninò sit, nisi iusta ex causa fuerit data ab eo absolutio: non quantum ad confirmationem contractus humani, cuius vis, & robur legib⁹ humanis subijcitur: ad quas totius Reipublicæ cura spectat.

Sic sanè cùm quotidie apud Regia tribunalia videamus controuerti super alienationibus rerum dotaliũ, quæ præstito iuramento iam ita passim fiunt, vt nullus locus sit legi ciuili, quæ fundum dotalem alienari vetuit: fiunt etenim hæ alienationes, sicuti ex ipsis iudicialibus quęstionibus apparet, frequentissimè absque mulierum libero consensu: quæ etiam secluso metu non audent maritis alienare volentibus refragari ob reuerentiam, & amorem, quem eis exhibere tenentur: alioqui non admodùm tranquillam vitam cum eis acturę: pręsertim quia multoties metus grauissimus infertur, qui probari non potest, constat multis litibus, & alienationibus rerum dotaliũ causam dedisse respõsum Romani Põtificis in dict. cap. cùm contingat. atq; oportere ad tot lites vitandas, totq; maximè reprobas alienationes extirpãdas remedium aliquod à legislatoribus adhiberi: nè tandẽ ita temerè dotibus fraudentur fœminæ, quas Reipublicæ interest, nõ manere indotatas. Forsan foret admodùm vtile Reipublicę legem ciuilem constitui, quæ statueret, res dotales, etiam per mulieres nõ posse alienari: nisi cõsensu ab ipsa vxore apud iudicem pręstito, & itidem iuramento, quo adseueret, se liberè, & absque vllo metu alienare, & alienationi consentire: & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super vtilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri & vxoris, decretum decernat, quo alienationem cum vxoris iuramento permittat: alioqui absque hac solennitate alienatione facta, etiam cum iuramento, ipsum contractum nullum esse propter fraudem, & metum à iure in hac specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Posset item lex statuere, contractum alioqui celebratũ,

lebratum, ratione solius metus reuerentialis, rescindendum fore, ac si metus cadens in cōstantem virū causam contractui dedisset. Nam per hęc constitutioni Pontificię satisfit maxima cum Reipublicę vtilitate, ob mille fraudes, quæ hodie à viris vxoribus fiunt super rerum dotalium alienationibus.

Verùm quia hac in parte, dum Bar. assertiones examinamus, adducitur pręcipuè decisio text. in dicto cap. cùm contingat. oportet, vt illius capitis responsio apertiùs intelligatur, aliquot adnotare ad expeditiorem eius interpretationem.

Primū equidem obseruandum erit, an ea constitutio sit necessaria, in alienatione rerum paraphernarū ita quidem, vt res paraphernæ possint alienari per vxorem absq; iuramento. Et Ioan. Faber in princip.
9 Instit. quib. aliena. licet vel non. nume. 11. tenet, prohibitionem alienationis fundi dotalis minimè obtinere in rebus paraphernis, quarum alienatio prohibita iure nō est: idē respondit Angel. in. l. iubemus. C. ad Velleianum. citatur à Fabro Innocenti. in cap. ex parte. de consuetudin. ad finem, quasi is sit huius opinionis auctor: & tamen Innocent. solùm tractat, an teneat alienatio rerum paraphernarum facta per maritum: ac distinguit: an sit translatum dominium in ipsum maritum, an non: vt priori casu teneat alienatio; posteriori verò sit nulla. Sed in fauorē opinionis Ioā. Fabri sunt duo consideranda. Primum quantum differant in priuilegijs res paraphernę à rebus dotalibus: cùm res paraphernæ etiam si habeant priuilegium hypothecæ: non tamē habent priuilegium prælationis: quemadmodùm ipse adnotaui lib. 1. Variar. Resolutio. cap. 7. in princip. post gloss. in. l. si ego. verb. sed condici. ff. de iure doti. secundum, quod huic sententię plurimum patrocinatur, deducitur ab ea conclusione, quæ dictat, constante matrimonio procedere præscriscriptionem contra vxorem in rebus paraphernis: licet ea non procedat in rebus dotalibus: sicuti distinximus codē lib. 1. Var. Res. c. 8. nu. 8.

Secundò est adnotanda constitutio Authen. siue à me. C. ad Velleianū. vbi probatur, res vxori donatas propter nuptias, nō posse alienari
10 per maritū, etiā ex cōsensu vxoris, nisi vxor ipsa post bienniū à tēpore contractus iterùm alienationi consentiat, & eo tēpore marito supersint alia bona, quę sufficiāt solutioni dotis. Hęc etenim decisio admodū distincta est ab his, q̄ fundi dotalis alienationē prohibuerūt: cùm in alienatione fundi dotalis minimè sufficiat cōsensus post biēnium geminatus, ac repetitus in reb⁹ īmobilibus secundū glos. & Docto. in Auth. siue à me. Bart. in. l. 1. ff. solu. matri. & ibi Alex. colū. 8. vbi Ripa nume. 103. scribit, hanc opinionem communē esse: idem fatetur Bald. Nouel. in tractat. de dote. 7. parte.

priuileg.1.colũ.4. At in rebus propter nuptias donatis procedit alienatio facta per maritum consentiente vxore, modò post biennium consensus repetatur, & eo tempore supersint bona, quæ sufficiant solutioni dotis: quemadmodùm tradit Imol.colũ. 4. in dict. cap. cùm contingat. Docto. in dict. Authen. siue à me. & in cap. peruenit. de emptio. & vendit. vbi Antoni. Burg. colum.1. & vlt. eandem resolutionem probat. Attamen alienatio rei donatæ propter nuptias, si fiat vxore consentiente, & iurante, valebit profectò: sicut valet alienatio rei dotalis facta cum iuramẽto secundum gloss. & communem in dicto cap. cùm contingat: vbi gloss. sentit, iuramentum habere vim duplicis, ac repetiti cõsensus. eandem glos. & eius conclusionem quo ad alienationem arrharum, & donationis propter nuptias tenent Hostien. & Imol. in dic. cap. peruenit. Bald. & Salicet. in dict. Authen. siue à me. & in Authen. si qua mulier. C. ad Vellcia. Ioan. Lupi, in Rubric. de donatio. inter vir. & vxor. §.17. numc. 14. tametsi vlteriùs ista consideratio examinanda sit. Nam maiorem vim habet iuramentum quàm repetitus consensus: cùm tẽpore repetiti consensus necessariũ sit vt alienatio rei donatæ propter nuptias valeat, maritum habere bona, quę sufficiant solutioni dotis: nõ sic in alienatione iurata, quæ valida omninò est, etiam si tempore iuramenti non supersint hęc bona apud maritum: sicuti Docto. communiter fatentur. Deinde errat glo. in dict. cap. cùm contingat. dum notat, alienationem fundi dotalis perpetuò non prohiberi, eiusq; prohibitionem non esse perpetuam: ex eo, quòd valida sit ex cõsensu vxoris, modò is fuerit post biennium repetitus: Authen. siue à me. C. ad Velleian. quæ quidem constitutio tantùm locum obtinet in alienatione rei donatę propter nuptias: non in alienatione fundi dotalis: sicuti paulò antè explicuimus.

Tertiò animaduertendũ est, gloss. in dict. cap. cùm contingat. dum conatur soluere obiectionem. l. nõ dubium. C. de legib. errare quidẽ: primò cùm constituit hac in re discrimen inter ius Pontificium, & Cæsareum: quod constituendum non est: siquidem & apud forum sæculare iurata dotis alienatio valida est, & seruari debet. cap. licet. de iureiurand. in.6. Nam & ius ciuile hanc vim iuramento tribuit. Authent. sacramenta puberũ. C. si aduers. vendit. præsertim quòd licet gloss. asseuêret, finem principalem iuris Canonici tendere ad animarum salutem: finem autem principalem iuris ciuilis ad humanã fœlicitatem, & Reipublicæ quietem, & tranquillitatem. idemq; adnotauerint Cald. Abb. & alij in Proœmio Gregoriano: non omninò id certum est. Nam & finem principalem iuris ciuilis dirigi in animarum

rum salutē cōtēdit Fortu. in tract. de vl. fine iur. col. 4. & sequētibus, ex Aristotele, Cicerone, & alijs: atq; item ex eo, quòd humana, ac ciuilis lex sit correctio peccatorū. l. 2. ff. de legib. Thom. 1. 2. q. 92. ar. 1. & q. 95. ar. 1. Iustiniano in Auth. vt nō luxuri. cōtra nat. collat. 6. quæ quidē opinio maximè cōuenit legibus ciuilibus principū Christianorū: qn̄ quidē leges ciuiles principū Gētiliū, & eorū, qui nondū cognitionē habuêre summę illius fœlicitatis supernaturalis, quę Christi fidē colētibus promissa est, tantū in hoc tendunt, vt quieta, ac trāquilla Respublica sit, bonisq; moribus instituta: & vt moraliter bona opera prēmiū cōsequantur, illud quidē, quod naturaliter intelligi, ac cognosci potest. Sic deniq; tēperanda sunt quæ hac de re pro Fortunio, & aduersus eū adduci possunt. Pręmiū verò salutis æternæ, & illius fœlicitatis, quæ ex æterna gloria Christianis promissa extat, sola lege naturali cognosci non potuit: quod eleganter disputat egregius vir Domini. à Soto lib. 2. de natu. & grati. cap. 11. & Melchior à Cano eiusdē professionis, eruditione & censura celebris in 2. parte Relectionis de sacramētis. atque hæc quidē sufficiant de quarta Bart. conclusione.

Ex. §. sequenti.

1 *Contractus à lege prohibitus conceptis prohibitionis verbis in ipsam personam non confirmatur iuramento.*

2 *Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramēto, vbi mulier priùs iurauerat, dotem non alienare. & inibi expenditur glos. in cap. licet. de iureiur. in. 6. & per totum. §.*

3 *Iuramento promittens non reuocare procuratorem, si eum reuocauerit, reuocatio tenet: licet periurus sit.*

4 *Intellect. cap. intellecto. de iureiur. & an Rex possit alienare res ipsius regni?*

5 *Actus spiritualis contrarius iuramento an valeat?*

6 *An possit quis renuntiare clausulæ Decreti irritantis in eius fauorem appositæ?*

7 *An agens contrarium prohibitioni legis humanæ peccet mortaliter vel venialiter, an nō? & ibi rursus de opinione Barto. quo ad primā huius. §. conclusionem.*

8 *Promissio arrharum vltra summam lege præfinitam non confirmatur iuramento.*

9 *Fideiussio prohibita accedere promissioni dotis restituendæ iuramento confirmatur.*

§. Secundus.

EAdem Barto. commentaria examinaturi quintam ex eo cōclusionem adnotamus in hunc quidem sensum / Iuramentum nequâquam confirmat contractum prohibitum à lege, quæ prohibitionē in ipsam contrahentis personam direxit / Hæc colligitur conclusio ex Barto. in dicta. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. numer. 9. vers. aduerte. vbi Angel. idem tenet. Barto. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendi. Calde. & Anchar. in dict. cap. cùm contingat. rursus

1 ipse Angel. in consil. 160. quorum opinionem sequuntur Legistę cõmuniter secundum Imolam in dicto cap. cùm contingat. num. 36. & Rodericus Xuares in. l. 1. titu. de las arras, lib. Fori. q. 3. Huius opinionis ea est ratio, quòd in hac specie agẽs contra legem istam mortaliter peccet: quia legislatori refragatur, cui obedire tenetur. cap. 2. de maiorita. & obedi. atque ideo cùm iuramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, constat planè, non confirmari contractum lege prohibitũ ex iuramẽto iniquè præstito, ad huius sententiæ cõfirmationem adducit Bart. glos. in cap. licet mulieres. de iureiur. lib. 6. quæ asseuêrat alienationem rei dotalis, etiam præstito iuramento factam minimè valere, vbi mulier priùs iurata promiserat, se non alienaturam dotem, nec aliquam rem dotalem: non alia ratione quàm quòd hoc secundum
2 iuramentum iniquum sit, nec possit seruari absque interitu, & periculo salutis æternę. Eam glos. sequuntur Docto. ibi, pręsertim Francus, & Imola in dict. cap. cùm contingat. nume. 81. & inibi Alciat. num. 43. Chassanę. in consuetudinibus Burgundię, Rub. 4. §. 16. nume. 5. & Abb. per text. ibi in cap. intellecto. de iureiu. quorum opinio communis est, sicuti testatur Imol. nu. 81. & And. Alc. in dic. nu. 43. Ioã. Crot. in l. filiusfamiliâs. §. diui. col. 25. & ibi Ferdi. Loazes num. 431. ff. de legat. 1. eandem opinionem sequitur Ioã. Lupi in Rub. de donat. §. 45. nu. 6. Verũ, vt hęc opinio Bar. diligentiùs examinetur, oportet primũ expẽdere rationes, quibus eã Bar. probare conatur: maximè statim erit congruũ perpendere glo. in dic. c. licet. cui plurimũ obstat altera glos. in. c. vlt. de procur. in. 6. quę asserit, promittentẽ cũ iuramento nõ reuocare procuratorẽ ab eo constitutũ, posse nihilominùs eũ reuocare ad hũc sensum, vt reuocatio teneat, licet periurus sit qui reuocauerit. Hanc glo. plurimũ cõmẽdant eam sequuti Abb. Feli. num. 12. & Deti. nu. 7. in cap. cũ accessissent. de cõsti.
3 idem Feli. in. c. si diligenti. de foro comp. col. 6. Iason in. l. si non sortẽ. §. si certũ. ff. de condict. indeb. col. 3. Socin. consil. 58. lib. 3. Deti. in cap. ad nostram. de confir. vtili. colum. vltim. Rochus Curti. in tractat. de iure patronat. verb. honorificum. q. 12. quorum opinio dubio procul communis est. Igitur actus contra primum iuramentum gestus valet, & tenet, tametsi periurus sit, qui actum illum egerit. idcirco & in casu glo. in dic. c. licet. secũda alienatio rei dotalis valida cẽseri debet, aduersus vulgò receptã sententiã, his accedit tex. sing. in. c. sicut ex literis. de spõs. quo apparet, spõsalia quæ de futuro dicuntur, etiã iurata dissolui per sponsalia de præsenti. Cuius decisionis nos meminimus in Epitome de sponsalib. parte. 1. cap. 5. num. 9. ergo iuramentum primũ nõ impedit, quin actus contra ipsum

ipsum posteà factus validus sit. Quam ob rem admodũ dubia redditur conclusio glos. in dict. cap. licet. Præsertim quia ea nullo modo probaẽ in dic. c. intellecto. de iureiurã. quod manifestissimũ fiet, si animaduertamus in specie illius. c. nõ ideo reprobari alienationẽ præstito iuramento factã à Rege rerum quidẽ ad ipsam Regiã dignitatẽ pertinentiũ, quòd ea facta fuerit cõtra primũ iuramentũ à Rege præstitũ de nõ alienandis rebus ad Regiam dignitatẽ pertinentibus. Nã actus contrarius iuramẽto primo, etiam si iuratus non sit, valet, ac tenet, tametsi agens periurus sit, & peccet: vt colligitur ex gloss. in dict. cap. vlti. de procurator. in. 6. & ex dict. cap. sicut. de sponsalib. deinde illud est
4 apertissimi iuris, quod in casu cap. intellecto. alienatio, etiam iurata non valeret, quanuis Rex ipse nullum præstitisset iuramentum de non alienandis rebus ad Regiam dignitatem pertinentibus: meminit ergo Romanus Pontifex inibi prioris iuramenti ad periurium notandum in ipso Rege: & ad criminis maiorem culpam: nõ quòd rationẽ potissimã cõstituerit propriȩ decisionis in priori iuramento. Est etenim alienatio facta à Rege rerũ ad Regiam dignitatem pertinentiũ in maximũ prȩiudiciũ Reipublicȩ, cuius ipse administrator est, nõ dominus: atq; ideo etiã iurata alienatio in prȩiudicium tertij nõ tenet: cap. cùm contingat. de iureiurand. Quòd autem Rex non possit alienare bona, & res ipsius Regiæ dignitatis: quia ipsa potiùs sunt regni, quàm Regis, notant latè Abb. & alij in dict. cap. intellecto. Hosti. & Felin. in cap. dilecti. de maio. & obedien. Ioan. Lupi in cap. per vestras. 2. notabil. §. 1. nu. 40. Regia. l. 1. titul. 17. & l. 4. titul. 15. part. 2. l. 2. & 3. titul. 9. libr. 5. ordinamen. quæ omnia intelligenda sunt, vbi alienatio tenderet in maximum præiudicium Regni: alioqui si in modicum, profectò valeret secundum Abba. & communem in dict. cap. intellecto. Barto. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi, aut clàm. Corset. latè in tractat. de excellent. Regis. q. 4. Felin. in cap. ad audientiam. 2. colum. de præscription. Matthȩ. Afflict. in constituti. Neapolit. in princip. q. 24. ad quam distinctionem multa referri possunt, quæ hac de re tradit Francisc. à Ripa, libr. 1. respons. cap. 1. nume. 51. Ioan. Igne. in repetiti. l. donationes, quas diuus. numer. 26. C. de donatio. inter vir. & vxor. huc etiam pertinet, quod quidam adnotârunt, nempe posse Regem causa remnuerationis rem aliquam ad dignitatẽ Regiam pertinentem donationis titulo in aliquem transferre, qui de ipsa Republica sit benemeritus: optimus tex. in l. cũ plures. §. cũ tutor. ff. de administ. tuto. Sic etiam obtinet Regia. l. 9. titu. 4. part. 5. statuens, quòd si Rex aliquam ciuitatem, vel castrum Regiæ dignitatis iusta ex causa

 sa

sa alienauerit, excepta intelliguntur iura exigendi gabellas, publica vectigalia, atq; puniendi aliquem sanguinis pœna, nisi & hæc iura expressa fuerint: atque tunc adhuc sup̄ma iurisdictio, & quod ad Regem appelletur exceptum intelligitur. Imò si quis superiorem in temporalibus recognoscens habeat villam, aut ciuitatē cum iuribus regalibus, nō poterit iura illa regalia alienare: sicuti respondet Socinus in consi.7.in.3.libr. ciuitas autem, aut villa alienari non potest inuitis hominibus ipsius ciuitatis: & si dominus ex causa necessitatis velit eam alienare, admittendi sunt homines hi ad emptionem libertatis, si tantundem domino dare velint, quantum ab alio emptore pollicitum fuerit: quod tradunt Hostien. & Felin. in dict. cap. dilecti. de maiorit. & obediē. & Hippo. in.l.1.§. cùm quidam deponere. num.10.ff. de quæstionib. qui alios huius opinionis auctores allegant. Hæc tandem obiter adduximus, vt ostenderemus, non probari glos. cap. licet. in dict. cap. intellecto. de iureiurā. atque ea ex causa dubiam reddi eius conclusionem, nisi ex radice ampliùs eius intellectus exquiratur.

Est igitur cōcilianda glo. in dict. cap. vlti. cum glo. in dict. cap. licet. eo quidem modo, vt quoties quis promiserit iuramēto pręstito se nō acturum id, quod iure facere non poterat, procedat glo. in dict. cap. licet. & ideo actus contrarius huic iuramento, etiam si iuratus sit, non teneat: quia est contrarius iuri, & pręterea priori iuramēto, quod fuit omninò conforme iuri communi. at si proponamus iuramentū prius continere id, quod erat iuri contrarium, imò quod iuramento promissum est, nè fieret, fieri poterat iure permittente: saltem non refragāte: tunc obtinebit glo. in dict. cap. vltim. de procurat. in.6. hanc distinctionem videntur vtriq; opinioni aptare Franc. in dic. cap. licet. Imol. in dic. cap. cùm contingat. nu.81. & ibi Alcia. nume. 43. Iason in Auth. sacramenta puberum. C. si aduer. vendit. nume.60. idem in.l. non solùm.§. vlti.7. colū.ff. de noui oper. nuntiatione. Alexand. in consil.16. libr.3.2.colum. Ioannes de Selua in tractat. de iureiurand.3.parte.15. Fallenti. Ioannes Crottus in dicta. l. filiusfamiliâs.§. diui.ff. de legatis.1. colum.25. & ibi Ferdinan. Loazes, num.431. quorum interpretatio cōmunis est: & tamen vlteriùs aperienda. Nam cùm lex ciuilis prohibuerit alienationem fundi dotalis, si mulier iuxta hanc prohibitionem promiserit, & iurauerit, non alienaturam dotem, nec rem aliquam dotalem, addit iuramenti vinculum ipsius legis prohibitioni, quæ irritam facit alienationem in cōtrarium factā: idcirco nè secūdum iuramentū legi prohibēti, simul & priori iuramento præiudicet, actus posterior non valet.

Nam

Nã etiã si legis prohibitioni principaliter priuatũ fauorem cõcernenti cum iuramento renuntiare quis possit, priori tamen iuramento, quod Deo præstitum fuit, nullo pacto nec renuntiare, nec refragari valet. Huic tamen distinctioni obijcitur adhuc text. in cap. sicut. de sponsal. vbi actus contrarius priori iuramẽto validus est, & tenet: quãuis iuramẽtũ prius idem cõtineat, quod ius cõmune, & deniq; fuerit iuramẽto promissum, iurãte ipsum non acturũ, quod iure prohibitũ est fieri. Etenim post sponsalia iure prohibetur matrimonij cõtractus cũ alia, quàm spõsa: licet cõtractus teneat: quod satis manifestum est. Et tamẽ si spõsus iurauerit sponsalia, & iuramento promiserit, se non contracturum cum alia matrimonium, quàm cum sponsa: posteaq; matrimonium cum alia contraxerit, etiam sine iuramento, tenet hic vltimus contractus: qui quidem contrarius est priori iuramento, quod fuit conforme iuri communi eandem prohibitionem continens. Vnde prædicta interpretatio ad gloss. in dict. cap. vlti. de procurat. in. 6. non omninò congrua videtur. Et nè quis dicat, id speciale esse in matrimonio, quod semel cõtractũ rescindi non potest, illud itẽ adducitur, quod idẽ sit in alijs quibuscunq; contractibus: in quibus valet quidẽ quod posteriori loco actum est, etiam si sit contrarium priori iuramento, quod erat cõforme iuri communi: vt in casu. l. quoties. C. de rei vendi. cuius ipse mentionem feci in Epitome de sponsa. 1. part. cap. 5. nume. 10. deinde si quis rem istam penitiùs cõsideret nõne comperiet, iuramentum continens idem quod ius commune, etiam si Deo præstitum sit, continere itidẽ fauorem priuatum iurantis, si lex ipsa, cui consonat iuramentum, priuatam vtilitatem respiciat? profectò id satis arridet: & tamen iuramentum, quanuis Deo præstitum semper sit, remitti potest ab eo, cuius fauore fuit iuratum, cuiusq; intercessor Deus ipse fuit cõstitutus. Ergo sicut per iuramentum appositum alienationi fundi dotalis remitti potest, & remittitur fauor priuatus ipsius legis, ita remittitur priuatus iurantis fauor ei per prius iuramentum adquisitus. Quam ob rem quidam existimârunt, glo. in dicto cap. licet. tunc procedere, cùm iuramentum prius fuit alicui, cuius intererat, prestitum: alioqui si præstitum sit ipsimet iuranti mulieri, vel alteri, cuius non intersit res dotales non alienari, valebit secunda alienatio cum iuramento, aut seruandus erit contractus alienationis iuramento secundo confirmatus: quod visum est Baldo, in l. duobus. §. vlti. ff. de iureiuran. & in cap. veniens. in fine, eod. titul. Alexand. in consil. 16. libr. 3. nume. 6. Deci. in consil. 536. nume. 13. Alciat. in dict cap. cùm contingat. nume. 46. ea ratione quia per prius iu-

ramentum nemini sitius quæsitũ: l.si repetendi. C. de condictio. ob caus.&. l. filiusfamiliâs. §.diui. ff. de legat. 1. Vnde solet deduci intellect.ad text.in dicto cap. cùm contingat. dum dixit, iuratam alienationem dotalis rei validam esse, & seruãdam fore, modò alteri, quàm iuranti non preiudicet: potest equidẽ hoc preiudicium considerari eo casu, quo mulier priùs promiserat prestito iuramẽto eandẽ rem alteri vẽdere. Imò & si hec promissio facta fuerit absq; iuramẽto idem erit dicẽdũ. Quia vẽditio alteri facta cũ iuramẽto nõ teneat ea quidẽ ratiõe, quòd cõtraria sit priori promissioni, & alteri preiudicet: quod in specie tenẽt Imola num.17. & Alcia.4. notabi.in dic.cap. cùm contingat. & nume.45. qua in re illud est animaduertendum, quod per priorẽ promissionem tãtùm fuit adquisitum ius personale: nec ille, cui est facta promissio aliam actionẽ, quã personalem habet aduersus mulierem promittentem: aduersus verò rem ipsam, aut emptorẽ secundum nullum ius habet reale, nec personale: quod argumento fortiori constat in.l.quoties.C.de rei vendicat. quam ob rem hæc opinio Imolæ, & Alciati dubia videtur.

Cæterùm, quò res ista apertior fiat, est adhuc considerandum, alienationem rei dotalis alioqui prohibitam iure ciuili, tunc confirmari per iuramentum auctoritate iuris Pontificij: cùm iuramentum eiusmodi sit, quod possit seruari sine interitu salutis eterne.tex.hoc ipsũ probat in dic.cap.cùm cõtingat.iuramentum autem contrariũ nõ tantũ priori iurationi, sed promissioni simplici seruari nullo modo potest absque animæ periculo, & peccato mortali.cap.veniens.vbi Innocen. & doct.de iureiuran. Ergo licet alioqui alienatio facta cõtra promissionem, aut contra aliam alienationem teneat: quia iure prohibita non est ipsius rei alienatio: quanuis qui alienat male faciat.l. quoties.C.de rei vendicat.attamen alienatio iure prohibita non potest cõfirmari iuramento, quoties qui alienat, id iuramentum non potuit, nec potest seruare absque salutis spiritualis periculo, & detrimento: sicuti in dict.cap.cùm cõtingat.probatur. non enim æquum est, iuramentum iniquum hanc vim habere, vt contractum iure prohibitum confirmet. vnde inferuntur duo.

Primũ, vera defensio gloss.in dicto cap. licet mulieres. nã cũ secundum iuramentum illicitum sit nõ poterit confirmare alienationẽ iure prohibitam. quod in hac specie adnotauit Ripa in cap. cùm.M. de constit.nu.83.

Secũdũ, eãdẽ glo. opinionẽ dubio procul verã esse, vbi primum iuramentum præstitum fuerit in fauorem alicuius, cuius intererat, non alienari rẽ dotalẽ. atq; hoc probari in dic.c.cùm cõtingat.vbi Imo.& Alcia.hoc ipsum adnotârunt, ex eo tex.

intellectus. ad c. cum contingat. de iureiur.

tex. dum excipit præiudicium alterius quàm iurantis. Sed & idem erit, vbi mulier iuramentum sibimet pręstiterit: quasi timens à viro requirendum fore cõsensum, & iuramentum ipsius ad alienationem rei dotalis, cupiens iuxta iuris ciuilis prohibitionem dotẽ conseruari, & saluã manere, iurauerit, se non alienaturam dotẽ, nec rem aliquã dotalem. Hoc autem iuramentum Deo tantũ pręstitum fuit: nec ei poterit iurãs refragari absque absolutione. Siquidem licet iuramẽtum præstitũ in fauorẽ alicuius priuati remissum esse cẽseaẽ eo ipso, quòd ipse priuatus illud remiserit: tamen vbi iuramẽtum nullius quàm iurãtis proprium commodũ spectat, Deo principaliter emissum est: nec potest iurans absq; absolutione eidem refragari, saltẽ vbi præter vtilitatem principalem ipsius iurãtis, ex ipso iuramento attendi, ac deduci posit vtilitas aliqua, etiam minùs principalis, quæ sufficiens erit ad hoc, vt iuramentum liberè non posit à iurante violari, maximè quia hæc iuramenta de non alienandis rebus dotalibus etiam fieri videntur propter vtilitatem hæredum ipsius mulieris, parentum, filiorum, & consanguineorum, qui alioqui non præstito hoc iuramento minimè forent censendi inter eos, quorum interest. Sic sanè Alexand. in dicta. l. duobus. §. vltimo. ff. de iureiurand. dubitat de sententia Baldi ibidem, & meritò. Nam si vera est gloss. in dicto cap. licet mulieres. profectò non video, qua ratione defendi posit Baldi distinctio: tametsi existimẽ, eam communem esse.

Satis etiam cõtrouertitur, an opinio glos. in dict. cap. licet mulieres. procedat, quando ille, cui est facta secunda vẽditio rei dotalis cũ iuramẽto, ignorabat tẽpore cõtractus, prius iuramentũ à muliere pręstitũ fuisse: non enim ęquum est, in hac specie opinionem pręd ictę glo. admitti ob iustam ignorantiã emptoris: quod responderunt Imola in. l. cùm vir. ff. de vsucapio. pen. folio. Alexan. in dict. consi. 16. lib. 3. col. 2. & 3. Bald. in dict. cap. cùm contingat. colum. 5. nume. 14. idem Bald. in repetition. l. 2. ff. de iureiurand. colum. 41. & consil. 133. lib. 1. Iason, in. l. duobus. in fine. ff. de iureiurand. idem Iason, in. l. non solùm. §. morte. ff. de noui oper. nuntiati. quem Ripa allẽgat in cap. cùm. M. de constitution. nume. 83. quorum opinio magis recepta est: sed apud me falsa, si vera est opinio gloss. in dicto cap. licet mulieres. parum enim refert scientia, vel ignorantia secundi emptoris, si iuramentum appositum alienationi, non potest eam confirmare: quia seruari non potest absque interitu salutis æternæ: vnde Andreas Alciat. in dicto cap. cùm contingat. numer. 48. ab opinione Imolæ discedit, veriorem existimans contrariã sententiam, nisi mulier dolosẽ fecerit.

rit primum iuramentum, vel id tacuerit tempore alienationis, causa circunueniendi emptorem: nam in his casibus valet secunda alienatio cum iuramento: quod etiam notat Imola in dict. cap. cùm contingat. numer. 82. ita intelligens quæstionem istam, & eius resolutionem.

Sed & in glos. in dict. cap. vlt. de procurat. in. 6. non videtur habere congruam decisionis rationẽ eam, quam illi eius interpretes aptare conantur: scilicet vt procedat quia quod quis per iuramẽtum non facere promisit, poterat optimè agere iure permittẽte. Etenim id verũ est ante pręscriptã promissionẽ: postea verò iure nõ licet ei absq; periurij crimine id agere: imò nec liceret, si simpliciter promisisset. vt in cap. veniẽs. de iureiu. & ibi Innoc. & alij: queadmodũ & paulò antè adnotauimus. idcirco illius glo. ratio ea est, quòd simplex promissio, & iuramẽtum eum habet intellectũ: quẽ ex iuris sanctionib⁹ actus ipse patitur: vt tandẽ iuramentũ qua ex parte id fieri possit, habeat interpretationem secundum naturã actus cui apponit᷑, quod latiùs alibi probatũ fuit. Sic sanè qui iurat nõ reuocare procuratorem periurus erit, si eum reuocauerit, & tamen reuocatio tenet: quia hæc est huius actus cõditio, & natura, vt libera sit procuratoris ad negotia, vel lites reuocatio: cũ nemo possit me inuito nomine meo quidquã agere. nusquã enim procuratoris constitutio perfecta, & irreuocabilis est, si propriã eius naturã cõsideremus. Itẽ si promisero cum iuramento domum Titio vendere, non alteri: & demum alteri eam domum vendidero, eiq; tradidero: profectò malè feci, ac periurij reus sum: & tamen nihilominùs secũda vẽditio valet: quia hęc est natura huius actus promissi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis sit, saltem in hoc sensu vt cõtrarius actus teneat, si is perfectè fiat. l. quoties. C. de rei vendicat. eadem est ratio in casu cap. sicut ex literis. de sponsalib. Nam si quis etiam iuratus promiserit Semproniam in vxorem ducturum, & demum accipiat in vxorem Mariam, periurus est, & nihilominùs matrimonium cum Maria sponsalia prima omninò dissoluit. Eodem modo qui testamentum fecit, & iurauit illud non reuocare: ac tandẽ secundum testamentum condiderit, per quod prius reuocatur: certè periurus erit, & tamen secundum testamentum pręfertur primo: qua de re latiùs disputaui in Rubric. de testament. 2. parte, idcirco hac in controuersia oportet distinguere vtriusque gloss. conclusiones, & vnicuique veram, atque congruam rationem aptare, quò faciliùs quæstio dissoluatur: & intelligantur multa, quæ ad hoc tradit Iason in. l. si quis promiserit. §. ea lege. nume. 23. ff. de verb. oblig.

Pręd icta verò cõclusio glo. ĩ dic. cap.

cap.vlt.de procurat. in.64 quæ voluit, actum contrarium iuramento validum esse, licet agens periurus sit, procedit vbi iudex adiri non debet ad illū actum: alioqui si actus ille requirat iudicis authoritatem, aut quòd ipse sit præsens: tunc iudex ipse non debet admittere, nec probare actum contrarium iuramento: imò illum omnino reprobare tenetur, & potest. quod Paul. Castrens. respondit in consi.361.nu.9.& consi.339.num.11.lib.1. inferens ex hoc, ad patroni quandam præsentationē. Etenim patronus quidam iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticū per eum factam: Nam licet alioqui posset variare, in hac tamē specie variatio non est admittenda: quippe quæ apud iudicem, & superiorem fieri debet: eamq; ipse reprobabit ex eo, quòd cōtraria sit iuramento. Idem notant Rochus Curtius in tract.iuris patronat.verb. honorificum.q.12. & Cæsar Lambertinus de iure patronat.2.lib.parte.1.q.4.princip. art.13.&.2.parte eiusdem libri.q.7. princip.art.16. Idem quod Paul. scripsit, sensit Bart.in l. si quis in principio.ff. de legat.3.colum.vlt. licet Alexan.Imol.in dict.consi.16.lib.3. contrarium senserit: cuius opinio obtinebit, si iudex, coram quo secunda præsentatio fit, eam præsentationem expressè, vel tacitè receperit, & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure verior.

Secundò potest intelligi opinio glo.in dict.cap.vlt. in actu temporali. Nam actus spiritualis factus cōtra iuramentum non tenet: imò nullus est secundùm Innocent. in cap.dilecto.de præben.per tex.ibi. quo in loco Hosti. idem tenet, & Antoni. in cap. cùm.M.colū.2. de constit. pro qua sententia adducitur tex.in dict.cap.dilecto.versi.nisi forte. vbi constat, canonicos ecclesię Cathedralis non posse, etiam communi consensu augere numerum Canonicorum statuto præfinitum: nisi id statutum fuerit iuramento confirmatum. Hoc etenim casu minimè possunt agere contra iuramentum: nec valet actus iuramento contrarius, & si iure ordinario mutatio numeri subsit voluntati, & consensui canonicorum ad hoc, vt eum possint augere: præsertim hoc probatur in dict.versi.nisi fortè. qui paria facit statutū de certo numero iuratum, & habēs clausulam decreti irritantis: & tamen absq; vlla cōtrouersia, actus factus contra clausulam Decreti irritantis, etiam alioqui subiectus liberæ agentis voluntati non tenet: igitur nec tenebit actus contrarius iuramento. Et quia Panormit.in dicto cap.dilecto.tenet contra Innocent. dicens eius opinionem communi omnium sententia reprobari. & quia text.in cap. sicut ex literis. de sponsalib. tractat de actu spirituali: quidam conantur intelligere opinionem Innocent.in actu spiritua-

li, qui tantùm clericis, non autem laicis conueniat. Qualis est actus, cuius mentio fit in dict. cap. dilecto. & huic similes. Sic etenim Innocent. interpretantur Antoni. in dict. cap. cùm M. col. 2. Rota in anquis. 104. Alexand. in dict. consi. 16. lib. 5. col. 2. Imola in dict. cap. dilecto. col. 7. idem in dict. cap. cùm cõtingat. de iureiuran. nu. 81. quorum distinctio ea ex parte, quę Innocentij assertioni cõuenit, authoritatem habet à prædicto cap. dilecto. versi. nisi fortè. Idem notat Deti. in cap. cùm accessissent. de constit. nu. 7. Nihilominus Panor. in dicto cap. dilecto. etiam quo ad actum spiritualem clericis tantùm conuenientem testatur opinionem Innocent. communiter esse probatam: idem asseuêrat Andre. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 180. vterq; quidem hanc communem aduersus Innocenti. sequutus. Eandẽ sequitur Ioan. de Selua in tract. de beneficio. 3. part. q. 27. dicens ex ea, quòd si quis iurauerit, beneficium ecclesiasticum, cuius libera collatio ad eum pertinet, digniori se daturum, & postmodùm id contulerit alicui, digniori prætermisso, periûrus erit, collatio tamen valet: huius sententiæ nos meminimus in relectione Reg. peccatum. de reg. iur. in 6. 2. parte. §. 7. nu. 4. ad tex. autem in dicto cap. dilecto. respondetur, eam esse allegationem litigantium: non Romani Pontificis responsionem: quod mihi non placet. Est etenim ea pars illius cap. quæ opinionem Innocent. probat, præcipua ratio responsionis Romani Pontificis: atq; ideo non potest congruè tolli obiectio illius cap. quæ pro Innocentio aduersus communem fit.

Ego verò non omninò sequar in huius quæstionis resolutione Innocentij opinionem, vt ea vniuersalis sit, ac sensum habeat vniuersalem: siquidem iuxta communem sententiam opinor, actum cõtrarium iuramento, etiam in spiritualibus, quæ laicis non conueniunt, validũ esse: tametsi agens periûrus sit: quoties per iuramentum non est sublata libera disponendi potestas quo ad actus vim, & perfectionẽ: quod in dubio præsumendum est: aut quoties natura actus dictat, adhuc manêre potestatem apud iurantẽ, etiam si cum periculo periurij. Sed existimo distinguendum fore, an ex natura actus, & eius qualitate appareat, vel præsumi possit, non fuisse per iuratam promissionem sublatam potestatem iuranti agendi actum contrarium iuramento: licet periculum periurij, si egerit, ei immineat: An ex contrario possit colligi ex inspectis circunstantijs, & negotiorum qualitatibus, penes iurantem nullam agendi contrarium mansisse potestatem, atq; ab eo abdicatam fuisse, vt tandẽ priori casu procedat communis sententia, ex qua actus cõtrarius iuramento valet, ac tenet, etiam in spiritualibus: tametsi agens periûrus sit. At in

in posteriori specie vera est opinio Innocentij: imò in vniuersum hoc in sensu procedit: idcirco tũc actus cõtrarius iuramento nullus omninò erit. Quod probatur expressim in dicto cap. dilecto. de præb. vers. nisi fortè. ad cuius interpretationẽ oportet animaduertere, statutum canonicorũ de certo numero præbendarum iuramento confirmatũ eam vim habere, vt Canonici vnanimi etiam consensu minimè valeant contra iuramentum ire, nec aliquem admittere in canonicum vltra numerum: atq; ideo si admiserint periuri sunt, & est receptio nulla. tex. est ità communiter intellectus in dicto cap. dilecto. qui probat, idem esse si certus sit numerus canonicorum statutus, & cõfirmatus à Romano Pontifice cum clausula decreti irritũ decernentis quicquid actum fuerit in contrarium. vtriusq; quidem cõsiderationis, & conclusionis ea est ratio: quòd statuentes per statutum simul & iuramentum sibiipsis abdicauerint potestatẽ agendi cõtrarium: eodemq; modo eandem potestatem Romanus Pontifex apposita clausula prędicta decreti censetur ab eis tollere, statutumq; ipsum in vtilitatem ecclesiæ, non ipsorummet Canonicorum cedere significans: quorum prius Andre. Alciat. obseruauit in dict. cap. cùm contingat. num. 181. posterius autem Deti. adnotauit in dicto cap. cùm accessissent. num. 3. Ex quibus deducitur, etiam in spiritualibus actum contrarium iuramento, etsi agens periurus sit, validũ fore secundũ cõmunẽ, licet is clericis tantùm, nõ laicis cõueniat: nisi materia subiecta, aut ipsius negotij qualitas dictet, per iuramentũ ipsum iurantẽ potestatẽ agendi contrarium sibiipsi abdicasse.

Infertur item ex hoc, quòd licet alioqui statuentes possint renuntiare, & agere contra statutum in eorum fauorem conditum, etiam confirmatum per Romanum Pontificem: tex. optimus vbi Abb. & Docto. in cap. cùm accessissent. de constit. l. omnium. C. de testamen. attamen si cõfirmatio habeat clausulam huius decreti decernentis irritum quicquid in contrarium actum sit: non poterunt statuentes ab statuto recedere, quãuis id in eorum tantùm fauorẽ tendat: quod
6 probat tex. elegans in dicto cap. dilecto. versic. nisi fortè. & ibi gloss. verb. clausula: quem inibi multũ ad hoc extollunt Abb. Antoni. & Imola. Felin. in dicto cap. cùm accessissent. col. 4. idem in cap. vlt. §. is autem. de offi. delegat. Corset. in singul. verb. clausula. Quorum opinio communis est, & in hoc tendit, vt sciamus, neminem posse renuntiare his, quæ in eius fauorem statuta sunt, si statutum, aut lex habeat clausulam decreti irritum decernentis quicquid in contrarium actum fuerit. Huic verò sententiæ primùm obijcitur text. celebris in l. filio præterito. ff. de iniust. rupt. vbi

vbi consensus filij præteriti testamentum patris comprobat,& impedit nè omninò extinguatur ex iure ciuili in eius fauorem statuto,& habente clausulam istam & decretum,cuius modò meminimus. Itē oberit tex.in cap.vlt.§.1.de off. deleg.vbi constat, posse quem renuntiare formæ inductæ in eius proprium fauorē: & tamen quicquid est inductum pro forma, decretū hoc omninò habet iuxta not. in cap.cùm dilecta.de rescript.atq; ità Abb.Imol.& Doct. in dict. §.1.ex eo adnotârunt, posse formæ renuntiari, si data sit in priuatam vtilitatem & licet gloss. in cap. quāuis de præb.in.6.verb.in pensione.voluerit,non posse quemquā renuntiare formæ mandati,etiam si ea data sit propter eius fauorem ex authoritate illius text. & ad hoc eam dixerit notab.Areti.in.l.nemo potest.col.4.ff.de legat.1. profectò parum obstat illa gloss. quippe quæ falsa sit, dum existimat formam, cuius ibi mentio fit, dari in priuatam vtilitatem : cùm verè data sit, ac concernat fauorem ordinariorum,& ecclesiarum.Literæ etenim ad beneficia restringendæ sunt ob præiudicium Episcoporum & Ecclesiarum.

Tertiò communi opinioni refragatur ratio,quæ dictat,præceptum factum alicui in eius tantùm vtilitatem consiliū esse propriùs quàm præceptum.l.cùm pater.§.mundo. ff. de legat.2. l.2.§. vlt. ff. mandati. Paul. Castrensis hoc notat in. l. legis virtus. ff. de legibus. Quibus tandem rationibus hæc pars verior apparet, vt statuto,vel his,quæ sint in fauorem alicuius statuta, possit is renuntiare,etiam si habeant clausulam decreti, vt aiunt, irritantis. Cui sentētię suffragatur tex.in cap. statutum.§.in nullo.&.§.vlt.de rescrip. in. 6. vbi, licet ea constitutio decreti huius clausulam habeat,attamen consensu illorum, quorum fauorem respicit, permittitur eius derogatio, aut illius formæ remissio. Sic denique hanc opinionem quòd quis possit renuntiare clausulæ decreti irritantis in eius fauorem appositæ,tenuerunt Aretin. in dict.l.nemo potest.col.4. Felin. in cap.cùm dilecta. nu.7. de rescript. Deti.in cap. cùm accessissent. numero.3.de cōst.idem in cap. olim. de exceptioni.idē in.l. posthumo. num.9. & ibi Curti.Iunior, nu.46. C.de bonor.poss.contra tabul.Ludoui.Gomeci.in cap.1. de rescript. in.6.num.59. Quibus accedit gloss. in dict.cap.statutum.§.1.verb.committatur. ea in parte, quā sentit, secùs esse, si in fauorē partium illud esset statutum : possent enim ei fauori renuntiare,tametsi ea constitutio clausulam istam decreti irritantis habeat. Vnde Petrus Anchar. in dict.cap.statutum.in fine,eandem opinionem, quam hic contra communē probamus, expressim tenet. Et itidem Andre. Tiraquel. in.l. si vnquam.verb.reuertatur.C. de reuo.

uo.donat.nu.281.optima gloss.quã sequuntur Abb.& Feli.ibi in cap. cùm olim.de off.deleg.verb.protinus.quæ probat,posse iudicem ex tacito consensu partium mandati formam excedere. Non obest tex. in dict.cap. dilecto. de præb. nam eo ipso,quòd Papa confirmat statutum de certo numero canonicorũ & præbendarum:atq; addit clausulam istam decreti irritantis,videtur facilitati canonicorum, qua vti solent in augendo numero occurrere,& ecclesiæ vtilitati cõsulere:atq; ideo in ecclesiæ vtilitatem clausulam præscriptam addidisse vt explicant Abb.in dicto cap. dilecto.& Deti.in dict.cap.cùm accessissent. num.3.de constit.

Hæc equidem dicta sint de secunda ratione Bar.in dict.l.si quis pro eo.dum allegat notata per gloss.in dict.cap.licet mulieres.de iureiur. in.6. id enim procedit his rationibus, quæ modò traditæ fuerunt: & ideo nihil conducit ad opinionem Bart.

Prima igitur Bart.ratio semper fecit dubiam quæstionem istam: siquidem eius causa Andre. Alciat. in dict.cap.cùm contingat.nu.94. sex retulit responsiones, quibus vtuntur qui Bart. opinionem conantur improbare.ipse tamen breuiùs hac de re agere conabor. Primùm etenim,ni fallor,existimo in præsenti controuersia parum conducere,quòd lex prohibens contractum fieri, dirigat prohibitionem in rem,aut in personã.Causa enim prohibitionis potiùs,quàm verba, consideranda est. Quis enim obsecro poterit vnquam dubitare, minimè confirmari iuramento cõtractum à lege ob publicam vtilitatẽ principaliter prohibitum, etiam si prohibitionis verba in rem,non in personam cõtrahentis dirigantur: certè nemo, qui sano sit præditus intellectu.Cùm hic tractemus de publica vtilitate; cui priuatorum iuramenta nec obstant, nec obesse possunt. Sic sanè quoties lex cõtractum prohibens principaliter priuatam vtilitatem respicit, etiam si minus principaliter publicum cõmodum respexerit, profectò nihil huius qualitatis mutat, si cõcipiat prohibitionẽ directam in rem, vel in personam contrahentis.Siquidẽ principalis ratio, quæ legislatorem mouit quo ad vtilitatem à lege inductam, nequâquam mutatur ex verborum conceptione per Barto. tradita. Et planè fateor,me nullo pacto posse percipere quid discriminis quo ad effectum iuramenti inducat forma verborum, qua Bart. distinctionem inducit. tametsi fortassis alia in specie hæc verborum distinctio possit effectum aliquem afferre quemadmodùm idẽ Bart. docet in l.cùm lex.ff. de fideiussori.vbi Paul.Castrens.& Fortu.in.l. veluti.ff. de iust. & iure.4. col. Secundò illud est cõsiderandum,iuramentum tunc cõfirmare contractũ iure prohibitum:cùm id seruari

ri posſit abſq; periculo ſalutis æternæ.tex.eſt ſingul.in dict. cap.cùm contingat. Nec enim par eſt, ius canonicum, nec ciuile hanc vim tribuiſſe iuramento illicito, aut quod ſeruari abſq; peccato minimè poſſet. Maximè enim eſſet inconueniens, hanc virtutem & hunc effectum concedi, vt iuramentum ſeruetur, ei iuramento, quod ſecundùm Canonicas ſanctiones ſeruandum non eſt. Hoc ipſum obiter ſuperiùs admonuimus, & id Bart. rectè admonet in dict. l. ſi quis pro eo. num. 9. in quo quidem minimè reprobatur. Tertiò hinc conſtat, nõ tantùm, contractum lege prohibitum non confirmari iuramento, quoties qui cõtrahit, & legi aduerſatur mortaliter peccat: quod Bart. ſcripſit hanc conſiderationem magni faciens: ſed etiam vbi qui contrahit venialiter peccaret: nõ enim poteſt actus venialem habens culpam iuramento comprobari, & ex eo vires adſumere, cùm iuramentũ inducens venialem culpam, & habens pro materia actũ venialis culpæ minimè ſit ſeruandum, nec ſeruari poſſit abſq; periculo animę, ſicuti tradidimus in hac relectione dum examinauimus, iuſtitiam comitem eſſe iuramenti.

iuramentum habens venialem culpam, et habens pro materia actum venialis culpæ non est servandum.

Quartò illud apud me nullam habet dubitationem, ſcilicet, in ſpecie cap. cùm contingat. & ſic in alienatione fundi dotalis, mulierem alienantem nec mortaliter nec venialiter peccare: nam ſi venialiter peccaret, minimè hic actus venialẽ culpam habens confirmaretur iuramento, nec quidem valeret: non ratione ipſius ſimplicis alienationis: quia ea per legem prohibentẽ efficitur nulla: nec ratione iuramenti: quia id non eſt ſeruandum præmiſſa ſaltem culpa veniali in eius obſeruatione.

Quintò aduertendum eſt: idem reſpondendum fore, ſi lex de fundo dotali verba conciperet directa in mulieris perſonã: eadem etenim
7 ratione cõfirmaretur alienatio per iuramentum, & minimè peccaret alienans etiam venialiter. cuius rei ea eſt ratio. Nam licet ex verbis prę ceptiuis ipſius legis ſoleat præſumi legiſlatorẽ voluiſſe obligare tranſgreſſores ad peccatum quandoque mortale, quandoq; veniale: quemadmodùm eleganter explicat Alfonſus à Caſtro lib. 1. de pote. legis pœnal. cap. 4. & 5. attamen priùs ni fallor attendenda eſt materia legis, quę ſi principaliter pertineat ad publicum commodum, tranſgreſſor eius peccabit mortaliter, vel venialiter; attenta ac perpenſa qualitate, vel quantitate vtilitatis, aut damni publici: ſicuti colligitur ex Cle. exiui. verſi. item quia præter. de verborum ſignificat. Decio poſt alios in cap. Nam & concupiſcentiam. de conſtit. vlt. col. Thoma. 1. 2. q. 96. art. 4. & ibi Caieta. Anto. & Abb. in cap. 2. de maiorit. & obed. præſertim ex Adriano quodlib. 6. art. 2. & Ioan. Driedonio in libro. 1. de libert.

bert.Chri. pagina.166.qui latè im-
probat opinionem Gerſonis ſcri-
bentis, ratione trāſgreſsionis legis
humanæ non poſſe committi pec-
catū mortale: quam etiam ſenten-
tiam reprobat poſt alios Alfonſus
à Caſtro in dict. lib.1. cap.4. & ta-
men quoties lex humana principa
liter priuatam vtilitatem reſpexit,
atq; ea ex cauſa nullum eſſe cenſet
actum prohibitioni contrarium:
nihilominùs conſiderans minùs
principaliter publicum commo-
dum,priuatus is,qui legem in eius
vtilitatem principaliter ſtatutam
violauerit,nullum contrahit pecca
tum:quod probatur in dicto cap.
cùm contingat. ac ſatis erit tunc le
gi actum ab ea nullum cenſeri ob
illam minùs principalem Reipubli
cæ vtilitatem:ſiue lex vtatur verbis
directis in rem ipſam, vel in cōtra-
hentis perſonam. quamobrem ali-
quot ex his inferenda ſunt.

Primum,falſam eſſe Bart.opinio
nē in dict. l. ſi quis pro eo. de qua
modò diſputamus:imò reſpōden-
dum fore in hac controuerſia,iura
mentum contractum confirmare,
etiam prohibitū lege humana diri-
gente verba prohibitionis in ipſam
perſonam:modò lex fuerit ſtatuta
principaliter in vtilitatem priuatā,
quam opinionem aduerſus Bart.
veriorem eſſe exiſtimant Antoni.
Abb.num.6.& Imola,nu.36. in di-
cto cap.cùm contingat. Anchar.in
cap.1.de conſtit.in rep.fol.12. col.1.
Feli.in cap.2.de maiorit. & obedi.
Deti.in dict.cap.Nam cōcupiſcen
tiam.de conſtit.1. lectio. Paul. Ca-
ſtrenſ.in dict.l.ſi quis pro eo.idem
in Auth. ſacramenta puberum. C.
ſi aduerſ.vendit.quam ſententiam
etiam ſequuntur dicentes commu
nem eſſe Corne.in dict.Authen.ſa
cramenta puberum.num.23. &.25.
& ibi Iaſon,num.51.Alexan.in cō-
ſi.27.lib.1.fatetur eam communem
Alciat. in dicto cap. cùm contin-
gat.nu.94.dubius quidem de eius
veritate: & tandem eam ſequitur
propoſitis quibuſdam interpreta-
tionibus,quæ ſunt apud ipſum le-
gendæ.

Secundum,ex his infertur,Anto-
ni. Butrium, Paul. Caſtrenſ. Abb.
& alios huius opinionis authores
optimè reſpondiſſe rationi Barto.
dum exiſtimant in hoc caſu,cōtra-
hentem minimè peccare: ea quidē
ratione, quòd lex humana etiam
præcepti verba in perſonam diri-
gens, reſpiciens tamen ipſius priua
ti vtilitatem principaliter, nō obli-
gat in vim præcepti ipſum tranſ-
greſſorem, cuius vtilitatem lex in-
ducit.arg.l.cùm pater.§.2. ff. de le-
gat.2.

Tertiò patet,minimè poſſe defen
di, quod Imola in dicto cap. cùm
cōtingat.nu.36.ſcripſit exiſtimans,
legem humanam ciuilē etiam præ
ceptiuam nuſquam obligare tranſ-
greſſorem ad peccati culpam ſaltē
mortalem:cùm hæc obligatio pro
pria ſit legis naturalis, vel diuinæ,
aut Pontificiæ,nō ciuilis.Quæ qui-
dem

dem opinio Gersonis fuit: à quo, vt modò adnotaui, cæteri Theologi, & canonistæ communi omniũ consensu discessère.

Quartò constat, Panormi. non rectè Bartoli rationi respõdisse: cùm dixit, iuramentum contractum cõfirmare in præsenti quæstione, etiã si contrahens mortaliter cõtrahendo peccauerit: contrahendo inquã, id est aduersus prohibitionem legis alienando rem dotalem. Nam etiam si verum sit plerunq; contractus humanos validos fore, etiam in vtilitatem eorum, qui cõtrahendo peccauerint: quod modò non vacat examinare: attamen id verũ est, quoties contractus ipsi ex propria vi, & natura vim, ac valorem habent: at vbi contractus minimè valet ex propria vi, imò prohibitus, & nullus est, nisi ex iuramẽto vim, & confirmationem accipiat: tunc non aliter confirmatur iuramento, quàm si iuramentum ipsum pro materia habuerit, & pro subiecto actum immunem à culpa mortali, vel veniali. Nam vt iam in hac disputatione nõ semel admonuimus hic effectus confirmandi contractum non conuenit iuramento, quod seruandum non est, nec seruari debet, aut potest absq; periculo salutis spiritualis. Quale quidẽ esset iuramentum istud, si præmitteremus alienantem peccasse mortaliter alienando rem ipsam lege alienari prohibitam: atq; ità paucis verbis, ac breuiùs quidem Andre. Alciat. in dicto cap. cùm contingat. num. 96. Abbatis opinionẽ reprobat.

Quintò libet ex hac cõtrouersia inquirere intellectum Taurinæ cõstitutionis, quæ quinquagesima est: & de arrhis tractat, prohibens post veteres huius regni leges, maritum vxori arrhas cõstituere excedentes decimam partem bonorũ mariti, addit huic legi maritum minimè posse renuntiare, puniens grauissimis pœnis tabellionem, qui hanc renuntiationem contractui arrharum adscripserit. Est etenim hac de re lex Fori. 1. titu. de las arrhas. lib. 3. & dubitatur, an si fuerit arrharum promissio, & constitutio iuramento pręstito facta: valeat vltra decimam bonorum partem, & teneat renuntiatio? & Ioan. Lupi in rubr. de donatio. inter vir. & vxor. §. 24. in ea est sententia, vt opinetur, hanc arrharum promissionem, etiam vltra quantitatem lege Regia præfinitam iuramento confirmari, ac validam esse. Nam Regia lex, quæ prohibuit hunc contractum principaliter prohibitionem constituit in fauorem mariti: tametsi minùs principaliter publicum fauorem respexerit: vt cõstat: ergo cum iuramento potuit optimè fieri hic prohibitus contractus iuxta Bart. conclusionem communiter omnium cõsensu probatam in dict. l. si quis pro eo. numero. 8. Et prætereà donatio inter virum & vxorem constante matrimonio prohi-

8 prohibita iuramento confirmatur: quemadmodùm ex communi resolutione nos tradidimus in rub. de testament. 2. part. num. 10. Ergo & constitutio arrharum quacunque in quantitate, licet prohibita sit vltra decimam bonorum partem, iuramento confirmabitur: cùm nulla sit maior ratio prohibitionis arrharum, quàm donationis inter cõiuges. Sed cõtraria sententia, quòd constitutio arrharum vltra decimã partem minimè confirmetur iuramento tenent Vincent. Episcopus, Montaluus, & Roderi. Xuares in dict. l. 1. titu. de las arras. q. 3. præcipuam rationem adsumentes à decisione Bart. in dict. l. si quis pro eo. cuius veritatem paulò antè examinauimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipsum maritũ: vnde iuxta sententiam Bart. nõ potest contractus iuramento confirmari. Hæc verò ratio cessat ex eo, quòd opinio Bart. non potest iure procedere: sicuti paulò antè tractauimus: & tamen nihilominùs ego censeo hanc interpretationem Vincentij, & aliorum ad. l. Regiam veriore esse duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea conclusione, quam probauimus superiùs in. §. præced. nu. 8. versi. cæterùm. dum diximus, minimè confirmari iuramento contractum prohibitum iure ciuili principaliter ob vtilitatem priuatam, quoties ipsa lex non tantùm prohibet cõtractum, sed etiam prohibet eidem apponi iuramentum, ac tandem eundem contractum adhuc apposito iuramento improbat, & decernit nullum esse. Sic sanè Regia. l. 1. titulo, de las arras, libro. 3. Foro juzgo. expressim statuit, promissionem aut constitutionẽ arrharũ vltra quantitatem Regia lege præfinitam, etiam apposito iuramento prohiberi: idem de renuntiatione non iurata, sed simplici, sancitum extat dicta Regia & Taurina. l. 50. Idcirco nec iuramentum contractum istũ confirmat. Posterior ratio procedit ab eisdem constitutionibus Regijs, quę prohibentes dationem arrharum vltra præfinitam quantitatem, contractum hunc nullum esse decernunt in fauorem non ipsius promittentis arrhas, sed eius consanguineorum, quibus Regia lex defert ius repetẽdi arrhas istas, quæ fuerint promissæ, aut datæ vltra quantitatem lege definitam. Qua ratione locus est vltimæ parti responsionis Romani Pontificis in dicto cap. cùm contingat. dum ab hoc iuramento contractum prohibitum confirmante, excepit cuiuscunque alterius à iurante pręiudiciũ. Vnde apparet, hanc vltimam opinionem veriorem esse.

Sextò ex præmissa resolutione deducitur veritas illius opinionis,
9 quam in dict. l. si quis pro eo. nu. 9. Barto. explicat dicens, non posse confirmari iuramento cõtractum fideiussionis dotis receptioni accedentis: ea quidem ratione, quòd

M lex

lex prohibens dationem fideiussoris pro dote restituenda verba direxerit in ipsam personam, non in rem: atque ideo hic contractus iuramento minimè confirmabitur. Eandem opinionē sequuntur Antoni. & Andre. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. de iureiurand. numero. 218. qui aliam item rationem addidêre, censentes, esse dationem istam fideiussoris contrariam bonis moribus propter perfidiam, quæ inter coniuges oriri posset: contingeret etenim odium viri in vxorem ex eo, quòd ipsa, vel eius parentes minimè existimauerint eum idoneum esse, eiusq; fidei, vt ei posset tutò dos committi & credi. Eandem opinionem præsensit Bald. in repeti. l. 2. ff. de iureiuran. col. 48. versi. sed contra. Cæterùm quò res ista penitiùs intelligatur, ipse opinor, prohibitionem istam: nè dentur fideiussores à viro pro dote restituenda, processisse quidem à quadam honestate congrua, & æquitate, quæ dictat ab eo, cui vxor committitur, cuiusq; potestati traditur absque vlla alia cautione, quàm quæ à natura inest, non esse fideiussoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendam: cùm hæ sint multo minoris æstimationis, quàm ipsius vxoris persona. Item nè forsan contempta viri fides causa sit, vel saltem occasionem præbeat alicuius odij inter maritum, & vxorem. Quæ sanè rationes non adeò vrgent, quin à Republica contrarium statui posset, ac fortasis ità fieri oporteret præsertim eo tempore, quo facilimè vxores ob maritorū culpam dotibus iniquissimè spoliantur. Etenim prior ratio congrua licet sit, non tamen est necessaria. Siquidē vxoris persona apud virum tuta est ob coniugalem dilectionem, & ob timorem punitionis imminentis viro à Republica, si male vxorem tractauerit. Deinde secundæ rationi satis fit; dum quilibet recto prǣditus iudicio existimauerit, neminem vlla esse dignum culpa, si proprium patrimonium absque tutiori cautela nolit alteri tradere. Atque ideo arbitror, non esse bonis moribus contrarium, quòd à viro dentur fideiussores pro dote restituenda, & conseruanda. Idcirco licet æqua sit prohibitio, honestati & dilectioni coniugali conueniens: non tamen ità est in Republica necessaria, vt non possit lex in contrarium statui: & deinde sit bonis moribus contraria datio fideiussorum pro dote restituenda. Sic deniq; cessat ratio Antonij de Butrio, & Alciati. ratio autem Bart. vera non est: nec conuenit huic quæstioni: quia lex non direxit prohibitionis verba in fideiussores, sed in ipsum virum. Vnde quòd datio fideiussorum pro dote seu ipsa fideiusio iuramento præstito confirmetur, notant Abb. in fine, & Imola in decimo & vltimo mēbro in dict. cap. cùm cōtingat. versi.

versi. circa secundum aduerte. Angel. & Paul. in dict. l. si quis pro eo. Salicet. Fulgò. & Corneus in Authent. sacramenta puberum. q. 17. versi. 3. Bald. in. l. iuris gentium. §. si paciscar. ff. de pact. Bal. Nouel. in tracta. de dote. 6. part. priuileg. 21. limitatione. 12. Ioan. Campeci. de dote, in. 3. parte. quæst. 174. quorum opinionem dicens communem esse sequitur Ioan. Lupi in repetitio. cap. per vestras. de donatio. inter vir. & vxor. 5. notab. numero. 10. quo in loco tractat latè intellectum. l. 1. C. nè fideiuss. doti. dentur. post Bald. vulgò Nouellum in dict. priuilegio. 21.

Ex.§.sequenti.

1 *Contractus à lege in odium creditoris prohibitus minimè confirmatur iuramento: licet ipsum iuramentum seruandum sit.*
2 *Latè examinatur intellect. cap. debitores, de iureiuran.*
3 *Intellect. cap. significante. de pignoribus. & inibi de pacto legis cõmissoriæ in pignoribus.*
4 *Filius familiâs, qui iuramento præstito mutuum contraxit: an possit opponere exceptionem Senatusconsulti Macedoniani?*
5 *Fœmina an possit esse fideiussor iuramento præstito, non obstante beneficio Senatusconsulti Velleiani?*
6 *Contractus prohibitus fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in personam creditoris: an confirmetur iuramento?*
7 *Prohibitus exigere, an censeatur prohibitus accipere ab sponte soluente?*
8 *Contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiusdem prodigi iuramento confirmetur?*

§. Tertius.

SEXTA principalis cõclusio ex Bar. in dicta. l. si quis pro eo. num. 10. in hunc modum colligitur: Contractus à lege in odiũ creditoris, aut eius, cuius vtilitatis causa fit, prohibitus, minimè iura-
1 mento confirmatur: licet iuramentum ipsum seruandum sit. probatur hæc conclusio in capit. debitores. de iureiur. cap. 1. eo. tit. cap. significãte. de pignori. Nam si quis vsuras soluere creditori promiserit, in cuius odium ratione naturali vsuræ prohibentur, & deniq; iurauerit, soluere tenetur: licet ex iuramento contractus minimè fuerit cõfirmatus. Hanc conclusionem Bart. sequuntur Doct. communiter: vt testatur Philip. Corneus in dict. Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. nu. 31. de eius tamẽ intellectu quo ad eius sensum agendum est, nè perperã intellecta præter iuris, & authoris intentionem extensiones accipiat. Solet etenim Bart. in hoc sensu intelligi, vt velit iuramentum non confirmare contractum lege prohibitum: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris: quia illicitè, & iniquè ex eo contractu acciperet. hoc ipsum probant tex. in dict. cap. debitores. & cap. significante. notant, & sic interpretari videntur Barto. verba

 Paul.

Paul. Castrens. & Angel. in dict. l. si quis pro eo. Antoni. & Imola in dicto cap. cùm contingat. 4. casu principali: & Corneus in dict. Authen. sacramenta puberum. num. 31. imò fortasis, vbicunque iuramentum ex parte eius, cui præstitum fuerit illicitum est, iniquè quidem extortum, vel ratione materiæ subiectæ iniquitatem præmittens, profectò opinor alienum esse à mente Canonis, quòd velit hoc iuramento contractum confirmari: tametsi ipsum ob religionem sacramenti à iurante seruandum sit. Quod rationem habet ab eodem cap. cùm cõtingat. vbi hanc vim confirmandi contractum iure prohibitum noluit Romanus Pontifex tribuere iuramento vi, metu, vel dolo extorto: idque maximam æquitatem habet.

Effectus autem, qui ex hac conclusione sequitur, optimè explicatur à Bart. Nam, vt nos etiam adnotauimus libr. 1. Variar. Resolut. cap. 4. num. 5. qui iuramentum hoc præstiterit, poterit petere à iudice ecclesiastico, quòd compellat creditorem hoc iuramentum eiusque vinculum, & religionem iuranti remittere. text. in cap. 1. de iureiur. Idemque peti potest à iudice sæculari secundùm Frederi. consilio. 272. Felin. in dicto cap. 1. numero. 22. aut denique ipse, qui iurauit, petet ab ipso Episcopo absolutionẽ huius iuramenti, quæ facilimè præ-
2 standa est eo ipso, quòd iuramentum ex parte recipientis iniquitatem habet. cap. si verò. de iureiurand. Abb. in cap. ad aures. de his quæ vi. Felin. in dicto cap. 1. numero. 16. quod & Bart. notat in dict. l. si quis pro eo. num. 10. adijciens, quòd obtenta hac absolutione manet ipse debitor liber à contractu omninò, nec tenetur ex eo quicquam soluere creditori. quòd si ante absolutionem obtentam soluerit, poterit pecuniam solutam repetere, nec ad hanc repetitionem est necessaria absolutio à iuramento: text. in dicto cap. debitores. nisi etiam iurauerit debitor non repetere vsuras etiam post earum solutionem: tunc etenim ad repetitionem præmittenda est absolutio: aut sanè locus erit auxilio text. in dicto cap. 1. de iureiurand. vbi hoc notant gloss. & Doctores. tex. item & gloss. in cap. tuas. de vsur. Sed & si debitor iurauerit, non repetere vsuras solutas, nec petere ab hoc iuramento absolutionem: nihilominus poterit absolutionem petere. Nec enim iuramentum, aut votum de non petenda absolutione, vel relaxatione ligat, quoties melius est, ac Reipublicæ, vel saluti priuatorum cõueniat, eam peti. notant Felin. in capitul. constitutus. 4. columna, de rescript. idem in cap. 2. de sponsalib. colum. 6. Florent. 2. part. titulo. 11. cap. 2. §. 9. colum. 5. Et vt tutiùs res agatur, poterit peti absolutio ab hoc iuramento præstito de

to de non petenda absolutione secundùm communem. Imò præter hęc debitor, si nolit vti præscriptis auxilijs, denuntiabit apud iudicem ecclesiasticum peccatum creditoris vsurarij, denuntiatione quidem Euangelica: capit. nouit. de iudic. quòd si iurauerit, non denuntiare, id iuramentum minimè obligat tanquam illicitũ: sicuti notat Thomas in. 3. sentent. dist. 39. articu. 3. ad finem.

Hæc autem, quæ de absolutione, aut remissione iuramenti præstiti circa solutionem vsurarũ diximus, procedũt priusquam debitor periûrus sit ex mora commissa in soluendis vsuris: nempe quia dies nõ dum præterijt, intra quem soluere promiserat. Nàm si periurij crimine hac ex causa iam est irretitus, præcisè soluere debet, ac demum poterit repetere: & intereà pœnitentiam aget commissi periurij: sicuti notant Frederi. in consi. 300. in fine. Roma. in singul. 493. Cœpola consi. ciuili. 18. col. 2. Nec ipse, cuius fauore præstitum est iuramentum, licet posit illius vinculum remittere, periurium tamen iam commissum remittere valet: Barto. in l. Labeo. ff. de iureiu. Bald. in Authen. quod eis. C. de nuptijs. Aymon consi. 151. col. 3. aduersus Soci. in. l. 1. col. penult. ff. solut. matri. qui contrariũ tenuit, cuius opinio posset obtinere quo ad pœnam periurij, quæ ipsi parti remittenti competeret. Igitur debitor postquam in soluendis vsuris periuriũ propter morã incurrerit, non obtinebit absolutionem: sed præcisè soluere debet in pœnam periurij: ac posteà repetet vsuras solutas: quod etiam tenet Abb. col. 2. & 5. in dicto cap. 1. vbi Felin. num. 28. & Alexan. consi. 17. libr. 3. col. 2. fatentur, hanc esse communem opinionem eam sequuti.

Quin & illud obseruandũ erit in hac specie, quã tractamus circa intellectũ cap. debitores. de iureiur. de illo, qui vsuras soluere, & non repetere promiserit, iudicem posse nemine petente ex officio procedere aduersus creditorem, & eum cõpellere, vt remittat iusiurandũ debitori, vel ei restituat vsuras extortas: aut tandem absolutionem eidẽ exhibere à iuramento. tex. singu. in dict. cap. tuas. de vsur. vbi Abb. & Anania. idem Abb. Antoni. & Felin. in dicto cap. 1. de iureiuran.

Superest tamen examinare, quanam ratione qui iurauit vsuras soluere creditori, teneatur omninò eas soluere sub reatu periurij: iuxta text. in dicto cap. debitores. Etenim non possumus diffiteri, iuramentum istud ex parte iurantis licitum esse, ac seruari posse absque periculo salutis spiritualis. Vnde dubio procul in casibus, quibus vsurarum solutio esset crimen mortale, vel veniale, minimè teneretur debitor eas soluere: quod notatur in cap. super eo. de vsuris. atq; eadem ratione si quis causa pactio-

nis symoniacæ aliquid dare iuramento promiserit, nequâquam tenebitur seruare iuramentum: cùm illud etiam ex parte iurantis illicitum sit: quemadmodùm in specie notat Ioan. Staphy. de literis gratiæ & iustitiæ. folio.184. asseuerãs, iuramentum istud nullum esse, nec absolutione indigere. At iuramentum de vsuris soluendis ex parte creditoris, cui præstatur, illicitum est: nec enim absque peccato mortali potest is vsuras accipere: imò turpiter eas adstipulatur, iuramentum & promissionem de eis soluendis iniquissimè exigit. Qua ratione, si consideremus rationem text. in.l. si ob turpem. ff. de condict. ob turp. caus. & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa vsurarum exactionem, ac conuentionem de eis soluendis, planè constabit ex hoc iuramento nullam adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori: Nam & in dicto cap. cùm contingat. de iureiurand. animaduertit Summus Pontifex, vt iuramentum seruetur, nullam commissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuramenti exactione. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramento palàm est creditori nullam adquiri obligationem, nec actionem. Igitur iniquũ videtur quod in dicto cap. debitores. responsum extat: nempe, cogendũ fore debitorẽ petente creditore vsuras soluere, quas iuramento pręstito promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie ratione iuramenti obligationem & actionem Deo principaliter adquiri in fauorem tamen, & vtilitatem creditoris: tanquam is fuerit solutioni adiectus. hoc probatur in dicto cap. debitores. dum statuitur, debitorem reddere debere iuramentũ Deo. ipse autem creditor, vt adiectus solutioni Dei nomine aget equidem, vt iuramentũ obseruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculũ. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatẽ potest, si sibi fuerit quoquo modo satisfactum, remittere obligationẽ. §. planè. Inst. de inutilib. stipulat. ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulãte: atq; ità ratione ista procedit tex. in dict. cap. debitores. & in dict. cap. 1. de iureiu. sicuti elegãter explicat Fortu. in cap. 1. de pact. nu. 27. ex quo possũt plura deduci.

Primùm ex hoc intellectu constat, nec principaliter, nec, vt aiunt, secundariò adquiri obligationem creditori ex promissione iurata de soluendis vsuris. quod notant Anto. & Imol. 2. col. in dict. cap. debitores. Fortu. in dict. nu. 27. tametsi Abb. in dicto cap. 1. de iureiur. 1. & penul. col. Card. Feli. & alij frequẽtiori cõsensu existimauerint ex promissione iurata de soluendis vsuris Deo principaliter, secundariò creditori adquiri obligationẽ: quod ex præmissa ratione non potest cõgruè defendi.

Secun-

Secundò infertur, Bart. non rectè loquutum fuisse hac in materia in l. Seius Augerius. ff. ad l. Falcid. dũ dixit, contractum à lege prohibitũ in odium creditoris, confirmari iuramento: licet detur debitori repetitio post solutionem: hoc etenim falsum est. Nam iuramentũ in hoc casu minimè confirmat contractũ: multis quidem rationibus. Et præsertim, quia iure naturali hic contractus nullus est omninò, nec vllam inducit obligationẽ, non tantùm iure humano: atq; ideo impossibile est quòd iuramento confirmetur. Deinde iuramentũ illicitũ ex parte eius cui præstatur, nusquã confirmat contractum: quod iam non semel admonuimus. Quòd si contractus hic iuramento confirmaretur, nusquã esset locus repetitioni: & tamen Bar. fatetur, dari debitori repetitionẽ. Sic sanè rectiùs Bart. idem in dict. l. si quis pro eo. dixit, iuramentũ seruandũ fore: nõ tamen contractum cõfirmari: atq; ideo repetitionem post solutionẽ debitori competere.

Tertiò hinc tollitur difficultas, quæ circa tex. in dicto cap. debitores. passim adducitur: nempe qua ratione ibidem accessoriũ, id est iuramentũ, non sequatur naturã principalis: cùm contractus principalis ibi nullus sit; iuramentũ autem omninò sit validum & seruandum. Etenim Hosti. Panor. & Doct. cõmuniter existimant reg. accessoriũ. de reg. iur. in. 6. parũ obesse decisioni tex. in dicto cap. debitores. quia est diuersa ratio principalis, & accessorij: cũ principale tẽdat in fauorẽ partis iniquè exigẽtis: accessoriũ in reuerentiã diuinæ maiestatis: cui reddenda sunt iuramẽta. Hæc verò solutio etiã si vera sit, nõ tamen cõuenit, nec est necessaria ad intellect. huius obiectionis. Siquidẽ in hac specie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentũ acccedat. Nã & ipse Panor. in cap. 1. de iureiurã. col. pen. scribit in hoc casu principalẽ obligationẽ Deo adquiri: secundariã parti. Ex quo, etiã si eius opinionẽ aliqua ex parte paulò antè reprobauerimus, colligitur, iuramentũ esse hic principale: non accessoriũ. Quamobrem cũ iuramentum hic principaliter extet: & valeat, frustra quæritur: cur accessoriũ non sequatur naturam principalis: quod Fortuni. admonet in dicto cap. 1. num. 27.

Quartò ex hac interpretatione poterit lector facilimè plures tollere obiectiones, quæ à gloss. & doctoribus opponuntur dictę decisioni, quæ in cap. debitores. continetur. omnia enim illi responsioni opposita cessant, si cõsideremus, ratione iuramenti seruandi soluendas esse vsuras absque aliqua obligatione principali: nec posse ante absolutionem aut remissionem iuramenti ipsum debitorem aliqua congrua vti defensione, vt non teneatur vsuras creditori soluere.

Quintò ex his manifestũ fit, tex. in

dict.cap. debitores. admittendum fore, etiam si constet contractũ vsurarium esse secundũ Card. Feli. & Doct. ibi. imò si expressim debitor iuramento præstito promiserit pro decem sibi mutuatis dare, ac soluere creditori duodecim: vbi manifesta est vsura, obtinebit illius cap. decisio: quod ità verũ esse censent inibi Cardi. & Felin. col. 1. quòd si debitor iuratus asseuerauerit in cõtractu se creditori debere duodecim pro decem sibi mutuo datis: tunc non est locus huic decretali responsioni: quia promissio censetur erronea, & impossibilis quo ad duo: est etenim impossibile quòd pro decem mutuo datis statim debeantur duodecim: atque ideo propter errorem præsumptũ non est in hoc casu admittẽda decisio text. in dicto cap. debitores. quemadmodùm visum est Aretino. 1. colum. & Francisco Purpurato numero. 35. in. l. Rogasti. §. si tibi. ff. si cert. peta. potiùs equidem præsumendus error est, quàm delictum vsuræ. l. merito. ff. pro socio. Hæc autem dicta sint de intellectu text. in dicto cap. debitores. quem Bart. adducit pro eius conclusione comprobanda.

Adducit prætereà idem Bart. decisionem text. in cap. significante. de pignorib. quasi velit ex eo probare,
3 quòd pactum legis cõmissoriæ in pignoribus alioqui maximè improbatum, minimè confirmetur iuramento: tametsi iuramentum seruandum sit, donec absolutio ab eo detur: vel remittatur à creditore. Et sanè de pacto legis commissoriæ qua ratione sit in pignoribus improbatum, tradidi latè lib. 3. Variar. Resolu. cap. 2. nu. 6. & sequentibus. atq; præter ibi adnotata erit hoc loco animaduertendum, pactum legis commissorię in pignoribus minimè confirmari iuramento: cùm id reprobatum sit in odium creditoris ex eo, quòd vsuræ vitium habeat: sed tamen iuramentum hoc erit seruandum donec vel remittatur à creditore, vel detur absolutio ab episcopo. arg. dict. cap. debitores. & est optimus tex. in dict. cap. significante. quo in loco hoc adnotârunt Innocen. Abbas & Docto. Bart. in dict. l. si quis pro eo. nu. 10. Guido Papæ. q. 6. Delphinat. Antoni. Fanensis de pignoribus. 4. parte, numero. 4. Andre. Tiraquel. libro. 2. de retract. in fine. numero 119. Fortassis iuramentum appositum in pignoribus pacto legis commissoriæ habebit eum effectum, vt res pignori data, maneat post redemptionis tempus penes creditorem vendita, non equidem pretio mutuatæ pecuniæ sed iusto arbitrio boni viri definiendo: ità vt creditor possit rem ipsam retinere adijciens eam pecuniam, quæ iuxta boni viri arbitrium deficiat quo ad iustam ipsius rei æstimationem: quod ipse colligo ex his, quæ Antoni. Rubeus scribit in consi. 134. ad finem.

Ex

Ex eadem principali cõclusione Bar. infert ad Senatusconsultũ Macedonianum, vt tandem si filiusfamiliâs Macedoniano renũtiauerit præstito iuramẽto, teneatur soluere mu
4 tuo sibi datam pecuniam creditori, vel absolutionẽ petere à iuramento: tametsi non confirmetur cõtractus mutui iuramento isto, imò post solutionẽ poterit à filiofamiliâs repeti soluta pecunia. Hæc sunt ferè Barto. verba, cuius ea est ratio, quia contractus mutui dati filiofamiliâs prohibitus est lege ciuili in odium ipsius creditoris. l. 1. ff. ad Macedon. l. 4. tit. 1. part. 5. Huius etenim Senatuscõsulti auctor fuit Vespasianus Imperator, vt Tranquillus testatur ĩ Vespasiano cap. 11. Causam ei dedit Macedo, qui inter alias sceleris causas, quas illi natura administrabat, auctore Vlpiano, etiam æs alienum adhibuisset, & sæpe materiam peccandi malis hominibus pręstaret, qui pecuniam, nè quid amplius dicatur, in certis hominibus crederet. Ea etenim ratione placuit, nè cui, qui filiofamiliâs mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio, petitioq́ daretur: vt scirent qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse filijsfamiliâs bonum nomẽ expectata patris sui morte fieri. Hactenùs Iurisconsultus in dict. l. 1. cuius auctoritate Bart. præmissam adnotauit cõclusionem, quæ quibusdam dubia videtur. Nam Panor. in dicto cap. cùm contingat. nume. 22. censet iuramẽtum in hoc casu omninò nullum esse, nec indigere absolutione: ea ratione quòd cõtractus hic occasionem peccandi præbeat. Anto. autem, & Imola in dict. cap. cùm contingat. nu. 67. tenent, iuramentum validum esse, absolutionẽ tamen ab eo præstandam fore vbi in ea prouincia multa mala contingere soleant ex his mutuis, quæ filijsfamiliâs fiunt: p̃sertim circa vitã parentum, quibus insidias quandoq́ parauerint. idem notat Corn. in Auth. sacramenta puberum. nu. 31. C. si aduers. vendit.

Ego verò difficilem esse existimo hanc Bart. conclusionem, cuius examini præmitto iuxta communem sententiam, filiumfamiliâs absq́ iuramento non posse renũtiare huic exceptioni, quæ sibi competit ex Senatusconsulto Macedoniano: cũ ea exceptio non tantùm concernat vtilitatem ipsius renuntiantis, sed etiam parentis, & deniq́ publicam ferè ob euitanda pericula, quæ parentibus solent imminere ex his mutuis: quemadmodùm constat in dict. l. 1. tametsi aduersus communem Zasius lib. 2. singu. respõs. cap. 28. conetur probare, posse filiũfamiliâs absq́ iuramento renuntiare huic exceptioni, quę ex Senatusconsulto Macedoniano sibi competit. Deinde illud sit hac in re constitutissimum, quòd filiusfamiliâs, etiam si habeat hanc exceptionem, si tamen soluerit mutuo datam si-

bi pecuniam ipsi creditori, minimè possit repetere solutam pecuniam: l. qui exceptionem. ff. de condict. indeb. tex. insignis in. l. sed & si pater. §. vlt. ff. ad Macedon. quia hi demum, inquit Vlpianus, solutũ non repetunt, qui ob pœnam creditorũ liberantur actione: non quoniam exonerare eos lex voluit. Ex quib⁹ verbis item apparet, filiumfamiliâs nõ obstante Macedoniani exceptione in animę iudicio verè teneri ad solutionem mutuatæ sibi pecuniæ, & quidẽ ipsi creditori. Est etenim manifesti iuris creditoribus denegari iure ciuili actionem in pœnã: non tamen ex hoc ipsos debitores ab ęre alieno liberari, nec ipsos creditores propria pecunia à lege priuari: tantùm sanè actione apud iudicem exteriorem proponenda priuantur, atque ita hęc opinio verior est, & eam sensit Fortuni. in. l. veluti. ff. de iust. & iure. colũ. 8. vt certè hinc appareat quo ad forũ animæ hac in quæstione plurimùm à vero diuertisse Innocent. & Panormi. in cap. quia plerique. nu. 26. de immunit. ecclesi. Iasonem in. §. actiones. numer. 35. Inst. de actioni. Adrian. quodlib. 6. vers. infertur primò. & Alciat. in cap. nouit. de iudic. num. 16. qui quadam vtuntur distinctione in hac quæstione: quasi velint, tunc in animæ iudicio filium teneri ad solutionem pecuniæ sibi mutuo datæ, cùm nullum ex his malis, quæ lex præsumit, ex mutui datione contigerit. Nam etiam si hoc euenerit, non apparet creditorem à lege priuari propria pecunia, nec filiumfamiliâs debitorem ab eius solutione liberari. Sic & Bart. in. l. si pœnæ. ff. de condictio. indeb. scribit, liberationem iure pœnę causa contingentem minimè liberare debitorem in animæ iudicio. Cuius opinionem sequitur ibi Alexand. dubitat tamẽ de eius veritate Paul. Castrens. in ea. l. si pœnæ. & eam opinionem reprobant Panor. in. c. vlt. de pręscript. col. 3. idem in cap. nouit. de iudic. nume. 33. Fortuni. in l. veluti. colum. 7. ff. de iust. & iure. Nec tamen eorum opinio his, quę modò diximus, aduersatur. Aliud etenim est quòd lex ciuilis ĩ pœnã, & odiũ creditoris ab actione iudiciali tantũ liberet ipsum debitorẽ, & tunc nihilominùs tenebitur in animę iudicio debitam pecuniam soluere. Quia lex ciuilis noluit exonerarẽ debitorem, licet actionem negauerit creditori in pœnam: & hoc casu obtinet sentẽtia Bart. quæ in hunc sensum accipiẽda est. aliud quòd lex ciuilis debitorem in pœnam creditoris à debito exonerare voluerit, ac liberauerit: & planè in hac specie auctoritate legis humanę, iustę etiam in animę iudicio debitor ipse liber erit, nec tenebitur quidquã creditori in conscientię foro soluere. vtroq; tñ casu si debitor creditori soluerit, minimè habebit ius repetendi per condictionẽ indebiti: quia per eam solutionem visus est renũtiare legi pœnali, quæ

cum

cum actione, vel debito liberat: nolleq́ ea vti: quod in dict. l. ſi pœnæ. probatur, & explicat optimè Fortuni. in dict. l. veluti. colũ. 7. ex quibus ad Bart. concluſionem ipſe infero, falſum eſſe quod ipſe Bart. ſcribit, dum aſſeuêrat, filiumfamiliâs, qui mutuo ſibi datam pecuniã ſoluere iurauerit, ſi ſemel is iuramẽtum ſeruauerit, ac ſoluerit, poſſe eã pecuniam repetere. Nam etſi abſq́ iuramento ſoluerit, minimè habebit repetitionẽ: vt modò diximus: igitur fortiori ratione nec repetere poterit ſi contractum iurauerit: cũ multò maior ſit tunc vis ipſius cõtractus. Et prętereà non opinor eſſe congruam Bartol. illationem ex eius concluſione principali: ſiquidem illa tunc vera eſt, quando creditor iniquè, & illicitè ex cõtractu acciperet, & contraheret. At in præſenti caſu, etiam ſi creditor iniquè contraxerit ob prohibitionem Senatuſconſulti: non tamen iniquè accipit pecuniam à filiofamiliâs ſibi mutuo datam. quod ſatis ex prę miſsis conſtat. Vltimò exiſtimo ab hoc iuramento non eſſe dandam abſolutionem ad effectum, vt poſſit filiusfamiliâs opponere exceptionem Macedoniani, niſi admodùm vtile eſſet quieti Reipublicæ propter multa mala, quę ex his mutuis in ea prouincia contingere ſolent, ſecundum Antoni. Imol. & Corn. qui ſimul & alij abſq́ vlla controuerſia fatẽtur, ante abſolutionem obtentam non poſſe debitorem filiumfamiliâs aduerſus creditorem exceptionem Senatuſconſulti opponere. Qua ratione perpenſa opùs non eſt in hac quæſtione tractare, an contractus hic confirmetur iuramento.

Septima concluſio, quę ex Bart. commentarijs colligitur, eadem ferè eſt, quam ſuperiùs tertiam conſtituimus in hunc ſanè modum: Contractus lege ciuili prohibitus fauore debitoris, eius iuramẽto cõfirmatur. Authẽ. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. quam concluſionem non aliter probare conabor, quàm his, quæ ad probatiõnem tertiæ principalis concluſionis adduximus. Ex ea verò Bartol.
5 infert ad contractum fideiuſsionis per fœminam geſtũ, qui Senatuſconſulto Velleiano improbatur in fauorem fœminarum, quas ob earum facilitatem noluit pro alijs intercedere fideiuſsionis cauſa. Nam ſi fideiuſsionis contractum fœmina iurauerit, contractus is iuramento confirmatur. Huius quæſtionis examinatio exigit, vt præmittamus, mulierem in iudicio poſſe renuntiare expreſsè abſq́ iuramento beneficio Velleiani, ſi certa ſit de eius auxilio. l. vlt. §. penul. ff. ad Velleian. extra iudicium autem non poteſt expreſsè adhuc renuntiare, etiam ſi certa ſit: quia eadem facilitate, qua inducitur ad fideiubendũ, eadem & ad renũtiandum. l. doli. §. diuerſum. ff. de nouat. notant Doctо. in. l. vlti. C. ad Velleian. quam diſtin-

distinctionem dixit esse cõmunem Imola in cap. ex rescripto. de iureiurand. quibus quidem præmissis illud certò constituendum est, etiã extra iudicium valere renuntiationem expressam huius beneficij si mulier hanc renuntiationem, vel contractum iurauerit: quod cõmuni omnium sententia receptũ est. Imò secundum consuetudinẽ sufficit renuntiatio expressa huius beneficij, etiam sine iuramento, etiam extra iudicium: vt testantur Imola & Felin. in dict. cap. ex rescripto. colum.4. & Docto. in l. vlti. C. ad Velleian. Dubium verò in hoc vertitur, an fideiussio mulieris iurata simpliciter absq; renũtiatione Velleiani, sit sufficiens ad hoc, vt huic beneficio renuntiatum esse videatur. & sanè iuramentum hoc sufficere, & habere vim certiorationis, vt aiunt, id est certæ scientiæ apud fœminam, quod hoc auxilium habeat: tenuerunt Bartol. in dicta. l. si quis pro eo. nume.11. idem Bartol. in Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. & ibi Angel. & Paul. Castrens. Abb. Imol. & Feli. col.4. in dic. cap. ex rescripto. idem Felin. in cap. si diligenti. de foro comp. post Anton. ibi. Alexand. & Iason in. l. in repudianda. ff. de acq. hæredit. Roman. & Alexand. in. l. sciendum. num.30. ff. de verb. obligat. eandem opinionem sequuntur dicentes communem esse Antoni. Burgens. in cap. penulti. nu. 36. de emptio. & vendit. Alexand. in cons.27. lib.1. col.3. Curti. Iunior consil.47. colum. vlti. cui sententiæ & alij plures subscripsêre, quorum meminit Andre. Tiraq. in. l. si vnquàm. C. de reuocã. donat. in prin. nu.131. & in tracta. de legib. connubialib. in glo.5. num.148. huius opinionis præcipua sumitur auctoritas ex dic. cap. ex rescripto. vbi probatur, posse fœminam fideiubere iuramento præstito, atq; hanc fideiussionem validam esse, non obstãte beneficio Velleiani. eandem sententiam fatentur communem esse Iason in dict. Authen. sacramenta puberũ. nu.56. & Imo. in dict. cap. penul. contraria tamen opinio nec auctoribus, nec rationibus destituta est. Nam iure verius quibusdam videtur; fœminam etiam præstito iuramento fideiubentem non ex hoc renuntiasse beneficio Velleiani, ea quidem ratione, quòd iuramentum minimè extẽdatur ad incognita, vel incogitata. cap. veniẽs. cap. quintauallis. de iureiuran. propter defectum consensus. l. vlti. C. de non numerat. pecunia. fœmina verò præsumptionem habet, quòd hoc beneficium ignoret ob sexus fragilitatem. l. si emancipata. C. de iuris & facti igno. l. in bonorum. ff. eo. titu. not. in. l. iuris ignorantia. C. qui admitt. Sic deniq; hanc posteriorem opinionẽ sequuntur Ioã. Andre. in additionibus ad Speculum, titu. de renunt. & conclu. col. 3. Imola & Areti. in dict. l. sciendũ. col.11. Hippo. in Rub. ff. de fideiussori.

sori.nume.38. Imola in dict.cap.penulti.de empti. & vendit. Iason in dict. Authen. sacramenta puberũ. nume.56. Imò & hanc opinionem sequutus dixit communẽ esse Bal. in consi.47.lib.1. eandem & plures alij sequuntur, quos citat Andre. Tiraq.in dict.l.si vnquàm.in princip.nume.146. à quo tamen cauendum est, nam in allegandis auctoribus hac in quæstione quandoq; fallitur. Et sanè si vera est communis sentẽtia, quę adseuêrat, extra iudicium nõ posse fœminam renuntiare beneficio Velleiani: satis operabitur iuramentũ, vt confirmet expressam, & specialem renuntiationem: nec tamen efficiat renũtiationem vbiq; subintelligi, eamq; validam fore. Nec oberit text. in dict. cap. ex rescripto. Etenim eo ipso, quòd Romanus Pontifex inibi statuit fœminam compelli ad solutionem pecunię, pro qua fideiusserat, pręsumendũ est, fœminam vel expressim renuntiasse beneficio Velleiani, vel eo tempore, quo fideiussit, certã fuisse huius auxilij. Quod ita verisimile est, si consideremus cautissimè proprium negotium in specie illius cap. creditorem egisse. quam ob rem etiam si prior opinio communis sit, hæc tamen posterior magis iuri, & rationi consona est.

Octaua conclusio ex Barto. colligitur. Contractus nequâquam iuramento cõfirmatur, quoties is pro
6 hibitus fuerit fauore debitoris, cõcepta tamen prohibitione in personam creditoris. cuius rei exemplũ sit, si lex ita prohibuerit: Nemo cũ minore contractum faciat: nemo cum fœmina hunc, vel illum contractum gerat. Nam & si fœmina, vel minor iurauerint contractum istum prohibitum à lege: minimè is confirmabitur: cùm nec minor, nec fœmina prohibeantur contrahere: sed ipse creditor etiã fœmina, vel minore volẽte prohibetur accipere. adducit Bar. glo. in.l. inuitus. §.vlti.ff.de regul. iur. quæ probat, prohibitum accipere, nõ posse etiã ab sponte soluẽte adsumere: quod frequentissimi iuris est in salarijs,
7 stipendijs, & sportulis iudicum, tabellionum, & aliorum, qui publicis fungũtur muneribus. optimus tex. iuncta glo. ibi verb. volente. in cap. exigit. de censib. in.6. & in cap. statutum. §. assessorem. de rescript. in. 6. qua in re illud est obseruãdũ, regulariter prohibitum exigere posse recipere ab sponte soluente. text. in cap. dilectus. in. 2. ad finem de simonia. nisi & is prohibitus sit accipere: tunc etenim verũ est, eum non posse ab sponte soluente quidquam adsumere, text. singul. in.l.1. §.proinde. ff. de varijs & extra. cognit. glo. in.l.2. verb. sed pręstari. ff. de orig. iur. glo. in dict. cap. exigit. verb. volente. Bart. & Deti. in dic. l. inuitus. §. vlti. glo. & ibi Doct. in cap.1. de simo. Florenti. 2. part. titu. 1. cap. 5. §. 6. Ioan. Maior in. 4. senten. distin. 25. q. 4. quòd si ob publicam vtili-

vtilitatem quis sit prohibitus exigere, profectò etiam ab sponte soluente accipere non poterit. Hoc etenim probatur in dic. §. assessorem. & in dict. cap. exigit. notat Deti. in dict. l. inuitus. §. vltim. idem Regijs constitutionibus constat: quibus iudices, alijꝗ publica munera obtinentes prohibentur ob publicam vtilitatem exigere aliquid præter salaria, & sportulas consuetas, iureꝗ definitas: atꝗ eodem modo puniũtur; si ab spõte dãtibus acceperint. Interest enim Reipublicæ, iudices, tabelliones, & quoscunꝗ alios, penes quos iustitię cultus, & ministerium tractatur, omninò immunes esse à muneribus: vt quidquã etiã à volentibus minimè accipiant: nè iustitia periclitetur vel pretio præsenti, vel spe futuri, etiam spõte præstandi. Non diffiteor in animæ iudicio ab obligatione restituẽdi excusari eum, qui post actum perfectum aliquid ab sponte, & omninò liberè dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob quancunꝗ causam: quod sensit Ripa in tract. de peste. vltima parte. §. de Medicorum. num. 113. tametsi in foro exteriori hæc vltima opinio non admodùm congrua sit, nec ita facilè admittenda: quidquid idem Ripa & in hoc casu senserit.

Verùm quo ad Bart. opinionem, si lex in fauorem debitoris, etiam creditorem ipsum contrahere prohibuit, in ipsum prohibitionem dirigens: non tantùm iuramentũ cõtractui accedens seruandum erit, quod Bartol. fatetur: sed & contractus ipse cõfirmabitur. Etenim iuramento præstito debitor potuit, & visus est renuntiare prohibitioni in eius fauorem inductæ: atque hæc renuntiatio propter vim iuramenti effectum habet confirmandi contractum. cap. cùm cõtingat. cap. quanuis pactum. de cuius interpretatione modò agimus. Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. nec oberit quod Bart. adducit ex. l. inuitus. §. vlti. quia in hac specie, quam modò examinamus, creditor in fauorem principalem debitoris prohibetur accipere: atꝗ ideò virtus iuramenti efficit, vt contractus confirmetur.

Nona conclusio. Contractus à prodigo gestus minimè confirmatur iuramento. Hęc assertio tractata fuit à Bar. obiter in dict. l. si quis
8 pro eo. col. penulti. sed ab eodẽ expressim probata in. l. is cui bonis. ff. de verb. obliga. vbi eam tenent Bald. Angel. Paul. Alexand. & Iason: quorũ ratio potissima est, quia iuramentum præstitum à prodigo iudicio quodammodò caret: atque ideo non tenet, aut saltem non potest hunc effectum habere, vt confirmet contractum, quem lex ratione deficiẽtis iudicij improbat. cap. & si Christus. de iureiuran. & prętereà contrahens cum prodigo certè in mala fide quasi cõstituitur, ex eo, quòd contraxerit cum eo, qui ob defectum iudicij, & discretionis

nis contrahere prohibetur. atque ita hæc opinio communis est secundum Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 138. Alexand. Iasonem & Ripam in dic. l. is cui bonis. nu. 57. quo in loco latè quæstioné istã disputauit Ripa. His accedit, quòd prodigus, cui bonis interdictũ est, furioso æquiparatur. dic. l. is cui bonis. l. 1. C. de curat. furiosi. l. Fulcinius. §. adeò. ff. ex quibus caus. in poss. eat. l. his qui. §. diuus. ff. de tutor. & curato. dat. ab his. §. furiosi. Inst. de curator. sic sanè Frederic. consil. 31. eandem opinionem communem sequitur: ac Bertrand. cõs. 47. lib. 2.

Contrariam sententiã, quòd contractus à prodigo, cui bonis interdictum est, factus iuramento confirmetur, probare conantur Anto. à Butrio & Imola in cap. cùm contingat. Roman. & Aret. in dict. l. is cui bonis. Capella Tolosana. 498. ea quidem ratione, quòd contractus prodigi prohibeatur in eius vtilitatem, & fauorem: ergo iuramento confirmari poterit: Authent. sacramenta puberum. cùm his, quæ ad idem solent allegari. Hæc tamẽ ratio parum vrget. Quia non tantùm prohibetͬ prodigus contrahere propter eius fauorẽ: sed & propter defectum iudicij: sicuti furiosus. Etenim in rebus proprijs administrandis qui prodigus est dubio procul quo ad hoc iudicio carere videtur. Adducitur & contra communem altera ratio. Nam prodigus adulto curatorem habenti comparatur. l. si curatorem. C. de in integr. restit. Sed adultus etiam curatorem habens iuramento obligatur efficaci quidem obligatione. dict. Authentic. sacramenta puberum. igitur & prodigus. Huic argumentationi respondetur facilimè: siquidem prodigus cùm alienat curatoris auctoritate æquiparatur adulto habenti curatorem. at cùm alienat absque auctoritate curatoris similis est furioso. Et ideo eius alienatio etiam cum iuramento indiscreta est, & iudicio caret: eáque ratione mirum non est, eam nec tenere, nec confirmari iuramento. Vnde communis opinio verior est. Cui etiã suffragatur, quòd cùm non careat præsumpta fraude is, qui cum prodigo contrahit, l. si quis cùm sciret. ff. pro emptore. videtur iuramentum ab eo prȩstitum dolo extortum fuisse: idcirco minimè confirmat contractũ. dict. capit. cùm contingat. cum similibus. Et prætereà contractus à lege prohibitus ratione fraudis præsumptæ non confirmatur iuramento: vt Barto. explicat, quem alij frequentiori suffragio sequuntur in. l. omnes populi. ff. de iustiti. & iure. 2. q. 3. q. principal. Cardina. Imola, & Panormit. in dicto cap. cùm contingat. argumen. l. vltim. C. de non numera. pecunia. quasi dolus, & fraus consensum saltem liberum impediãt. prȩsertim quia prodigo administratio interdicitur

propter

propter faciles, ac admodùm frequentes deceptiones, quæ fieri possunt his, qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudicij, qui contingit, ac procedit ab ipsa prodigi cupiditate, quæ eius iudicium cæcũ reddit: quemadmodùm & in hac specie Panormit. explicat in dicto cap. cùm contingat. colum. 12. vers. in eo tamen, quod dominus Antonius. quibus tandem effectum est, vt opinio Barto. æquior, ac verior semper visa fuerit.

Ex .§. sequenti.

1 Confeßio absente parte facta iure Canonico præiudicat confitenti.

2 Promißio facta alteri per alterum iure Canonico valida est. & nume. 4. & 9.

3 Stipulationi, quæ alteri per alterum fit, an resistat ius ciuile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio? & nume. 4. 6. & 10.

4 Pœnæ adiectio nulla est, si principalis ipse contractus sit nullus.

5 Naturalis obligatio dupliciter consideratur quo ad intellectum iuris humani.

6 Humana lex potest contractus quosdam pro communitatis vtilitate prohibere, qui iure naturali non sint improbati.

7 Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri: & tamen alienatio iuramento confirmatur.

8 Naturalis obligatio quæ sufficiat ad impediendam repetitionem scienter soluti per iuris errorem?

9 Variè potest concipi stipulatio, quæ alteri per alterum fit.

10 Ius ciuile nec adsistit, nec resistit stipulationi, quæ alteri per alterum fit.

11 Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida fit, & confirmatur.

12 Pactum nudum quod sit, & vnde eo nomine appelletur?

13 Pactum nudum iure ciuili nec obligationẽ, nec actionem producit: quid si sit iuratũ? 15.

14 Iure Pontificio pactum nudum obligationẽ, & actionem habet: & inibi quid de pacto nudo à causa?

15 Pollicitatio an iure Canonico obligationem, & actionem inducat?

16 Iuramentum an operetur, quòd ex pollicitatione oriatur iure Ciuili obligatio, & actio detur?

§. Quartus.

EAndem materiam Bartol. examinans proponit aliam cõclusionẽ, quæ iuxta ordinem præscriptũ Decima est. Cõtractus, cui nec lex assistit, nec resistit, iuramento confirmatur. Huius conclusionis probatio ea est, quòd in hac specie nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinẽ habeat: nullus etenim quidquam contra legem contrahendo cõmittit: idcirco locus est regulæ traditæ in dict. cap. cùm contingat. quam in tertia cõclusione superiùs explicuimus. Quam ob rem nõ video aliquam super hac Bartol. sententia tractari controuersiam, quæ ipsam dubiam efficiat: tametsi illationes à Bar. traditę dubiæ plerisq; videantur: quas ob id oportet expẽdere diligentiùs.

¶Prima

¶Prima Barto. illatio fit ad intellectum. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. obligat. Etenim stipulatio alteri per alterū facta, licet iure ciuili effectum nō habeat, tamē si iuramentū ei accesserit, valida est: quia eidē ius non resistit, & si non adsistat. hanc opinionē Bartoli probat glo. celebris in cap. quoties cordis oculus. 1. q. 7. q̄ satis in specie vult, iure Canonico, maximè si accesserit iuramentum, stipulationem alteri per alterum factam validam esse. ex cuius glos. verbis duo colligūtur. Primum, iure Pontificio stipulationem alteri per alterū factā pręsenti actionem adquirere. atq; ideo licet aliâs iure ciuili confessio facta
1 parte absente siue in iudicio, siue extra iudicium non valeat quo ad probationem plenam. l. certum. §. si quis absente. ff. de confess. glo. in cap. vlt. eo. tit. vbi Abb. num. 15. & Doct. cōmuniter in. l. generaliter. C. de nō num. pecunia. tradūt Fel. in cap. si cautio. de fide instru. Hippo. in Rub. C. de probatio. nume. 89. idem in singul. 202. quo ad semi plenam verò probationem valet, etiam facta extra iudicium. Bart. in l. admonendi. nume. 48. ff. de iureiur. Abb. per text. ibi in cap. vlti. de success. ab intest. idem Abb. nume. 7. Imol. & Felin. nume. 30. in dict. cap. si cautio. Attamen iure Canonico hæc confessio etiam extra iudicium facta absente parte valida est, & quo ad plenā probationē pręiudicat confitenti, etiam si verba in absentem dirigantur: sic deniq; ex dict. gloss. adnotârunt Antoni. & Imola in dict. cap. si cautio. vbi Feli. num. 27. asserit, hanc opinionem tanquàm plurium auctoritate cōprobatam tenendam esse: quā etiā sequitur Hippo. in dic. Rub. C. de probatio. num. 92. & in dic. singul. 202. & Alciat. in dic. cap. cùm contingat. nume. 228. fallitur tamen dū requirit quòd hæc confessio iurata sit. Procedit etenim gloss. & communis opinio ab ea deducta, etiā in confessione, quæ iurata non sit. nec id mirum cuiquam videri debet: quia confessio ius nullum tribuit: sed iam inductum probat. l. Publia. ff. deposit. & ibi Paul. Cas. Nec tamen omninò deducitur ex dic. glo. quia illa non tractat de cōfessione: sed de promissione & stipulatione: & prætereà loquitur in eo casu, quo verba obligationis dirigūtur in præsentem, licet exequutio in absentem concipiatur.

Ipsa autem cōclusio principalis, quæ ex dic. gloss. colligitur: nempe iure Canonico validam esse promissionem alteri per alterum fa-
2 ctam: recepta quidem est per Antoni. & alios in dic. cap. si cautio. Bald. in. l. illud. C. de sacrosanc. eccles. quibus accedit ratio gloss. in l. 1. ff. de pact. quo in loco gloss. & Barto. tenent, stipulationem alteri per alterum factam pactum quidem esse: etiam si nudum sit. Sed ex pacto nudo iure Canonico actio oritur cap. 1. de pac. igitur & ex

hac ſtipulatione obligatio,& actio quæritur: atque ita hanc opinionem defendit Fortuni.in dic.l.1.ff. de pact. numer.23. qui latè eius rationes cõſiderat:eam præcipuè,quę dictat naturalem obligationẽ adquiri ſtipulanti ex hac ſtipulatione alteri facta: ſicuti probat gloſſ. in dic.l.ſtipulatio iſta.§.alteri.verb. intereſt.vbi Bart.& Docto. eam ſequuntur.idem Barto.in.l.cùm lex. & in dic.l.ſi quis pro eo. colũ. penult.ff.de fideiuſſ.quorum opinio quo ad hanc rationem communis eſt,ſecundũ Iaſonem in dict.§.alteri.num.20.& Fortun.in dic.l.1.nu. 24.ff.de pac.qui pro hac communi hac item ratione vtitur.Nam ſtipulationes in hoc ipſum iure ciuili inuentæ,ac inductæ ſunt, vt quis ſibi ſtipuletur quod eius interſit. l.ſtipulatio.§. alteri.cum ſimilibus, de verbor. obligation. & ideo inutilem iura ciuilia eſſe cenſent ſtipulationem,quæ alteri per alterum fiat. Hæc verò ratio iure naturali ceſſat: ſecundũ quòd tantùm in pactis,& conuentionibus cõſideratur,quòd fides data ſeruetur.Igitur iure naturali:& item iure Canonico ſtipulatio alteri per alterum facta valida eſt, & ius ſtipulanti adquirit:licet ius ciuile obligationem ciuilem, & actionem ei negauerit, nè quis ſtipuletur quod eius minimè interſit.Multa poſſent in fauorem huius opinionis adduci,quę miſſa fa-
3 cimus:quia omninò expedita non ſint, nec admodũ vrgeant pro eius probatione. Illud tamen omittendum nõ eſt,quod huic diſputationi cauſam dedit:nempe ratio Bart. in dic.l.ſi quis pro eo. dum ſcribit, huic ſtipulationi ius ciuile nec adſiſtere,nec reſiſtere:imò ipſam vires iuris naturalis habere. quod adnotârunt glo.in dic.§.alteri.verb. conueniat.gloſſ.in. l.cùm principalis. ff.de reg.iur. & in.l.non dubium. verb.ob id.C.de legib.vbi Bar.idẽ Barto.& Docto. communiter, teſte Iaſone ibidem in dic.§.alteri.nu. 16.quibus ſuffragatur text.in dic.§. alteri.cũ ſimilibus,quibus probatᷣ, ſtipulationem alteri per alterum factam validam eſſe appoſita pœna.
4 Et tamen ſi ſtipulatio prędicta eſſet cõtra legẽ,minimè valeret adiectio pœnę: nã vbi principalis cõtractus nullus eſt, & legi cõtrarius,etiam appoſitione pœnę nõ tenet.l. Seius & Augerius. l.quod de bonis.ff.ad.l.Falc.l.non dubiũ.C.de legib.l.vlt.ff.de conſti.pecu.cap.P. &.G.de officio deleg.glo.& Feli. in cap.ſignificãtibus.col.vlt.eo.tit. vbi etiam hoc notant Abb.Bal. & Barba.Feli.in cap.tua.col.3. de iure iurand.idem in cap.nobis.de ſimonia.l.ſi homo mortuus. l.ita ſtipulatus.in magna.ff.de verb.obligat. vbi Ripa nume. 36.Alexand.conſi. 32.lib.2. & ibi Caro. Molinę.gloſſ. ſing.in.l.ſi patronus.§.patronum. ff. ſi quid in fraud. patron. Iaſon in.l.impoſsibilis. colum.vlti.ff.de verb. obligat.ex quibus deducitur hęc cõmunis ſententia, quę aſſerit, pœnæ

pœnæ adiectionem nullam esse; vbi & contractus nullus sit, à legéque reprobatus. Vnde maximũ signum est, stipulationẽ alteri per alterum factam nõ esse lege reprobatam nec legi resistenti contrariam: quia appositio pœnę eidẽ stipulationi accessoria valida est. idẽ notant gloss. in. l. pacta quæ contra. C. de pact. & in reg. accessoriũ. de regul. iur. in. 6. Innocent. in cap. penult. de pact. Henri. in cap. vlti. col. 3. eo. tit.

Sed aduersus hanc communem sententiã, quòd stipulatio alteri per alterũ facta sit cõtraria legi resistenti, & omninò nulla, ita vt nec ex ea oriatur naturalis obligatio, probatur iuxta quorundam opinionem in dict. §. alteri. dum in eo dicitur, Alteri stipulari nemo potest. Etenim negatiua dictio pręposita verbo, potest, pręcisam inducit necessitatẽ, ac significat actũ esse impossibilẽ. glos. celebris in cap. 1. de reg. iur. in. 6. Abb. in cap. 1. notabi. 4. de caus. poss. & propriet. idem in cap. 1. 2. notab. de fide instrum. Bart. & Docto. communiter secundum Iaso. ibi nume. 23. in. l. Gallus. in princip. ff. de liber. & posthum. latè Andre. Tiraq. post leges connubiales gloss. 2. in princip. & nume. 8. Fortuni. in dict. l. Gallus. col. 14. Carol. Molinæ. in consuet. Parisiensi. tit. 1. §. 1. in glos. 3. Corasius in. l. 1. colum. 2. ff. de verb. obligatio. Alciat. lib. 3. parad. cap. 4. idem in. l. Nepos Proculo. ff. de verbo. signification. Ergo stipulatio ista alteri per alterum facta nulla omninò est, & iure impossibilis, eóque resistente concepta. Huic verò rationi respondet Bartol. in dict. l. cùm lex. ff. de fideiussor. colum. 3. eam esse admittẽdã, quoties lex dictionem negatiuam pręmisit verbo, possit, futuri tẽporis: quasi aliud sit, cùm negatiua fuerit pręposita verbo, potest, pręsentis tẽporis. Quę quidẽ distinctio minimè placet Iasoni in dict. §. alteri. nu. 17. & in dicta. l. Gallus. Et meritò: non enim video rationem congruam huius discriminis: maximè quia frequentissimè, negatiua præposita verbo potest pręsentis tẽporis inducit pręcisam necessitatẽ. l. nemo potest. ff. de legat. 1.

Deinde contra communem sententiam sunt verba responsionũ iuris ciuilis satis aperta. in. l. 1. §. quod seruus. ff. de stipul. seru. ibi, nullius momẽti. Et in. §. si quis alij. Inst. de inutilib. stipul. & in. l. 1. §. 1. ff. de stipulat. seruo. ibi, nihil agit. & in. l. ita stipulatus. §. *Chrysogonus.* ibi, nullam obligationem. ff. de verb. obliga. quibus in locis Iuriscõsulti de hac stipulatiõe tractãtes his verbis vtũtur: quę videntur apertissimè ab ea excludere naturalem obligationem, & ostẽdere, eam iuri resistenti cõtrariã esse. Quã ob rem, stipulationem istam, de qua disputamus, esse cõtrariã iuri resistẽti cõtendit Iason in dict. §. alteri. nu. 16. idẽ Iason in. l. non dubiũ. C. de legib. col. penult. Nec oberit, si velimus

tenere contra communē, ratio, quę de adiectione pœnæ valida quidē adducta fuit. Siquidem non ex eo valet in hac stipulatione adiectio pœnę, quòd stipulatio ista non sit cōtraria iuri resistenti: sed quia ratio iuris ciuilis denegantis huic stipulationi actionē, & obligationē, deficit vbi pœna eidē adijcitur. Etenim alteri stipulari nemo potest: quia eius non interest quòd alteri detur. Hęc autē ratio satis deficit, si pœna apponatꝰ stipulationi: nā illa pertinet ad ipsum stipulantē, & ei soluenda est, idcirco valet adiectio pœnæ: licet stipulatio minimè sit valida secundū Bal. in dic. l. nō dubium. 14. opposit. & ibi Iaso. colū. penult. Barto. in. l. ita stipulatus. in magna. 12. oppositio. & ibi Ripam nume. 38. ff. de verb. obligat. Curti. Iuniorem in dict. l. pacta quæ contra. C. de pact.

Sic & quòd stipulatio ista nullā producat obligationē naturalē in fauorem quidē stipulantis tenent Raine. de Forliuio, Cuma. Paul. de Cast. & Alex. in dict. §. alteri. quos ibi Iason sequitꝰ nu. 20. & Cum. idē in. l. 1. ff. de pac. quorū rationes aduersus cōmunē ferè sunt illæ, quas modò adduximus ad probādum, huic stipulationi ius resistere. Nec diffiteor quidē ambiguā esse hanc cōtrouersiā, multisq; difficilem visam fuisse. Nam & iure Pontificio alteri per alterū stipulationē factā nullā esse probat tex. in cap. quāq. de vsur. in. 6. vbi probatur, non posse alteri quemquam adquirere nisi persona publica sit, vt notarius, vel sacerdos parochialis, qua ratione satis deducitur, naturalem obligationem minimè ex hac stipulatione oriri: nam si ea oriretur profectò iure Pontificio seruanda foret: cap. 1. cap. qualiter. de pactis. cum his, quæ inibi traduntur.

Hanc opinionē, quòd iure Pōtificio stipulatio alteri per alterū facta nō habeat maiorē effectum, quàm habet iure ciuili: veriorem esse censent Panor. & Felin. nu. 23. post Antoni. ibi in procemio Gregoriano. idē Abb. in cap. si cautio. 3. col. de fide instrum. & in cap. constitutus. de procurat. & in cap. vltim. colū. 7. de confess. Ioan. Faber in. §. alteri. Instit. de inutili. stipulatꝰ. Imola, Roman. Alexand. & Iason in. l. stipulatio ista. §. alteri. numer. 5. Roman. in Authen. similiter. C. ad. l. Falcidi. 5. speciali piæ causæ inter contractus. quorum opinio, nisi & in hoc fallor, magis communis est. Quidam tamē, vt ex Felino cōstat, existimant, iure Canonico esse aduersus promittentem locum remedio Euangelicę denuntiationis iuxta cap. nouit. de iudic. & id habere locum quoties verba stipulatiōis fuerint directa in ipsum stipulātē: licet exequutionis formula cōcepta sit in absentē: quo casu loquitur gloss. in dicto capit. quoties. Eodem modo Alexand. & alij in dict. §. alteri. censent, esse intelligendam eam opinionē, si vera est, quā paulò

paulò antè retulimus: nempe, ex stipulatione ista naturalem obligationem oriri. Quibus tandem effectum est, vt satis sit hæc controuersia difficilis, præsertim circa ius Pontificium, & deinde ad intellectum legis Regiæ, quæ hac in materia solet adduci: idcirco aliquot exponam ad faciliorem huius quæstionis expeditionem.

Primùm existimo duplicem esse naturalem obligationẽ: vnam quidem, quæ insurgit ex honestate, ac debito morali: alteram, quæ ex legis, ac iuris naturalis vinculo oritur.
5 Hęc distinctio colligitur ex Baldo in.l.1.C.de sacros. eccles. nume. 55. & Thoma.2.2.q.106. articul. 4.5. &. 6. Prior pertinet ad honestam quandam obseruationem, quæ tamen necessaria non est ex vi legis, sed ex vi honestatis moralis. Posterior verò ex vi præcepti legalis necessaria est, nec absq; peccati reatu omitti potest: quemadmodũ Thomas ipse tradit. Nos item admonuimus hanc distinctionẽ vtilẽ admodùm esse in cap. cũ in officijs. de testam. num. 10. & in cap. cũ esses. eo. tit. nu. 9. qua ratione effectũ est, vt apud ius ipsum ciuile prior naturalis obligatio effectus aliquot habeat quippe quę repetitionẽ soluti ex errore iuris impediat secundum Fort. in. l.1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. illat. 10. & sufficiẽs sit ad nouationem. l.1. ff. de nouationi. atq; alios, quos modò exponere non vacat. Posterior autem maiorem vim habet: nam exceptionem, & retentionem inducit: qui effectus maximi censentur à iuris vtriusque interpretibus: atque item in animæ iudicio necessitatẽ soluẽdi, & restituendi omninò imponit sub peccati pœna. quos equidẽ effectus prior illa obligatio nõ habet: queadmodũ ex his, q̃ in specie statim inferã, manifestè cõstabit: etenim ad multa hãc primã assertionẽ p̃mittimus.

Secundò est maximè obseruãdũ, legẽ humanã posse dubio procul quosdã cõtractus, pacta quędã, & cõuentiones ita irritas facere, ac prohibere, vt minimè ex eis oriatur po-
6 sterior naturalis obligatio, q̃ ex debito legali, ac legis vinculo procedit: prout Reipublicę expedire viderint ipsi legumlatores. probatur hęc conclusio. Nã licet ius humanũ tollere nõ possit iura naturalia quo ad prima principia: scilicet, ratione viuendum est: nec quo ad ea, quę ex primis principijs necessariò sequunt: qualia sunt Decalogi præcepta: conclusiones tamen, quæ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur, frequentiùs, non tamen in vniuersum, iuris humani dispositioni, qua ex parte id vtile Reipublicæ, & communitati sit, submittuntur. Hoc ipsum & ratio naturalis dictat, vt leges humanæ, & hominum instituta mutentur iuxta vtilitatem ipsius humani conuictus, quod tradit Thomas.1.2.q.54.art.5. &.2.2. q.60. artic.5. & rursus.1.2.q. 96.articu.4. Ex quo apparet, huma-

nas constitutiones in his; quæ sunt præter ius naturale: id est, quæ necessariò non sequuntur ex primis principijs iuris naturalis, potestatem habere statuendi quod in Reipublicæ vtilitatem cessurum sit, siue præcipiendo siue prohibendo. His accedit quòd humana lex si ea iusta sit, etiã ciuilis obligat, & seruãda est in animę iudicio, & in diuino tribunali. glo. insignis in cap. quę in ecclesiarum. de constit. cuius rationem, & alia, quæ ad eius comprobationem fuêre necessaria, ipse tradidi in dic. cap. cũ esses. At si lex, q̃ contractũ prohibet, & ei resistit, iusta est, & in animæ iudicio seruãda: profectò necessariò pręmittit, naturalẽ obligationẽ iuxta posteriorẽ sensum nõ oriri ex eo contractu: nã si ea oriretur in animę iudicio seruandus foret cõtractus hic à lege prohibitus. Quod apertissimè repugnat ipsi⁹ legis virtuti, & iustitię. Deinde, vt ex Thoma colligit̃ in dic. q. 60. ar. 5. lex humana aut est iusta, aut iniusta. si iusta: omninò seruãda est. Si iniusta: nõ alia quidẽ ratione iniustitiã habet, quã quòd sit legi naturali contraria. Igitur humana lex si ea iusta sit, minimè repugnat, nec est contraria legi naturali: idcirco nequâquam verè dici poterit, eam tollere naturalia iura, nec naturales obligationes: tametsi impediat oriri obligationem istam naturalẽ, quæ efficax sit ad excipiendum, & retinendum, item & ad exequutionem in foro animæ exigendã: diceretur autẽ iniqua lex, si naturalem obligationem tolleret, quippe quæ iuri naturali refragaretur. Præterea, aut lex humana potest contractũ aliquẽ prohibere, & ei resistere, aut nõ. Si potest, eadem quidẽ impedit naturalem obligationẽ ex vinculo consensus oriri: quia consensum illum irritũ facit in foro exteriori, & interiori, vt superius dictum est. Si nõ potest, tollitur profectò vbiq; gẽtium illa vera, & hominum consortio necessaria Reipublicę institutio, quę iuxta tempus, & locum debet aliquot cõuẽtiones prohibere, & ĩprobare.

Tertiò hinc cõstat, ex contractu, quẽ lex prohibet ei resistẽs, minimè oriri naturalẽ obligationem. quod notat Barto. in dic. l. si quis pro eo. col. pen. & in l. cũ lex. col. 1. ff. de fideiuss. probat tex. in l. non dubiũ. C. de legib. quam opinionem latè defendit Fortun. in dicta. l. veluti. col. 7. ff. de iust. & iure.

Quartò ab eadem radice deducitur, posse contingere cõtractum aliquem lege humana reprobari ita, vt ei lex resistat, nec ex eo producatur naturalis obligatio: & tamen ex eodem efficacem naturalem, & ciuilem obligationẽ oriri in his prouincijs, vbi eadẽ humana lex statuta nõ fuerit: potest etenim humanis constitutionibus contractus quidã prohiberi ob vtilitatem Reipublicę, vel quia ita cõueniat ea in prouincia statui: qui tñ cessante lege, aut in alijs prouincijs fieri cõmodè

modè posset, & factus valeret vtique, & haberet obligationẽ naturalẽ, & ciuilẽ. Saltem eam naturalem, quę ex cõsensu legibus nõ improbato sufficiẽs est. huius rei possunt proponi varia exempla. Apud Hispanos vxor non potest contrahere sine licentia mariti: & si contraxerit, cõtractus omninò nullus est, eiq; lex Regia, eademq; iusta resistit: idcirco nec naturalem producit hic contractus obligationem: naturalẽ inquam in eo sensu, quo efficacem esse diximus, vt naturalis obligatio seruanda sit in animæ iudicio, ac procedat à debito legali. Et tamen hic contractus apud Italos, apud Germanos, atque apud ipsos Hispanos olim ante Regiã cõstitutionẽ vim haberet, & effectũ illum quidẽ, qui pactionibus ex legitimo cõsensu gestis adesse solet: atque naturalẽ obligationem à legis naturalis vinculo productã: quòd si dixeris, non tolli, nec impediri obligationem istam naturalẽ per legẽ Regiam: fateri oportet, apud omnes gentes contractum istum nõ producere obligationẽ naturalẽ, q̃ procedat à legis vinculo. Quod falsissimũ est. ipse fateor obligationem naturalem lege humana propriè, non tolli: sed impediri nè oriatur: cùm ea producatur à consensu paciscentium legitimo, id est lege humana minimè reprobato.

Quintò ex pręmissis apparet, maximè referre quid humana lex in his, & alijs cõuẽtionibus discernẽdis cõstituerit. Nã si lex ipsa cõtractui resistat, & eũ reprobet: nõ producitur ex eo naturalis obligatio, q̃ vinculo iuris naturalis, & legis fulcit: tãetsi qñq; adsit quędã naturalis obligatio ab honestate morali procedens: tex. optimus in dict. l. 1. ff. de nouationi. At si lex ipsa humana cõuentioni, & cõtractui nõ resistat, nec adsistat: quippe quæ nec ipsum contractũ reprobet, nec expressim approbet ei actionem tribuẽs, & obligationẽ: imò quãdoq; expressim eas denegauerit: tunc cõtractus hic manet destitutus auxilio iuris ciuilis sub fomento tãtùm legis naturalis: atq; ideo ex eo oritur naturalis obligatio: non tantũ ea, quæ ad moralem honestatem pertinet: sed & illa, quæ à debito legis producitur.

Sextò patet ex proximè dictis, rei dotalis alienationẽ minimè producere naturalẽ obligationẽ. Lex ete-
7 nim iusta, q̃ de fũdo dotali lata est, hũc cõtractũ prohibet, eiq; resistit: nec tãtũ denegat actionẽ. quod patet in l. 1. ff. de fundo dotali. Quam ob rem illa naturalis obligatio, quę à debito legis procedit, hic omninò impeditur: & tamen vbi lex ista lata non foret, valeret quidẽ hic cõtractus propter cõsensum vtriusq; cõtrahentis minimè lege humana impeditum. quòd si dixeris, ex hoc cõtractu naturalẽ obligationẽ oriri ex debito legali: fateri necesse est, alienantẽ rem dotalẽ in iudicio animę teneri ad obseruationẽ contra-

 ctus,

ctus, & esse locū exceptioni, ac retentioni, quæ omnia procul à vero abhorrent: nec iure defendi possunt.

Septimò hinc deducitur, non esse necessarium, vt contractus lege ciuili prohibitus possit iuramento cōfirmari, quod ex eo oriatur naturalis obligatio. Nam etsi cōtractus omninò nullus sit, eiq; lex resistat, & impediat oriri obligationem naturalem à debito legis procedentem, nihilominùs confirmari poterit iuramento: quemadmodū probatur in dict. cap. cùm contingat. iūcta proxima illatione. & in hoc cap. quanuis pactum. atque ideo etiam non est omninò necessaria probatio Bartol. in dicta. l. si quis pro co. dum agens, an stipulatio alteri per alterum iuramento præstisto sit valida, vtitur ea ratione: quia ex hac stipulatione absque iuramē to nascit᷑ obligatio naturalis.

Octauò libet ad planiorem eorum, quæ iam pręmisimus, intellectum itidē adnotare, nec eam esse sufficientē argumentationem: qua quis probare conetur, naturalē obligationē ex debito legali procedere ab aliquo contractu: si scienter facta solutio repetitionem non habeat iuris errore. Nam hunc effectum quandoque operatur naturalis obligatio ab honestate morali procedens: quod probatur in. l. si pœnæ causa. ff. de condiction. indebit. Etenim in. §. præcedenti diximus, liberatum à solutione pecuniæ, quàm soluere alioqui tenebatur, causa pœnæ, & ad punitionem creditoris, minimè teneri in animæ iudicio naturaliter ex debito legali ad illius pecuniæ solutionem: & tamen si soluat, non poterit condictione indebiti repetere. text in dict. l. si pœnæ causa. Hic enim effectus procedit ab obligatione quadam naturali, quæ pertinet ad moralem honestatem. Sic & in eo, qui alteri remunerationis causa tenetur moraliter obligatione naturali ad antidôra: sicuti in dict. cap. cùm in officijs. de testam. probauimus. Eadem ratione constat intellectus ad. l. 1. l. error. C. ad. l. Falcid. cum his, quę notantur in. l. 1. ff. de condiction. indebit. quibus satis manifestum fit, hæredem soluentem integra legata errore iuris non retenta Falcidia, minimè posse quartam repetere, id enim procedit propter illam naturalem obligationē, quæ ab honestate morali procedit, quò plenior fides erga testatoris volūtatē seruetur. dic. l. 1. C. ad. l. Falc. Nec enī hæres tenet᷑ naturali obligatione, q̄ ex debito legali oritur, integra legata soluere non retenta Falcidia. Cùm eum lex ipsa liberū efficiat à quarta, quæ lege iusta permittente per hęredem retineri potest: & poterat olim etiam testatore prohibente falcidiā detrahi: sicuti iuris est apertissimi: ita quidē, quòd nec pœna adiecta prohibitioni valida foret. l. quod de bonis. §. 1. ff. ad. l. Fal. ex q-

bus duo subinfero: primum, legẽ ciuilem permittentem Falcidiam, & prohibentem, nè testator eam vetaret, huic testatoris prohibitioni resistere. quod notat gloss. in dicta. l. stipulatio ista. §. alteri. verb. conueniat. quicquid ibi Iason nu. 18. dixerit. Secundum, quòd olim etiam testatore prohibente deductionem falcidiæ, hæres minimè tenebatur naturaliter obligatione debiti legalis legata integra soluere non deducta Falcidia. licet Iason in dict. num. 18. contrarium notauerit: & idem in. l. cùm quis. post gloss. ibi. C. de iuris & fact. ignorantia. Est enim falsa Iasonis opinio: vel intelligenda de naturali obligatione, quæ ab honestate morali procedit. Et sanè si verũ esset, legem humanam in hoc casu non resistere prohibitioni Falcidiæ, dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Quòd si ea detur, necessariò sequitur, hæredem in animæ iudicio non posse Falcidiã olim retinere ea prohibita per testatorem: posseq́ legatarios iure Falcidiæ prohibitæ retentione vti. Quorum posterius falsum est etiã in iudicio exteriori: nisi hæres iuris errore legata integra soluerit. Prius verò itidem est à veritate admodũ alienum: cùm authoritate legis iustæ legatarij à Falcidia excludantur & hæres eam posſit retinere. Deinde si hæres naturaliter teneretur debito legali soluere integra legata prohibita Falcidia per testatorem, profectò non posset eam quantitatem, quam per errorem facti soluisset, repetere nec in foro exteriori: cùm legatarij habeant exceptionẽ, ac retentionem ex dicta naturali obligatione: nec in animæ iudicio: & tamen falsum id est: quia si soluit hęres errore facti existimans bona hæreditaria integris legatis soluendis sufficere, posset repetere secundùm communem in dict. l. error. Est & aliud huius illationis, & conclusionis exemplum in hærede soluente legata ex minùs solenni testamento: illa etenim si soluerit per errorem iuris, repetere nõ poterit. l. fideicommissum. C. de condict. indeb. gloss. Bar. & Doct. in dict. l. cùm quis. C. de iuris & fact. ignor. glos. in. l. 1. ff. de cõdict. indeb. optimus tex. in. l. vlt. C. ad l. Falci. Quibus in locis communi omnium cõsensu probatur, ex minùs solenni testamento naturalem obligationem oriri. Hæc verò naturalis obligatio solùm procedit à morali honestate, secundùm quã deferendum est, voluntati testatoris: iuxta. l. 1. C. ad. l. Falci. atq́ ideo repetitionem impedit soluti per iuris errorem. Non tamen est hæc naturalis obligatio debiti legalis, quę retentionem & exceptionem habeat: & quæ omninò cogat in animæ iudicio ad solutionem: sicuti nos latiùs probauimus in dict. cap. cùm esses. de testament.

Nonò præmittendum est, hanc stipulationem alteri per alterum fa

ctam posse variè concipi. Nam si ità formula concepta sit, vt nomi-
9 ne absentis quis stipuletur, fiatq; tota stipulatio absentis nomine: tunc sanè stipulatio valet, nec ista prohibetur in dict. §. alteri. quemadmodùm voluerunt gloss. & Doct. per tex. ibi in. l. huiusmodi. ff. de legat. 1. gloss. in. §. alteri. Inst. de inutilib. stipulat. & in. l. penul. ff. de negot. gest. & in. l. quæcunq; gerimus. ff. de actio. & obligat. ex quibus illud apertè colligitur, hanc stipulationem validam esse, etiam nullo præcedente mandato: tenebiturq; hic stipulator post ratihabitionem absentis ei actiones cedere: quod probatur in dict. l. penult. & est hæc opinio communis, vt constat ex Iasone in dict. §. alteri. sub. l. stipulatio ista. num. 11. cui addenda sunt quæ ipse notaui lib. 1. Variar. Resolut. cap. 14. num. 13. Quandoq; stipulatio cõcipitur simpliciter verbis principalibus directis in personam stipulantis: hunc in modum: Promittis mihi dare Titio centũ? Et in hac specie intelligenda sunt iuris ciuilis responsa, quæ de stipulatione ista tractauerunt: idq; multis necessariò probatur. Siquidem vbi verba obligationis in absentẽ diriguntur: præsens nec dicitur stipulator, nec dicitur stipulari. Deinde in prædictis iuris ciuilis responsis, maximè in dict. l. stipulatio ista. §. alteri. & in dict. §. alteri. de inutilib. stipulat. hæc stipulatio improbatur eo, quòd ipsius stipulantis nihil intersit, nõ autem ex defectu formulæ conceptæ. Qua ratione foret reprobanda, si verba ipsius promissionis non dirigerentur in præsentem: tex. in dict. l. stipulatio ista. §. si quis insulam. & est ab omnibus receptũ. Præsertim quia gloss. in dict. §. alteri. & in. l. 1. ff. de pact. verb. in idem. has iuriscõsultorum authoritates ità intellexêre, vt verba promissionis in præsentem dirigantur: exequutionis autem in absentem. Idcirco ea, quæ de stipulatione alteri per alterum facta dicta fuêre, necessariò intelligenda sunt siue quo ad ius canonicũ, siue quo ad ciuile in ea specie, qua verba promissionis in præsentem dirigun-tur. Tertiò potest contingere quòd verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil curandum est de iuris ciuilis responsis, quibus agitur, neminem alteri posse stipulari: aut sanè & in hac specie receptis iurisconsultorũ sententijs, dicendum erit, hanc stipulationem omninò nullam esse, nec aliquem habere effectum: cùm omnes ferè iuris vtriusq; interpretes naturalem obligationem, & iuris Pontificij æquitatem huic negauerint: atq; senserint legem ei resistere: quod ex præmissis apparet. Potiùs forsan dicetur hæc promissio acceptilatio: de qua paulò pòst agemus. Nam & glo. in dict. cap. quoties cordis oculis. præmittit in ea stipulatione, cui vires iure Pontificio tribui cõtendit, verba in ipsum

præsen

præsentem quo ad obligationem esse directa.

Decimò, vt ad propositam quæstionem accedamus, ipse opinor iure Pontificio alteri per alterum posse stipulari verbis promissionis in præsentem directis: secundùm authoritatẽ gloss. & eorum, qui eam sequuntur in dict. cap. quoties cordis oculus. Ea prætereà ratione, quòd iure Canonico ex pacto nudo actio oriatur: cap. 1. de pact. atq; ideo ob eandem æquitatem hęc stipulatio erit iure Pontificio admittenda in hoc sensu, vt valida sit, & sequuta absentis acceptatione, eiusq; præstito consensu teneatur præsens stipulator ei actionem cedere. Sic etenim intelligo gloss. in dict. cap. quoties. ex his, quæ ipse adnotaui in dict. cap. 14. lib. 1. Variar. Resolut. num. 13. idemq; & iure Regio respondendum erit propter. l. 3. titu. 8. lib. 3. ordi. Nec quicquam oberit decisio text. in cap. quanquam. de vsu. in. 6. quicquid enim alij responderint, ille tex. exigit ad cautionem absentis publicã personam, vt absenti sequuta ratihabitione, aut acceptatione actio competat, & adquiratur sine cessione: sicuti de notario tradidimus in dict. cap. 14. num. 13. vnde iuxta opinionem istam non tantùm denuntiatio Euangelica est admittenda, sed & actio aduersus eum, qui alteri per alterum promisit.

Vndecimò hac in eadem controuersia opinamur, ius ciuile nec adsistere, nec resistere huic stipulationi, quæ alteri per alterum fit: quod vt iam tradidimus, communi ferè
10 omnium iudicio definitũ est. Cui minimè oberũt quę aduersus hanc sententiã adducta fuêre: ea etenim procedunt quo ad ciuilem obligationem: non quo ad naturalem: siquidem nè ciuilis actio, & nè obligatio ciuilis oriantur & dentur, verum est, ius ciuile hanc stipulationem prohibere: & quo ad effectus ciuiles actionis & obligationis sicuti Fortuni. explicat in dict. l. 1. ff. de pact. num. 25. Huic sanè responsioni plurimũ adstipulatur, quòd dictio, potest, præmissa negatione non semper præcisam inducit necessitatem, nec tollit omnem potentiam: imò secundùm subiectã materiam est intelligendum. text. optimus in cap. quãto. & ibi Abb. & Feli. de pręsumptioni. & in cap. literas. de restit. spoliat. Sic licet in l. obligari. ff. de autho. tutor. dictũ sit, pupillum non posse obligari sine tutoris authoritate, intelligitur tamen de obligatione ciuili, & legali quo ad debitũ præcisum: non tamen de naturali: nõ quo ad eam pupillus proximus pubertati obligatur. l. 1. ff. de nouatio. Sic quãuis ius ciuile dictet, neminem posse alteri stipulari: poterit ea negatiua oratio procedere quo ad obligationem ciuilem, de qua lex ipsa tractat: non de obligatione naturali, quæ ex pacto nudo oritur: & quæ lege non resistente iustissima est.

Deniq;

Deniq; hæc responsio colligitur ex his, quæ tradiderunt Iason num. 23. & Fortuni. col. 18. in dict. l. Gallus. in principio. Carol. Molinę. in consuet. Parisi. titulo. 1. §. 1. in gloss. 3. in princip. Deti. in. l. pacta, quæ cōtra. C. de pact. col. 2. Ioan. Corasi. in. l. si intercedat. §. si vsusfructus. ff. de seruitut. ad finem. Quibus in locis expenditur vis, & potestas huius orationis, nō potest. Non me latet, hanc vndecimam conclusionē satis dubiam esse, & fortasis posse faciliùs iure probari, & defendi, ius ipsum ciuile resistere huic stipulationi, quæ alteri per alterum fiat: qua præmissa opinione & illud cōstabit, ex ea promisione minimè deduci naturalem obligationem, quæ ad legale debitum pertineat: atq; ideo nec iure Canonico eam stipulationem validam esse, cùm ei deficiat naturalis illa obligatio, à qua iuris Pontificij æquitas de pacto nudo procedit: sitq; maximū inter hęc duo discrimen: siquidem pacto nudo lex ciuilis nec adsistit, nec resistit, tantùm actionē & obligationem ciuiles denegat. Attamē propter rei ambiguitatem lectori has proponimus tutiores assertiones, nè tot authoribus refragemur: nihilominùs quid hac de re sensерimus eidem significantes, quò lector ipse posit expendere quàm inuiti quandoq; receptis iam diu opinionibus accedamus. quod verò attinet ad. l. 1. ff. de nouatio. existimo, legem ciuilem resistere obligationi pupilli absq; tutoris authoritate: & ideo etiā si is sit proximus pubertati, non oriri naturalē obligationem, quæ procedat à debito legali, & habeat ius excipiendi, ac retinendi, sitq; in animæ iudicio efficax: adest tamen huic contractui naturalis quædam obligatio, quæ ad moralem honestatem pertinet, cui competūt effectus nouationis, de quo in dict. l. 1. & non repetendi solutum scienter per errorem iuris. l. si pœnæ causa. ff. de condict. inde. l. fideicommissum. C. eo. tit.

Duodecimò ex suprascriptis consentaneum est, oriri naturalē istam obligationem, quæ ad honestatem pertineat ex promisione, & stipulatione alteri per alterū facta. Qua ratione hęc stipulatio illos effectus habebit, quos habet naturalis obligatio ad moralem honestatem pertinens: nec in hac conclusione iure poterit controuerti: etiam si sequamur opiniones communi omniū iudicio contrarias, quarum paulò antè meminimus.

Decimotertiò inspectis communibus sententijs, & his, quæ maiori interpretū suffragio receptę sunt, apparet, adhuc oriri naturalē obligationem debiti legalis ex stipulatione ista, quæ alteri per alterum fit: cuius opinionis authores hic omittimus: quia superiùs eorum mentionem fecimus. maximè est hæc conclusio vera in his regnis propter. l. 3. tit. 8. lib. 3. ordinat.

Decimoquartò, vtcunq; sit de his, quæ

quæ in præmissam disputationem inciderunt, mihi verissima videtur opinio Bart. existimantis, hanc sti-
11 pulationem, quę alteri per alterum fit, validam esse, etiam iure ciuili, si iuramentum accesserit: non enim est prohibita fauore publico, nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iuratur est illicitum: cùm possit seruari vtrinque sine dispendio salutis æternæ: sed eidem stipulationi lex ciuilis vel resistit, vel non adsistit, quia stipulantis minimè quicquã intersit. Quæ quidem ratio religione iuramenti deficere quodã modo videtur propter diuini nominis intercessionẽ. Sic denique Bart. conclusio communis est: eam etenim tenuerunt glo. in dict. cap. quoties cordis oculus. 1.q.7. Bald. in. l. Nam & posteà. §. iusiurandum. ff. de iureiuran. Antoni. & Imola in dict. cap. cùm cõtingat. Alexand. & Iason in dict. §. alteri. nu. 4. Abb. in Procœmio, Gregorius. num. 25. quorum opinionẽ fatetur communem esse Andre. Alciat. in dicto cap. cùm contingat. num. 221. licet ipse, & Panor. ibi de hac sententia dubitauerint, & contrarium tenuerunt Roma. in consi. 440. col. vlt. Ioan. Faber in. §. si quis alij. Inst. de inutilib. stipul. col. 4. Bal. sibi cõtrarius in dict. cap. cùm contingat. conclu. 5. atque ità Philip. Corne. in dict. Authen. sacramenta puberum. num. 35. multa aduersus cõmunem conatur adducere, quæ cessant, si ad amussim examinentur hoc in. §. prænotata. Nec enim vbi agitur de obseruando iuramẽto attendimus intersit quicquam vel non ipsius cui iuratum est. tex. celebris in cap. debitores. de iureiuran. Et præterea cùm ex iuramento obligatio oriatur: sicuti in hac prima huius relectionis parte admonuimus. §. 2. satis probatur, stipulationem istam iuramento cõfirmari, & validam esse. Quam sententiã in eo sensu accipimus, vt sequuta absentis acceptatione cedenda sit ei actio per stipulantẽ: quod & paulò antè de iure Pontificio obseruandum esse diximus. Hæc de prima Bart. illatione.

Secundo loco Bart. infert ad pactum nudum, quod licet iure ciuili sit viribus equidem efficacibus ad agendum destitutũ, tamen si iuratum sit vires ad agendũ habeat. Cui sanè illationi aliquot item prænotanda sunt. Atque erit hæc illatio vndecima principalis conclusio.

Primùm, pactum nudum id dici, cui præter consensum, & conuentionem nihil extrinsecùs accedit.
12 Quasi ea pactio, quæ in proprium, & speciale nomen contractus minimè transierit, nec aliquod extrinsecùs fomentum acceperit, nuda sit. l. iuris gentium. §. sed cùm nulla. Et in princip. & in. §. quinimò. ff. de pact. idcirco pacta nuda apud iurisconsultos dicuntur pacta conuenta: dict. l. iuris gentium. §. prætor ait. &. l. pacta conuenta. ff. de contra. emptio. Cicero lib. 2. ad Herennium

rennium: & lib.2. de inuentione: sunt enim, inquit, pacta, quæ legibus seruanda sunt, sunt item pacta quæ sine legibus obseruantur ex conuentu, quæ iuri præstare dicuntur. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri præstare dixit, quæ nuda sunt, & licet ius ciuile negauerit eis actionẽ, prætor tamen per exceptionem ea defendit. Optimus ad hæc tex. in l. si tibi. C. locat. tradunt Bart. & alij in dict. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Sali. in l. legem. C. de pact. Ioã. Corasi. in libro. 1. Miscellane. cap. 1. Sic & conuentiones, quæ propriũ, atq; speciale nomen non habent, pacta propriè dicuntur: atq; in dubio appellatione pacti de conuento, & sic de nudo intelligendũ est: secundùm Bald. & Deti. post alios in rubr. C. de pact. vbi Andre. Alciat. hanc opinionem scribit communem esse. Dicuntur hæc pacta nuda, per metaphoram, quia simplicia omniq; legum auxilio, viribusq; sint destituta. His autem solent extrinsecùs multa accedere, quæ hanc nuditatem tollunt: nempe, verborũ solennis forma, id est, stipulatio, rei traditio, causæ expressio: vt causa donationis: aut alicuius rei agendæ: aut contractus aliquis præcedens, cui pactum nudum ipsum ex conuentu tantùm accesserit. Ex quibus actio vtroq; iure datur, & oritur similiter obligatione ciuili constituta: quod latè explicat gloss. in dict. §. igitur nuda. & ibi Doct. Panormit. in cap. 1. de Pactis. col. 2. quibus in locis hęc traditur materia.

Secundò principaliter cõstituendum est, iure ciuili ex pacto nudo nec nasci ciuilem obligationẽ, nec itidem actionem ciuilem dari. l. iuris gentium. §. sed cùm nulla. versi. igitur nuda pactio obligationem
13 non parit. ff. de pact. cuius loci authoritate iam diu est hæc opinio recepta. Rationem autem huic iuris ciuilis responsioni conantur quidam aptare ex eo, quòd lex ciuilis præsumat animo indeliberato, & ex leuitate pactum istud nudum processisse: atq; ideo noluit ius ciuile ei actionem dare. l. sciendum. §. ea autẽ. ff. de ædilit. edicto. Huius rationis post alios meminit Alexã. Imolens. in rub. ff. de verb. obligat. eritq; hæc præsumptio iuris, & de iure: quia lex ciuilis super hac præsumptione statuit denegans actionem dict. §. sed cùm nulla. qua ratione adhuc actio minimè dabitur, etiam si constiterit, deliberato animo pactum conuentũ fuisse iuxta cõmunem omnium sententiã. Verùm huic rationi plura obstant. Primùm quidem, quòd isthæc præsumptio constituatur, & colligatur à iure ciuili ad denegandã actionem: contraria verò nempe animi deliberati ab ipso prætore ad exceptionem, retentionem, & alios similes effectus, vt constat ex dict. §. sed cùm nulla. Sed tamen id mirũ videri nõ debet: quandoq; etenim præsumptio datur à iure quo ad

vnum

vnum effectum: non tamen quo ad alium: sicuti colligitur ex notatis in cap. afferte. de præsumptionib. præsumitur equidem delictũ quo ad pœnam extraordinariam: non tamen quo ad ordinariam. Nec item inconuenit ex eodem facto aliquid præsumi iure Pontificio, quod non præsumatur iure Cęsareo: imò contrarium potiùs. ius ciuile ex cohabitatione maris, & fœminæ data æqualitate matrimonium pręsumit. l. in liberæ. ff. de ritu nuptiar. non sic ius canonicum, quod ex ea cohabitatione præsumit fornicationem. cap. 1. 30. q. 5. cuius discriminis nos meminimus in Epitome de sponsalibus. 2. part. cap. 1. num. 5. Adhuc tamen hæc ratio Alexan. & aliorum minimè satisfacit: quippe quæ conuinceret, si vera foret, actionem iure ciuili dari ex pacto nudo, vbi per paciscentis confessionem constaret animus deliberatus: cùm pręsumptio iuris, & de iure in contrarium admittat confessionem illius pro quo præsumitur secundùm cõmunem in cap. is qui fidem. de sponsalib. glo. in Authen. de ęqualit. doti. §. aliud. versi. scribat. & in. l. in cõtractibus. versi. nullo modo. C. de non numerat. pecunia. & verè, si communi omnium sententiæ standum est, & ipsis quidem iuris ciuilis respõsis, planè dicendũ erit, etiam in hoc casu actionem ex pacto nudo minimè dari, nec obligationem ciuilem oriri. Præsertim ratio Alexan. ex eo deficit, quòd ius ipsum ciuile fatetur ex pacto nudo oriri naturalem obligationem debiti quidem legalis ad retinendum, ad excipiendum, & compensandũ. Quę profectò minimè oriretur præsumptione constituta non deliberatæ promissionis. Nam prætor ipse aduersus iuris ciuilis præsumptionẽ non defenderet pacta nuda ratione consensus minùs perfecti non præmissa animi integra deliberatione: imò præsumpta leuitate quadã: quo casu si de hoc constet, nec iure Pontificio, nec in animæ iudicio pacta nuda seruanda sunt, cùm deficiat consensus ad conuentionem necessarius. l. 1. ff. de pactis.

Quidam autem aduersus communem opinãtur, etiam iure ciuili ex pacto nudo obligationem ciuilẽ nasci, & actionem competere: idq; probare conantur: primò, quia in materia peccati adhuc in foro ciuili standum est iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non ciuili: cap. vlt. de pręscrip. cap. nouit. de iudic. at in obseruandis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactum nudum violat: gloss. cõmuniter recepta in dict. cap. 1. de pact. vbi Fortuni. non semel hanc opinionem tenet, quam fatetur communem esse Andre. ab Exca de pactis. num. 374. aliquot friuolas rationes aduersus eam inducens, qui tamen à num. 354. multa tradit in fauorem communis sententiæ, cui palàm

palàm suffragatur ratio naturalis obligationis à debito legali procedens, quæ cogit pręcisè ad pacti nudi obseruationẽ in animæ iudicio: cùm iure naturali teneatur quis eidem pacto stare. Igitur & in foro sęculari apud iudices laicos nõ est actio neganda ex pacto nudo agenti. Huic rationi respõdetur, verum esse iuri Pontificio in vtroq; foro standum esse, quando tractatur, an aliquid sit permittendum approbatione quadam: nam si ius Canonicum id prohibeat ea ratione, quòd peccatum sit, ius ciuile non poterit id permittere, & si permiserit, iuri Pontificio cedere debet. At in præsenti tractatu pacti nudi non permittit ius ciuile approbatione quàdã, quòd promissor licitè retineat quantitatem, aut rem pacto nudo promissam, nec admittit peccatum illud, quod ipse promissor commiserit pactũ ipsum effringens. Quid ergo ius ciuile hac in re statuit? profectò id explicabitur ad rationem huius propositæ quæstionis. Ius etenim ciuile, etiam si prætor pacta nuda per exceptionem, retentionẽ, & compensationem defenderit ex æquitate iuris naturalis, noluit actionem pactis nudis ciuilem tribuere: imò eam negauit ad vtilitatem Reipublicę, vt tot lites, quę ratione pactorum simplicium contingere frequentisimè possent, foris cederent, & ab his exterminarentur: hoc palàm est ex ipsis iurisconsultorum responsis: multaq; similia exempla possunt huic negotio aptari: maximè illud, quod ex tractatu. l. 2. C. de rescind. vend. obuium est, & singulare. Etenim licet decepto intra iusti pretij dimidiam teneatur alter læsionem illam resarcire in animæ iudicio sub peccati mortalis reatu, & culpa: lex tamen ciuilis actionem decepto negauit ad huius læsionis reparationem: qua de re nos multa tradidimus lib. 2. Variar. Resolut. cap. 4. num. 11. Deinde & his accedit, quòd fornicatio simplex, atq; item ea, quæ in publicis lupanaribus exercetur, peccatum est mortale: & tamen nec lex ciuilis, nec Pontificia huic malo medetur, nec eam punire curat: quod in Epitome in quartum explicuimus. 1. parte, cap. 3. numero. 9. Sic & licet quis quandoq; teneatur sub peccati mortalis culpa benefacienti remunerari: attamen humana lex ciuilis nullam actionem aduersus ingratum dedit ad hanc remunerationẽ, nec ea iure competit: sicuti meminimus in cap. cùm in officijs. de testament. Hæc sanè sunt, quæ possunt comprobare similitudine quadam rationem istam, quam exposuimus, ad humanas ac ciuiles leges pacto nudo negantes actionẽ. Vnde manifestè errare videtur Andre. Alciat. in rub. ff. de verb. obligat. numero. 13. & lib. 5. parad. cap. 3. dum scribit, ex pacto nudo iure etiam ciuili actionem oriri in his casibus, quibus eiusdem pacti violatio

latio mortalem culpam habet. Falsa siquidem est hæc opinio ex præmissis.

Secundò aduersus communem Fortuni. in dict. cap. 1. nu. 10. alia vtitur ratione, existimans adhuc iure ciuili post iuris Canonici statuta ex pacto nudo actionē dari. Nam si quid omissum sit iure ciuili, standū est in eo iuri Pontificio: quemadmodùm communi sententia traditum est in cap. clerici. de iudic. cap. 1. de noui oper. nuntiat. Authē. quomodò oporteat episcopos. collat. 7. in princip. Sed licet iure ciuili omissus sit casus pacti nudi, cui actionem dare iura ciuilia omiserunt, ius tamen Canonicum palàm eidem actionem dedit: igitur actio in foro Cæsareo pacto nudo competit. Sed hæc ratio manifestè deficit, quippe quæ falsum præmittat: cùm hic casus non sit à iure ciuili omissus: imò expresim decisus: siquidem in dict. §. sed cùm nulla. responsum est, nudam conuentionē minimè párere actionem ciuilem. Etenim si ius ciuile actionem dedisset pactis solennibus, omittens pacta nuda: potuisset dici, hunc casum omissum fuisse: at cùm palàm responderint iuriscōsulti, pacta nuda non habere actionem ciuilem: sequitur statim, nō esse hunc casum omissum: sed omninò decisum.

Tertiò nihilominùs, quòd iure ciuili pactum nudum actionem producat, probatur hac argumentatione. Pactum nudū præsumitur animo donandi conceptū, & itidem donationis causa. l. Campanus. ff. de operis libert. vbi constat, quòd qui sciens, se non teneri, promittit centum alteri, donasse videatur. Sicuti ex eo loco adnotârunt Abb. in cap. si cautio. 3. col. de fide instrum. gloss. in. l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. Iason in. §. si minùs. nu. 8. de actioni. idem Iason in. l. iuris gentium. §. sed cùm nulla. ff. de pact. num. 28. donatio autem hodie fieri potest pacto nudo. l. si quis argentū. §. vlt. C. de donatio. Ergo quodlibet pactum nudū iure ciuili producit actionem. Huic argumentationi respondetur, donationē tunc præsumi ex promissione scienter facta quando ea fit per solennem stipulationem secundùm Paul. de Castro in dict. §. sed cùm nulla. vbi Iason refert alios idem tenentes: non autem vbi facta fuerit per pactum nudum. Et prætereà, dict. l. si quis argentum. obtinet in donatione vera: nō in præsumpta: qualis est ista, nè dentur duo specialia in vna, & eadem re aduersus. l. 1. C. de dotis promiss. Sic deniq; fit, vt iure sit cōstitutissimum, lege ciuili actionē pacto nudo negari: idq; fieri potuit, cùm actiones iure ciuili fuerint inductæ. l. 2. §. exactis. ff. de origine iur.

Tertiò hoc in tractatu cōstituendum est, iure Pontificio pactū nudum actionem efficacem ad exi-
14 gendum producere. text. est ità omnium cōsensu intellectus in di-

cto cap.1.de pactis.quam illius capitis interpretationem Fortuni. in eius relectione omnium latissimè defendit aduersus aliquot rationes, quæ solent adduci in contrarium, maximè per Felin. in dicto cap.1.& Iason.in dict.§.sed cũ nulla. Quibus illud est obiter adijciendum quo ad apertiorem intellectum eorum, quę ab ipsis tradita fuêre, nempe, pactum nudum iure Canonico actionem producere, si causam expressam habeat, alioqui pactum nudum à causa etiam iure Pontificio actionẽ minimè producit: secundùm Abb.in cap.si cautio.col.2.de fide instrumẽ.Bald. in l.si de diuisione.ad finẽ. C.Famil. hercis. Felin.in dict.cap.1.de pact. col.vlt.Fortuni.inibi nu.34. & Iaso.in dicto.§.sed cùm nullà.3.col. tex.optimus in dict.cap. si cautio. Et probatur ratione, Nam pactum nudum iure Canonico non habet maiorem vim, quàm habeat stipulatio iure ciuili, sed stipulatio sine causa non habet actionem quo ad effectum.l.2.§.circa. ff. de doli exceptio. Igitur nec pactum nudum. Deinde promissio nuda ab expressione causæ, si promissor sciebat se nulla ex causa debere, donatio præsumitur: modò probetur hęc scientia: si verò constet ipsum promittentem credidisse causam subesse, quæ non inerat, aut simus in dubio an ità crediderit, vélne, præsumitur promissio indeliberata, & emissa absque animo donandi, & obligationis, iocò potiùs quàm seriò: atq; ideo etiam iure Canonico non obligat, nec iure naturali, nec Regio: quia deficit cõsensus: quod in dict. cap. si cautio. frequentissimo omnium consensu explicatur: maximè per Abb. quam ob rem plurimùm est aduertendum, an donatio in his promissionibus, & pactis nudis, aut simplicibus præsumatur: de quo latè Iason in dicto §.sed cùm nullá.2.colum.idem Iason in.l.tale pactum. in principio. 2.col.ff. de pact. & in.l. diuortio. ff. de verborũ obligat. Bald. & Iason in.l.sicut. C. de repud. hæred. Hippo.in.l.1.§.prætereà.ff. de quæstio.num.93. idem in rub. de fideiuss.num.45.Fortuni. in dicto cap. 1. de pact. num. 34. Deci. in consi. 682.num.4.latè Barbat. in. l. generaliter.colum.15.ff.de verb.obliga. Felin. item in dicto cap. si cautio. quòd si verum est, iure Pontificio pactum nudum à causa actionem non producere, parum, aut sanè nihil refert, & conducit asseuerare, iure Canonico pacta nuda producere actionem: cùm si causam habeant iam non nuda, sed vestita sunt, vt interim loquendi formula vtar. Nihilominùs non obstat hæc consideratio: etenim etsi verum sit, pacta nuda ab expressione causæ nec iure Canonico actionẽ producere, & vtroq; iure, ciuili etiã pacta habere actionem ex adiectione causæ, constat discrimen maximum inter iura Pontificia, & ciui

& ciuilia: quia iure ciuili tunc demum pactum alioqui nudum fomentum à causa recipit, cùm eius sit effectus sequutus, non ex simplici tantùm eius appositione: & sic fouetur pactum nudum ab effectu causæ, dict. l. iuris gentium. §. sed etsi. &. §. & ideo. vt si tibi dem pallium, vt eas pro me Romam, vt des mihi equum: hoc casu iure ciuili actio oritur: at si absq; exequutione simpliciter adijciatur causa in hunc modum, dabo tibi centum, vt eas pro me Romam: ex hoc pacto iure ciuili actio non oritur, bene tamen iure Pontificio, sicuti explicat Fortuni. in dict. cap. 1. de pactis. num. 34. Erit & aliud huius distinctionis exemplum. Nam iure Canonico actio oritur, si quis ità promiserit: Promitto donare centum: est etenim hęc promissio nuda donationis, non donatio: sed tamen iure Pontificũ actio ex ea oritur secundùm Abb. in dict. cap. si cautio. 2. col. argu. cap. 1. de donationi. Iure autem ciuili ante. l. si quis argentum. §. vlt. C. de donatio. non habebat, nec producebat actionẽ: Bar. & cõmunis in dict. l. iuris gentium. in prin. ff. de pact. Iaso. in. §. in personã. de actioni. nu. 60. Est item & exemplũ nõ incongruũ: si quis sciens se nihil alteri debere centum ei promittat: est nanq; tunc causa donationis præsumpta: iure autem Canonico actio ex hac donatione præsumpta oritur, licet pacto nudo cõcepta: non sic iure ciuili. Siquidẽ iure Pontificio nõ contingunt hic duo specialia: cùm iure Canonico ex pacto nudo donationis regulariter actio constituta sit: atque ità hoc exemplum collegimus ex Felino in dicto cap. 1. de pactis: licet Fortuni. inibi nume. 34. existimet, etiam iure ciuili in hac specie dari actionem.

Quartò principaliter est hîc adnotandum, iure Pontificio actionem oriri, & dari ex pollicitatione, quæ
15 est vnius promissio absenti nõ præsenti facta. Hæc cõclusio probatur secundùm Abb. ibi in cap. qualiter. de pactis. dum Diui Gregorij responsio transcripta ex lib. 8. Episto. epist. 38. generalis est: ad idem est optimus tex. in cap. iuramenti. 22. q. 5. pollicitatio enim promissio est. l. sciendum. §. dictum. ff. de ædi lit. edict. Quam sententiam latè defendit Fortuni. in dict. l. 1. ff. de pactis. col. 2. & 3. authoritate text. in cap. si tibi absenti. de præbend. in 6. cui facilimè poterit responderi, si cõsideremus eam decisionem agere de collatione beneficiorum, quę certa debet esse, ac necessariò à prælatis & episcopis facienda: idcirco non est ad exemplum donationis iudicanda, valetq; collatio absenti facta nemine pro eo acceptante, nec reuocari potest: quod ipse tradidi lib. 3. Variar. Resolut. cap. 16. in principio. quam ob rem non rectè adducitur ad hanc cõtrouersiam tex. in dicto cap. si tibi absenti. Deinde, nè quis existimet certam esse

Panor. sententiam de acceptilatione, quam modò retulimus, aduertere oportet iure Pontificio ex pacto: id est, ex duorũ consensu actionem oriri. cap. 1. de pact. l. 1. ff. eo. at acceptilatio nõ habet duorum cõsensum sed vnius tantùm. Nec diui Gregorij authoritas quicquã vrget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum consensu, vt cõstat ex dict. epist. 38. Sic sanè Panormit. parum sibi constans in cap. cùm inter vniuersas. colum. vlt. de elect. asseuerat, quòd iure Canonico ex pollicitatione actio minimè oriatur, cuius opinionem sequuntur Iason in dict. l. iuris gentium. §. sed cùm nulla. idem Iason in rub. ff. de verbo. obligat. col. 3. & 4. vbi Lancelot. Galiaula folio. 12. colum. 3. & Alciat. numero. 7. idem probant asserentes, hanc opinionem esse communem. Cui suffragatur gloss. in cap. scimus. 12. quæst. 1. dicens esse speciale, quòd ex pollicitatione facta Deo, vel Reipublicæ oriatur actio. Igitur regulariter etiam iure Canonico ex pollicitatione actio non oritur. Et prætereà constat hæc opinio ex eo, quòd pollicitatio non producit naturalem obligationem: quæ ex consensu duorum oritur. l. 1. ff. de pact. notat in specie Bart. in. l. si vnus. §. pactus. colum. 5. ff. de pact. vnde manifestè cessat æquitas prætoris, & iuris Pontificij ratio: ex quibus pacta nuda fomentum acceperũt. his accedit quòd ex vnius promissione absenti facta nihil ei quæritur, & potest reuocari promissio. l. 2. §. sed si donaturus. & l. absenti. ff. de donat. qua ratione dubia profectò est huius controuersiæ definitio: atq; ità dubitat Felin. in dict. cap. 1. de pactis. & fortassis etiam lege Regia præmissa, quæ. 3. est. titulo. 8. lib. 3. ordinat. non esset admittenda opinio prior contra communem, si consideremus eam constitutionem tractare de ea promissione, quæ absentis fit vtilitate, alicui tamen præsenti. Alijs videbitur & id iure æquissimo, lege Regia probari priorem Abb. opinionem, & ex ea dari actionem pollicitationi, naturalemq; obligationem oriri. Sed duo sunt obiter adnotandi errores hac in quæstione animaduertendi, prior Abb. in dict. cap. cùm inter vniuersas. de elect. qui præmittẽs iure Canonico ex pollicitatione nõ dari actionẽ, nec oriri naturalẽ obligationẽ, fatetur, nõ seruantem pollicitationẽ peccare, hæc etenim sibi nõ cõstant. Nam si obligatio naturalis minimè oritur, vt ipse Panor. sensit, & superiùs probauimus: cũ nõ detur duorũ, sed vnius tantũ cõsensus, nõ peccat qui pollicitationẽ minimè seruauerit. Alter error est Lancelo. Galiaulæ in dict. rub. de verb. oblig. fol. 11. col. 4. qui existimat, hanc argumentationem sufficientem esse: peccat promissor mortaliter si promissa non seruauerit, ergo iure Canonico datur aduersus eum actio. Etenim nec ius

Cano-

Canonicū, nec ciuile semper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur sub peccati mortalis reatu agere: quod notauimus aliâs circa intellectum. l. 2. C. de rescind. vendit. & hoc in ipso. §. tametsi detur remedium denuntiationis Euangelicæ. cap. nouit. de iudic. vbi multa Docto. hac de re tradidêre.

Quintò & præcipuè ex præmissis deducitur sententia Bart. in dict. l. si quis pro eo. qui scribit pactum nudum iuramento præstito ità cōfirmari, vt etiam iure ciuili actionem producat: hæc est communis opinio Doct. vt constat ex Iasone in dict. §. sed cùm nulla. num. 21. & Iunioribus in. l. si quis maior. C. de transactio. Felino in dict. cap. 1. de pact. num. 4. & inibi Fortunio nu. 25. Nam opinionem istam tenuerunt Antoni. & Abb. in dict. cap. cùm contingat. num. 31. Mathesila. notab. 36. Cuma. Roma. Alexan. & Galiaula, fo. 6. colum. 3. in rub. ff. de verborum obligat. & Alciat. in dicto cap. cùm contingat. num. 245. qui expressim fatetur hanc opinionem esse communem, tametsi numero. 242. dixerat contrariam saltē iure ciuili magis communem esse. Idemq́ Iason asserit in dicta. l. si quis maior. num. 23. & Corneus in Authen. sacramenta puberum. q. 13. C. si aduers. vend. post Sali. ibi. Sed pro priori sententia facit, quòd iuramentum habet vim duplicis cōsensus: glos. ab omnibus recepta in dict. cap. cū contingat. cuius mentionem fecimus in hac parte. §. 1. & tamen pactum nudum geminatū iure ciuili actionē producit. l. vlt. C. ad. l. Fal. notant Bar. & Doct. in dicto. §. sed cùm nulla. Fortuni. in dicto cap. 1. de pact. num. 36. & est opinio cōmunis vt fatentur Iason col. 4. Ioan. Crottus col. 2. Galiaula fol. 6. 1. col. in rub. ff. de verb. oblig. tex. optimus in. l. 1. §. debitum. ff. de const. pecu. & licet contra hanc cōmunem in hoc tenuerint Crottus, Galiaul. & alij, præsertim Iason in l. si pacto quo pœnam. 3. col. C. de pact. & possit optimè responderi ad dict. l. vlt. quòd loquatur in stipulatione: adhuc prior sententia defendi poterit, quam sequitur Ripa in dict. rub. de verb. oblig. num. 30. Felin. in dict. cap. 1. de pact. num. 4. Et nè quis existimet Bar. in dict. l. si quis pro eo. non esse huius opinionis authorem, oportet eius literam expendere: vulgò etenim ità legitur, Sextò dixi: quòd prohibetur contractus, quia lex non adsistit sibi, non autem reprobat: & hic aduerte: exemplum pone in. §. alteri. l. stipulatio ista. ff. de verbo. obligat. tunc quia ex tali conuentione oritur obligatio naturalis, vt ibi notaui. Item in pacto nudo, puto quòd de iure Canonico per tale iuramentum talis cōuentio validatur: sicut pœnalis stipulatio super ea apposita valet: vt dict. §. alteri. &c. Ex quibus, ni fallor, mens Bart. est, quòd in dict. l. si quis pro eo. commentarijs semper intendit, tractare, an iuramen-

ramentum confirmet contractus iure ciuili prohibitos, etiã quo ad vim in foro ciuili obseruandam. Huc etenim spectat totius disputationis intentio. Item & in hac parte, qua Bart. hanc quæstionem examinat paria esse censet pactum nudum, & stipulationem alteri per alterum factam. Et tamen iuxta cõmunem sensum constat Barto. tenuisse, stipulationem alteri per alterum præstito iuramento conceptã, validam esse etiam iure, & foro ciuili: cùm alioqui iure Canonico nulla posset contingere dubitatio, & mens Bart. ab his, quæ tradit de appositione pœnæ, foret aliena. Igitur Bart. asseuerat, pactum nudum per iuramentum validum fieri: atq; ideo legenda est Bart. litera in hunc modũ: item in pacto nudo, quod de iure Canonico validum est: púto quod per tale iuramentum talis conuentio validatur. Hæc Barto. Idem erit in pacto nudo à causa: nam per iuramentum valet, & tenet vtroq; iure: cùm iurata promissio præsumatur præuia deliberatione concepta. Nam & cautio sine causæ expresſione emissa, iurata tamen, probationem efficacem, & obligationẽ efficit: secundùm Roma. consi. 373. Ioan. Baptistam in. l. admonendi. ff. de iureiuran. col. 30. Hippoly. in. l. 1. §. prætereà. ff. de quæstioni. num. 93. Deti. in consi. 682. numero. 5.

Sextò principaliter opinamur, ex pollicitatione iuramento præstito confirmata oriri actionem efficacem ad agendum, etiam in foro ci-
16 uili propter vim, & virtutem iuramenti: quæ quidem assertio probatur duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea opinione, quam in prima huius relectionis parte probare conati sumus. §. 2. nempe, iure ciuili ex iuramento actionem, & obligationem oriri. Posterior verò habet fundamentũ ab ea quæstione, quæ paulò antè disseruit, an ex pollicitatione oriatur obligatio, & actio iure Canonico. Etenim vtcunq; sit de illa cõtrouersia: si pollicitationi iuramentum accesserit, æquissimum erit, quòd ex ea obligatio oriatur, & actio detur: idemq; iure verius videtur: si vim iuramenti diligenter consideremus. Nec enim video quid impediat, me naturaliter absenti obligari adhuc nullo cum eo pacto inito: siquidem naturalis obligatio quantum meipsum attinet à meo consensu deducitur: qui consensus perfectissimus est, nisi lex impediat, donec absens ille, cui promisi, expresse, vel tacitè obligationem istam remittat. hoc ipsum est quod Regia. l. 3. titulo. 8. libro. 3. ordinat. obseruandum esse præscribit, dum tantùm admonet, & statuit, promissionem seruandam fore, etiam absenti factam, modò cõstet animus præsentis ad obligationem.

Ex. §.

Ex. §. sequenti.

1 *Promißio facti alieni iure Canonico reducitur ad illam, qua quis promittit, se facturum, & curaturum.*

2 *Promißio facti alieni iuramento præstito eandem interpretationem habet, vt promissor faciat, & curet.*

3 *Promittens se facturum, & curaturum circa factum alienum liberatur, poßibilem diligentiam exhibens: & num. 4.*

4 *Difficultas an excuset à mora in obligationibus ad factum, speciem, vel ad genus.*

5 *Promissor facti alieni directè cõcepta & pœna apposita, an liberetur, si fecerit, & diligentißimè curauerit.*

6 *Quid dicendum sit in eo, qui promittit, se facturum, & curaturum cum effectu?*

7 *In prætorijs stipulationibus facti alieni, an sit satis promissorem diligenter fecisse, & curasse, quod alter faceret?*

§. Quintus.

HIS proximè accedit quæstio nõ inutilis, qua tractari solet de promisione facti alieni, an ea iuramento præstito vtilis sit, & valida? Nam iure ciuili constat, promissionem facti alieni non inducere obligationem. L. Stipulatio ista. in princip. ff. de verb. oblig. §. si quis alium. Inst. de inutilib. stipulat. Regia. l. 11. titu. 11. parti. 5. nisi quis expressim promittat, se acturum, & curaturum, quòd alter faciat. l. quoties. ff. de verborum obligationib. aut stipulationi fuerit adiecta pœna dict. l. stipulatio ista. in princip. versi. At si quis velit. Quibus tandem præmissis proponitur conclusio prima.

Promissio expressa facti alieni iure Pontificio in hũc sensum valet, vt promittens teneatur, se acturũ,
1 & curaturum quòd alter faciat. Hoc enim dictat æquitas Canonica: & probatur autoritate gloss. in cap. Eleutherius. 91. dist. quam sequuntur Antoni. Abb. & Præposit. in cap. ex literis. in. 2. de sponsal. Feli. in cap. ex rescripto. de iureiur. col. penult. Alexand. col. 2. & Iason in dict. l. stipulatio ista. in princip. quorum opinio cõmunis est. Imò in matrimoniali causa idem vtroq; iure obtinet secundũ gloss. in cap. veniens. de eo, qui cogno. consang. vxor. suæ. quam Docto. inibi sequuntur, & Præpo. post alios in dicto cap. ex literis. atq; ità æquitas illa, quæ suadet pacta seruari, & huic promissioni hanc interpretationẽ exhibet: tametsi Andre. Alciat. in. l. 4. §. Cato. num. 139. ff. de verb. obligat. teneat idem fore dicendum iure Canonico, quod modò respondimus ex iure ciuili.

Secunda cõclusio. Promissio facti alieni iuramento præstito cõcepta eum sensum habet, vt qui iurauit promisisse videatur, se acturũ, & curaturũ: hanc opinionẽ probat glo.
2 in cap. ex rescripto. de iureiu. & ibi eam sequuntur Abb. Felin. & alij. glos. & Doct. in dict. cap. ex literis. & in cap. sicut ex literis. de spõsali.

Antoni. Corset. in singula. verbo, promissio facti alieni. Raphael, Alexan. & Iason in dict. l. stipulatio ista. in princip. 2. col. dicẽs, hanc opinionẽ communẽ esse. idem fatetur eam sequutus Paul. Parisi. cõsi. 109. lib. 1. nu. 11. horũ ratio ea est, quòd iuramentũ hunc effectũ habet, vt actus eo meliori modo, quo valere potest, sit intelligendus. l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. notat Bart. in dict. l. si quis pro eo. col. vlt. ipse etiam latiùs illius loci interpretationẽ tradidi in cap. Rainaldus. §. 3. num. 10. de testam. Et sanè licet ius ciuile improbet hanc stipulationem, saltem eo in sensu, vt ei nec obligationem nec actionem tribuat, opinor ex ea naturalem obligationem oriri ad hunc effectum, vt promissor teneatur curare & facere, quòd alter promissum actum exequatur. Qua ratione ius Pontificium promissionem facti alieni hunc in sensum admittit: & prætereà vtroq; iure propter vim, & religionem iuramenti eadẽ adsumitur interpretatio: sicuti iam frequentissimo omnium consensu receptum est.

Superest tamẽ difficultas in his cõclusionibus intelligendis. Nam in his casibus, quibus promittẽs factũ alienũ tenetur se facturũ & curaturũ, liberatur si diligenter iuxta proprias vires curauerit, quòd alter faciat: sicuti adnotârũt in specie Anto-
3 ni. & Abb. in cap. Gemma. de spõsalib. Præpo. post alios in dict. cap. ex literis. Frederi. in consi. 122. Feli. in dict. cap. ex rescripto. Deti. in. l. impossibilium. ff. de reg. iur. Abb. in consi. 90. lib. 1. Deti. consi. 313. Hippoly. in rub. ff. de fideiuss. q. 20. Areti. consi. 142. col. 3. & consi. 80. col. 6. secundùm quã opinionẽ pronuntiatum fuisse refert Matthę. Afflict. in decisione. 295. quæ quidẽ opinio probatur in cap. breui. de iureiur. cap. significante. de pignorib. glos. in cap. beatus. 22. q. 2. Angel. consi. 219. Quibus in locis adnotari solet, difficultatem excusare à periurio: idem notant Felin. in cap. testimonium. col. 7. de testib. idem in cap. P. & G. de off. delegat. col. 2. & est communis opinio sicuti cõstat ex Bart. Alex. Socino, Iasone, Purpurato nu. 58. Curtio Iuniore nu. 35. & Detio in. l. quod te mihi. ff. si cert. pet. Iasone in. l. quod seruus. ff. de condict. ob causam. col. penult. tradit Præposit. in cap. 1. §. licet. si de feudo fuerit cõtrouers. inter domi. & agnat. post Bal. ibi: adeò quidẽ, vt quãuis qui iurauit aliquid agere ab initio scientiam habuerit futuræ difficultatis, aut crediderit, se facere non posse, minimè periûrus sit, tametsi iuramentum fuerit temerarium: quod notat Angel. in Summa: verbo, iuramentum. 5. numero. 31. cui accedit Purpur. in dict. l. quod te mihi. numero. 59. His etiam suffragatur text. celebris in l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad. l. Rhodiam de iact. notat Dinus in reg. peccatum. ad finem. de

reg.

regu.iur.in.6.tex. item optimus in dict.l.quod te mihi.vnde promissio facti alieni quoties ea valida est, & in hunc sensum accipitur, vt promittens curet diligenter, quòd alter faciat, minimè adstringit promissorem, qui fecit iuxta proprias vires, & curauit hoc omni conatu, vt alter faceret: secundũ eos authores, quos modò citauimus. Quorũ opinionem fatentur communem esse Iason in dicta.l. stipulatio ista. nume.10.& in.l.Titia.num.13.ff.de verb.obliga. atq; omnes ferè Iuniores in.l.4.§.Cato.ff.eo.titu.in.9.opposit. maximè Ioan.Crottus in.2.lectione.nume.30.Carol. Ruinus, & Lancel. Galiaula in dict.9.opposit. Alciat.in nu. 129. & Paul. Parisius in consi.109.nume.22. & consil.110. nume.26.lib.1.Philip.Deti.in dict. con.313. & in dic.l.impossibilium. Thomas Grammatic.q.2. post decisiones.

Cæterùm hanc opinionem communem conatur euertere Francis. Areti.in.l. si ita stipulatus fuero te sisti.§.possum.ff.de verbo.obligat. colum. 2.licet fateatur, eam seruari in praxi.eandem improbant falsam esse censentes Socin. in consil. 288. lib.2.Carol.Ruinus in dict.§.Cato. 9.opposi.& ibi Alciat.nume.139.& præcedentibus.Iason in dicta. l.stipulatio ista.in princip.& in dict.l. Titia.nume. 13. ff.de verb. obligat. quorũ ea est præcipua ratio, quòd promissione facti alieni concepta statim ab initio imminet difficultas, quę omninò præuidetur à promittẽte. Vnde sibi imputet qui sciẽter ad rem difficilem se obligauit: quod colligitur ex dict.l. quod te. dicta.l.si vehenda. §.idem iuris. in quibus difficultas post promissionem contingens excusat: igitur nõ quæ ab initio inerat: quod notant Bald. & Salicet. in.l. sed si quis.§. quæsitum.ff.si quis cautioni. Bart. in.l.continuus.§.illud.ff.de verbo. oblig. Ad hoc ipsum optimè conducit.l.sancimus.C. de fideiussori. vbi secundum Bald. non excusat promittentem difficultas, quæ ab initio promissionis inerat. Eandẽ opinionem aduersus communem probat text.in dicta.l.stipulatio.in princip. ff.de verb.obligat. qua in parte admittit hanc promissionem facti alieni, si ei pœna fuerit apposita. Etenim si in hac specie promissor à pœna liber foret censendus ex eo, quòd diligẽter curauit quòd alter faceret, profectò inanis, & inutilis stipulatio pœnalis esset censenda: quippe quæ immunem facilimè redderet ipsum promissorem: quod admodùm alienum est à mẽte legis, & ipsorummet contrahentium. Quam ob rem in hac disceptatione multa sunt adnotanda ita distinctè, vt iuxta vires proprias omnem ambiguitatem explicemus.

Primùm illud est prænotandum quod Bartol. scripsit in. l. quod te mihi.ff.si cert.pet.& in dict.l.continuus.§.illud. ff.de verb. obligat. per illum text. nempe, difficultatẽ

4 excusare promissorem à mora, pœnaq́ in obligationibus ad factum. dic. l. si vehenda. §. idem iuris. Et in obligationibus ad speciem: dic. l. quod te mihi. non tamen in obligationibus ad genus: cùm id perire non possit. l. incendium. si cert. peta. at perempta specie ante morã debitor omninò liberatur: dicta. l. quod te mihi. hanc Bartoli distinctionem sequũtur Abb. & Doct. in dict. cap. breui. & Doct. in dict. l. quod te. notat Dinus in reg. peccatum. de regul. iur. in. 6. ad finem. Nam & Card. in dic. cap. breui. & Iason in. l. vinum. ff. si cert. pet. testantur eam opinionem communem esse. Attamen Francis. Purpurat. in dic. l. quod te. nume. 64. scribit ante Alexand. fuisse communẽ sententiam Bartolo contrariã: post Alexan. verò magis communem esse Barto. opinionem. Ego sanè non censeo pretermittendum fore, quo in sensu sit hæc distinctio accipienda: illud etenim apud me constitutissimum est, difficultatem vtcũq; summam minimè extinguere obligationem ad genus: dict. §. illud. tametsi extinctio rei bene obligationem ad speciem perimat, dict. l. quod te. atque ideo in dic. §. illud. non probatur sententia Bart. in eo sensu, quo accipienda est. Deinde quanuis obligatio ad genus minimè perempta sit propter difficultatem: excusatur tamen debitor in animæ iudicio à presenti solutione: quod notant omnes in cap. cùm tu. de vsur. Et in dict. reg. peccatũ. quo in loco nos idem præmisimus in princip. sic deniq; ex Barto. colligitur in obligationibus ad factũ, & ad speciem difficultatem à mora, & à pœna excusare. dic. l. si vehẽda. §. idẽ iuris. & l. quod te. in quo recepta est omninò sententia Bartoli: si consideremus eam dici veram difficultatem, quæ promissorem pactum & promissionem seruare impedit etiam per eum exhibita possibili secundum eius vires diligentia. qua ratione si à mora excusatur, erit profectò promissor liber & ab eo quod creditoris interfit: quidquid contrarium Curti. Iunior in dic. l. quod te. nume. 39. voluerit ex. l. si fideiussor. §. necessaria. ff. qui satis. coguntur. qui locus nõ potest de vera difficultate intelligi dum inibi dicitur, non facilè: nec enim inde sequitur, debitorem faciendo quod possit, non posse pactum seruare: poterit equidẽ quãuis ei sit ea potestas difficilis aliquantum. Nec item vrget Bart. decisio in. l. stipulationes non diuiduntur. q. 9. ff. de verb. oblig. dum expressim voluit, promittentẽ scribere librum teneri ad interesse si non scripserit, etiam si ei fuerit ante moram manus amputata: quia vel ea opinio falsa est, vel intelligenda quando liber potest per alium scribi: idcirco veram esse censeo Bart. opinionem in dic. l. quod te mihi. quantum ad obligationem ad factum, & speciem. Nam propter ve-

ram

ram difficultatem debitor excusatur non tantùm à pœna, & mora, sed & ab eo, quod creditoris interſit. Et hæc est communis opinio, quæ item probatur ex eo, quòd iusta causa excusat à pœna conuentionali: sicuti notat Antoni. per text. ibi in dict. cap. significante. de pignorib. Imol. consi. 5. num. 4. Nam quòd iusta causa excuset à pœna legali tradit glos. vlt. in. l. ab exequutione. C. quorũ appel. non recipi. Bald. in. l. 2. C. de epis. audient. notatur in cap. sacro. de sent. excom. & licet possit responderi ad decisionem text. in dict. cap. significante. quòd ibidem pactum legis commissoriæ maximè in pignoribus improbatum maximam præbuerit causam excusandi promissorẽ à pœna conuẽtionali propter iustam causam: & prætereà frequentiori iuris vtriusq; interpretum sententia obtentum sit, iustam causam non excusare à pœna conuentionali, & si excuset à pœna legali, gloss. celebris in. l. si quis cum militaribus. C. de rest. milit. Bald. in. l. non solũ. ff. de rei vend. & in dic. l. quod te mihi. Corset. in singul. verb. pœna. Alexan. consi. 119. lib. 2. nume. 18. & in consil. 43. lib. 6. Iason in. l. qui Romæ. §. duo fratres. colum. 6. ff. de verb. obligat. Deti. in. l. qui cum alia. ff. de regu. iur. Bald. in. l. ędita. 2. lect. 8. opp. C. de ędẽdo. idem Bal. in. l. eos. §. cautione. colum. 2. de appel. Curtius Senior consil. 67. colũ. 19. Andre. Tiraquel. lib. 2. de retrac. §. 1. gloss. 7. num. 55. attamen vbi iusta causa procedit à difficultate vera, quæ in hoc equidem consistit, quòd debitor possibilem apud se diligentiam adhibuerit, existimarẽ ipse, eam iustam causam à pœna etiam conuentionali excusare.

Quantum verò attinet ad obligationem in genere Bart. censet difficultatem non excusare à pœna, nec mora, eius tamen opinio minimè constat ex locis per eum adductis. Nam in his tantùm probatur, difficultatem solutionis minimè extinguere obligationẽ. Vnde falsò colligitur difficultatem non excusare à mora, nec à pœna. Atq; ita contra Bartol. tenuêrunt Salicet. Fulgosi. Paul. Roman. Deti. & Curtius in dic. l. quod te. & ibi etiam Francis. Purpurat. dicens quòd aduersus Bart. opinionem iudicaret. Et profectò si vera difficultas præmittatur eo sensu, quo eam accepimus, iniquissima est opinio Bartol. cui etiam refragatur tex. in. l. sciẽdum. cum. l. seq. ff. de vsur. l. Thais. §. 1. ff. de fideicom. libert. l. si creditor. §. illud. ff. de distract. pignor. sic denique iuxta prædictum sensum est examinanda Bar. distinctio in dic. l. quod te. & necessariò præmittenda ad præsentem disputationem.

Secundò est in hac controuersia obseruãdum, stipulationem istam facti alieni quoties promissor expressim promisit, se facturum, & curaturũ, hunc habere sensum, vt si is fecerit quidquid ipse potuerit, liber

liber sit à mora, & à pœna, in quo omnes ferè conueniunt qui hanc quæstionem tractauêre: præsertim Frede. in dict. consi. 122. Bar. in cōs. 236. Anton. & alij in dict. cap. Gemma. & meritò: quia potiùs hic promittitur factum proprium, id est, diligētia, quàm alienum: sicuti colligitur ex Barto. in l. inter stipulantem. ff. de verb. oblig. Angelo Aretino in dict. §. si quis alium. Inst. de inutilib. stipulat.

Tertiò ex præmissis sequitur, in hac promissione facti alieni promissorem oīnò liberari à pœna, & interesse, si fecerit quidqd ipse potuerit, & curauerit diligenter quòd alter faciat, in omnibus equidem casibus, quibus hæc promissio facti alieni resoluitur in promissionē curæ, & diligentiæ. Etenim si vera est secunda conclusio, quam modò adnotauimus, constat planè, verum esse id, quod in hoc versiculo itidem modò proponimus ratione satis vrgenti, & quę minimè tolli poterit.

Quartò hinc apertissimè constat, promissionem directam facti alieni, quę iure Canonico in eam resoluitur, vt promissor se facturum, & curaturum cauerit, satis apud iudicem ecclesiæ ad excusandam pœnam & interesse seruatam fuisse, si promissor diligēter iuxta proprias vires omnia tentans fecerit, & curauerit quòd alter faceret, nihil omittens, quod posset ad effectum perducere alienum factum. Hæc conclusio communis est perpensa auctoritate eorum, qui probare conati sunt, & asseuêrant, directam facti alieni promissionem iure Pontificio in hunc sensum accipiendam fore.

Quintò, vt propositæ quæstioni satisfaciamus, apparet vtroq; iure ob virtutem, & religionem iuramenti, promissionem iuratam facti alieni secundum sententiam cōmunem in hoc sensu intelligendā fore, vt à promissore exhibenda sit hac in re possibilis apud eum cura, & diligentia, quòd alter faciat: atq; ideo respondendum erit in hoc casu, promissorem liberum esse à pœna & interesse, si fecerit quidquid potuerit, vt alter faceret. quod communi omnium sententia receptū est. Et probatur in dict. cap. breui. de iureiurand.

Sextò non est prętermittendum, generaliter quidem esse obseruandum, quòd vbi difficultas faciendi contigerit non in ipso promissore facti alieni, sed in eo, qui facturus est, tunc sanè promissor ipse facti alieni dubio procul excusabitur à pœna & interesse, vtcunque eius promissio intelligatur. Quod Alciat. & alij fatentur in dict. §. Cato. Et probatur ex opinione Barto. in dicta. l. quod te mihi. cuius paulò antè mentionem fecimus, & ex auctoritate Iurisconsulti in dicta. l. si vehēda. §. idem iuris. ff. ad. l. Rhod. de iactu.

Septimò existimo, iure ciuili promissorem

miſſorem facti alieni directè pro-
miſsione concepta pœna ſtipulatio
ni appoſita minimè ab ea pœna ex-
5 cuſari, etiam ſi diligentiſsimè cu-
rauerit, ac ſolicitè iuxta proprias vi
res fecerit, vt alter faceret: huius opi
nionis ea eſt ratio, quòd ius ciuile
hanc ſtipulationē validam eſſe cen
ſet in ſenſu directo: nec eam inter-
pretatur benigna illa interpretatio,
quæ in curam ac diligentiam ſtipu
lantis redigitur. Quod patet in dic.
l. ſtipulatio iſta. in princi. quo in lo
co propter appoſitionem pœnę va
lida eſt hæc ſtipulatio. ergo in eo
ſenſu accipienda eſt, quo abſq; pœ-
næ adiectione foret intelligenda:
nempe in ſenſu directo facti alieni
promiſsi: alioqui ſi poſſet in pro-
miſsione curæ, & diligentię adſu-
mi ſtipulatio iſta, profectò valeret
ſine pœnæ appoſitione. Nec ſuffi-
ciens eſt additio pœnæ ad mutan-
dum ſenſum promiſsionis: atq; ita
procedit in hoc caſu opinio Areti.
in dic. §. poſſum. & aliorum, quos
aduerſus communem citauimus.
Quibus adſtipulatur. l. ſancimus.
C. de fideiuſſ. & dicta. l. ſtipulatio
iſta. in prin. cum his, quæ ibi notat
Barto. in verſi. ſed ſi pœnalis ſtipu-
latio. 2. colum. quod in ſpecie notat
Alciat. in dict. §. Cato. nume. 132. &
colligitur ex his authoribus, quos
pro cōmuni ſententia adduximus,
qui loquuntur in eo caſu, quo pro
miſſor facti alieni promittit, ſe fa-
cturum, & curaturū. Sic & Paul.
Pariſi. conſil. 76. libr. 3. ſatis expreſsè
hanc ſeptimam concluſionem pro
bat: & ante eum Carol. Ruinus in
dict. §. Cato. 9. oppo.

Octauò, ſi ad amuſsim omnia pē
ſitemus, apparet, tunc demum nec
iure Pōtificio, nec Ciuili, nec in pro
miſsione directa facti alieni, nec in
promiſsione curę, & diligentię, ſuf
ficere exactiſsimam promiſſoris di
ligentiam, cùm ex mente contrahē
tium inſpecta ſubiecta materia poſ
ſit deprǽhendi conſenſus obliga-
tionis ad pœnam, vel intereſſe etiā
eo caſu, quo promiſſor omnem ſi-
bi poſsibilem adhibuerit ſolicitu-
dinem, vt alter faceret, atq; is non fe
cerit. Hæc concluſio deducitur à
manifeſto promiſſoris conſenſu:
qui maximè debet attendi in his,
& ſimilibus obligationibus. ideóq;
adnotârunt Deti. in. l. impoſsibi-
lium. ff. de regu. iur. ad finem. Alci.
in dict. §. Cato. numer. 135. idemq́;
ex illationibus ſtatim ſubijciendis
examinabitur. Nam ex eis aliquot
hac potiſsimùm ratione ſubſiſtūt.

Nonò hinc proximè infert, quid
dicendum ſit, cùm quis in promiſ-
ſione facti alieni promittit ſe factu
rum, & curaturum, quòd alter fa-
ciat cum effectu. Nam per talē clau
6 ſulam videtur fuiſſe intentionem
promittentis teneri ad intereſſe, vel
pœnam ſi non ſequeretur verus ef-
fectus, etiam ſi promiſſor omnem,
quā potuit, diligētiam adhibuerit.
Quam ſententiam veram eſſe cen-
ſent Deti. in dict. l. impoſsibilium.
Areti. in dic. l. ſi ita ſtipulatus. §. poſ
ſum.

ſum. Iaſon in dic. l. ſtipulatio iſta. in princi. Carol. Ruinus in dic. §. Cato. 9. oppo. & ibi Alciat. nume. 133. Deti. in con. 325. & 345. Ludoui. Gozadi. in conſi. 27. colū. 2. idem Deti. in. l. vlt. §. Labeo. nume. 11. ff. ſi cert. peta. quibus idem eſſe viſum eſt, ſi verbis ſimilibus hæc promittentis intentio fuerit ſignificata. Nam difficultas poſtmodùm cōtingēs, præuiſa tamen, & excogitata non excuſat promiſſorē, qui & in hūc caſum ſeipſum obligare voluit. Cōtrarium tamen in hac ſpecie reſpōdit Areti. in conſi. 142. colū. 4. Deti. in conſi. 313. Lancelotus Galiaula in dic. §. Cato. 9. oppo. & Matthæ. Afflic. deciſ. 295. Pariſi. in dic. conſi. 110. nume. 42. lib. 1. qui poſt Matthęum Afflic. in dic. deciſ. 295. & Thomas Grammaticus. q. 2. poſt deciſiones opinantur, idem eſſe etiam ſi promiſſor expreſsim addiderit velle, quod non excuſetur, nec liberetur à pœna quamuis fecerit quidquid potuerit. Etenim, vt ipſi cenſent, adhuc liberabitur ſi poſsibilem adhibuerit diligentiam: atque in Regio Neapolitano prætorio referūt pronuntiatum fuiſſe: ipſe quidem arbitror veriorem eſſe Aretini ſententiam in dic. §. poſſum. quoties manifeſtè patet conſenſus promittentis, qui voluit, ſeipſum teneri ad pœnam, vel intereſſe ſi alter non fecerit, etiam ſi is diligentiſsimè curauerit quòd fecerit, nō enim video qua ratione poſsit hæc obligatio improbari: ſiquidē difficultas non impedit obligationem, nec eam extinguit. l. continuus. §. illud. ff. de verbo. obligat. liberat autem à mora, vel pœna, quoties cōtingit poſt obligationem: Nec enim æquum eſt quòd liberet promiſſorem, qui à principio eam excogitauit, & pręmeditatus eſt: cùm ei ſit imputandum. Quam ob rem mihi placet quod Areti. in dic. §. poſſum. Deti. & alij eum ſequuti reſponderunt: idemq́; notat Franciſ. Purp. in dict. l. quod te mihi. nume. 55. & tamen arbitror, non eſſe manifeſtum promiſſoris conſenſum ad hoc per illa verba, cum effectu: poſſunt enim habere varios ſenſus, ex quibus promiſſor non temerè ſeipſum obligare voluerit: ſed tantùm ad adhibendum curam, & diligentiam, quòd alter faciat cum effectu: hanc enim, & in hunc finem eam præſtare tenebit̃. Nec ex eo ſe adſtrīgit ad pœnā, nec ad intereſſe in eo caſu quo pręſtita omni diligentia alter facere noluerit. Sic denique ſequor reſponſum hac in parte Aretini, in dict. conſil. 142. aut. 143. iuxta alium numerum. Vnde poſſunt multa in hac quæſtione reſolui, quæ pendēt ab expreſſa, & manifeſta promiſſoris mente.

Decimò ex pręmiſsis deducitur, in prætorijs ſtipulationibus, quę de facto alieno fieri poſſunt, & in hūc ſenſum accipiuntur, quòd promi-
7 ſerit quis ſe facturum, & curaturū, non excuſari promiſſorem ab intereſſe, quamuis diligentiſsimè curet,

ret, quòd alter ratum habeat. Hic etenim sensus manifestus est ex cõtrahentium intentione. l. si procurator. ff. rem ratã haberi. l. quoties quis. ff. de verb. obliga. alioqui admodùm inutilis esset prætoria stipulatio: iudicia, & alij similes actus, quibus hę prætoriæ stipulationes accedere solent, plerunq; redderentur elusorij. Hęc ipsa conclusio probatur in. l. sancimus. C. de fideiussori. l. fideiussor. §. necessaria. ff. qui satisda. cogan. notant in specie Carol. Ruinus in dicto. §. Cato. oppo. 9. & ibi Alciat. in nume. 137. & licet Lancelot. Galiaula in eadem 9. oppo. adhuc in hoc refragetur dicens, contrarìam esse communem opinionem: verè communis opinio in prætorijs stipulationibus minimè obtinet, nec expresim de his agit, si omnium hac de re authoritates exactisime considerentur. Ratio siquidem differentię inde sumitur, quòd contrahentium mens in hoc potisimùm tendat, vt promissor facti alieni teneatur facere, & curare, quòd alter faciat: & si alter minimè fecerit, in id quod interest condemnetur. Hanc enim interpretationem exigit natura prætoriarũ stipulationum.

Vndecimò hinc apparet, etiam in extraiudiciali promisione, qua in specie quis promiserit, se facturum, & curaturum, minimè liberari promissorem, qui fecerit, & diligentissimè curauerit, à restitutione eius, quod nisi tertius ille verè faceret nequâquam datum foret: nec à rescissione contractus, qui factus non fuisset, nisi cum effectu curaretur: argu. l. cum te. C. de pact. inter emptor. & vendit. & ibi Salic. notant in hac specie Soci. consi. 26. lib. 3. & Alciat. in dict. §. Cato. numer. 135. quòd si quid datum fuerit propter ipsam curam & diligentiam tantùm, profectò id repeti non poterit, si verè diligentia, & cura exhibitę fuerint, tametsi effectus non fuerit sequutus. Ea etenim causa, quare id dictum est, sequuta fuit: atq; ideo repetitio cessat.

Duodecimò, quò res ista ad summam redigatur, ex prænotatis colligitur quibus casibus admittenda sit opinio communis: ac rursus in quibus contraria, quæ Aretinum in dict. §. possum. auctorem habet, recipienda sit. Deniq; constat, quando satis sit, vt alieni facti promissor liberetur à pœna, & interesse, omnem ab eo posibilem diligentiam, vt alter faciat, exhiberi. Quæ quidem quæstio satis difficilis non immeritò censetur.

Ex. §. sequenti.

1 *Actus deficiẽs ratione probatoriæ solẽnitatis minimè validus efficitur iuramento præstito.*

2 *Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. & ibi intell. ad. l. 1. §. si quis. ff. de verb. oblig.*

3 *Fideiussor iuramento præstito, an posit dari in plus quàm fuerit principalis obligatio: & ibi traditur intellect. ad. l. Græcè. §. illud. ff. de fideiuss.*

fideiuss.

4 *Renuntiatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur?*

§. Sextus.

DVodecima conclusio ex Bartol. commentarijs in hunc modũ deducitur: Actus deficiens ratione probatoriæ solennitatis à iure ciuili requisitæ minimè efficitur iuramento validus. Sic sanè Bart. censet in dict. l. si quis pro eo. nume. 13. Abb. nume. 24. Imola. 6. casu num.
1 70. in dic. cap. cùm contingat. Quorum opinio communis est secundum Alciat. ibi nume. 151. probatur equidem ea ratione, quòd istæ solennitates iure ciuili sint inductæ ob fauorem puberum, vt constat, nempe quo actus ad hominum cõuictum necessarij certiores sint, minusq; dolis, fraudibus, & falsitatibus subditi, ad maiorem Reipublicæ quietem. Atq; ideo iuramento priuati fauor hic publicus tolli nõ potest. l. ius publicum. ff. de pact. l. nemo potest. ff. de legat. 1. sicuti Barto. in hac specie in dict. l. si quis pro eo. adnotauit. aduertendum tamen est, hanc Bartoli rationem, licet in sensu poßit procedere, in forma loquutionis peccare. Nam iuramentum nusquàm tendit ad supplendum probationis defectum: sed ad ipsius actus confirmationẽ: quemadmodùm cõstat ex his, quę in hac secunda Relectionis parte latè tractauimus, & ratione manifesta probatur: cùm id non præstetur in contractibus, & similibus dispositionibus ad earum probationem, sed ad maiorem earũ vim, & confirmationem si probatæ fuerint. qua ratione actus hic deficiẽs in solennitate probatoria, deficit tantùm in probatione, non in ipsa vi actus: nec is reprobatur: sed ratione probationis minimè pro eo iudicatur. Idcirco secundum Bal. Panormitan. & Alciat. in dict. cap. cùm contingat. numer. 151. in hoc casu huius duodecimæ conclusionis nihil refert, an tractetur de fauore publico, an de priuato: vtroque etenim casu idem est respondendum: quia iuramentum non tendit ad supplendas probationes: sed ad confirmationem actus lege prohibiti, vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctor. existimant, etiam si lex fauorem priuatum respiceret, esset omninò admittenda Barto. conclusio, quæ communis est. Ex quo apparet Antoni. & Imol. in dict. cap. cùm contingat. prorsus errare dum hanc duodecimam Bart. conclusionem procedere censent in probatoria solennitate ob fauorem publicum inducta: non in ea, quæ priuatæ vtilitatis causa statuta fuerit. Nam hæc interpretatio defendi commodè non potest. Quia iuramentum nihil pertinet ad supplendas proba-

probationes: cùm assertorium nõ sit: sed promissorium: quidquid de hoc dubitauerit Corneus in Authent.sacramenta puberum. num. 37.q.14.

¶ Decimatertia conclusio. Iuramentum actui appositum præcipuã vim habet in hoc, quòd eius causa act⁹ valet eo meliori modo, quo valere posit: licet aliquo vitio, aut defectu laboret.l.cùm pater.§. filius matrem. ff. de legat. 2. optimus text.in cap.quanto.de iureiurand.Barto. communiter receptus in dict.l.si quis pro eo.nume. 13.ff.de fideiussor. qua de re ipse latiùs tractaui in cap. Rainaldus. §.3. nume. 10. de testament. Vnde Bartol.infert, testamentum iuratum, factum tamen coram duobus vel tribus testibus minimè valere vt testamentum: valere tamen vt codicillum si testes habeat secundum leges humanas sufficientes ad codicillorum institutionem, & eorum solẽnem probationem: quod hoc in loco minimè conuenit longiùs tradere, nè alibi adnotata iterùm repetamus.

¶Decimaquarta conclusio. Contractus deficiens in forma iure statuta minimè confirmatur iuramẽto. Huius conclusionis ea est ratio,
2 quòd forma det rei essentiam, vt interim ita loquamur. l. Iulianus. §.item si quis. ff. ad exhibend. atq; ita Bartol.asseuerat in dict.l.si quis pro eo.nume. 14. quem communi omnium consensu Doctor.sequũtur, maximè Abb.& Imol.in dict. cap.cùm contingat. 7. casu.nume. 71. vnde Barto.infert ad intellect.l. 1.§. si quis. &. §. si stipulanti. ff. de verbo.obliga.nam si stipulatio deficiat in forma iure ciuili inducta, minimè valebit vt stipulatio, etiam si iurata sit: valet tamen ratione iuramenti in vim pacti nudi: quod Barto.asseuêrat, cui cęteri consensêrunt secundum Alciat.in dict.cap. cùm contingat.nume.168.idem tenet Corneus in dict.Authen. sacramenta puberum.C. si aduers.vendit.num.38.

Hinc Barto. ipse subinfert ad intellectum.l.Græcè.§.illud. ff.de fideiusso.quo in loco Iurisconsultus scribit, fideiusionẽ deficere omninò, si fiat in plus quàm principa-
3 lis obligatio: adeo quidem, vt in nulla parte valida sit fideiussoria obligatio. gloss. in dicto. §. illud. quam ibi Docto. approbant teste Bartol. & idem notant Hostien. & Abb. colum. 4. in cap. & si Christus. de iureiurand. tametsi Regia.l. 7.titul.12.part.5.satis expresim probet, hanc fideiusionem validam esse in quantitate à debitore principali debita: licet in plus nõ teneat. Et tamen si iuramentum accesserit huic fideiusioni, profectò fideiussor tenebitur vti principalis: idem quod Barto.notârunt Abb.& Docto.in dict.cap. cùm contingat.& ibi Alciat.numer.173.Angel.in.l.hi qui accesiones.ff.de fideiusso.Roma.in.l.1. §.si quis ita. ff. de verbo.

obligati. Alexan. in consi. 31. lib. 4. quorum sententia, quæ communis est, dura nimis videtur: cùm fideiussoris cõsensus nihil aliud dictet, q̃ quòd ad fideiussoriam pertineat obligationẽ, qua ratione hoc in loco circa Bart. interpretationem aliquot distinctè adnotare conabor.

Primùm est obseruandum, stipulationem in forma deficiẽtem, quã ratione iuramẽti diximus valere in vim pacti nudi, ita quidẽ validã esse, vt hoc pactũ nudum efficax sit, atq;, vt aiunt, vestitũ saltẽ iure Canonico: quod ex cõmuni oĩm sentẽtia fatetur Alc. in dic. c. cũ cõtingat. nu. 173: idẽ erit iure ciuili secũdũ Abb. in dic. c. cũ cõtingat. cui⁹ opinio mihi verior videtur, quidquid alij dixerint ex ea opinione, quæ dictat, à iuramento obligationẽ, & actionem produci iure ciuili: de quo prima huius Relectionis parte diximus. Deinde quia pactũ nudum iuramento præstito adhuc iure ciuili obligationem, & actionem habet: sicuti hac in parte probare conati sumus in. §. 4. potissimùm hoc obtinebit apud Hispanos legis Regię ęquitate perspecta.

Secundò adnotandum est, ratione iuramenti teneri fideiussorem in hac quæstione in vim pacti nudi iurati non tantùm ad quantitatem per principalem promissam: sed & ad id, quod vltra eam scienter ipse promisit: secundum communem: quam modò retulimus.

Tertiò, licet ratione iuramenti fideiussor in plus teneatur vi pacti nudi iurati, variè tamen tenetur. Nam in quantitate à principali debita tenetur vt fideiussor: debetq; vti beneficijs fideiussoris, quæ iuramentum minimè tollit: sicuti adnotauimus prima huius Relectionis parte. §. 4. nume. 4. in eo tamen, quod debitor principalis non promisit, tenebitur ipse fideiussor vt principalis debitor, ac si separatim ipse eam quãtitatem promiserit pacto nudo iurato. Cùm de eius consensu constet, qui scienter promisit maiorem quantitatem, quam à debitore fuerit promissa, aut debita: qua de re etiam tractat Hippo. in Rub. de fideiusso. q. 38. Barto. & alios sequutus.

¶Decimaquinta conclusio adeò iuris est apertissimi, vt minimè altiorem probationem, aut disputationem requirat: eaq; asseuerat, iuramentum nunquàm supplere defectum consensus, nec confirmare actum; qui ratione deficientis consensus minùs validus sit. ita Barto. communiter receptus in dict. l. si quis pro eo. colum. vlti. probatur in. l. vlti. C. de non numera. pecun. text. & ibi Abb. in cap. penulti. de iureiuran. quam conclusionem & in prima huius Relectionis parte examinauimus. §. 3. & . 4.

¶Decimasexta conclusio. Contractus prohibitus ratione materiæ, quia res, de qua agitur subiecta nõ est humanæ conuentioni, minimè confirmatur iuramento. Etenim

res

res sacra, quæ ex propria natura nō potest alienari, etiam si iuramentū præstitum sit ab alienante, nequâquam iure alienationis poterit in emptorem transferri: cùm iurantis potestati non subsit. l. apud Iulianum. §.vlti. ff.de legat. 1.l.inter stipulantem.§.sacram.ff. de verbo. obligation.atque ita Barto.in dic. l.si quis pro eo.hanc proponit conclusionem colum. vlti. cuius opinio communis est secundum Alciat. in dicto cap. cùm contingat. numer.179. & Philipp.Corneus in dict. Authenti. sacramenta puberum.q.16.

¶Decimaseptima conclusio: quãuis super alimentis futuris transactio iure optimo prohibita sit testimonio Iurisconsulti in. l. cùm hi. ff.de transaction.præstito tamen iu-
4 ramento valida efficitur. Huius cõclusionis ratio ea est, quòd prohibitio ista facta fuerit propter priuatorum vtilitatem, qui ob modicam præsentem pecuniã futuræ, & maximę spei facilimè solent renuntiare: vt docet Accursius in dict.l.cū hi. qua ratione perspecta hanc opinionem sequuntur Bartol.in dict. l.si quis pro eo.colum.vlti.Cuma. ibi, Imola in dict.cap.cùm contingat.fol.vlti.in decimo membro in princip.& inibi Antoni. ac Panor. colum.penult.Anchar.in reg.accessorium.colum.7.de regu.iur. in.6. Alexand.in.l.qui Romæ.§. duo fratres.5. q.Bartoli. ff. de verbo.obligation.Iason in.l.de alimentis.col. 1.& ibi Deti.col.vlti.C. de transaction.& idem Iason in dict.l.cùm hi.quorum opinio communis est, vt asserit Alciat.in dict. cap. cùm contingat.nume.192.licet contraria sententia placuerit Barto. in dict.l. cùm hi. & inibi Fulgosio, & eidē in.l.qui fidem.eo. titul.Baldo in.l. pactum.C.de collation.q.penulti. propter periculū famis, cuius subuentioni non potest quis renuntiare.l.necare.ff.de libe. agnoscendis. cum his, quæ obiter ipse tradidi li. 1.Variar.resolutio. cap.2.numer.10. & nihilominùs opinor, posse hanc posteriorem sententiam defendi, quoties post renuntiationē ipsam is qui renuntiauerit, in vrgentem inopiam, & necessitatē deuenerit: tunc etenim non obstante renuntiatione, & præstita absolutione iuramenti ad hunc effectum dari debent eidem alimenta, quibus renūtiauerit: imò nec esset admittenda renuntiatio ista, si tempore, quo facta est, hæc ipsa inopia vrgeat, & grauet renuntiantem: quemadmodùm sensère Frederi.in consi.60.incipienti, quod pactū.Imo.in dicto cap. cū contingat. vlti.fol. & ibi Andre.Alciat.nume.193.secundum quam opinionē ipse profectò dubio procul in controuersa lite sententiam dicerem. Tametsi Andre. Tiraquel.in.l. si vnquàm. C.de reuocand.donatio.in princip.nume. 136. &.151. nullam hac in quæstione opinionem elegerit.

¶Decimaoctaua conclusio, quæ

ex Barto. colligitur, pertinet ad renuntiationem futuræ successionis, quæ licet iure ciuili prohibita sit, iuramento tamen omninò confirmatur. quod satis constat in hac Romani Pontificis constitutione: quam statim in.3. huius Relectionis parte Deo duce longiùs explicabimus.

¶ Decimanona conclusio. Donatio inter virum & vxorem alioqui iure ciuili, & canonico improbata, iuramento ita quidem confirmatur, vt omninò valida sit. Huius opinionis est author Bart. in dict. l. si quis pro eo. colum. vlti. & plures alij iuris vtriusque interpretes, quorum mentionem fecimus in Rub. de testamen. 2. part. numer. 10. quo in loco eam diximus communē esse, defendimusque ab obiectionibus, quæ solent à contrariæ partis authoribus adduci.

Hæc sint satis ad ea, quæ Bartol. latè de viribus iuramenti quo ad confirmationem contractuum iure prohibitorum tradidit, in dict. l. si quis pro eo. cætera petēda sunt à commentarijs Ioan. Imolæ, & Alciati, in dict. cap. cùm contingat. Cornei in dict. Authen. sacramenta puberum. Georgij Natani in hoc cap. quāuis pactum. Antonij Corseti, in Rub. de iureiuran. Marci Antonij Bauerię in tracta. de viribus & virtute iuramenti.

Finis Secundæ partis.

TERTIA HVIVS RElectionis pars.

Bonifacius Octauus.

QVamuis pactum patri factũ à filia dum nuptui tradebatur, vt dote cõtenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex Ciuilis: si tamen iuramẽto, non vi, nec dolo præstito, firmatum fuerit ab eadem, omninò seruari debebit. Cùm non vergat in æternæ salutis dispendium: nec redundet in alterius detrimentum.

Ex Tertiæ partis Initio.

1 *Pactum, quo filia dote contenta renuntiat paternæ hæreditati: quibus rationibus improbetur?*

2 *Pactum dotale, quo pater pollicetur, æquis portionibus filios instituturum, iuramento confirmatur: & inibi an poßit liberè hoc pactum reuocari? & nume. 8.*

3 *Promißio de renuntianda paterna hæreditate cum iuramẽto eidem præstito: quid operetur?*

4 *Pactum à filia factum, quo paternæ hæreditati renuntiat ipsi patri absenti, an valeat?*

5 *Pactum hoc an poßit fieri fratribus?*

6 *Fratres, quibus, aut quorum causa filia dotata renuntiat paternæ hæreditati, an debeant esse præsentes?*

7 *Latè discutitur, an pactum istud deficiat ex eo, quod pater consensum ei præstitum reuocauerit?*

8 *Filia dotata renuntiãs cum iuramento paternæ hæreditati, poterit petere portionem sibi à patre in testamento relictam.*

SCio equidem multa ex iuris ciuilis cõmentarijs, varijsq; Iurisconsultorum, doctißimorũq; virorum respõsis in huius capitis interpretationẽ latè, atq; eruditè adduci posse, quorum aliquot hic breui quadã enarratiõe exponemus, quò huius respõsi decisio apertiùs explicet, omittẽtes alia, q̃ nõ oĩnò huic propositæ materiæ necessaria sunt. ¶Primũ enim pręmittẽda est Cæsarea cõstitutio in. l. pactum dotali. C. de collation. qua pactum istud, quod filia dote contenta nullum ad bona paterna regressum habeat, maximè improbatur. Est & altera iuris ciuilis constitutio in. l. pactũ quod dotali. C. de pact. quæ reprobat dotale pactum in id factum, vt si pater vita fungeretur ex ęqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patri suo esset. Harum constitutionum quælibet est in specie consideranda, vt radicitùs percipiamus, an iuramentum has conuentiones iure ciuili prohibitas confirmet. Et sanè prioris decisionis ratio
1 ea est, vt communiter Docto. opinantur, quòd nõ poßit renuntiare quis hęreditati futurę, nè facilimè

 ius

ius futurum modico præsenti acce pto remittat. Sed ratio ista deficit: quia iuri futuro renūtiare quis potest.l.1.C.de pac.quo in loco cōmuni omniū sentētia hoc ipsum probatur:cōsensu quidē illius, de cui⁹ successione agitur.l.vlt.C.de pact. traditur in. l. qui superstitis.ff. de adqui.hęre.vbi futurę successionis renūtiatio minimè admittit̄ absq; consensu illius, de cuius hęreditate tractatur:vnde cū in specie,& casu dic.l.pactum dotali.consensus accedat patris,cuius hęreditati,& successioni per pactum renuntiatur: manifestū fit,nō posse iure responderi,eā pactionē nullam esse ex eo, quòd sit renuntiatio futurę successionis, & hęreditatis:cū hæc tantū reprobet̄ eo casu,quo fit de hæreditate viuentis absq; eius consensu. Nec item ea ex causa fit huius pacti reprobatio : quia id sit bonis moribus cōtrariū, aut detur votū, vel occasio captādę mortis:siquidē pactio ista cōsensu illius, de cuius hæreditate tractatur contraria bonis moribus nō est: sicuti cōstat in dicta. l.vlti. C.de pact.nec per pactum de non succedendo datur occasio captandæ mortis . Præsertim quia hæc qualiscunque occasio, quæ per has pactiones præstari malis hominibus potest mortis alienæ optandæ, & denique captandæ, non est sufficiens, vt omnes pactiones,quæ de viuentis hæreditate fiunt, eius consensu præstito, improbentur : quéadmodùm nos explicuimus in Rub. de testament. 2.parte.num.15.

Igitur multis ex causis pactionē istam reprobam esse Cæsares existimârūt:potissimùm quidem eo, quòd fiat à filiabus, aut filijs ad parentum exhortationem, quibus facilimè non ex libero consensu, sed propter paternam reuerentiam filij refragari non ausi eorum futurę successioni renuntiant. Huic rationi accedit, quòd filius, etiam consentiente patre non renuntiat, nec renuntiare validè potest regulariter legitimę portioni, quæ sibi ex bonis parētum debita est,quod ipse tradidi in cap. Rainaldus. de testament.§.2.numer. 2. & prætereà, vt Papinianus respondit, filij potiùs sunt meritis ad paterna obsequia prouocandi, quàm pactionibus adstringendi . text. in.l. si quando.§.1.C. de inofficio.testament.cuius intellectū nos expendimus in cap. Rainutius. de testamē. §.1.num.7.quibus equidem exactè perpensis apparet, pactum istud, de quo in hoc capite agitur, minimè esse bonis moribus cōtrariū:bonis inquam moribus,de quibus agit reg. nō est obligatoriū. de reg. iur.in.6. iuxta eam interpretationē, quæ tradita fuit in. 2. huius Relectionis parte in princip. quidquid Bart.scripserit in dic.l.pactū quod dotali.C. de pact.2.lectione:existimans, pactionem hanc non posse iustè confirmari iuramento : quia cōtraria sit bonis moribus.Deinde

constat,

constat, pactum de futura hęreditate viuentis quidem absq; eius consensu factum nequâquam iuramẽto cõfirmari: quia id est bonis moribus cõtrarium. l. vlt. C. de pactis. glo. communiter recepta in dict. l. qui superstitis. Doct. in dict. l. vlti. Fortuni. in tracta. de vltimo fine, illat. 20. col. 3. & plures alij, quorum meminit And. Tiraquel. in. l. si vnquàm. in princip. C. de reuo. donationi. nume. 153. turpe siquidem est, quemquam adeò solicitum esse de hæreditate viuẽtis, vt absq; eius cõsensu pactum ea de causa fecerit.

¶ Altera verò constitutio, quæ traditur in dict. l. pactum quod dotali. C. de pact. iuxta eius literam ea ratione procedit, quòd per id pactũ
2 libera tollatur testãdi facultas: atq; ideo contrarium bonis moribus sit. Quam ob rem Bald. in cap. 1. §. moribus. si de feudo fuerit contro uers. inter domi. & agn. Vas. dũ voluit, pactum illud de succedẽdo, cuius in dic. l. pactũ quod dotali. mẽtio fit, quo ad futuram hæreditatẽ iuramento confirmari: ferè omniũ cõsensu reprobat, maximè ab Alex. in. l. stipulatio hoc modo cõcepta. & alijs inibi, atque in dic. l. pactum quod dotali. Ego verò nõ ambigo: imò fateor planè, pactũ istud absq; cõsensu eius, cui succedẽdũ est, minimè cõfirmari iuramẽto: quia contrariũ sit bonis moribus: at si pactũ fiat eo modo, quo in dic. l. pactũ. traditur, nẽpe per ipsum, cui succedendũ est, opinor id iuramento cõfirmari: ea quidem ratione, qua cõfirmatur iuramento pactum, cuius in hoc cap. mentio fit. Nec me in contrariam mouerit sententiam, quòd tollatur libera testandi facultas. Nam huic rationi respondi in Rubr. de testament. 2. parte. asseuêrans, non esse bonis moribus contrarium, quòd ex cõsensu proprio tollatur libera testandi facultas. Sic sanè opinionem Baldi, eo casu, quo consensus eius, de cuius successione agitur, accesserit, verissimam esse opinãtur Deti. in dic. l. pactum quod dotali. C. de pact. colum. 1. idem Deti. consi. 184. & Fortuni. in dic. illatio. 20. vnde iure Cæsareo licet prohibitum sit pactum dotale, quo pater promiserit, se pares in testamento filios omnes in bonis cõstituturũ, neminemq; ex eis, aut in vita, aut in morte melioraturum, iuramento tamen confirmatur. Addit sanè Deti. patrem huic pactioni etiam iuratæ consentientem posse hunc consensum reuocare per. l. vlti. C. de pact. in quo mihi non omninò placet Detij opinio: nam si pactum fiat cum ipso patre, isq; ita, vt diximus, promiserit, & iurauerit, profectò non poterit contractum istum, aut dotalem conuentionem reuocare. Quod, ni fallor, iuris est apertissimi. At si pactum fiat inter filios patre cõsentiente, ipsiq; filij iurauerint, idem erit. Nam etiam si pater consensum illum iam præstitum huic pactioni reuocauerit, nihilominus paciscẽtes tenebũ-

tur iuratam conuentionem omninò ſeruare ob eandem rationem. Quanuis Bald.in cap. ad noſtram. in.2.colum.2.de iureiuran. in verſ. item quia inuito patre, & Alexan. in dic.l. ſtipulatio hoc modo concepta, Franciſ.Purpurat.in dic.l.vlti.C.de pact.numer.185. poſt Deti. in dic.l.pactum quod dotali, contrarium in hoc teneant, de quo iterùm in.4.intellectu agendum eſt. Nec enim pactum iſtud ſemel factum conſentiente patre bonis moribus eſt contrarium: atq; ideo iuramento confirmari potuit, ſemelq; confirmatum retractari nõ poteſt. Iure Regio ex.l.22. Tauri obtentũ eſt, hanc pactionem abſq; iuramento à parentibus fieri poſſe, eamq; omninò irreuocabilem eſſe, modò fiat de hac pactione, & promiſsione ſcriptura publica: licet non fueri cauſa dotis, aut matrimonij, facta iſthęc promiſsio. Ex his tandem apparet, huius capitis reſponſum non tantùm obtinere in pacto dotali de non ſuccedẽdo, ſed etiam in pacto dotali de ſuccedendo: cuius meminit tex.in dic.l. pactum, quod dotali.C.de pactis. atque ita gloſſ. hic verb.improbet, dum paria eſſe cenſet pactum dotale de ſuccedendo, & pactum itidem dotale de nõ ſuccedendo: hunc intellectum adnotare videtur: qui primus erit ad huius capitis examinationem.

¶Secundus intellectus eidem dictioni, pactum, meritò accõmodabitur, vt idem ſit dicendum in pro-

3 miſsione de renũtianda paterna hæreditate: nam hęc ſi iurata ſit in ſpeciè huius text. valet, imò eo ipſo facta cenſetur renuntiatio. Huius verò interpretationis potiſsima probatio deducitur argumento eiuſdẽ rationis: quę & in hoc caſu eadem eſt, quę huic capiti iure aptari poteſt. Sic deniq; hanc concluſionem tenuêrunt Bald.in.l.pactum dotali.C. de collat.q.18. Roman.in ſingul.183.de quo tractat latè Nicola. Boëri. deci.3. aſſeuerans iuxta hunc ſenſum ſecùs eſſe dicendum, ſi promiſsio de renuntianda hæreditate iurata non ſit: nam ea quidem non valet: atque ita Areſto publico definitum fuiſſe. Id verò, quod diximus, promiſsionem iuratam de renuntianda hęreditate pro renuntiatione habendam fore, ac ipſam renuntiationem ex hoc factam cenſeri, multis probari poterat: & pręſertim quia circuitus vitãdi ſunt.l.cũ fundus.§. ſeruum tuum. ff. ſi cert. peta. l. dominus teſtamento. ff. de condic.indeb. notatur in Cle. auditor. de reſcript. text. optimus in.l.ſi intra.ff.de pac. vbi probatur, quòd promiſsio liberandi, exceptionem parit aduerſus agentem, at ſi liberatio iam facta fuiſſet. idem dictat text. vbi Bald. in.l. ſi creditoris.C.de fideicommiſſ. l.ſi non ſortem.§.adeo.ff.de condictio.indeb. quibus ſatis accedit quod Ioan. Andre. adnotauit in Speculo Rub. de obligatio.& ſolut.colum.1. ſcribens, quòd ſi quis promiſerit intra

certum

certum diem se obligaturum ad dandum mihi decem; poterit statim cedente die sine alia obligatione côueniri ad illa decem. Sequuntur hanc opinionem Alexan. Soci. & Iason in dicto.§. seruum tuum. 1.notab.idem Iason in dict.l.dominus testamento. Et est communis opinio: vt fatentur eam sequuti Matthæ. Afflict. decis.61. Anto. Rube. consi.29.col.2. Andre. Tiraquel. lib.2.de retract.in fine, num.26.

Tertius intellectus in hoc equidem tendit, vt adnotemus, pactum istud valere si fiat patri præsenti, quasi secùs dicendum sit, si absenti factum fuerit: ea ratione, quòd ab-
4 senti non possit adquiri obligatio, quæ ex hoc pacto, & similibus deducitur. l. absenti. ff. de donatio. l. si quis. in. 1. C. eo. tit. l. si ego. ff. si cert. petat. l. in omnibus. in vltima. ff. de actio. & oblig. sufficiet tamē ipsius patris absentis ratihabitio, aut acceptatio, si notarius pro patre absente fuerit stipulatus: quemadmodùm notat Soci. consi.74. lib.3. Salice. in l. vlt. C. de pact. col. penult. & ibi Purpurat. num. 45. & hoc sanè, vt patri absenti actio quæratur vtilis sine cessione. Etenim ad hoc, vt pactum teneat, nec reuocari à filia renuntiante possit, satis erit, quòd notarius nomine patris absentis fuerit stipulatus: sicuti nos tradidimus latè lib. 1. Varia. Resolu. cap. 14. Et in rub. de testament. 3. parte, nu. 13. Forsan tamen ex lege Regia, quæ 3. est, tit. 8. lib. 3. ordinat. non erit necessaria notarij nomine absentis stipulatio: quod & satis deduci poterit ab his, quæ in dicto cap. 14. scripsimus. Deniq; nō deerunt qui opinentur iuramenti religionem sufficere, vt etiam absente patre hæc renuntiatio valida sit: vt tandem iuramentū pactum istud, vel renuntiationem absenti patri factam efficacem constituat: id verò controuerti poterit ex his, quæ in huius relectionis secūda parte diximus de promissione nuda, & de ea, quæ absenti, præstito tamen iuramento facta fuit. Adhuc tamen videbitur quibusdam, oportere quòd pater sit præsens in hac specie, vt ipsius patris consensus accedat, certusq; sit: sine quo pactio ista iniquissima censetur: alioqui etiam notario stipulante posse filiam priusquàm pater ratum habeat renuntiationē reuocare: cùm ea præcisè exigat patris consensum ad eius iustitiam.

Quartus intellectus in ea versabitur quæstione: vtrū pactum istud eundem habeat effectum, si nō patri à filia: sed fratribus à sorore fa-
5 ctum fuerit. Etenim Anchar. Imola, Domi. & Georgi. hic in. 1. limitatione asseuêrant, pactum hoc à sorore nuptiarum tempore fratribus factum omninò improbum esse, nec valere, etiam si iuramentum eidem accesserit. Siquidem manifesta turpitudo est itâ pacisci de viuentis hæreditate absque eius consensu. l. vlt. C. de pact. idem notant Alexand. consi. 155. lib. 7. colum. vlt.

Cuman.idem Alexan. & Iason.4. col.in.l.stipulatio hoc modo concepta.ff. de verb. obligat. Anchar. consi.39. Areti.in.l. qui superstitis. ff.de adquir.hæredit. Fulgo.consi. 73. Guido Papæ consi. 162. Roderi. Xuares in.l.quoniam in prioribus. 5.limitatione,ad.l.Regiam.C.de in off.testa.Cœpola cōsi. ciuili.17.Soci.consi.74.in.3.lib.col.2. Purpura. in dict.l.vlti.num.41.& num.185. & licet Roma.in dict. l. qui superstitis. ac Matthæ. Afflictus in rub. de feudo dato in vicem legis commiss.cap.si quis inuestierit.num.33. tenuerint, pactum hoc, cuius hic mentio fit,fieri posse fratribus:attamen prior sententia dubio procul verior est ex eo, quòd maximā habeat hæc pactio turpitudinē si absque patris consensu fiat: ideoq; si præmisso,& præstito patris consensu pactum hoc cum fratribus factum fuerit,validum quidem erit, & tunc obtinebit opinio Roma. & aliorum, qui eum sequuntur: quod deducitur ex dict.l.vlt.C.de pactis. Igitur dicendū est ad huius cap.interpretationem ibi,Patri.idē esse si pactum fratribus fiat patre consentiente.

Duo tamen sunt hoc in loco examināda,vt hic intellectus apertiùs explicetur. Primum,an sit necessarium,quòd hi fratres & sorores renuntiantis sint præsentes tempore
6 renūtiationis,& pacti? Nam quòd fratres & sorores debeant esse præsentes: alioqui pactū etiam iuratū nullum sit:notant Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. col.5.Deti.in dict.l.pactum quod dotali.6. limitat. C. de collat. Aymon in consi.127.num. 5. Calcane. in consi.33.col.penult.Carol.Molinæ.in additionibus ad Alexan.cōsi.155.lib.7.col.vlti. Ego verò aliter existimo quæstionem istam intelligendam fore. Fit etenim pactum istud cum fratribus aut sororibus patris accedente cōsensu:tūc equidem oportet, atq; necessarium est, quòd ipsi fratres & sorores sint presentes: alioqui in ea specie locus erit iuris vtriusq; decisionibus,quę de conuentionibus cum absentibus,aut in vtilitatem absentium factis statuta sunt: de quibus paulò antè obiter tractauimus: & latiùs in dict.cap.14.lib.1. Variar.Resolu. atq; idem erit si filia pactum fecerit patri,quo eius hæreditati futurę renuntiat expresim in fauorem alicuius ex fratribus,aut sororibus:illius nanque præsentia requiritur, cuius vtilitas hoc in pacto tractatur:quod omninò cōsiderandum est, vt hinc appareat his in casibus veram esse opinionem Alexan. & aliorum, quos modò in hoc versi. retulimus. Sed si pactum à filia patri fiat absolutè,quo renuntiat eius futuræ hæreditati in fauorem fratrum omnium & sororum, vt pater liberè ea exclusa posit inter reliquos filios testari,vtq; ea ab intestato exclusa sit ab hæreditate paterna:tunc, nisi & in hoc ipse fallor, non

non est necessarium quòd fratres, aut sorores renuntiantis præsentes sint huic pacto, & renuntiationi: non enim fit pactio à filia cum fratribus, sed cum patre, nec verè quicquam fratribus ex hoc adquiritur: sed tantùm libertas testandi patri datur: & omittitur pars, quæ ex eius patrimonio filiæ iure cópetebat: Hanc distinctionem colligo ex his, quæ notat Francis. Purpurat. in dict. l. vlti. C. de pact. numero. 41.

Secundò ad huius quarti intellectus planiorem sensum est obseruandum, pactum istud iuratum, quo filia tempore nuptiarum paternæ hæreditati patri renuntiat, tunc deficere, nec vim aliquam habere: cùm pater reuocauerit consen

7 sum, quem huic pactioni præstiterat: quasi pactum hoc nō ampliùs validum sit, quàm donec pater in consensu prǽstito, & eadem voluntate perseuerauerit: argumento tex. ad hoc singularis in dict. l. vlti. de pact. C. vbi pactum de hæreditate viuentis valet ex ipsius conseusu, quem ad mortem vsq; poterit is reuocare: cuius responsi authoritate ità hunc tex. & eius conclusionem interpretatur Bald. in cap. ad nostram. in. 2. col. 2. de iureiur. quem sequuntur Georgius Nathanus hic 1. limitatione, num. 13. Feli. in cap. 1. de iureiur. col. 3. Guiliel. Benedict. in cap. Rainuntius. verb. duas habens filias. de testam. numero. 288. Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo cócepta. Deti. in dict. l. pactum quod dotali. Franc. Purpurat. in dict. l. vlt. C. de pact. num. 187. & Roderi. Xuares in. l. quoniā in prioribus. 5. limitatione ad. L. Regiam. C. de inoff. testam. Carol. Moli. in Alexan. consi. 156. col. vlt. lib. 7. Sed Iason in dict. l. vlti. C. de pact. nu. 13. asserit Bald. in hoc errasse: cùm ipse debuisset distinguere pactum, quo futuræ patris hęreditati renuntiatur ab eo pacto, quod fit super viuentis hæreditate de ea certo modo diuidenda. in primo, inquit, pacto non est necessarius consensus patris, nec illius, cuius hæreditati renuntiatur. In secundo verò necessarius est consensus illius, de cuius hæreditate diuidenda pactio fit. dicta. l. vlt. atq; ideo censet Iason in renuntiatione, quæ fit hæreditatis futuræ, de qua hoc in capite tractatur, parum referre quòd consensus patris postmodùm reuocetur, aut deficiat: cùm is non sit necessarius, nec in hac pactione locus sit constitutioni vlt. C. de pact. vnde validū est pactum, cuius hoc in cap. mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam si patris consensus non duret ad mortem vsq;.

Cæterùm Roderi. Xuares in dict. limitatione. 5. Baldi sententiam defendere conatus existimat Iasonem in hoc errasse: etenim, vt is verè censet, patris cósensus requiritur cùm à filia pactū fit ipsis cum fratribus aut sororibus, quo hæreditati paternæ

ternæ renuntiatur: ſicuti paulò antè diximus: & ſanè quicquid Iaſon dixerit, pactum hoc de non ſuccedendo verè de futura viuentis hæreditate fit: atq; ideo abſq; eius conſenſu turpitudinem habet, quam & illud, quo ſolet de diuidenda hę reditate viuentis tractari. Deniq; nihil aliud pactio de non ſuccedendo continere videtur, ſi effectum conſideremus, quàm certum quendam modum, quo futura viuentis hæreditas diſtribuenda ſit: nempe renuntiante ipſo ab eius portione iure ſibi competenti excluſo. Quibus quidẽ fit, vt meritò Baldi opinio defendi poſsit à Iaſonis impugnationibus. Nihilominùs, quia nos in primo intellectu à Baldi ſententia aliqua ex parte diſceſsimus, oportebit aliquot caſus expreſsim ac diſtinctè conſtituere, in quibus agendũ ſit, an admitti debeat opinio Baldi.

Primus caſus proponitur, cùm ſimpliciter filia renuntiat futuræ paternæ hæreditati pactum quidẽ ipſi patri faciens, vt nullum ad eius bona regreſsũ habeat. Et tunc cenſeo admittendam fore Baldi opinionem, quæ communis eſt, vt ſi pater ſimpliciter pactum hoc remiſerit, & cõſenſum reuocauerit, filia poſsit pro æquis portionibus iure alioqui debitis etiam inteſtato patri ſuccedere, ac ſi pactum minimè feciſſet.

Secundò præmiſſa eadem pactione, qua patri filia renuntiat futuræ hæreditati: atq; in effectu, iuxta iuramentum præſtitum patrem liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebatur filiæ legitimam portionem titulo inſtitutionis relinquere: ſi pater non obſtante hoc pacto in teſtamento filiam vocaret ad aliquam hæreditatis partem, 8 nihilominùs eã percipere poterit, & eſt admittẽda ex teſtamẽto: nec poteſt à fratribus pactũ hoc eidem obijci. Potuit etenim pater pacto huic tacitè, vel expreſsè renuntiare, ac remittere libertatẽ ex eo pacto ſibi adquiſitam, vt nihil teneretur filiæ in morte relinquere. Huius opinionis author eſt Bart. in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta. Et ibi Roma. ff. de verb. obligat. Bald. in L. pactũ dotali. q. 6. C. de collatio. & Matthę. Afflict. in cap. ſi quis inueſtierit. num. 24. de feudo dato in vicem legis commiſſ. quorum opinio ex his, quæ Iuniores tradidêre in dict. l. pactum. & in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta. frequentiori doctorum calculo recepta videtur.

Tertius caſus in hac controuerſia conſtituendus eſt: cùm filia pactũ patri fecerit renuntians futuræ eius hæreditati, idq; iuramento confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus, aut ſororibus, aut deniq; in fauorem aliorum fratrum & ſororum. Et profectò dubitari poterit, an pater poſsit à prædicto pacto diſcedere, conſenſumq; ei præſtitũ reuocare? Et quidem Baldus, quiq; eum

cum ſequuntur adhuc in hoc caſu tenent, patrem poſſe tacitè, & expreſſè pactum hoc remittere, eiuſq; cõſenſum reuocare. Et hi præcipuè mouentur authoritate tex. in dict. l. vlt. C. de pactis. Quibus ipſe addiderim, pactum hoc ex eo à patre remitti poſſe, quòd cum ipſo patre geſtum fuerit, & præcipuè vtilitatem eius reſpiciat. Deinde quãuis in fauorem alicuius ex fratribus id pactum verè factum ſit, pater qui pactus eſt, poterit reuocare eam pactionem in vtilitatem, & commodum alterius ab ipſo conuentam ſecundùm Bart. ſententiã in. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obligationib. quam latiſsimè examinaui lib. 1. Variar. Reſolutio. cap. 14. Idcirco fortaſsis inibi tradita huic quæſtioni conuenientia, efficient apertiorem huius caſus definitionem.

Quartus caſus erit omninò examinandus: nempe, cùm filia iuramento præſtito pactum fecerit cũ ipſiſmet fratribus conſentiente patre, quo renuntiat futuræ paternæ hæreditati: hoc ſiquidem caſu ipſe dubito ſitne vera ſententia Baldi. Nam abſq; iuramento poterat fieri inter filiam, & eius fratres pactum de futura patris ſucceſsione conſenſu patris accedente, quem pater ad mortem vſq; reuocare poſſet: dict. l. vlt. C. de pact. At ſi iuramentum filiæ renuntiantis acceſſerit, vt id aliquid vltra pactionem ſimplicẽ operetur, probari forſan poteſt, filiam non eſſe admittendam ad aliquam hæreditatis paternæ partem nec ex teſtamento, nec ab inteſtato. Scio etenim hanc opinionẽ difficilem eſſe: ſiquidem tollitur patri teſtandi libertas, quæ iure ciuili adeò conſtans eſſe cenſetur, vt nullis pactis omninò tolli valeat. Et tamen quicquid ſit de patre, qui iam ſemel conſenſit, atq; ideo pactum ab initio valuit, nullamq; turpitudinem habet: filia tamen iuramentum præſtitit, quod ſeruari poteſt abſq; vllo periculo ſalutis ſpiritualis: idcirco ratione huius pacti iurati excludi poterit ab hæreditate paterna: quod & Iaſon voluit in dict. l. vlt. num. 13. tametſi nõ rectè Baldi ſententiam intellexerit.

Quintò aliam hîc ſpeciem proximę ſimilẽ proponam: ſcilicet quando fratres conſentiente patre pactũ iuramento præſtito fecerunt de paterna hęreditate certis portionibus diuidenda. Et ſub eadem hæſitatione reſpondeo, pactum hoc omninò ſeruandum fore, etiam ſi pater tacitè vel expreſsè cõſenſum ſemel præſtitum reuocauerit. Etenim pactum iſtud ab initio validum & honeſtum ex conſenſu patris, potuit iuramento ità cõfirmari vt ſtabile, ac firmũ futurum ſit, nec poſſit voluntate patris mutari: quemadmodùm valeret, ac poſſet deniq; mutari ſi abſq; iuramento factum fuiſſet. Horum duorũ caſuum deciſionem dubiam eſſe cenſeo: atq; ea ratione ampliùs eſt eius veritas, ac certitudo à lectoribus, & à me ipſo

ipso inquirenda. Nam plurimùm refragatur sententia Baldi: quæ cõmuniori suffragio probata videtur. Cui adstipulatur quòd attenta mente cõstitutionis vlt. C. de pact. honestas pacti super viuentis hereditate ab illius consensu semel præstito, & perseuerante procedat. Quasi tunc demum pactio super hæreditate viuentis improba sit, & bonis moribus contraria, cùm vel cõsensus illius minimè accesserit, aut semel præstitus reuocatus fuerit. Vnde pactum hoc & si sit iuratum eam conditionem, & intellectum habet, qui eidem necessarius est ad eius honestatem iuxta iuris ciuilis interpretationem. Quam obrem licet in primo huius cap. intellectu hanc Baldi sententiam non omninò veram esse existimauerim, modò & in hoc casu, ac præcedenti satis dubito an sit admittenda: deniq; censeo multi faciendã esse tanti viri authoritatem. 1

Sextus casus nõ ità difficilem habet respõsionem: quemadmodùm & superiùs in primo intellectù probauimus. Nam si pater in dotali instrumento, similiue promiserit, se filios omnes ęquis portionibus instituturum hæredes: nec aliquem ex eis melioraturum: licet hoc pactum iure communi reprobetur, attamen ipsius patris iuramento confirmatur: nec poterit ex vario patris consensũ mutari. Fit etenim hæc promisio inter viuos: & in contractu, qui profectò inutilis foret, si iuramento super eo præstito mutari ex iurantis voluntate posset: quicquid sit de. l. 22. Tauri.

Ex. §. sequenti.

1 *Filius paciscens cum patre eo modo, qui traditur in cap. quamuis pactum. iuramento præstito pactionem confirmat.*

2 *Filius, qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an posit post mortem patris petere, eam sibi suppleri ex bonis postmodùm adquisitis?*

3 *Filia minor vigintiquinq; annis iuramento præstito confirmat pactum renuntiationis hæreditatis paternæ: & quid de impubere proxima tamen pubertati?*

4 *Filia paciscens cum patre iuramento præstito, an posit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit?*

5 *Filia constituta in patris potestate potest cum patre iuramento præstito pacisci circa futurã ipsius patris hæreditatem.*

§. Primus.

QVINTA HVIC constitutioni cõuenit interpretatio dũ ea tractat de renuntiatione hęreditatis paternæ facta à filia dotata. Quæritur enim sitne idem respondendũ
1 in pacto facto à filio, qui aliqua ex causa paternæ hæreditati renuntiauerit præstito iuramento? Et cùm isthæc decisio in filia congruè dotata loquatur: quibusdam placet, non esse idem in filio dicendum: imò eisdem videtur, renuntiationẽ factam

factam à filio cum iuramento paternæ, & futuræ hæreditatis adhuc inualidam esse, nec iure admittendam: cùm diuersa ratio in eo sit. Siquidem in filia, quæ honestè matrimonio elocatur, & familiã exit paternam, possunt censeri iustæ hæ renuntiationes: non sic in filio masculo, per quem familia parentum conseruatur: sicuti hac in specie notat Carol. Moli. in Alexã. consi. 180. lib. 5. à quo libenter ipse discedo ex cõmuni omnium interpretum sententia, quæ præmittit, idem in filio masculo dicendum fore: nam si is vel causa dotis, aut donationis propter nuptias, aliáve ratione paternę hæreditati renuntiauerit iuramento prępstito, pactum istud validum, & firmum iuramenti causa censetur. Hanc verò esse magis communem sententiam vt ostendamus, oportet hoc in loco statim alium huius capitis intellectũ examinare.

Sextò disputari solet ad huius tractatus cognitionem, an si pater in vita filio tradiderit integram legitimam inspecto eo tempore, quo traditio fit: posit filius postmodũ supercrescentibus bonis patris,
2 eiusq; aucto patrimonio petere sibi mortuo patre legitimam suppleri. Nam Iacob. Butricari. in. l. pactum. C. de collat. tenet, non posse filium petere portionis legitimæ additionẽ ex bonis, quæ pater mortis tempore reliquerit. Cùm satis sit integram legitimam accepisse inspecto eo tempore, quo ipse consensit eam sibi à patre tradi. Hanc opinionem sequuntur plures, quorum mentionem fecerunt eam dicentes communem esse Roma. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obligat. Georgi. Natan in hoc cap. quamuis. 2. col. Guiliel. Bened. in repe. cap. Rainuntius. de testamen. verb. duas habens. num. 242. Curti. Senior consi. vlt. Nicola. Boëri. decis. 62. col. 4. intelligentes hanc opinionem Butricarij eo casu, quo ipse loquitur: nempe cùm filius legitimam portionem integram accepit inspecto eo tempore, quo pater eam ipsi tradidit. Et sanè huic opinioni obstat tex. fortis in. l. si quando. §. 2. C. de inoff. testamen. Nec video, qua ratione iure defendi posit Butricarij sententia: Cùm legitima filijs omninò debeatur ex bonis, quæ mortis tempore pater reliquit. l. cùm quæritur. C. de inoff. testamẽ. Regia. l. 23. Tauri. Quod manifestiùs probabitur, si consideremus Baldi sententiam in cap. cùm. M. col. 4. de constit. qui per eum tex. opinatur, filiũ à patre accipientem legitimam portionem, & promittentem se nihil ex eius bonis ampliùs petiturum, posse nihilominùs petere integritatem legitimæ iuxta bona, quę post pactum patri obuenêre, & is tempore mortis reliquerit. tex. ad idem optimus in dict. l. si quando. §. 1. cuius opinionis & nos meminimus in cap. Rainuntius. §. 1. num. 8. Baldũ sequuntur Roma. & Imol. in dict.

in dict.l.stipulatio hoc modo concepta. Ripa in dict.cap.cùm.M.numero.38. Iason in dict.l.si quando. §.1.idem in.l.quod seruus.ff. de cō dict.caus.dat.& in Authen.Nouissima.numero.9. C. de inoff. testamen. Roderi.Xuares in.l.quoniam in prioribus. C. de inoff.testa.ampliat.9. Ioan. Lupi in cap. per vestras.3. notab. §.23. de donat. inter vir. & vxo. Thom. Grammat. decis.57.numero.30. notat idem Bald. in.l.pactum.vlt.opp. C. de collat. rursus Guilielm.Benedict.in dict. cap. Rainuntius. verb.in eodē. primo.numero. 220. Iacobum reprobat. Ex quibus opinor satis improbari opinionem Iacobi Butriga.& contrariam communem esse, vt fatetur Iason in dict.Authen.Nouissima. & in dict.l.quod seruus. Posset profectò Iacobi opinio procedere in casu huius text. nempe vbi filius recepta congrua portione legitima ex bonis patris renuntiaret cum iuramento paternæ hæreditati,& pactum patri fecerit,vt nullū ad eius bona regressum haberet. Hoc siquidem casu, etiam si patrimonium patris creuerit:non poterit filius aliquid ex bonis patris petere: quemadmodùm expresśim adnotârunt præter alios Alexan.in cōsi.180.lib.5.& in.l.in ratione.2.ff. ad.l.Falcid.idem Alexand.Corne. Iason,& Deti.in.l.pactum dotali. C. de collatio. Ripa in dicto cap. cùm.M.& lib.1.responsor.cap.6.colum. vlti. Thomas Grammat. numero.30.in dict. decis.57. Aymon in consi.114.numero.16.sensit Ioan. Lupi in dict.§.23.& Roderi.Xuares in dict.ampliat.9. quorum opinio magis communis est teste Carolo Molinæo in dicto consi.180. in additionibus ad Alexand. tametsi Iason in dict.Authen.Nouiśsima.adhuc dubitauerit propter rationem tex.in dicto cap. cùm. M. quia iurans non videtur cogitasse de renuntianda portione, quæ in bonis posteà patri obuenientibus sibi iure competeret. Attamen ipse communem opinionem sequor, quippe qui videam iuratam renuntiationem ad futuram hæreditatem patris pertinere, quæcunq; & quantacunque ea sit. Authoritas verò, quæ pro Iaco. Butri. adduci solet ex.l.1.§.si vel parens.ff.si quis à parent.fuerit manumiss.minimè probat eius opinionem: quod paulò pòst constabit.

Igitur duo apparent vera esse ad intellectum huius cap.ex his. Primum, decisionem istam non solùm obtinere in filia renuntiante hæreditati paternæ:sed etiam in filio, qui iuramento præstito paternis bonis nuptiarum, donationis ve propter nuptias causa renuntiauerit, pactumq; ipsi patri fecerit. Secundum, quòd licet post hanc renuntiationem creuerit patris patrimonium,eiq; multa bona obuenerint, minimè poterit filia, quæ renuntiauit, aliquid petere ex bonis patris.

Septimò

Septimò, eidẽ verbo, Filia, subditur & alia interpretatio, vt intelli-
3 gamus huius cap. constitutionem etiã in filia minore vigintiquinq; annis. Etenim pactũ hoc ab ea patri factum iuramento præstito validum est omninò, quemadmodũ cõmuni omnium consensu Doct. existimant: præsertim Georgius Natanus hic. 4. limitatione, ac latissimè Paul. Parisi. consi. 26. libr. 3. numero. 13. & probatur in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. venditio. Nec quicquam impedit huius opinionis veritatem: cũ minor vigintiquinq; annis possit iuramento obligari: quod iure receptissimum est, modò is pubes sit, nempe fœmina duodecim, vir autem quatuordecim annorum: imò quibusdam placuit, iuramentum præstitum ab impubere doli tamẽ capace, & proximo pubertati, qui intellectum, & discretionem ad iurandum habuerit, validum esse, & obligationẽ inducere. Nam is impubes iuramento potest se adstringere: gloss. Abb. & Doct. in cap. ex literis. in. 2. de sponsalib. text. optimus in. l. vlt. §. in eum. ff. de liber. caus. idem Bart. Corne. & Iason, colum. 4. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. quo in loco non tantùm simpliciter hoc verum esse opinantur, sed & existimant, iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis contractum alioqui iure inualidum cõfirmare: vt planè in specie huius cap. & similium sit satis iuramentum præstari à filia impubere, modò ea sit proxima pubertati, ac doli capax: qua in re Barto. asseuêrat hanc opinionem communem esse. Idem notant Abb. in consi. 108. libro. 2. Deci. in. l. pupillum. ff. de regu. iur. Ego verò & si sciam, in causa matrimoniali, & in eo contractu, qui potiùs integrum intellectum, quàm certam ætatem exigit, iuramentum impuberis doli capacis, & proximi pubertati iurantem obligare: dicto cap. ex literis. idq; quo ad simplicem obligationem regulariter verum sit: tamẽ quòd hoc iuramentum sit sufficiens ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, aut rescindendum planè dubito, ac potiùs existimo, iuramentum hoc nõ habere hunc effectum, nè tot priuilegia simul ab vna, & eadem radice constituamus: & præterea quia facilimè ea ætas decipitur in contractibus, & subinde in præstandis ad eorum confirmationem iuramentis. Nam & ex causa impubertatis danda est, vt ex ratione metus à iuramento, absolutio, etiam si iurans fuerit proximus pubertati, & doli capax: siquidem licet iuramentum obliget, æquissimè tamẽ ob imperfectam ætatem dari debet absolutio. Sic sanè opinionem istam, quòd iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis non confirmet contractus iure inualidos, ad quorum confirma-

tionem est necessarium iuramentum, tenent Cinus, & alij in dict. Authen. sacramēta puberum. quorum sententiam communem esse fatentur eam sequuti Alexan. in. l. qui iurasse. in principio. ff. de iure iuran. & Alciat. in dicto cap. cùm contingat. numero. 141. qui alios huius opinionis citat authores. Quibus suffragatur tex. in dict. Authen. sacramenta. dum ad hunc effectum sacramenta puberum exigit. Idem probant Regiæ Partitarum constitutiones: nempe. l. 56. titulo. 5. part. 5. & l. 6. titulo. 19. part. 6. nosq; olim Salmanticæ eandem sententiam probauimus in Epitome in. 4. Decret. 1. parte, cap. 5. §. 1. numero. 4.

Hinc planè infertur, in casu huius tex. & in casu cap. cùm contingat. minorem vigintiquinque annis, maiorem tamen quatuordecim, iurantem hos contractus: minimè posse ab eis discedere, nec ratione minoris ætatis, nec ratione legis has conuentiones reprobantis: vtrunq; etenim iuramenti religione suppletur: minor quidem ætas, & iuris ciuilis cōtractuum reprobatio, prohibitioq;: sicuti ex præmissis constat, & notant Paul. Castrensis, col. 3. Philippus Corne. num. 20. in dict. Authen. sacramenta puberum. tametsi Andre. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 130. teneat expressim, iuramentum præstitum à minore vigintiquinq; annis, etiā pubere, minimè confirmare contractum alienationis dotalis rei, aut alium lege prohibitum, vt minor excludatur à beneficio restitutionis, quæ ei competere potest ratione minoris ætatis. De quo etiā tractabimus inferiùs in quæstione de læsione admodùm graui, quā vulgus appellat enormissimam.

Octauò huius cap. cōstitutio procedit in filia non tantū certa, quòd ius ciuile pactum istud improbauerit: sed & in ea, quæ minimè fue-
4 rit certior facta hac in specie decisionis iuris ciuilis: & ignorauerit, pactum hoc iure ciuili prohibitū esse. Nihil etenim id refert, cùm iurisiurandi virtus hoc in casu, & in similibus minimè deficiat ob ignorantiam istam, quæ non impedit consensum iurantis: atq; ità adnotārunt Guido Papæ. q. 227. & Guilielm. Bened. in cap. Rainuntius. de testam. verb. duas habens filias. nu. 294. qua ratione profectò admodū esset absurdum, quòd mulier rem dotalem alienans iuramento pręstito, obtineret reuocationem huius cōtractus ità iurati, ex eo, quòd probaret, se ignorasse tempore contractus à lege ciuili prohibitā esse dotalis rei alienationē. Igitur octauus hic intellectus præterquàm quòd æquissimam rationem habeat, maximè conuenit ad effectum huius constitutionis.

Nonò hęc ipsa constitutio est intelligenda in filia non tantū emancipata: sed & in ea, quæ sit sub patria potestate: quod deduci poterit

ex. l.

5 ex. l. Pomponius. in. 2. ff. familiæ hercis. vbi ratione dotis optimè contingit donatio inter patrem & filiamfamiliâs: atq; eadem ex causa pactum. Quam ob rem ità hunc text. interpretantur Deti. in dict. l. pactum dotali. C. de collat. col. 1. & 2. Ioan. Crottus in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 47. ff. de verborum obligationib. & Parisi. in consi. 26. lib. 3. num. 12. tametsi Odofredus in dict. l. pactũ. voluerit, pactum hoc inter patrẽ, & filiamfamiliâs minimè valere: quasi inter eos non possit verè fieri donatio, nec ei similis conuentio. Sed in fauorem prioris sententiæ plurimùm facit, quòd licet alioqui non valeat iure ciuili donatio inter patrem & filiumfamiliâs, l. donationes quas parentes. C. de donatio. inter vir. & vxor. l. 2. C. de inoff. donatio. tamen iuramento confirmatur: quod præcipuè adnotârunt Bald. in. l. vlt. C. pro donato. Alexan. in consi. 8. lib. 2. Areti. consi. 17. colum. 4. & consi. 77. colum. 2. idem Alexan. in. l. si donatione. C. de collat. colum. 5. & Guido Papæ decis. 145. tradit Deti. in Authen. ex testamento. 4. colum. C. de collatio. Ripa in. l. si vnquam. quæstio. 15. C. de reuo. donatio. Iason consi. 118. col. 1. lib. 4. Et plerique alij, quorum mentionem hi fecerunt. Præsertim hic intellectus procedit: quia Odofred. in dict. l. pactum. non tractat de pactione iurata: sed præmittit, illum tex. fore necessariò intelligendum in filia emancipata: cùm inter patrem & filiam in potestate nulla sit efficax obligatio, etiam seclusa prohibitione speciali huius conuentionis, de qua in dict. l. pactum. ad cuius interpretationem oportet præmittere secundum eum, pactum illud alioqui validum ex alijs causis esse, atq; ità factum cum filia emancipata. Et nihilominùs Iason & Deti. ibi discedunt ab Odofredo ex eo, quòd causa dotis potuerit fieri pactum inter patem, & filiam in potestate: vt modò dicebam: & probatur à gloss. Bart. & Docto. in dict. l. 2. C. de inoff. donat. Baldo in. l. cùm oportet. §. 1. C. de bonis quæ liber. Bart. in. l. frater à fratre. ff. de condict. indeb. Cardinal. consi. 111. col. 2. Paulo Castrensi in l. cùm pater. §. pater filiæ. ff. de leg. 2. qua ratione non obstante in dicta. l. pactum dotali. improbatur pactio, cuius in hoc cap. mentio fit, propter speciales rationes, quas in initio huius tertiæ partis adduximus. Igitur, si quæ modò prænotauimus ad amussim fuerint obseruata, constabit apertissimè huius cap. responsum procedere, siue pactum fiat cum filia minore vigintiquinq; annis, siue cum filia constituta sub patris potestate, etiam ignorante pactionem istam iure ciuili prohibitam esse, siue itidem fiat cum filio.

Ex.§.sequenti.

1 *Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ factum etiam eo tempore, quo filia nuptui nõ tradebatur, an teneat?*

2 *Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ iuramento præstito factum à filia, quæ religionem ingredi vult, an teneat?*

3 *Renuntiatio hæreditatis maternæ iuramento præstito facta à filiofamiliâs, an præiudicet patri? & num.4.*

4 *Renuntiatio hæreditatis paternæ cũ iuramento à matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentibus hæreditatem aui, qui post filiam mortem obierit? & in fine huius.§.*

5 *Renuntiatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionem, an rescindi possit à monasterio causa grauissimæ læsionis?*

6 *Renuntiatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat?*

§.Secundus.

Decima huius cõstitutionis interpretatio versabitur circa ea verba: dum nuptui tradebatur. Nam quibusdam æquè visum est, eandẽ decisionem procedere, si pactum
1 fiat eo tempore, quo filia nuptui non tradebatur: sed tamẽ ex bonis paternis eo tempore inspecto portionem congruam pro ratione dotis futuræ, aut pro legitima accepit. Valet siquidem pactum istud, & iuramento confirmatur: quemadmodùm paulò antè diximus de filio in quinto intellectu. Sic deniq; parum refert, quòd pactum istud fiat tempore nuptiarum, an ante nuptias, vel post eas: modò filia renuntians hæreditati paternæ dotẽ, vel congruam portionem eo tempore ex patrimonio patris accipiat: secundùm Archi. Ioan. Andre. Domi. Francis. & Georg. hîc col.3. & Guilielm. Benedict. in cap. Rainuntius. de testam. verb. duas habens filias. num.260.

Vndecimò circa eadẽ verba quęritur, an pactum istud, cuius in hoc cap. mentio fit, iuramento firmatum valeat, si fiat eo tempore, quo filia religionem ingreditur: & an ea pactio monasterio præiudicet, possitve rescindi grauissimæ læsionis causa? & sanè quidam existimârunt, hanc pactionem nec monasterio præiudicium aliquod facere, nec validam esse: sequentibus equidem rationibus.

2 Primùm enim, etsi hæc pactio fiat ante monasterij ingressum: & tamen post professionem religionis pater renuntiãtis mortem obierit, monasterium admittendum est omninò ad hæreditatẽ patris ipsius monachæ, non obstante renuntiatione: quod eleganter responderũt Marian. Soci. in consi.183. lib.2. Philipp. Corne. in consi.272. lib.3. Feli. inter consi. Caroli Ruini consi.206. & ipse Carol. consi.204. lib.1. quorum ea ratio potissima est, quòd renuntiatio prædicta etiam iurata habeat conditionem hanc: si renuntianti fuerit delata hæreditas:

tas: Paul. de Castro, Imola, & Docto. per tex. ibi in. l. qui superstitis. ff. de adquir. hæred. idem Paul. & Alexand. in. l. pactum dotali. C. de collatio. hæreditas autem nõ defertur monachæ mortuo eius patre post professionem, sed monasterio iuxta eam opinionem, quæ magis cõmunis est, quemadmodùm nos probauimus in cap. 1. de testamen. num. 20. & sequenti.

Secundò ad huius partis cõprobationem plurimùm accedit egregia decisio Pauli Castren. in. l. fi. in princip. C. de bonis quæ liber. vbi asserit, renuntiationem hæreditatis
3 maternæ factam cum iuramento, minimè nocere patrifamiliâs, sub cuius potestate manet filius, qui renuntiauit, si mater mortem obierit viuente patre, & nondum finita patria potestate. Quia hęc renuntiatio sortitur effectum eo tempore, quo mater mortua est, quo patri hęreditas adquirit: in qua adquirenda, vel repudiãda nõ põt filiusfamiliâs patri nocere. dict. l. vlt. in prin. & §. 1.

Tertiò, nõ potest hæc renuntiatio procedere, etiam si fiat sub ea cõditione: si renuntians ingressus fuerit religionem: nam ea cõditio improba est, quippe quę impediat, aut sanè aliquod prestet impedimentũ ingressui, & professioni religionis. quod probatur ex ratione text. in Authen. de sanctissimis episcop. §. Sed hęc pręsenti. & in. l. Titię si nõ nupserit. ff. de condit. & demonst. Bart. in consi. 1. Doct. in Authẽ. nisi rogati. C. ad Trebelli. & in cap. in præsentia. de probatio. Sicut & cõditio auertens à matrimonio carnali reijcienda est ab vltimis voluntatibus. l. sed si hoc. §. vlti. & l. quoties. ff. de condit. & demonstratio. atq; idem probatur in rub. C. de indict. vidui. tollenda. Quibus quidem rationibus probâri poterit, pactum hoc, cuius in hoc capite mentio fit, non posse adhuc iuramento præstito validè fieri ab ea, quæ religionem profiteri vult.

Contrariam sententiã: imò quòd pactum hoc iuramento præstito factum valeat, & firmum sit, etiam si fiat tẽpore, quo filia ingreditur, aut ingredi vult religionem: tenẽt Bart. num. 7. & Bald. in. l. vlt. C. de pact. Deti. consil. 31. col. 2. Francis. Purpurat. qui alios allêgat in dict. l. vlti. nu. 188. & videtur opinio ista magis communis ex his, qui Bart. opinionem in dict. l. vlti. sequuntur. Et hi sanè post Bart. hanc opinionem intellexêre, etiam eo casu, quo filia religionem professura nõ acceperit tantum pro dote, quantum ex patris bonis, & eius patrimonio percipere iure potuisset: modò cõgruam dotem ad ingressum religionis habeat ex bonis paternis: quod Bart. expressim explicat. Erit tamen ad effugiendas hac in controuersia varias Doctorum opiniones admodùm vtile, & deniq; cautissimum, quòd hoc pactũ fiat ex consensu monasterij, id est, prælati, & conuentus: qui in his

adquirendis, possunt monasterio præiudiciū inferre: atq; ità in specie consuluerunt Francisc. Purpurat. & Hieronymus Cagnolus in dict. l. vlt. vterq; nu. 194. probatur hęc Bar. opinio authoritate huius constitutionis, quæ ratione iuramenti cōfirmationem pacti alioqui iure ciuili prohibiti, inducit. Nec refert, quòd fiat à filia ingressura religionē: nulla etenim est congrua discriminis ratio: quæ verè posit in hac disputatione probare, nō valere pactum hoc factū à filia religionem professura: cū validū sit, si fiat ab ea, quæ matrimonium contrahit.

Non oberit huic opinioni prima ratio in contrarium adducta: siquidem verum est quod in dict. l. qui superstitis. à iurisconsultis respondetur. Sed tamen id ità intelligendum est, vt renuntiatio futuræ hæreditatis intelligatur hac conditione: si hæreditas fuerit delata renuntiāti, vel alteri ex eius persona, vel eius ratione, & causa. Nam tunc renuntiatio, quę tamen ab initio valida fuit, & fieri potuit, ad hæreditatem refertur ac pertinet futuram, quæ vel ipsi renuntianti, vel alteri iure ipsius renuntiantis delata sit. At in præsenti quæstione monasterio defertur hæreditas ex persona monachi, eius quidem iure non alia ratione nec causa: atq; ideo renuntiatio monachi facta ante professionē, & valida nocet monasterio, cui non aliter hęreditas patris ipsius monachi defertur quàm ex iure & persona monachi, qui iam per renuntiationem fuerat exclusus ab ea hæreditate. Etenim licet in dicta. l. qui superstitis. non posit renuntiari hæreditati nondum delatæ: tamē iuramenti ratione renuntiatio ista permittitur. Quibus quidem accedit, quòd ratione huius pacti iurati, si id valet ab initio, non potest hæreditas monasterio deferri: quāuis pater monachi moriatur post professionem: quia nec monacho tunc deferretur, si monachus nón esset. Sic sanè si monachus mortem obijsset priusquā pater: licet nullum pactum pręcessisset, monasterium morte monachi præmorientis ante patrem excluderetur: iure etenim monachi eam hæreditatē petere debet: is verò ab ea exclusus est, vel pacto, vel morte. Igitur monasterio deferri ea hæreditas non potest. Vnde multa possunt simili argumēto adnotari. Quorū aliquot hoc in loco referā ad apertiorē huius quęstionis intellectū. Nā si quis renūtiauerit fideicōmisso cōditionali, ad quod vocabat, & postmodū ingressus fuerit religionē, ac post professionē cōditio fideicommisi euenerit: nempe mors illius, qui rogatus fuerat restituere: nō poterit monasteriū illud cōsequi: imò renūtiatione excludit. Sic & in eo casu, quo quis post renūtiationē hęreditatis seipsum in adoptionem dederit, & posteà mortem obierit is, cuius hæreditatem renuntiauerit: non obtinebit eam

pater adoptiuus: cui alioqui quibusdã sub limitationibus iure cõpetebat. l. si adoptauero. ff. de precario. Eodem modo, si quis post renuntiationem paternæ hæreditatis, cuius nulla posit fraus præsumi, crimen commiserit: & ea ex causa omnia bona, iura, & actiones, præsentia, & futura in fiscum deferantur iuxta ea, quæ notantur in. l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. Etiam si eo viuo pater moriatur, nihil ex ea hæreditate ad fiscum pertinebit. Quod ex superioribus constat.

Sed nè quis admodùm vrgentẽ esse Socin. & aliorum argumentationem arbitretur, ea poterit faciliùs tolli, si cõstituamus, in hac specie, & quæstione hæreditatem nõ deferri monasterio: idq́, ni fallor, apertissimi iuris est. Nam hæreditas defertur filio iure suitatis, vel propter illud ius succedendi, quod habet in bonis patris: huic autem iuri monachus tempore, quo potuit, renuntiauit: & à se abdicauit spem illam, & ius succedendi in bonis patris, idcirco cùm professus est monachus religionem non transtulit in monasterium ius successionis: quia illud non habuit eo tempore: nudusq́, ac priuatus eo iure monasterium ingreditur. Qua ratione non potest ius illud monasterio competere, nec ei defertur hæreditas. Nec iure monasterium aliquid ex paternis bonis, vel hæreditatibus causa monachi habere poterit: nisi quod ipse monachus in sęculo manens potuisset habere. At si monachus, qui paternæ hæreditati renuntiauit, mansisset in sęculo, per renuntiationem exclusus foret à iure succedendi: igitur eadem ratione & ipsum monasterium ab eodem iure excluditur propter renuntiationem.

Secunda probatio prioris opinionis ex eo deficit, quòd decisio Pauli Castrensis nõ omninò admittenda sit. Etenim aut pater consensit renuntiationi factæ per filium, & tunc res est admodùm expedita: quòd sibi nullum ius hac in re patriæ potestatis causa competat: cũ eidem per consensum renuntiauerit: nec filio deferri posit hęreditas tempore mortis illius, de cuius agitur successione, quia eidem validè renuntiauerat: sicuti modò in monasterio diximus: & ideo pater nõ potest hæreditatem illam petere ex persona filij: aut sanè pater non cõsensit renuntiationi: & eo casu valet renuntiatio quo ad cætera, patri tamen non nocet quo ad vsumfructum, nec quo ad alia iura, quæ ratione patrię potestatis habere in eisdem bonis poterat. Quòd verò diximus, renuntiationem validam esse quo ad cætera præter vsumfructũ, videbitur quibusdam maximè cõtrarium. l. vlt. C. de bonis quæ lib. vbi filijsfamiliâs repudiatio hæreditatis delatæ, & aduentitiæ minimè nocet patri nec quoad vsumfructũ nec quo ad alia: siquidẽ repudiãte

filio potest pater hæreditatẽ adire, & eã sibi omninò adquirere. Quæ tamen cõstitutio tractat de eo casu, quo hæreditas est iam filio delata, & ex eius persona patri, qui nec fuit institutus, nec potest alio titulo hæreditatẽ illam habere q̃ iure patriæ potestatis. nõ ex hoc idẽ erit in hæreditate deferenda: qua in specie nos loquimur. Nam si filius renuntiauerit iuri succedẽdi, posteà ei nõ defertur hæreditas: atq; ideo cessat omninò ratio Pauli Castrensis. de cuius opinione dubitat Bartho. Soci. in. l. 2. nu. 5. ff. de his, quæ pœnæ causa. Et profectò ipse arbitror, eã falsam esse nec posse iure defendi, nisi quo ad vsumfructum: in quo dubius equidẽ adhuc eam admittendã esse censerẽ. Sed & si opinio Pauli vera foret, minimè ad quęstionẽ istam de monasterio cõduceret: siquidẽ diuersa omninò ratio est. Etenim filius familiâs tempore renuntiationis sub patris est potestate, cui nõ potest nocere: at nõ ità est in eo, qui ante professionẽ renuntiat hæreditati, qui liberam habet potestatẽ de rebus proprijs disponendi: nec monasteriũ vllũ ius in eius bonis eo tẽpore habet: potestq; ipse religionẽ ingressurus monasterio præiudiciũ inferre ante eius ingressum: quod satis iure probatur: Nec in hoc põt aliqua cõtingere cõtrouersia, quę iuris rationẽ habeat.

Non me latet, posse hac in quæstione adduci quandã Ludouici Romani sententiã: is inquã in dict. l. qui superstitis. scribit, renuntiationẽ à filia iuramento præstito factã hęreditatis paternę dote cõgrua ei cõstituta, nocere eius filijs, quibus mortua matre aui hęreditas fuerit delata: post mortẽ matris auo moriente. Quia ratione dotis acceptæ futuræ patris hęreditati renuntiauerit. Hęc Romani opinio verior est secundũ Deti. in cõsi. 181. nu. 7. eundem Deti. in dict. l. pactũ dotali. nu. 18. Guilielm. Bened. in cap. Raynuntius. de testamẽ. verb. duas habens filias. nu. 181. Anto. Rube. cõsi. 42. nu. 6. missam tamen hanc opinionẽ facimus: quippe qui contrariã veriorẽ esse existimemus. Nam mortua matre superstite patre, ad aui hæreditatẽ admittendi sunt nepotes iure proprio, quãuis ex persona matris: cuius renuntiatio eũ intellectũ habuit, si ei nõ renuntianti foret delata hæreditas patris: atque ideo, nepotes admittendos esse in hoc casu respõderunt Bald. in dict. l. pactũ dotali. 2. q. C. de collat. quẽ sequuntur alij, maximè Alexan. ibi & Paul. Castrensis in dict. l. qui superstitis. Andre. Tiraq. in tract. de primogenijs. q. 40. nu. 117. licet Roma. ad eius conclusionẽ Bald. citauerit. Idem tenuerunt Francis. & Georg. Nathan hic nu. 56. & Thomas Grammat. decis. 57. nu. 39. dicẽs hanc opinionem cõmunem esse. quod iterũ repetã in fine huius. §.

Tertia ratio minimè comprobat priorem sententiam: illa etenim iuris Cæsarei responsa, quorum ibi memi-

meminimus, non habent omninò eam rationem: nè quis auertatur à professione religionis: siquidem qui religionem profiteri vult, & ea ex causa paupertatem vouet, & optat, parum solicitus erit de bonis ad monasterium deferendis: temerarium enim est iudicium, si opinamur, eum auerti à religionis ingressu nè res temporales, patrimonium, & alia amittat bona, quorũ relinquẽdorum causa religionem ingreditur. Alioqui eadem causa, quæ mouet ad religionem, auerteret ab ea, quod absurdum esse palàm constat: multisq; id probauimus lib. 1. Variar. Resoluti. cap. 19. nume. 7. imò & si renuntiatio ista iuramento pręstito fiat hac apposita conditione: si renuntians ingressus fuerit religionem: adhuc valet: & firma est. Nec per hanc conditionem renuntians auertitur à religionis professione, ipse quidem sponte deliberans de religionis ingressu, & paupertatem eligens bonis, & hæreditati futuræ renuntiat ea ex causa quia religionem profiteri vult: alioqui profectò minimè renũtiaturus: igitur nequâquam impeditur à religionis professiõe per renuntiationem istam, q̃ manifestè fit ea ex causa, quòd ingrediatur renuntians religionem. Idcirco cessant rationes in contrarium adductæ, & excogitatæ pręsertim à Bartho. Socino in dict. l. 2. nume. 5. ff. de his, quę pœnę causa. & Angelo in disputatione incipien. quidam nobilis genere. & à Socino in dict. consi. 183. colum. vlt. Purpur. in dic. l. vlti. C. de pact. & alijs, qui contrarium iure verius esse adseuêrant.

¶Illud sanè adnotandum est, Bar. in dict. l. vlti. C. de pact. licet pactũ istud validum esse iuramento præstito existimauerit, in statuto tamẽ aliud probare quadam distinctione vsus. Etenim distinguit, an statutum excludens monachos à successione his fuerit verbis cõceptũ: Monachi non succedant: & hoc in casu censet statutum valere: an his, si quis monasterium religionẽ professus ingressus fuerit, priuatus sit iure succedendi: quo casu non valere statutũ scribit, quæ distinctio falsa est. Nam in vtroq; casu statutum nullum est: secundũ Mathes. notab. 145. & alios, quorum opinio communis est, vt testantur Deti. in cap. ecclesia. de consti. numer. 49. Ioan. Baptista de S. Seuerino in repeti. l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. colũ. 48. Soci. consi. 241. lib. 2. & consi. 81. lib. 1. quam sententiam sequũtur Docto. in dict. l. vlti. & in dict. cap. ecclesia. Bart. improbãtes.

Consuetudo autem, qua monachi à parentum, & consanguineorum successione excluduntur ab intestato, valet quidem: quia ecclesiarum, monachorum, clericorum, atq; prælatorum, & Principis consensum tacitum saltẽ habeat: quod in specie adnotârunt Guilierm. Benedict. in cap. Rainutius. de testamen. verb. & vxorẽ nomine Adelasiam.

laſiam.numer. 249. &.224.Chaſſanæus in conſuetudin. Burgundiæ: Rubri. de ſucceſsionibus. §.vltim. Boërius in conſuet.Bituricenſ. tit. de teſtament. §. vlti. Maſſuerus in Rub.de ſucceſsionib.§.item per cõſuetudinem . optimè Rebuffus ſuper conſtitutiones Regias in procemio.gloſſ.5.nume.21.&.22. quo in loco commemorat, apud Gallos praxi,& conſuetudine obſeruantiſſima ſublatas eſſe deciſiones tex. in Authẽ.ingreſsi. C.de ſacroſ.eccleſ. &.l.Deo nobis.C.de epiſ. & cleri.

Cæterùm,ſi verum eſt quod modò ad huius cap. interpretationem diximus:nempe pactum renuntiationis hæreditatis paternę iuramento præſtito confirmari, etiam ſi fiat 5 à filia,quæ ſtatim eſt religionẽ profeſſura, illud meritò quæritur, an poſsit hęc renuntiatio poſteà reſcindi ea ex cauſa,quòd grauiſsima cõtigerit in ea læſio:ſiquidem opulẽtiſsimæ hæreditatis ſpes, aut deniq; ingens patrimonium pręſens fuerit remiſſum modico accepto, etiã ſi ad dotem ingreſſus in religionẽ fuerit quantitas congrua, & æqua: quæ quidẽ quæſtio ſolet à pleriſq; definiri ex his, quę de læſione admodùm enormi,& grauiſsima traduntur multis in locis ad reſciſsionem contractus, etiam iurati. De quo ſtatim & nos agemus,& profectò ſi ea reſolutio eſt ad hanc ſpeciem,& caſum adducenda: frequẽtiſsimę erũt retractandę, & reſcindendæ renuntiationes, quæ fiunt à monialibus eo tempore, quo religionem profiteri volunt: plerunq; enim ſperantes ex ſucceſsione paterna amplum patrimonium, aut deniq; portionem legitimam maximæ ęſtimationis, eidem pacto iurato renuntiant nondum accepta quarta portionis legitimæ parte: in quo dubio procul grauiſsima contingit læſio,ac deniq; ea, quã enormiſsimam vulgus appellat. Detius eleganter in conſi.31.colum. penul. verſi.vlt.non obſtat.& Aymon Sauilli.in conſ.160.colum.1.in ea ſunt ſententia,vt opinentur, nullum eſſe locum reſciſsioni contractus,& pacti iurati, etiã prætextu grauiſsimę læſionis,quoties renuntiatio facta fuerit cauſa ingrediendi religionem. Pro hac ſententia ipſe ita argumentor. Etenim poſt religionis profeſsionem aut agit monaſteriũ ad reſciſsionem ex perſona monachi, & ex iure ipſi monacho competenti,quod in monaſterium tranſtulerit:ex Authen.ingreſsi. Aut agit ipſius quidem monaſterij nomine iure ipſi monaſterio competenti,& delato. Priori equidem caſu nõ video qua ratione monacho poſsit ius competere ad reſcindendum pactum iuratum ex cauſa vtcunq; grauiſsimæ lęſionis: ſiquidẽ nulla in hac ſpecie ipſi contigerit monacho, qui ob paupertatem ſeruandam, & vouendam, religionẽ profiteri vult, paupertatem quęrit, & ipſam eligit. Igitur non poterit monachus, quemadmodùm paulò

lò antè adnotabam, se læsum fuisse allegâre in dimittendis bonis, ac diuitijs: quarum relinquendarũ caussa monasticam vitam elegit. Quòd si quis dixerit, monachum ipsum grauissimè lęsum eo ipso, quòd in monasterium patrimonium non detulerit: planè id verè dici non poterit: quandoquidē nulla lęsio contingit volenti religionem profiteri in hoc quod tenue patrimonium ad monasterium detulerit: pingue autem consanguineis reliquerit: cũ ei paupertas monasterij parùm noceat ad religionem. Etenim maximum nomen apud verè Christianos religiosorum, & ordinum mēdicantium ob paupertatem hactenùs censetur ab his, qui de religiosorum institutis sanctissimè tractauêre. Idcirco impiũ foret iudiciũ, si quis existimaret, profitentem religionem hoc ipso læsum, quòd pauperrimum cœnobium elegerit, dimiseritq; apud consanguineos res amplas, quæ possent monasteriũ ipsum ditare. Alioqui si iure hæc læsio esset alicuius momenti: non ita liberè iura permitterent professuris religionem de rebus proprijs omninò inter cognatos, & amicos disponere, quod statim tractabitur. Posteriori autē casu monasterium agere ex ea caussa minimè potest, siquidem nullum ius eidem monasterio competit, nec defertur in his rebus, quę monachus ipse ante professionem, vel amicis, vel cōsanguineis dimiserit. Nã ingressurus monasterium licentiam habet quoquo modo disponēdi de rebus proprijs: Authen. de monachis. §. illud. &. §. nunc autem. sub cap. si qua mulier. 19. q. vlti. Authen. Nũc autem. C. de episcop. & cleri. & in Authent. si qua mulier. C. eo. titul. Nec eius testamentum rumpitur, etiam si nihil monasterio reliquerit, modò id fecerit religionis ingressum præmeditatus, iuxta eam resolutionem, quam hac in re nos tradidimus in cap. 2. de testament. numer. 5. vnde fit, vt hæc sententia Decij, satis possit iure, & æquitate defendi.

¶Duodecima huius cap. interpretatio ex eo constat, quod ad illa pertinet verba: dote contenta. Nã quidam existimârunt, nō aliter esse pa-
6 ctum istud admittendum, etiam si iuratum sit, quàm si filia renuntiãs paternę hęreditati dotem acceperit ad matrimonium, quod eo tempore contrahit: esset enim renuntiatio ista iniquissima ex parte eius, cui fit, atq; omninò impia, quippe quæ filiam excludat omninò à paternis bonis, & eius hęreditate. Sic sanè Anchar. hîc opinatur ad huius ca. intellectum, vt ista decisio admittatur necessarium esse, quòd filia dotem aliquam acceperit tempore pactionis iuratę: idem notat Salic. in l. pactum quod dotali. C. de pact. penult. colum. quorum opinio verior est secundum Deti. in. l. pactũ dotali. C. de collat. num. 7. Contrariã sentētiam probare conantur, & sequun-

sequuntur Imola, in dict. l. qui superstitis. col. 1. ff. de adquir. hæredi. Domini. hîc colum. 3. versi. quid si filia. Georgi. Natanus latiùs. 5. limitatione. atque item Alex. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. num. 9. ff. de verbo. obliga. quibus suffragatur, quòd licet pactum istud iure ciuili sit improbatum, iure tamẽ Pontificio non alia ratione confirmatur religione iuramenti quàm quòd id seruari à iurante possit sine aliquo dispẽdio salutis spiritualis. Quæ quidem ratio etiam tunc locum habet: cùm filia hæreditati paternę renuntiat gratis nulla recepta dote: illud verò erit considerandum admissa hac posteriori sententia: an ęqua, iustáque sit hęc pactio quo ad ipsum patrem. Nam si ea ex parte iniquitatem habet, danda erit iusta ex causa absolutio: sicuti datur ex causa metus, doli veri, vel pręsumpti, contingentis ex proposito, vel re ipsa. Qua de re statim in verb. non vi, nec dolo præstito: latiùs agemus. Etenim si filia diues admodùm ex bonis maternis, aut aliunde, hęreditati paternę renuntiauerit nulla dote recepta, & iuramento pręstito, vt patris hęreditas diuidatur inter fratres pauperes: profectò pia est hęc renũtiatio, nec aliquam iniquitatem habet, nec ratione grauissimæ lęsionis rescindi potest: cùm nulla verè in hac specie cõtigerit lęsio, nec possit dolus prę sumi propter grauissimam lęsionem: & manifestè constet, filiam renuntiantem hęreditati paternę de hac grauissima læsione cogitasse, eámque titulo liberalitatis remittere voluisse.

Regulariter tamen est obseruandũ, nullam esse in casu huius cap. dubitationem: vbi filia dotem acceperit ęqualẽ portioni lęgitimæ, quã habitura esset ex bonis patris si eo tempore, quo renuntiat, fieret inter filios patrimonij paterni diuisio, idem erit si dotem paulò minorem legitima portione acceperit: quòd si dos fuerit multò minor portione legitima, quid tunc agendum sit, explicabimus inferiùs in verbo, dolo.

¶Sed si filia tempore renuntiationis nihil pro dote acceperit, absque vlla cõtrouersia pactum istud etiã iuratum non excludit filios huius renuntiantis ab hęreditate aui, qui mortem post filiam obierit. Nam & ipse Roman. qui à nobis citatus fuit in hoc. §. versi. non me latet. in hac specie hoc ipsum tenet: & est cõmunis opinio, vt fatentur Alex. & Deti. in dic. l. pactum dotali. C. de collat. nume. 18. Guilier. Bened. in cap. Rainutius. verb. duas habẽs filias. nu. 280. idem probârunt Bal. in dict. l. pactum. 2. q. Imola, Areti. & Paul. in dict. l. qui superstitis. ff. de adquir. hæred. & plerique alij, qui passim à Iunioribus citãtur. Nam & idem tenent Francus, & Georg. hîc num. 56. Thomas Gramma. decis. 57. num. 39. dicens, hanc opinionem communem esse: quam & Ripa

pa explicat lib.1.resp.cap.6.colum. 5.quidquid Bartol.dixerit in dict. l.qui superstitis.

Ex .§. sequenti.

1 *Renuntiatio hæreditatis paternæ non excludit filiã à bonis, quæ propter secũdas nuptias pater tenetũ seruare filijs prioris matrimonij.*
2 *Filia renuntians hæreditati paternæ, non prohibetur bona patris petere vt hæres fratris.*
3 *Renuntiatio hæreditatis paternæ filium excludit etiam à legitima.*
4 *Renuntiatio hæreditatis paternæ, an extinguatur mortuis fratribus masculis viuo patre? & & ibi latè hac de re multa.*
5 *Pactum, quo hæreditas paterna renuntiatur, excludit filiam à bonis patris, etiam intestati.*
6 *Filia renuntians paternæ hæreditati non excluditur à bonis feudalibus.*
7 *Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ, renuntianti, & eius filijs, ac hæredibus nocet.*
8 *Renuntiatio iurata hæreditatis paternæ, non reuocatur natiuitate filiorum.*

§. Tertius.

Decimotertiò illud est omninò examinãdũ, quem scilicet intellectum habeãt illa verba: vt nullũ ad bona paterna regressum haberet: ex his etenim apparet, filiã tempore nuptiarum renuntiantẽ cum iuramento hęreditati paternæ non posse posteà bona paterna petere. quæ quidem conclusio planè intelligitur, nisi pater transiret ad secun-

1 da vota, & sic ad secundas nuptias: tunc etenim etiam filia renuntians poterit post patris obitum portionem in bonis paternis petere iuxta constitutionem l.fœminę.§.illud. C.de secund.nupt. quæ & in viro admittenda est secundum glos. & communem ibi: & Regiam Tauri l.15. Nã bona, q̃ pater habet ex filijs primi matrimonij, si posteà ad secũdas trãsierit nuptias, ea mortuo patre applicãtur filijs primi matrimonij. Et licet filia renũtiauerit bonis paternis, etiam iuramento pręstito, poterit tamen admitti, & admittitur ad ista bona, quæ pater in pœnam secundi matrimonij amittit, aut saltem tenetur relinquere filijs susceptis ex primo coniugio: sicuti in hac specie respondit Oldradus consi.294. quem sequuti sunt Guido Papę. q.228. Guilier. Benędi. in cap. Rainutius. de testament. verb. duas habens filias. nume.288. Deti. optimè in consi.230. colum.penul. Francisc. Purpurat. in dict. l.vlti. C. de pact. nu.196. quam ob rem text. hîc dum dicit, ratione huius pacti filiam nullum regressum ad bona paterna habituram, est intelligendus iure sanguinis, & successionis paternę. Quasi aliud dicendum sit, quoties filia bona paterna petierit iure pœnæ, & reseruationis legalis statutæ in fauorem filiorum: tunc etenim huic filię non oberit renuntiatio paternæ hæreditatis, etiam iurata.

¶Decimoquartò, eadem ferè ratio

ne

ne responsio huius cap. est intelligẽda vbi filia paterna bona, vt paterna petierit: nam excluditur per pactum iuramento pręstito firmatũ: quòd si ea bona vt fraterna petere
2 velit postquàm à patre illa deuenẽre in fratrem, cui ipsa succedere intestato iure potest: nihil filię nocebit paternę hæreditatis renũtiatio: sicuti expressim probare conantur Angel. consi. 52. Alexan. in l. 1. §. veteris. ff. de adquiren. posses. Paul. & Areti. in l. Paulus. §. 1. ff. de adquir. hæredit. Deti. in l. hęreditas. num. 8. ff. de regul. iur. quo in loco hoc ipsum censet intelligendum esse quoties patris hęreditas fuerit per renuntiantis fratrem adita: vnde aliud dicendum erit, si nondum fuerit adita per fratrẽ hæreditas paterna: cùm adhuc hęc hęreditas paterna sit potiùs quàm fraterna. l. sed si plures. §. si filio. ff. de vulg. Nihilominùs ipse opinor, non esse in hoc vim aliquã: modò filia, quę renuntiauerit hęreditati paternę, bona paterna petierit vt hęres fratris, non patris: quod idem Deti. considerat in l. quoties duplici iure. in fine. ff. de regu. iur. post Benedictum à Capra consi. 12. ad finem: & Aret. cõsi. 161. in princ. Atque ita iure optimo procedit hic intellectus, quem itidem sequuntur Soci. consi. 74. lib. 3. & Purpura. in dict. l. vltim. C. de pact. num. 198.

¶ Decimoquintò sunt qui existiment ad intellectum huius cap. renuntiationem istam paternæ hæreditatis, etiam iuratam, non excludere renuntiantem à legitima, quæ ei debetur ex bonis patris: quod probare nituntur ex. l. si quando. §. & generaliter. C. de inoff. testamẽ. ita
3 enim asseuerant Ludoui. Roma. in l. 1. §. si quis ita. colũ. 9. ff. de verbo. obliga. vt citat Andre. Tiraquel. in tract. de primogenijs. q. 55. nume. 3. sed falsò: sicuti & inibi pro hac parte adducit contrariæ opinionis authores. Sed tamen huius sententiæ authores esse videtur Bald. in Rub. ff. de iureiuran. col. penul. versi. nõ tamen credo. Roma. in dict. l. qui superstitis. 3. limit. ff. de adquir. hæred. Areti. in dict. §. si quis ita. colũ. 5. quorum meminit ipse Tiraquel. in. l. si vnquàm. C. de reuocand. donat. in princ. num. 155. huic opinioni subscribens: quam etiam tenet Matthę. Afflict. in cap. si quis inuestierit. nume. 26. de feudo dato in vicem legis cõmissor. eamq; opinionem communem esse asseuerat Nicolaus Boeri. decisi. 3. nume. 10. idq; maximam habet ęquitatem, vt satis sit, quòd per pactum istud iuratum filia excludatur ab his bonis, quæ poterat ab intestato patre amplissimè obtinere: nõ autem ęquũ est, eam à portione legitima excludi. Ego verò contrariam sentẽtiam veriorem esse opinor: atq; ita cẽseo per hanc pactionẽ iuratam filiam excludi etiam à legitima portione, quę iure alioqui ei competebat in bonis paternis. Nam si grauissimè læsa fuerit, poterit agere ad huius pacti

pacti rescissionem, quod statim tractabimus. Nec tex. in dict. §. & generaliter. priorem opinionem probat: cùm ibi nõ tractetur de pacto renuntiationis hęreditatis paternę: sed de securitate facta per filium hęredibus patris, qua cauerit, se legatum à patre relictum accepisse: nec adiecerit, nullam sibi superesse de repletione quæstionem, quæ quidẽ cautio maximè differt ab ea pactione, qua filia paternę hęreditati renũtiat, etiam si nulla iuramenti vis accessisset. Sic sanè posteriorem opinionem veram esse censent Ludo. Roma. in dic. l. 1. §. si quis ita. nu. 23. & nu. 32. Paul. Cast. & Alex. in. l. in ratione. 2. in prin. ff. ad. l. Falc. Bal. & Iason in dict. l. si quãdo. §. & generaliter. Deti. consil. 26. colum. 2. Alexand. in consi. 181. libr. 5. Georg. Nata. hîc num. 20. quorum opinio cõmunis est, vt testantur Ripa lib. 1. respon. cap. 6. colum. vlti. & Tira. in dict. l. si vnquàm. C. de reuo. donatio. in princ. nu. 139. tametsi ipse inibi de ea dubitet num. 155. ac potiùs, vt paulò antè dixi, in contrariam ierit sententiam.

¶ Decimosextò circa eadem verba maximè controuertitur, an hęc renuntiatio iurata expiret, & euanescat, vbi fratres renuntiãtis, in quorum fauorem facta fuerit renuntiatio viuo patre mortẽ obierint? Sũt etenim qui opinentur, pactũ istud vtcũq; iuratũ sit oĩnò deficere, si fratres, quorũ causa, & in quorũ fauorẽ facta fuit renuntiatio viuo eorũ parente decesserint: quasi cessante pactiõis causa & ipsa pactio cesset. Hanc opinionem veram esse censent Domini. colum. vlt. & Philip. Franc. 4. & Georgius Natanus. 8. li

4 mitatione nu. 24. hîc. Bald. in dict. l. pactum dotali. C. de collatio. 4. q. & ibi Deti. num. 9. Guilier. Bened. in dict. cap. Rainutius. verb. duas habens filias. num. 297. Matthę. Afflict. in dict. cap. si quis inuestierit. num. 25. de feudo dato in vicem legis commiss. quorum ea est, ni fallor, mens, quòd pactum hoc iuratum in hac specie mortuis his, quorum causa, & fauore factũ fuerit, ita extinguat, vt filia quæ renuntiauit, sit hęres futura patri intestato, & ex testamento ad hunc effectũ, quòd pater teneatur ei legitimam relinquere, ac si nulla pactio præcessisset. Sic etenim ipse à prędictis authoribus deducẽdum esse sensum istum existimo. Hanc item opinionem sequuntur Alex. consi. 29. lib. 3. Paulus in dicta. l. pactum dotali. Salic. in. l. pactum quod dotali. C. de pact. Roma. & Areti. in. l. qui superstitis. colũ. 4. ff. de adqui. hęred. Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. nume. 11. & ibi Ioan. Crottus num. 33. & Claudius colũ. 4. deniq; plures alij, quorum meminit Paulus Parisius consil. 26. libr. 3. nu. 20. qui hac in quæstione latiùs loquitur: & tandẽ scribit, hanc opinionem veram esse, nisi aliud possit depręhendi ex mente patris recipientis pactum, & renuntiationẽ, attentis,

attentis, & perpensis his coniecturis, quæ huic præsumptioni sufficiant. Et profectò hęc opinio communis est, vt apparet ex his authoribus, quorũ modò meminimus, & alijs, qui possent ad idem nominatim adduci. illud verò est in controuersia: an si tempore pacti, & renuntiationis pater nullum filium masculum habuerit, sed fœminas quidem sorores renuntiantis, atq; ita absq; liberis masculis decesserit, sitne locus pactioni: vel posſit hæc filia, quę renuntiauit, quasi cessante pacto ad hęreditatem patris admitti cum sororibus, patre mortuo intestato. Et Bald. in consil. 437. lib. 1. incipi. quædam puella: cùm prius prima quęstione pręnotatam communem opinionem fuerit sequutus, tandem in hac scribit, filiam renuntiantẽ admittendam esse omninò simul cum sororibus, non obstante pacto, ad hęreditatem patris intestati. Hanc sententiam sequuntur Deti. in consi. 370. col. vlti. idem in consil. 433. nu. 2. eleganter Aymõ Sauillianus consi. 42. vbi expresſim conatur hanc opinionem defendere, quã Rota in antiquis. 850. in prima parte itidẽ sequitur: Nec enim hęc renuntiatio excludere debet renuntiantem vltra voluntatem pręsumptam, vel expressam patris. l. tale pactum. §. vlti. ff. de pact. Patris autem ea est mens, dum hanc renũtiationem filiæ acceptat, quòd libera sibi maneat testandi potestas, & quòd ei intestato filia renuntians non succedat, sed masculi nati, aut nascituri propter agnationis fauorem: idcirco pactum istud hanc interpretationem benignè admittit, & iure admittendam esse censent Bal. Deti. Aymon & alij, quorum modò meminimus.

¶Hoc verò Baldi responsum admodũ displicet Paulo Parisio, qui in consi. 26. lib. 3. magno conatu id euertere tẽtat, ac deniq; multis adductis nu. 52. scribit id cõmuniter receptis decisionib⁹ refragari. Nec inficior satis latè ipsum Parisiũ cõtentionem istam tractasse: & tamẽ adhuc ipse, quò ampliùs hæc disputatio aperiatur, aliquot hîc proponam, simul & exponam separatim: nè tot authorum nomenclatura, & casuum perplexa mẽtione lectoris iudicium impediatur.

Primũ sanè, quoties filia paternæ hęreditati renuntiauit non simpliciter: sed in fauorem tacitum, vel expressum alterius fratris, aut sororis: dubio procul renũtiatio ex mẽte contrahentium, nempe filię renuntiantis, & patris renuntiationẽ accipientis, finita censetur, & extincta in hunc quidem effectum, vt patri intestato filia renũtians hæres sit cũ alijs ęquè successoribus, si frater ille, vel soror, cuius fauore facta est renuntiatio, viuo patre mortem obierit. Atque in hoc conuenire mihi videntur Domi. Bald. & cæteri ad hunc decimumsextũ intellectum citati.

Secũdò eodẽ proposito themate idem

idem ipse censeo ad hunc effectũ, vt etiam ex testamento filia renuntians sit futura hęres patri necessariò, nec possit à patre portione sibi debita priuari, nec pteriri: siquidẽ renũtiatio ista ob hãc rationẽ, quæ principalis, & finalis est, vt aiunt, iuramẽto prestito facta eã cõditionẽ habet, nisi is, cuius causa pactũ fit, viuo patre mortẽ obierit, & rebus sic extantibus, nec mutatis: capit. quemadmodùm. de iureiurando. quod ipse video expresim deduci ab his, qui hunc cõmunem, & decimumsextũ intellectũ admisêre.

Tertiò illud sit iure satis manifestũ, quod ab eisdẽ authoribus, & communi sentẽtia colligitur: nẽpe, filiã istam ratione huius pacti vel admitti, vel excludi non natis masculis, aut mortuis his, qui tẽpore renũtiationis superstites erãt: quoties posit ex verbis ipsius pacti, aut alijs quidem coniecturis inspectis apparêre mens contrahentium, an ea fuerit, quòd renuntiatio extinctis, vel non natis masculis pereat, finiatur, & cesset: aut deniq; salua sit, & valida. Vtcunq; enim res certa sit, illi erit omninò standum secundum omnes.

Quartò, si paternã dilectionem, & erga liberos amorem considere mus, pactũ istud renuntiationis hęreditatis paternę conceptũ eo tẽpore, quo pater alios habet filios, vel habere sperat, & ab ipso acceptum pro se, suisq; hæredibus, ita erit intelligendum, quòd si pater mortẽ obierit absque alijs liberis, minimè nocebit huic renũtianti: imò ea admittetur omninò & ab intestato, & ex testamẽto adhuc cõtra volũtatem patris. Nam etiam si in ea pactione de hæredibus fœminis, & masculis intelligendũ sit: nõ tamẽ est præsumendũ paciscentes de exteris intellexisse: imò tãtùm de his, qui fuerint descẽdentes à patre, cũ alij maxima cum iniuria præferantur filię. l. cùm acutissimi. C. de fideic. l. ex facto. §. vlt. ff. ad Trebelli.

Quintò, si tempore quo filia dote accepta renuntiat hæreditati paternæ, ipse pater filium tantùm masculum habeat, etiam si renũtiatio facta fuerit simpliciter, censetur ob fauorem agnationis conseruandæ & ipsius filij masculi facta renuntiatio, atq; ideo eo mortuo viuente patre tota vis pactionis extinguit. Et idem erit, si pręter filios masculos pater filias habeat, alias quidem à renuntiante, quas tamen ad renũtiationem hæreditatis paternę nuptiarum tempore induxerit: ita equidem explicant Areti. in dicta. l. qui superstitis. col. 4. Domi. Franc. & Natan. hîc, & alij citati in principio huius interpretationis.

Sextò est prætereà constituendus casus, quo pater tempore renuntiationis nullum habebat filium masculum, & tamen filias sorores renũtiantis habuit: quarũ nulla mentio facta est in renuntiatione: imò simpliciter ea fuit cõcepta: etenim & si nullus masculus patri postmo

dùm natus sit, filia quæ renuntiauit, non poterit ex testamento aduersus patris voluntatem portionem ex hęreditate paterna petere. quod apud omnes est in confesso: nec Bald. in dict. consi. 437. refragatur: sed & idem erit, si pater intestatus mortem obierit: cùm nulla sufficiens coniectura posit ex hoc adsumi, vt filia renuntians cum alijs sororibus necessariò admittenda sit ad hęreditatem paternam. Qua in re sequor Paul. Parisi. in dict. cõsi. 26. qui ex communi cõsensu eorum, quos superiùs ad hunc intellectum citauimus, Bal. reprobat. huius item sententię Philipp. Corne. est in consi. 291. lib. 4. col. 4. vers. nõ obstat. quo in loco scribit, se aliâs respondisse, quòd si extaret alia filia, quę nõ renũtiasset, illa excluderet sororẽ renuntiantem hęreditati paternæ: quia illa renuntiatio simpliciter facta, nedum censetur fieri fauore masculorum, sed etiam sororum fœminarum, si extarent.

Septimò, si pater habens filias, & filios masculos, renuntiationem vnius filiæ iuramento præstito, acceperit pro se, & hæredibus suis: tũc etiam si masculi viuo patre decessefrint, filia quę renũtiauit, ab alijs sororibus excluditur hæreditate paterna, etiam ab intestato. Hoc deducitur ab Alex. in dict. con. 29. num. 8. lib. 3. Socino consil. 34. libr. 4. nume. 6. quos Parisius sequitur in dicto consi. 26. lib. 3. nume. 27. idem ferè voluerunt Angel. in consil. 52. in fine: & Aretin. consil. 17. colum. 8. versi. item prohibetur. qui in specie responderunt, filiam renuntiantem hæreditati paternæ nusquàm fore ad hæreditatem patris, etiam intestati admittẽdam, quando extat aliquis ex patris descendẽtibus. Et tamen descendentium appellatione pariter veniunt fœminæ, & masculi. l. vlti. C. de suis & legit. hęredib. Authent. de hęred. ab intest. venien. in princip. huic item opinioni ferè omnes paulò antè citati in principio huius quæstionis subscripsêre: cùm Alexan. in dict. consi. 29. palàm sequuti fuerint. maximeq́; probatur ista conclusio ex mente præsumpta contrahentium, quæ potissimùm est hac in parte consideranda.

Octauò, quoties filia habens fratrem, & sorores, paternæ hæreditati simpliciter renuntiauit iuramento p̃stito, nec pater alias sorores ad renuntiationẽ induxerit: planè constat, eius mentem esse quòd renuntiatio prosit masculis, & fœminis: atq; ea ratione etiam si masculus patre viuo moriatur, non est admittẽda filia, quæ renuntiauit, ad paternam hæreditatem, licet pater intestatus moriatur. quod Matthæ. Afflict. probat in decisione Neapoli. 161. quem satis in specie sequitur Paul. Parisius in dict. consil. 26. numer. 38. & sensit Alexand. in dict. consil. 29.

Nonò, idem omninò locum obtinet, si filia renuntians paternę hæreditati,

Attende q̃ renunciatio filiæ ... [handwritten marginal note]

reditati, eam pactionem fecerit, eo tempore, quo religionem profiteri vult: est etenim manifesta patris mens. Nã & si is habeat filios masculos, & filias tẽpore renuntiationis, & moriatur ab intestato præmortuis masculis, filia q̃ renũtiauit nõ est admittẽda cũ alijs sororibus ad paternã hęreditatẽ. Quia renuntiatio facta fuit, vt reliquę filię possent maiori cum dote matrimoniũ contrahere. Quin & in hoc casu extinctis fratribus & sororibus, minimè admittetur filia monacha, nec monasteriũ ad paterna bona cõtra voluntatẽ patris inter alios testãtis, qui eam mẽtẽ habuit, vt posset liberè testari absq; vlla obligatione instituendi hæredem filiam monachã, aut ei aliquid relinquendi: tãetsi ab intestato forsan erit monasteriũ iure ipsius monachę admittẽdũ. cũ nullus supersit ex patris descẽdẽtibus, quẽ pater voluerit filię renũtianti, & monasterio præferri.

Decimò est omninò aduertendũ ad eum casum, quo filia simpliciter renũtiat hęreditati paternę dote recepta, expresim tamẽ ex ea causa, quòd dotẽ acceperit, sic deniq; propter dotem. Et planè Barthol. Soci. in cõsi. 34. lib. 4. nu. 5. huius opinionis est, quòd hęc filia nusquàm admittatur ad hęreditatem paternã, etiam mortuis viuo patre masculis fratribus, qui tempore pactionis superstites erant, etiam patre moriente intestato: quia satis manifesta est renũtiationis causa: nẽpe dos ipsa, quæ quidẽ causa adhuc salua manet mortuis masculis fratrib9. hoc idem sensêre Roman. in consil. 22. colum. 2. Philipp. Corneus in consi. 291. colum. 3. lib. 4. & in specie Parisi. adnotauit in dict. consi. 26. nu. 44. libr. 3. quorum opinio mihi nõ displicet: imò sanè placet, quoties dotis congruæ receptio, causa vnica est huius renuntiationis: quod rarò contingere potest, nisi vbi pater tempore renuntiationis nullos alios filios præter renuntiantem habeat. At si pater eo tempore filios, vel filias habuerit, etiam si expressè facta sit renuntiatio ex causa dotis congruæ receptæ, profectò maxima est coniectura, eam factam etiam fuisse, vt cæteri filij maiorem ex bonis paternis portionem habeant. Idcirco res ista est cautissimè iudicanda. Nam si posit deprę hendi renuntiationem factam aliorum fratrũ & sororũ causa principali fuisse, his equidem viuo patre mortuis absq; liberis, profectò pactũ oĩnò extinguitur: atq; ex mẽte paciscentiũ idem est, ac si factum nõ fuisset: quã ob rem iudices de hac controuersia cognituros maximè admonitos esse velim, vt hãc paciscentiũ mẽtem penitissimè cognoscere conẽtur: quò rectius in eo iudicio sententiam dicere valeant.

¶Decimoseptimò ex proxima disputatiõe satis apparet, pactũ istud à filia iuramẽto pręstito factũ, eam
5 excludere ab hæreditate paterna, etiam si ipse pater intestatus mor-

tem obierit, quod receptissimũ est: & id in specie notãt Domi. Franc. & Georg. hîc. 9. limit. col. 4. Bar. Alexan. nu. 8. & alij in dict. l. stipulatio hoc modo cõcepta. ff. de verb. obligatio. vbi Ioan. Crottus nu. 26. dicens hanc opinionem communem esse, eam sequitur. Et Paulus Parisi. consil. 26. num. 17. lib. 3. Rota in antiquis. 850.

¶ Decimooctauò nõ prętermittẽdum, pactũ istud etiam iuramento pręstito factũ minimè excludere filiam à bonis paternis, quę feudalia
6 sint, & que etiam fœminis ex natura feudi deferantur. His etenim bonis non videtur filia per pactum hoc simplex, adhuc iuratum renũtiare: cùm sanè hęc bona non sint omninò paterna: atque ita hunc text. intellexêre Aluarot. & Præpo. in cap. 1. de eo, qui fidẽ fecit agnat. optimè Parisi. in consil. 12. numer. 56. lib. 1. & Thomas Grammati. decision. 101. numer. 10. quorum opinio verissima est, & procedit, nisi aliud ex ipso pacto possit colligi, & deduci attentè perpensa ipsorũ paciscentium mente.

¶ Decimononò hæc constitutio est intelligenda non tantùm quoad ipsam renũtiantẽ: nam ei manifestè præiudicat pactũ, sed & quo ad eius filios, & hęredes. Nã hi excluduntur ab hęreditate ista, cui re
7 nuntiatum est: quod glo. hîc verb. detrimentum. cõmuniter recepta satis manifestè notat, quæ quidem verissima est, quoties filia, quæ renuntiauit, mortem obierit post patrem: hoc etenim casu hęreditas patris nõ potest ab ea peti propter renuntiationẽ, nec item ab eius filijs, qui nõ possunt alio iure auo succedere quã ipsius matris, quod tamẽ extinctum est per renuntiationẽ, nec vnquàm fuit mortuo auo matri delatum, & ab ea repudiatum, atq; ideo locus nõ est successorio edicto, licet nepotes velint iure proprio admitti: hęreditas siquidẽ paterna nõ defertur filię renuntianti, nec his, qui ex eius persona, & iure succedere velint: attamẽ adcrescit renuntiantis fratribus: ius autẽ adcrescẽdi excludit successorium edictũ. l. 1. C. quando non petẽt. part. Bald. in. l. meminimus. per eum tex. C. de suis & legit. hęredib. Et prętereà successorium edictum hac in specie minimè obtinet: quia filia recepit dotem pro sua portione: eo etenim casu idem est, ac si filia iam successerit patri: atq; ideo nõ admittunt eius filij ex successorio edicto: quod notant Bald. in. l. duobus. ff. de legat. 1. idem Bal. 2. q. Deci. nu. 18. & Alexand. in. l. pactum dotali. C. de colla. quòd si filia, quæ renuntiauit, mortẽ obierit viuo patre, poterunt nepotes non obstante matris renuntiatione iure proprio aui hæreditatem petere: sicuti superiùs probauimus. §. 2. nu. 4. & vlti.

Nec mirum cuiquã videri debet, quod iuramentũ hoc in casu nõ tãtùm noceat, & pręiudicet iuranti: sed etiam eius hæredibus, cũ tamen

tex.

text.hîc, & in cap.cùm contingat. de iureiurand.hoc præcipuè considerauerint: nempe, iuramentum istud minimè in alterius præiudicium, aut detrimentum tendere. Nam hęredibus ex propria natura vis contractus, & pactionis per iuramentum validæ nocet omninò, filijs autem, etiam si hæredes non sint, nocet ipsa itidem pactio, quia iure ipsius matris admitti volunt: nec ex alio possunt ad aui hęreditatem ius habere: mater autem iuramento, & pacto exclusa quidē est. Nec admittendi forēt iure matris, cùm eius hæreditatem repudiauerint. proprio autem iure, quòd nō possint aui hęreditatem petere, paulò antè ostendimus.

¶Erit verò ex hac gloss. adnotandum quod ad plurium decisionū interpretationem potissimè conducit, nempe quamlibet iuris constitutionem, quæ alterius quàm contrahentium præiudicium consideret, intelligendam esse de præiudicio principali, & directo: non de eo, quod minùs sit principale, quodq́ secundarium vulgus appellat. Hanc gloss. plures vtriusque iuris Doct. cōmendârunt, præsertim Georg. Natanus hîc num.54. Feli. in cap. si diligēti. de foro cōpet. nu. 32. & alij, quorum ipse memini in cap. Rainutius. de testamē.§.10. nu. 9. vbi aliquot explicui ad intellectum cap. cùm contingat. de iureiuran. quę ad huius cap. intellectū admodùm vtilia esse videntur: némpe in ea quęstione, an filij huius renuntiantis possint aliquo vti remedio ad huius pacti rescisionem.

¶Vicesimò ex eadem ratione oportet expendere, an hęc renuntiatio iurata in specie huius cap. reuocetur natiuitate filiorum: si ea, quæ
8 renuntiat, post renuntiationem liberos suceperit? Nam si pēsitemus gloss. hîc communi omnium consensu receptam, constabit, minimè reuocari hanc renuntiationē natiuitate filiorum: quibus equidem natis, & nascituris pręiudicat pactum istud. Atq; ita verum esse censent Alexand. cons.29. lib.3. Deti. in l. pactum dotali. C. de collat. versi. vltimò notandum est. idem Deti. consi.181. Antoni. Rubeus consi.99. Socinus consil.39. lib.3. colum. vlti. & alij plures, quos refert Andre. Tiraquel. in. l. si vnquàm. C. de reuocand. donation. verb. donatione largitus. numer. 151. Nec enim ista renuntiatio propria, & vera donatio est. Et prætereà fit præmissa cogitatione prolis suscipiendæ: vt constat.

Ex .§. sequenti.

1 *Renuntiatio hæreditatis paternæ, an cōfirmetur iuramento præstito ab infideli, vel per falsos deos?*

2 *Iuramētum metu, vel dolo extortum, non confirmat pactum istud, quo paterna hæreditas renuntiatur.*

3 *Dolus re ipsa contingens ob læsionem grauissimam, an operetur rescißionem contractus iurati?*

iurati?
4 *Intellectus.l.2.C.de rescinden.vendit.an habeat locum ea decisio in contractu iurato?*
5 *Læsio enormissima,an faciat locum dict. l. 2. in contractu iurato?*
6 *Minor iurans contractũ,an videatur renuntiarę beneficio ætatis,& remedio dict.l.2?*
7 *Metus reuerentialis cum graui læsione,an operetur contractus rescissionem?*
8 *Iurans contractum venditionis, an possit læsus vltra dimidiam agere ad pretium tantũ?*
9 *Constitutio huius cap. quamuis. est seruanda etiam in foro sæculari.*
10 *Intellectus.l.1.§.si parens.ff.si à parẽte quis fuerit manumiss.*

§. Quartus.

Vicesimoprimò, hęc constitutio, dum iuramento tribuit hãc vim, vt confirmet pactum istud alioqui iure ciuili improbatum, à quibusdam intelligitur de iuramento per Christianum præstito intercedente vera religione diuini, ac veri
1 numinis: quasi secùs sit in iuramẽto per infidelem præstito falsi numinis intercessione, & testimonio. Etenim tunc non est locus huic decisioni: quod expressim notãt post alios Georg. Natanus hîc num. 14. Soci.in consil.65.colũ.9.& consi.sequẽti, lib.1.Roma.con. 155.Guilier. Benedict. in cap. Rainutius. verb. duas habens filias.nume.289.qui asseuêrat, hanc opinionem cõmunẽ esse, q̃ probat in hoc cap. & in dict. cap. cũ cõtingat.in vltimis verbis. Contrariũ planè colligitur ex Baldo in cap.1.§.item sacramenta.col. 3.de pace tenẽda, & iuramẽ. firmã. quem sequuntur Roma. in dict. l. qui superstitis.ff.de adqui.hęre. & Deti.in dict.l.pactum dotali.C.de collatio.nu.12.qui loquuntur in Iudęis iurantibus. Et profectò ex his, quę nos tradidimus in prima huius Repet.parte.§.1.nu.7. & sequentibus, hęc posterior opinio vera est in Iudęo, Sarraceno, & alio quocũquo infideli iuranti per Deum creatorẽ cœli & terrę. Nã hîc verè per numen diuinũ iuratur, etiã si qui iurat minimè legẽ Euangelicã sit professus. idẽ ipse censerẽ, quoties quis per falsos deos iurauerit, quos tamẽ opinatur vera, & diuina numina esse. Sic deniq; prior opinio dubio procul obtinebit, cũ vel Christianus, vel infidelis per falsa numina sciẽs iurat: planè existimãs ea numina falsa esse. quòd si per deos falsos iuratum sit ab eo, qui credit iuramẽtum veri numinis intercessione pręstitisse: opinionis prioris, & forsan posterioris authores nõ admittent in eo casu huius cap. & similium decisiones, ipse tñ admittẽdas fore non temerè contendam.

¶ Vigesimosecundò cõstat ex hoc ca. & similibus, potissimũ ex cap. cũ contingat. iuramentũ non habere hanc vim cõfirmandi cõuentiones iure ciuili prohibitas, si per metum pręstitum fuerit. ita equidem omniũ consensu receptũ est adeò, vt

vt cùm alioqui iuramentum metu
præstitum obliget donec absolu-
tio ab eo data fuerit:cap.verum.v-
bi est hac de re communis opinio,
de iureiuran.Attamen si iuramẽtũ
metu præstitum accedat cõtractui
iure ciuili prohibito, quiq; ad eius
vim,& valorẽ indiget necessariò re
ligione iuramẽti:nulla est tunc ab-
solutio necessaria ad agendũ cõtra
cõtractũ,secundũ Pan.in dict.c.cũ
cõtingat.2.col.cuius opinionẽ dixi
in praxi receptã esse,licet planè con
traria verior sit,& pluriũ authorita
te probata lib.1.Variar.resolut.cap.
4.numer.7.& in Epitome ad.4.li-
brum Decre.2.parte.cap.3.§.5.

¶Vicesimotertiò manifestè ab eo-
dẽ cap.deducitur, iuramentũ hanc
vim habere modò absit dolus.Ete
nim si iuramentũ dolo extortũ sit,
cõtractus eius religione minimè cõ
firmatur.tex.optimus in dict.c.cũ
cõtingat.& cap.licet.de iureiur.in
6.& de dolo vero,quẽ ex proposi-
to cõmissum appellat vulgus, non
potest vlla cõtingere dubitatio.Nã
licet in Authẽ.sacramenta puberũ.
C.si aduers.vẽdi.nulla fiat doli mẽ
tio : verè text.ille ita intelligendus
est,vt iuramentum à minore præsti
tũ dolo tamen alterius cum eo cõ
trahentis minimè impediat benefi
cium restitutionis in integrum: si-
cuti ibidem notat Corne. fol.vlti.
& Fortu.de vlt.fine,illat.20.col.17.
imò quoties dolus hic aufert cõsen
sum,vt frequẽtissimè fit, nõ est ne-
cessaria absolutio à iuramento per
dolũ præstito: sicuti notat Abb. in
dic.c.cũ contingat.cuius opinionẽ
scribit cõmunẽ esse Alcia.ibidẽ no
tab.3. propter defectũ cõsensus.Si-
quidem , vt non semel admonui-
mus, iuramentum nusquàm obli-
gat,si desit consensus obligandi.l.
vlt.C.de non numer. pecunia. atq;
de dolo ex proposito commisso:ar
te quidem decipiendi.

¶Sed si dolus re ipsa cõtigerit:nẽ-
pe data grauissima lęsione:quid di
cendũ sit pleriq; dubitârũt.Nã idẽ
esse in hoc casu probari põt ex eo,
3 quòd ratiõe grauissimę lęsionis do
lus pręsumat.l.oẽs.in.§.Lucius.ff.
quę in fraud.cred.Bar.in.l.vl.ff.de
pręt.stipula.Regia.l.7.titu.15.part.5.
text.elegans in.l. si superstite.in fi-
ne.C.de dolo.qua ratione, pactio-
nem istam iuratam in specie huius
cap.& Authen.sacramenta pube-
rum.& cap.cùm contingat.rescin-
di posse data grauissima lęsione,sal
tem obtentu absolutione ad agen-
dũ:responderũt Anto.4.casu prin-
cipali.Abb. nu.23.in dict.cap.cùm
contingat.Anchar.in reg.Accesso-
rium.colum.6.de reg.iur. Calderi.
con.8.tit.de iureiur.Cępola consi.
ciuili.17. quam sententiam sequi-
tur Antoni.Rube.consi.101.sequun
tur item eam dicentes communẽ
esse Deti.in cap.in præsentia.num.
36.de proba.idem Deti. in cons.45.
& consil.180.& consil.380. Francis.
à Ripa lib.3.resp.cap.15. Soci.Iunior
consi.53.lib.1.& consi.144. num.10.
&.25.eo.lib.Paul.Paris.cons.12.lib.

 1.nu.

1.num.80.à quibus plures citantur huius opiniones authores,quę qui dem sententia maximam æquitatem habet multis profectò rationibus:sed pręcipuè quòd verosimile non sit paciscẽtem etiam cum iuramento tantæ læsioni voluisse consentire.Siquidem propter doli prę sumptionẽ nulla renuntiatione videtur cõsensus prętitus in grauissimam lęsionem:quod notat Bar.in l.societatem.§.arbitrorũ.nu.24.ff. pro socio.Abb.in ca. quintauallis. nu.32.de iureiurã.Deti.in consi. 39. dicẽs hanc opinionem communẽ esse:quam sex rationibus cõfirmat Aymõ in cons.192.col.5. etiam si iuramentũ sit cõtractui appositum: quod est de mẽte Bar.in dic.§.arbitrorũ.nu.31.tenent Abb.in dic.nu. 32.Lanfranc.in tractat.de arbitr. q. 14.Socin. Iunior consi.53. lib.1. sensit Imola in dict.cap.quintauallis. 7.membro. Et est communis opinio, vt ibi fatetur Abb. quæ in eo tex.probatur,& in cap.veniens.eo. titul.vnde satis apparet iuri consona hęc de grauissima,aut enormissima læsione interpretatio,vt in casu huius cap. & similium minimè sit locus his decisionibus, quoties enormissima,vt aiunt,læsio contigerit:imò saltẽ data absolutione ex ea causa à iuramento contractus rescindatur: idem adnotârunt Card. consi.29.Ancha.cons.330.nu.19.Corneus cõs.147.lib.4. Curti.in l.interpositas.C.de transacti.quam ob rẽ dũ text. hic de dolo mẽtionẽ facit, congruè intelligendus erit de dolo,vel arte decipiendi,vel re ipsa cõtingenti ratione læsionis,quam vocant enormissimam.

Contrariam in hoc opinionem veriorem esse opinantur Archid. Domi.Georg.6.limita. & Francus colum.2.notabi.6.hîc Imola in dicto cap.cùm contingat. numer.52. Alexand.consi.125. lib.1. idem Alexand. in dict. l.stipulatio hoc modo concepta.nume.16. & ibi Crottus nume.22.& Parisi.consi.26.lib. 3.numer.81. quam sententiam scribunt communem esse Curti. Senior consi.65.in fine.Alexan.consi. 42.colum.penulti.libr.1. Anto. Rube.consil.12. & hæc opinio in praxi admittenda est secundum Imolam in dict.nu.52.Nam cùm omni nò seruari debeat pactum hoc iuratũ,consentaneũ est, nõ posse aduersus id exceptionem aliquã opponi, nec ratiõe lęsiõis grauissimę,nec alterius cuiusq; rei causa. Vides igit̃ Lector optime q̃ variè iuris vtriusq; interpr̃tes q̃stionẽ istã acceperint: quam tñ ipse conabor propositis quibusdã cõclusionibus ad resolutionẽ fortassis vtilẽ deducere:in his verò explicandis exponã itidem rationes aliquot,quę vel priorem,vel posteriorẽ sentẽtiam ex modo prænotatis cõfirmẽt. Etenim tractabimus quid possit iuramentũ efficere in eo contractu, qui bifariam, aut denique pluribus actionibus, vel modis rescindi poterat. Nã Antoni.Rube.in dict.cõs.12.& Parisi. in

in conſi.26.lib.3.nu.77. has opiniones ita ſecum diſsidẽtes componere quidem tentârunt in hunc modum, vt prior obtineat, vbi læſio enormis contigerit in re iam adquiſita: poſterior verò, quando eadem lęſio in re adquirenda acciderit à quibus planè diſſentio, quippe qui videã ita enormẽ lęſionẽ contingere poſſe in reb⁹ adquirẽdis, ſpe futuræ adquiſitionis, & præſenti ſtatu conſideratis: ſicut in rebus iam adquiſitis, quẽadmodũ ſtatim tractabimus. Et prætereà non conuenit hęc cõcordia his authoribus, quos modò pro priori citauimus opinione: quorũ quidã etiam in ſpecie huius cap. vbi agitur de rebus adquirendis, contractum reſcindendũ fore ratione læſionis grauiſsimę palã aſſeuêrant. Quam ob rem alia oportet hoc in loco examinare, quę perplexam hanc quæſtionem ſaltem caſuum, & ſpecierum diſtinctione componant, & explicent.

¶ Prima concluſio. Maior iurans contractum venditionis, & ſi non fuerit certus de cõſtitutione. l. 2. C. de reſcind. vendit. cenſetur ex vi iu-
4 ramenti eidem legi renũtiare. glo. Barto. & alij communiter in dict. l. 2. quos inibi ſequitur Pantaleon Cremenſ. 3. notab. 14. limitatione. Docto. in cap. penulti. de emptio. & vendit. Alexand. conſi. 133. col. 3. lib. 5. Curti. Senior conſ. 65. ad finẽ. quam ſententiam fatetur communem eſſe eam ſequutus Socin. cõſi. 155. lib. 2. & licet contrarium tenere tentauerint Imol. & Burgenſis in dict. cap. penulti. Carol. Molinę. in dict. conſi. Alexand. 133. litera. b. Aymon conſi. 192. numer. 8. tamen omnes hi fatentur hanc opinionem communem eſſe.

¶ Secũda cõcluſio. Maior in ſpecie huius cap. renuntiãs hęreditati adquiſitæ, vel adquirendę iuramento præſtito, non poteſt agere ad reſciſſionẽ cõtractus, nec ad eum effectũ abſoluẽdus eſt à vinculo iuramẽti, vbi omnibus rectè penſatis ſola cõtigerit deceptio, aut læſio vltra dimidiam, paulóve maior. Hanc opinionẽ deduco ex poſteriori ſententia, & eorum authoribus, ac deniq; partim ex his, qui priorẽ opinionẽ ſequuti ſunt: maximè Detio in cõſi. 181. Iacobino in dict. Auth. ſacramenta puberũ. col. pen. & fi. Caſſado. deciſ. 1. tit. de empt. & vend. probaturq; hęc concluſio ex præcedẽti: atque item ex ſequenti. Vis etenim iuramenti excludit auxilium dict. l. 2. & prætereà confirmat contractum, & pactum iſtud iure alioqui ciuili prohibitum.

¶ Tertia cõcluſio. Etiã maior iuramento pręſtito renuntiãs hęreditati adquiſitæ, vel adquirendę, aut cõtractũ emptionis vel vẽditionis pa-
5 ciſcẽs, ſi lęſio grauiſsima, admodũ enormis, multoq; maior q̃ vltra dimidiam contigerit, ex ęquitate abſoluendus eſt à iuramento, vt agere valeat ad reſciſionem contractus, vel ad læſionis compenſationem. Hęc concluſio cõuenit priori

opinioni, cuius modò mentionẽ fecimus: & planè traditur à Guilielmo Cassa. in dict. decis. 1. Matthęo Afflic. in Rub. de feudo dat. in vicẽ legis cõmiss. cap. si quis inuestierit. nu. 21. idem notat Aymon consi. 7. nu. 5. & consi. 192. nu. 5. Paul. Parisi. in consil. 75. libr. 3. Corne. consil. 27. colum. 5. lib. 4. & consi. 133. colum. penult. idem consi. 214. colum. 3. & consil. 288. colum. 9. lib. 3. Hierony. Gratus consi. 88. lib. 1. Francis. à Ripa lib. 3. respon. cap. 15. colum. 3. quorum ea est concors ratio, quòd iurans non videatur in tantam læsionem consensisse, nec de ea præcogitasse. Præsertim quia ita grauis læsio non potest absque vero dolo alterius contrahentis contingere. Atque ita respondit Corne. sæpissimè consuluisse. Et Cassador. testatur frequenter in Prætorio Rotę ita Romæ iudicatum fuisse. Nos item huius conclusionis meminimus lib. 2. Variarum resolutio. cap. 4. nume. 5. Hæc verò læsio in renuntiatione hæreditatis adquirendæ facilimè depręhenditur arbitrio prudentis, qui statum præsentem, & dubium euentum rei cõsiderabit.

Quarta conclusio. Minor simpliciter contrahens iuramento pręstito, solum renuntiare videtur beneficio ætatis, nec per hoc excludi-
6 tur ab auxilio dict. l. 2. C. de rescindend. vendition. siquidem tantùm ex iuramento maior effectus est. Hanc conclusionem adnotârunt gloss. in dict. l. 2. & in cap. penulti. de empt. & vend. quas Doct. vtrobiq; sequuntur communiter: Deti. cõs. 403. col. 16. Aymõ cõsi. 114. colũ. pen. idem cons. 7. nu. 6. & cons. 192. nu. 2. Soci. consi. 48. ad finem lib. 4. quorum omnium resolutio hanc opinionem interpretatur veram esse, nisi minor expresim promiserit iuramento præstito, se non acturum contra contractum, nec ratione minoris etatis, nec alia quacunque: quod glossæ in specie explicârunt in præcitatis locis, quod quidem æquissimum est. Nam vt Bal. scribit in Rubri. C. de rer. permut. ad finem, non obstante iuramento præsumitur semper in minoribus, mulieribus, & rusticis simplicitas: idcirco pręsides, ac iudices recti curare debent, quòd iuramenta à minoribus præstita propter facilitatem ætatis remittantur: vt Baldus admonet in capit. 1. §. item sacramenta. colum. 3. de pace iuramẽ. firmand. Iason in. l. generaliter. ff. de verbor. obligationib. 3. notabi. præsertim quia facilitate, qua minores simpliciter contractus paciscuntur absque iuramento, eâdem ad iurandum inducuntur. l. doli. versicu. diuersum. ff. de nouation. qua in re oportet, ac Reipublicæ cõuenit, iudices esse vigilantissimos. Ex quibus deducit vera interpretatio Regię legis. 56. tit. 5. part. 5. quę in specie statuit, minorẽ iuramẽto pręstito cõtrahentẽ nõ posse agere auxilio dict. l. 2. C. de rescind. vendit. ea etenim decisio insignis profectò est,

est, & multis nominibus notanda: quippe quæ hoc ipsum exponat, quoties minor expresſim iurauerit, se non acturum ad maius, vel minus pretium, nec ad rescissionẽ contractus, etiam si res vendita verè fuerit maioris, aut minoris valoris: quasi aliud lex ipsa respondisset, si minor simpliciter contractum iurauerit. Idcirco prædicta Regia constitutio ità intellecta maximè conuenit his, quæ in hac conclusione exposuimus. Quòd si quisquam contendat, iuramentis ex hoc iniuriam irrogari, & eorum religioni, satis erit quòd Reipublicæ conueniat hæc iuramenta vbi id æquitas dictauerit absolutione plerunque tolli. Aequitas verò maxima est in eo casu, quo iuramenta præstantur à minoribus ætate super contractibus, in quibus vltra iusti pretij dimidiam læduntur. Sic deniq; & in huius conclusionis Themate, si simpliciter iuramẽtum fiat à minoribus, danda erit absolutio, vt ipsi agere possint ad reparationem læsionis vltra dimidiam contingentis. At si iurauerint minores, se non acturos contra pacta, & conuentiones ratione minoris ætatis: tunc apertiſsimi iuris est, eos minimè renuntiasse remedio dictę. l. 2. & ob id nulla erit necessaria absolutio à iuramento, vt posſit à minoribus in iudicio agi ad rescissionem contractus, vel ad iusti pretij solutionem.

Quinta conclusio. Minor renuntians iuramento præstito hæreditati paternæ adquirendæ, vel adquisitæ, non poterit contra istud pactum agere, nec erit danda ei absolutio, vt agat contra renuntiationem ratione minoris ætatis: quia maior efficitur per iuramentum: Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. ven. nec ratione legis ciuilis pactũ istud reprobantis: quia is defectus iuramenti religione tollitur. Sic sanè probatur in hoc cap. quamuis: sicuti obiter iam tractauimus in. 7. intellectu huius tertiæ partis.

Sexta ex pręmisſis colligitur conclusio. Minor renuntians hæreditati iam delatæ iuramento præstito, si in hac renuntiatione decipiatur vltra dimidiam iusti pretij, & si agere non posſit contra renuntiationem ratione minoris ætatis, poterit tamen agere ratione huius læsionis reparandæ, authoritate dict. l. 2. cui per iuramentum simplex minimè renuntiauit. Atque ità expresſim tenuerunt Antoni. Rube. in dicto consi. 12. Aymon consi. 7. numero. 6. quorum opinio manifestè, & palàm eos authores habet, quos ad quartam conclusionem adduximus. Erit tamen absolutio necessaria ab hoc iuramento simpliciter præstito secundùm distinctionem ibi propositam. Vnde cõstat elegans intellectus ad decisionem huius cap. in quo traditur tantùm de pacto, & renuntiatione hęreditatis adquirendæ. Nam & in

renuntiatione hæreditatis adquisitæ faciliùs permittitur pactum, & maior potest contingere læsio, saltem iuxta præsentem rei statum.

Septima conclusio. Minor renuntians hæreditati paternæ adquirendæ, iuramento præstito, si læsa fuerit vltra dimidiam inspecto præsenti rerum statu, id est, habita ratione bonorum, quæ pater habet tempore renuntiationis, & dubio euentu futuræ hæreditatis quo ad eius diminutionem vel incrementum, poterit non obstante renuntiatione agere prætextu huius læsionis, cui minimè renũtiauit. Hęc conclusio probatur ex superioribus: & ex his, quæ de transactione, an in ea sit locus dict. l. 2. traduntur in. l. Lucius. §. vlt. ff. ad Trebel. & in ea. l. 2. C. de rescind. vendit. Bart. & Docto. in. l. si quis cùm aliter. ff. de verborum obligationib. post gloss. in dicto. §. vlti. gloss. & ibi Docto. præsertim Antoni. Burg. in cap. cùm causam. de emptio. & vendit. Detius consi. 60. colum. 3. & 4. & consi. 216. colum. 2. Alexand. & ibi Carol. consi. 42. numero. 11. libro. 1. Ioan. Baptista de S. Seuerino in tract. de transactioni. quæst. 12. Catellia. Cotta in dictione, venditor. Maximè conclusio ista est admittenda præstita absolutione à iuramento: quod paulò antè adnotauimus. Scribit tamen Carol. Moli. in Alexan. consi. 29. libro. 1. contrarium Parisijs in Regio prętorio pronuntiatum fuisse in hac specie, data tempore pacti honesta, & congrua dote ipsi filiæ renuntianti: idemq; probat eam opinionem secundùm quam fuit iudicatum: & Nicola. Boëri. decis. 62. colum. 4. idem adseuêrat: quam sententiam & hi tenent, qui à nobis citati sunt paulò antè pro secunda opinione. Ego tamen ex his, quæ in præcedentibus assertionibus exposui opinor, hanc septimam conclusionem æquiorem, ac veriorem esse.

Octaua conclusio, renuntiatio hęreditatis paternæ delatæ, vel deferendę facta à filia, etiam minori vigintiquinq; annis, si fuerit geminata, & iuramento pręstito, non poterit rescindi adhuc ratione grauissimę lęsionis: cui per actionem geminatam renuntiatum esse pręsumitur: arg. Authen. siue à me. C. ad Velleia. Et in specie notat conclusionem istam Philipp. Deti. in consi. 181. col. penult. & finali.

Nona conclusio. Lęsio maiori vel minori contingens vltra dimidiam iustę ęstimationis, simul cũ
7 metu reuerentiæ & obsequij paterni, aut maritalis, operatur contractus rescissionem, vt ea fiat ratione metus: licet iuramentum conuentioni accesserit. Hæc probatur: quia dolus præsumitur in ea conuentione adhibitus, & opprefsio quædam, saltem reuerentia patris vel mariti: alioqui enim non est verosimile quòd tantæ læsioni filia vel vxor consensisset. tex. elegans. in. l. si superstite. C. de dolo. Paul. Castrens.

strens. in consi. 174. lib. 1. numero. 4. Corneus in consi. 124. libr. 4. Areti. consi. 24. colum. 2. Aymon consi. 11. colum. penul. cuius opinionis & nos meminimus in Epitome ad. 4. lib. Decretali. 2. parte. cap. 3. §. 6. numero. 4.

Decima conclusio: Filia etiam maior renuntians hæreditati paternæ, & futuræ, recepta dote ex bonis maternis, licet iuramentũ præstiterit, poterit ex causa grauissimæ lęsionis agere ad huius pacti rescissionem. Etenim nemo negare potest, quin in hoc casu grauissima, & admodùm enormis læsio contigerit: nec in hac specie omninò locus est decisioni huius cap. cùm in eo tractetur de filia renuntiante hæreditati paternę recepta dote à patre ex bonis ipsius patris: atq; ità hanc opinionem tenent Georgi. hîc. 7. limitatione. Deti. in dict. l. pactum dotali. 3. colum. C. de collat. Corneus consi. 147. lib. 4. quo in loco scribit, quòd si filia habens penes patrem bona materna renuntiet hęreditati paternę cum iuramento, hac apposita pactione, vt pater ei det mille aureos pro dote: erit intelligenda hęc conuentio in hunc modum: quòd mille aurei sunt dandi ex bonis patris: non ex bonis maternis. quod notandum est ad. l. vlt. C. de dotis promiss.

Vndecima conclusio: quoties ratione lęsionis grauissimę, quam vulgò enormissimam appellamus, aut eius, quę simpliciter vltra dimidiam iustę compensationis & ęstimationis contingit, contractus rescindi potest: ea rescissio intelligenda est, nisi alter velit iustam ęstimationem rei in conuentionem deductę soluere, & supplere. Huc enim pertinet ratio dict. l. 2. C. de rescind. vendit. & omnia, quę de ratione iustitię commutatiuę possunt adduci aduersus pactiones iniquas. Nec quicquam oberit, dolum hîc ob grauissimam lęsionem subesse: atq; ideo contractum debere omninò rescindi: quia in hoc casu non subest verus dolus: sed tantùm dolus quidam præsumptus, ex quo ęquum non est, totam conuentionem rescindi. Quod videtur deduci ab his authoritatibus, quibus prior opinio probari potest, aut probatur ab his, qui eam defendere conantur.

Duodecima conclusio. Vbi filia, quæ futuræ hæreditati paternæ iuramento præstito renũtiauerit, dixerit, se grauissimè læsam fuisse, & ob id petierit conuentionem rescindi: tunc ad habendam læsionis rationem, eiusq; reparationem, & compensationem, erit considerandum, an dotem acceperit iustam, eo tempore inspecto, quo dos ei data, & constituta fuerit à patre, & computatis illis bonis, quę eo tempore pater habebat: non his, quę vel habuit pòst, vel habere potuit. Hanc conclusionem obiter superiùs adduximus in hac parte. §. 2. numero. 6. & ea probatur, quia in

specie huius cap. filia renuntians hęreditati paternę, legitimę portioni renuntiare videtur: sicuti diximus in. §. 3. numero. 3. Vnde dotis datio non est hoc in loco ad rationem legitimę consideranda: tunc enim foret constituenda iuxta quantitatem bonorũ, quę pater habet mortis tempore: sed est dos constituenda iuxta officium paternum, & sic secundùm bona, quę tempore nuptiarum, & constituendę dotis pater habuit: quod latè tradidêre Deti. in consi. 26. & consi. 176. colum. 1. Alexand. consi. 29. colum. 3. lib. 3. & Georgius Natanus hîc colum. 3. versi. an autem. qui & Paul. Parisi. consi. 26. numero. 89. lib. 3. hanc opinionem asserunt communem esse. Idcirco optimè constat huius conclusionis veritas.

Ex omnibus his quę hac in quęstione tradidimus, libet inferre, parum vtilem esse disputationem illam, quę solet in tractatu læsionis
8 vltra dimidiam discuti. Scribit etenim Bald. in. l. quę sub conditione. §. si quis. ff. de condit. instit. eius loci authoritate, venditorem, qui iurauit contractum venditionis, periurum esse, si aduersus emptorem egerit alternatim vel ad supplendum iustum pretium, vel ad rem ipsam: & sic ad contractus rescissionem. Quòd si venditor tantùm egerit ad pretium iustum supplendum, inquit Bald. periurum non esse: quia verè non agit contra contractum. Idem notant Soci. in. l. is qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. Felin. in cap. inter cęteras. colum. vltima. de rescrip. Antoni. Burgens. in cap. penult. de emptio. numero. 36. Cassador. decis. 1. titulo de empt. ab hac verò opinione discedit Deti. in dicto cap. inter cęteras. numero. 6. asseuêrans, hunc venditorem etiam alternatim agentẽ minimè periurum esse: quia & si ità egerit, vnum tantùm in effectu petere videtur qui duo alternatiuè petit. l. eum. ff. quando, dies legat. cedat. l. si illud. vbi Bald. ff. de legat. 2. §. huic autem. Inst. de actioni. Et prætereà qui petit alternatiuè pretium iustum sibi suppleri, vel rem restitui, & contractum rescindi, non agit contra voluntatem emptoris: cũ in eius arbitrio, & electione consistat, contractum integrum manere, & illæsum soluto iusto rei pretio: quod idem Deti. aduersus Bald. & alios considerat. Ego verò hac in quæstione nõ opinor quicquam referre, quod Deti. adnotauit. Etenim vel venditor tenetur præcisè stare contractui, quem iuramento comprobauit, & stabiliuit: aut potest vti beneficio, & auxilio dictæ. l. 2. C. de rescin. vend. Priori casu, ni fallor, periûrus erit, si aduersus emptorẽ etiam alternatiuè egerit ad rei restitutionem, vel ad hoc, vt iustum pretium suppleatur. Nam & contra contractum, & conuentionem agit: cùm res vendita fuerit iam pretio certo: & in conuentionem

vtrunq;

vtrunque venerit: nempe res ipsa, & certi pretij designatio. atque ideo venditor ex conuentione ipsa tenetur nec rem petere, nec maius pretium quàm cōuentum fuerit. Quo quidem casu constat aduersus contractum agi, si alterum tantùm petatur. Etenim si quis copulatiuè teneatur ad duo, nulli dubium erit, eum contra pactionem agere, si alterum tantùm fecerit: aliud autem facere omiserit. Illud verò apud me parui est momenti, quòd sit in electione emptoris rem non reddere: quia hæc electio non est voluntaria: sed coacta sub ea conditione, ad quam alioqui lege contractus minimè tenebatur: scilicet maioris pretij solutio. Igitur qui ratione iuramenti tenetur stare contractui, & læsioni vltra dimidiam ex hoc expressè, vel tacitè renuntiauerit, profectò siue egerit simpliciter ad iusti, & maioris pretij, quàm conuentum fuerit, solutionem: siue alternatiuè iuxta casum dict. l. 2. aduersus contractum agit: nec poterit à periurio iustè excusari. Posteriori verò casu, quo venditor non est exclusus per iuramentum ab auxilio dictæ. l. 2. nec à similibus actionibus nullum periurij crimē committit, si vtatur eiusdem. l. 2. actione, quæ alternatiua est, vel ad rescisionem contractus, vel ad pretij iusti solutionem. Quòd si nō obstante iuramento eidem venditori aliqua ex causa competeret ius rescindendi cōtractum, dubio procul minimè foret periûrus censendus, si aduersus contractum ea actione ageret. Quo fit, nequâquā esse in hac specie distinguendum, an agatur ad duo alternatiuè, vel ad alterum tantùm: sed potiùs an iustè agi possit contra contractum non obstante iuramento. Non obstat tex. in dict. l. quæ sub conditione. §. si quis. qui parum facit cùm inibi altera conditio ob religionis causam: nempe iurisiurandi: remittatur, & maneat tantùm ex duabus conditionibus alternatiuè conceptis vna altera reiecta.

Vicesimaquarta interpretatio huius capitis ex eo colligitur, quòd pactum istud sit omninò seruandum ratione iuramenti: ità enim, inquit, Romanus Pontifex: omninò seruari debet ab eâdem. nec de iuramento quidem solùm, sed imò de ipso pacto loquitur, & tractat. Qua ratione in his contractibus, qui alioqui iure ciuili prohibentur, & ratione iuramenti confirmantur, ipsius iuramenti vis contractum validum, & efficacem facit, nec tantùm iuramentum seruandum erit, sed & ipse contractus. Quod latiùs probauimus in. 2. huius Relectiōis parte. §. 1. num. 7.

Vicesimoquintò hæc eadem constitutio in eisdem verbis palàm ostendit, non tantùm has cōuentio
9 nes iuratas seruandas fore apud iudices Pontificios, & Ecclesiasticos: sed & apud iudices laicos, & seculares.

culares: text. hac de re elegans in cap. licet. de iureiuran. ist. lib. cuius authoritate hanc opinionem probârunt gloss. hîc verb. seruari. & omnes, præsertim Georgius hîc. 7. limitatione. Et Paulus Parisius consi. 26. libr. 3. col. 2. asseuêrans hanc opinionem communem esse.

Vicesimosextò ad huius constitutionis iutellectum examinanda est iurisconsulti responsio in: l. 1. §. si vel parens. ff. si à parente quis manumiss. fuerit. Si parens, inquit Vlpianus, vel accepit pecuniam, vt emanciparet, vel postea viuus in eum filius quantum satis est con-
10 tulit, nè iudicia eius inquietaret: exceptione doli repelletur. Ex hoc sanè responso apparet, iure ciuili etiam absq; iuramento validam esse pactionem inter patrem & filium, qua hæreditati futuræ renuntiatur. quod maximè repugnat his, quæ in initio huius cap. tractauimus, & tamen gloss. hîc verb. lex ciuilis. & in. l. pactum dotali. C. de collat. Bart. in. l. vlt. C. de pact. & in. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborũ obligationib. duos distinxêre casus ad intellectum dicti. §. si parens. Primus quidem est, cùm pater in præmium, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accepit. Et in hac specie existimant, patrem repelli ab hęreditate filij propter delictum hoc ab eo commissum ex eo, quòd pecunia patriam potestatem, & emancipationem vendiderit: quam rationem sequuntur Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Idem & Iason colum. 2. & 3. atque ibi Deti. in dict. l. pactum dotali. quorum opinio communis esse videtur, vt constat ex his, quæ ab eis adducuntur. Secundus casus constituitur, quando pater accepit à filio eam quantitatem, quæ sibi poterat iure competere in bonis filij. Valet etenim pactum, quo pater renuntiat futuræ filij hæreditati, si recipiat eam quantitatem, quæ iure legitimæ portionis eo tempore sufficiens est. Et hæc est vera & cõmunis ratio decidendi ad secundam illius. §. partem: vt apparet ex Alexand. & alijs in dict. l. pactum dotali. & in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Vnde licet hæc pactio inter patrem & filium pro hæreditate paterna minimè absque iuramento procederet. l. si quando. §. 1. C. de inoff. testa. & tradidi superiùs in initio huius capitis: tamen super hæreditate filij optimè procedit: quia non ità debetur hæreditas filij patri, vt hæreditas paterna filio. l. nam & si parentibus. ff. de inoff. testamen. notant in specie ista gloss. & Doct. hîc, & in dict. l. pactum. Nec oberit prioris partis & casus intellectui. l. vtrùm. ff. de verborum obligationib. qua probatur, non esse turpe, patrem pecuniam accipere pro emancipatione filij. Etenim licet id turpe non sit, à iure tamen odiosum censetur: vt notant Alexand. & Deti. in præcitatis

tatis

tatis locis. Vnde nimirum, si ob istud odium ciuilis lex id permiserit, quod in priori parte dict. §. si parens. responsum fuit. Quidam verò, quorum partem tutatur Claudi. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. numero. 23. existimant ob effugiendam rationem dict. l. vtrum. aliter esse intelligendum tex. in dict. §. si parens. vt constituat vnum casum tantùm, scilicet, quãdo pater accepit à filio portionem legitimam, & quæ sibi poterat eo tempore competere ex bonis filij. Distinguitur tamen prior pars à posteriori ex eo, quòd in priori parte proponitur, patrem tempore emancipationis à filio portionem legitimam accepisse: in posteriori verò tractatur, quòd eam receperit post emancipationem: nec hic intellectus alienus est à litera & sensu iurisconsulti: atque ideo non omninò erit improbandus.

Hæc, quæ adduximus, ad huius constitutionis interpretationẽ sufficiant. Nam & si potuissent singula longiùs ac latiùs discuti & examinari: breuem tamen ac apertam rerum cognitionem, quod semper agere conabimur, & hactenus efficere tentauimus, sequuti sumus: nè Lector fastidio quodam, ac tot authorum relegendorum cura solicitus, animum ab his obiter euoluendis, censuraq́; notandis auertat.

Trium Relectionis de Pactis Partium
D. Didaci Couarruuias
FINIS.

EXCVDEBATVR SALMAN-
ticæ in Officina literaria Andreæ à Por-
tonariis Typographi multò accu-
ratiſsimi: Anno ab Orbe redẽ-
pto, tertio & quinquageſi
mo ſupra Mille Quin-
gentos: Poſtridie
Iduum Apri-
lium.

A D
P

Didaci Couarrubias. Opera. Tom. 2

+

rex ca. remuneratiōis pot. donare
beneventi de reg.° rem ad regiam dignitatem
pertinentem,
rex si ex iusta ca. alienavit civitatem vel
castrum, intelligitur exceptum ius exigendi
gabellas et puniendi poena sanguinis, nisi hic iur
et hoc expressum, et tunc adhuc intelligitur
exceptum suprema iurisdictio, ut q. appelletur
ad regem,

regalia iura non possunt alienari a rege nisi
cum ~~[illegible]~~ [illegible] rem [illegible] ~~[illegible]~~
habente [illegible] ~~[illegible]~~ cum [illegible]

vasalli compellendi sunt ad emptores
libertatis, si tandem dno dare velint, quan
tum ab alio emptore fuit oblatum,

iuramentum confirmat contractum et lege huma
na prohibitum, quando exit vis prohibitio
nis in ipsam personam, modo lex princi
paliter fuerit statuta in utilitatem
privatam,
quando lex [humana] principaliter respicit priva [concurrentes]
tam utilitatem et prohibet contractum et vis
prohibitionis in ipsam personam tunc iuramento
accedente confirmatur contractus.

quando lex humana principaliter respicit
privatam utilitatem et prohibet contractum sive
et vis prohibitionis in ipsam personam
tunc iuramento accedente confir
matur contractus. ca. [illegible] de pactis.
[illegible] §. 2. n.° 4. cum sequentibus. fol. 7

en el lugar, a mos[illegible] q[ue] era en el porque
se que se holgara v. md. de [illegible] dozientas, en los
de aquel negocio no se entie[illegible]den de en el año
v. m. lo mando hasta que venga el alcal
de de la jus ticia [illegible] y a [illegible] determe [illegible]
[illegible] por carta, la una [illegible] no me do fue dich
[illegible] del [illegible] ver mis [illegible] amigo

en yglesia [illegible]
dias yo estuviera [illegible]
ella esta: que yo [illegible]
y ella dize que [illegible]
[illegible] no q[illegible]
a las viñas a dere[illegible]
[illegible] tuvimos d[illegible]

+ don alberto. ũ er mũ
+ juº gomez bee bu
+ la casera L imº
+ los frailes

ϑ ree b

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm